

PROJEKT STRATEGII ROZWOJU GMINY BALIGRÓD

2023 - 2030

Spis treści

1.	Strategia w skrócie.....	4
2.	Jak pracowaliśmy nad Strategią Rozwoju Gminy Baligród na lata 2023-2030.....	6
3.	Trendy globalne.....	8
4.	Kontekst zewnętrzny.....	10
5.	Diagnoza Gminy Baligród.....	13
5.1	Położenie geograficzne i administracyjne.....	13
5.2	Strefa społeczna.....	16
5.2.1	Sytuacja demograficzna.....	16
5.2.2	Edukacja i wychowanie.....	24
5.2.3	Ochrona zdrowia.....	27
5.2.4	Pomoc społeczna.....	28
5.2.5	Kultura i sport.....	31
5.2.6	Aktywność obywatelska.....	33
5.2.7	Bezpieczeństwo publiczne.....	36
5.3	Strefa gospodarcza.....	37
5.3.1	Rynek pracy i bezrobocie.....	37
5.3.2	Przedsiębiorczość i rolnictwo.....	44
5.3.3	Turystyka.....	52
5.3.4	Gospodarka finansowa.....	57
5.4	Strefa Przestrzenna.....	63
5.4.1	Środowisko naturalne i formy ochrony przyrody.....	63
5.4.2	Dziedzictwo kulturowe.....	77
5.4.3	Planowanie przestrzenne.....	84
5.4.4	Mieszkalnictwo.....	86
5.4.5	Infrastruktura techniczna i gospodarka odpadami komunalnymi.....	89
6.	Gmina w oczach mieszkańców.....	100
7.	Wnioski z diagnozy.....	106
7.1.	Obszar społeczny.....	107
7.2.	Obszar gospodarczy.....	109
7.3.	Obszar przestrzenno-środowiskowy.....	110
7.4.	Analiza SWOT.....	111
7.5.	Główne problemy w obszarach Strategii.....	115
7.6.	Wyzwania.....	116

8. Plan operacyjny strategii rozwoju Gminy Baligród na lata 2023-2030 oraz kierunki interwencji rozwoju Gminy	117
8.1 Misja i wizja	117
8.2 Cele strategiczne rozwoju w wymiarze przestrzennym, gospodarczym i społecznym. Kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych. Oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia	119
9. Wieloletni Plan inwestycyjny.....	134
10. Kształtowanie przestrzeni Gminy oraz obszary strategicznej interwencji.....	142
10.1. Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie	142
10.2. Model struktury funkcjonalno – przestrzennej gminy.....	146
10.3. Obszary strategicznej interwencji wraz z zakresem planowanych działań.....	152
11. System realizacji strategii, w tym wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych	166
11.1. System realizacji strategii.....	166
11.2 Wdrażanie Strategii.....	168
11.3 System monitorowania i ewaluacji Strategii.....	170
11.4 Ewaluacja – ocena skutków wdrażania zapisów Strategii	171
11.5 Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych.....	172
12. Ramy finansowe oraz źródła finansowania	174
Spis tabel	180
Spis map	183
Spis wykresów	185
Spis zdjęć	188

STRATEGIA W SKRÓCIE

Strategia rozwoju gminy jest zestawieniem celów, potrzeb i sposobów ich zaspokojenia. Jest podręcznikiem dla mieszkańców, inwestorów, ale przede wszystkim pracowników urzędu i radnych. Każdy, kto sięgnie po ten dokument wie, do czego Gmina Baligród dąży, w czym chce być najlepsze i jakie są jego priorytety rozwoju.

Podstawą prawną uchwalenia Strategii Rozwoju Gminy Baligród na lata 2023-2030 jest ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 40). Zgodnie z art. 10e ust. 1 tejże ustawy gmina może opracować strategię rozwoju gminy, natomiast art. 10f ust. 2 określa, że projekt strategii opracowuje wójt oraz przedkłada go zarządowi województwa w celu wydania opinii, dotyczącej sposobu uwzględnienia ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie, określonych w strategii rozwoju województwa.

- Wizja gminy Baligród to jej najbardziej pożądaný obraz w przyszłości – str. 117.
- Kierunki działań wskazują jakie kluczowe zmiany należy wprowadzić w gminie, aby zrealizować wyznaczone cele str. 126-129,
- Cele realizujące wizję gminy str. 119-125.

JAK PRACOWALIŚMY NAD STRATEGIĄ ROZWOJU GMINY BALIGRÓD NA LATA 2023-2030

Strategia została oparta o dane statystyczne (część diagnostyczna), jednak kluczową rolę w wytyczeniu przyszłości gminy Baligród odegrali mieszkańcy, radni i urzędnicy. Ich opinie i wizje rozwoju pozyskane podczas spotkań i badań ankietowych były podstawą do prac nad niniejszą Strategią.

Wizja gminy Baligród do 2023 r.

- spotkania z pracownikami urzędu,
- spotkania z radnymi gminy,
- ankieta,

Diagnoza barier i potencjałów

- analiza danych statystycznych,
- analiza dokumentów planistycznych,
- ankieta,
- analiza SWOT

Cele strategiczne

- ankiety,
- analiza SWOT
- spotkania,

Projekt strategii Rozwoju Gminy Baligród

- zgłaszanie uwag,
- spotkania,

TRENDY GLOBALNE

Na dynamikę rozwoju oraz zachodzące zmiany w Gminie Baligród, oprócz lokalnych uwarunkowań, problemów i potencjałów wpływają również globalne lub krajowe trendy. Poniżej przedstawiono kilka najważniejszych trendów determinujących obrany kierunek rozwoju gminy.

STARZENIE SIĘ SPOŁECZEŃSTWA

Do 2050 roku co trzeci Europejczyk będzie miał ponad 60 lat. Średnia długość naszego życia rośnie, jednocześnie spada wskaźnik urodzeń. Rosnąca liczba osób starszych w społeczeństwie wpływa na funkcjonowanie gmin, a także na liczbę miejsc pracy oraz rodzaj produktów. Powoduje to również szereg konsekwencji gospodarczych – coraz mniej osób będzie płaciło podatki jako osoby aktywne zawodowo, rośnie obciążenie systemu ochrony zdrowia, a jednocześnie coraz więcej osób będzie potrzebowało wsparcia państwa w postaci emerytury czy

renty. W tym kontekście bardzo istotne jest takie strategiczne zarządzanie gminą, które będzie dążyć do zwiększania liczby i odsetka osób aktywnych zawodowo. Wygrywać będą te gminy, które skutecznie utrzymają obecnych i przyciągną nowych mieszkańców.

ZMIANY KLIMATU I CZYSTSZA ENERGIA

Postępujące zmiany klimatyczne wymagają - zarówno od administracji, biznesu, jak i mieszkańców, radykalnych zmian na poziomie działań systemowych i jednostkowych. Rosnąca świadomość energetyczna i ekologiczna sprawiają, że rynek i zainteresowanie zielonymi źródłami energii stale wzrasta, również wśród mieszkańców gminy Baligród. Unia Europejska, poszczególne kraje oraz firmy za swój długofalowy cel stawiają sobie zeroemisyjność i neutralność klimatyczną. Nie jest tajemnicą, że bardzo duży wpływ na rozwój wszystkich regionów będzie miała jedna z kluczowych dla Komisji Europejskiej strategii rozwoju - Europejski Zielony Ład. Ta nowa polityka UE dotyczy wszystkich sektorów gospodarki, w szczególności transportu, energii, rolnictwa, obiektów budowlanych i przemysłu. Stawienie czoła zmianom klimatycznym i odpowiednie wykorzystanie narzędzi, które oferowane są na szczeblu krajowym i europejskim dają szansę na to, by zwiększyć odporność gminy Baligród na zmiany klimatu i zmniejszyć wpływ gminy na pogarszanie się stanu środowiska.

SIECIOWANIE USŁUG

Idea konwergencji i łączenia produktów i usług oraz współpracy wielu, czasami zaskakujących podmiotów, nie jest nowa, ale zaczyna nabierać rozpędu. Rośnie multifunkcjonalność, zarówno miejsc (przestrzeni publicznych, budynków użyteczności publicznej), jak i produktów czy usług tak, aby odpowiedzieć na jak najwięcej potrzeb konsumentów. Przejawiać się może w tworzeniu produktów sieciowych w gminie, integracji środków transportu, pakietowaniu usług, np. turystycznych, hotelarskich, gastronomicznych oraz bardzo szerokiej współpracy pomiędzy podmiotami różnych branż. Takie podejście stwarza warunki do kompleksowej obsługi odwiedzających gminę turystów.

LOKALNOŚĆ

Jako przeciwieństwo postępującej globalizacji, lokalność jest synonimem tego co bardziej autentyczne, wartościowe i o lepszej jakości. Swoje odzwierciedlenie znajduje zarówno w coraz powszechniejszym wsparciu lokalnych przedsiębiorców i wytwórców żywności, kultywowaniu tradycji i kultury oraz mocniejszym skupieniu uwagi na najbliższym otoczeniu. Trend ten w gminie Baligród przejawia się przede wszystkim w działalności lokalnych stowarzyszeń i organizacji społecznych w zakresie kultury i zachowania tożsamości lokalnej, co znacząco wpływa na zacieśnienie więzi sąsiedzkich i budowę odpowiedzialnego, aktywnego społeczeństwa w gminie.

KONTEKST ZEWNĘTRZNY

Na prowadzenie polityki rozwoju w gminie Baligród, oprócz wewnętrznie obowiązujących polityk i aktów prawa miejscowego wpływają również ustalenia i polityki na poziomie regionalnym i krajowym. Najważniejszymi dokumentami strategicznymi, które oddziałują na działania podejmowane w gminie Baligród są:

- Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030 (SRWP 2030),
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030),
- Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR).

Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030 organizuje działania samorządu województwa, wskazując najważniejsze wyzwania rozwojowe dla regionu. Zawiera katalog priorytetów oraz kierunków działań, które określają, jak doprowadzić do spójnego i zrównoważonego rozwoju województwa. Aby realizować kierunki założone w Strategii,

zastosowano wymiar terytorialny poprzez skoncentrowanie działań na wykorzystaniu potencjałów rozwojowych na określonym obszarze, tzw. obszarze strategicznej interwencji. Spośród wymienionych w SRWP 2030 priorytetów w poszczególnych obszarach tematycznych, kluczowe dla rozwoju gminy Baligród, są priorytety występujące w ramach Obszaru tematycznego 3. Infrastruktura dla zrównoważonego rozwoju i środowiska, które zakładają rozbudowę infrastruktury służącej rozwojowi oraz optymalizację wykorzystania zasobów naturalnych i energii, przy zachowaniu dbałości o stan środowiska przyrodniczego. Jednak, aby rozwój gminy przebiegał w sposób zrównoważony, istotna jest również realizacja działań w ramach pozostałych obszarów tematycznych.

Polityka regionalna na szczeblu centralnym koordynowana jest przez Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2030. Zakłada ona zrównoważony i bardziej spójny rozwój całego kraju i zmniejszanie dysproporcji rozwojowych między obszarami miejskimi i wiejskimi. W szczególności wspiera miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze oraz obszary zagrożone trwałą marginalizacją. Strategia Rozwoju Gminy Baligród na lata 2023-2030 będzie wpisująca się w realizację wyzwań wskazanych dla polityki regionalnej w KSRR 2030, tj.:

- adaptacja do zmian klimatu oraz ograniczanie zagrożeń dla środowiska;
- przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych;
- rozwój i wsparcie kapitału ludzkiego i społecznego;
- wzrost produktywności i innowacyjności regionalnych gospodarek;
- rozwój infrastruktury podnoszącej konkurencyjność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia w regionach;
- zwiększenie efektywności zarządzania rozwojem (w tym finansowania działań rozwojowych) oraz współpracy między samorządami terytorialnymi i między sektorami;
- przeciwdziałanie nierównościom terytorialnym i przestrzennej koncentracji problemów rozwojowych oraz niwelowanie sytuacji kryzysowych na obszarach zdegradowanych.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, jako jeden z ważniejszych dokumentów krajowych wskazuje, że zrównoważony rozwój społeczny i regionalny to rozwój skierowany na terytorialną różnorodność oraz jej atuty, a jednocześnie dbający o zapewnienie całemu społeczeństwu wysokiej jakości życia. Jako główny cel SOR określono tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Obszary wiejskie w Polsce charakteryzuje zróżnicowanie przestrzenne pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, jak i funkcji gospodarczych (są to zarówno obszary z dominacją rolnictwa tradycyjnego, obszary rolnictwa wielkoobszarowego, obszary z dominacją funkcji turystycznej, jak i silnie zurbanizowane obszary położone w pobliżu dużych aglomeracji i mniejszych miast). Pobudzanie ich rozwoju wymaga zintegrowanego i jednocześnie zindywidualizowanego podejścia uwzględniającego ich potencjały i potrzeby rozwojowe. Kierując się celami strategicznymi SOR polityka wobec obszarów wiejskich musi wspierać ich rozwój w oparciu o posiadane przez nie endogeniczne potencjały. Efektem będzie m.in. wyrównywanie szans rozwojowych wszystkim mieszkańcom wsi. Implikuje to działania dotyczące pobudzania przedsiębiorczości, przekształceń strukturalnych, zwiększania mobilności i zapewnienia odpowiedniej jakości usług decydujących o perspektywach rozwojowych (zdrowie, edukacja,

transport publiczny), zapewniając przy tym zachowanie walorów kulturowych, krajobrazu i środowiska przyrodniczego.

Realizacja Strategii Rozwoju Gminy Baligród na lata 2023-2030 będzie się wpisywać w zakładane działania określone w SOR dla obszarów wiejskich, co potwierdza zarówno sformułowana Wizja rozwoju gminy, jak i przyjęte cele strategiczne, które służyć będą urzeczywistnieniu się tej wizji.

DIAGNOZA GMINY BALIGRÓD

5.1 Położenie geograficzne i administracyjne

Gmina Baligród jest gminą wiejską położoną w południowo-wschodniej części województwa podkarpackiego, na terenie powiatu leskiego. Jej powierzchnia wynosi 158 km², co stanowi 18,92 % powierzchni powiatu leskiego oraz 0,009 % powierzchni województwa podkarpackiego.

Położenie gminy Baligród na tle województwa podkarpackiego oraz powiatu leskiego, przedstawiają poniższe mapy.

Mapa 1 Gmina Baligród na tle województwa podkarpackiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.wikipedia.org

Mapa 2 Gmina Baligród na tle powiatu leskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.gminy.pl

Gmina Baligród graniczy od północy z gminą Lesko, od wschodu z gminą Solina, od południowego wschodu z gminą Cisna, od południowego zachodu z gminą Komańcza natomiast od północnego zachodu z gminą Zagórz.

Pod względem powierzchni, gmina Baligród zajmuje trzecie miejsce w powiecie, co zostało przedstawione w poniższej tabeli.

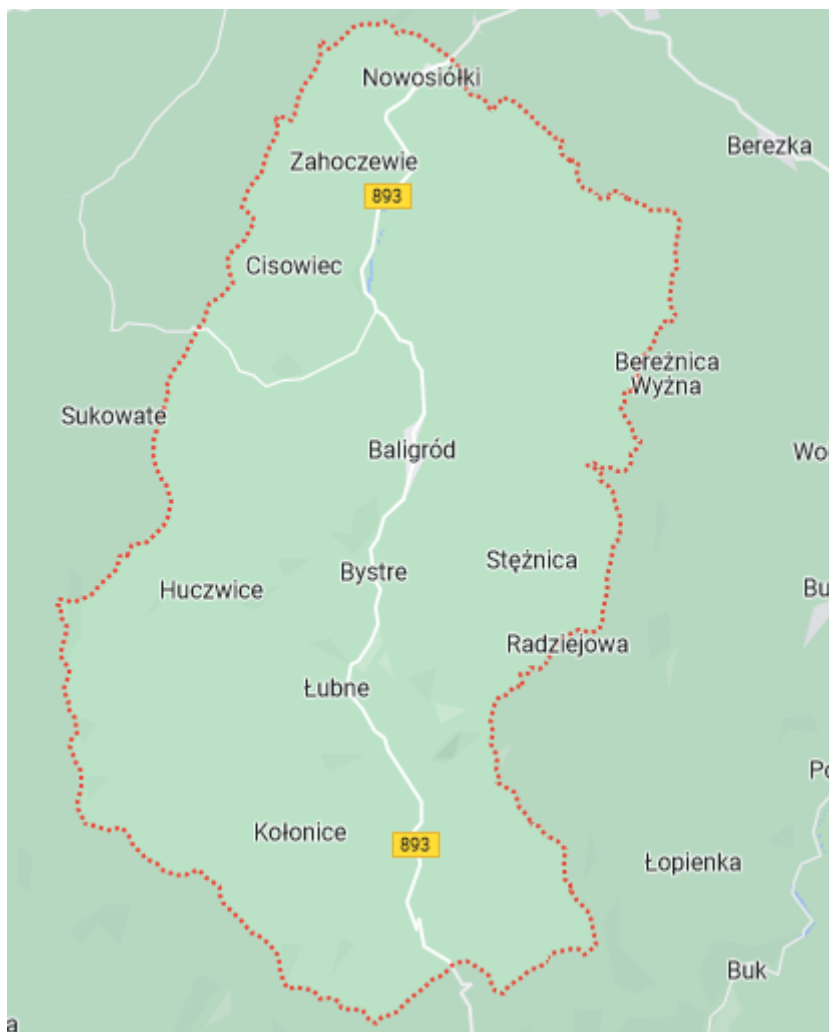
Tabela 1 Powierzchnia gmin powiatu leskiego oraz ich udział w powierzchni powiatu

Gmina	Powierzchnia (w km ²)	% powierzchni powiatu leskiego
Baligród	158	18,92
Cisna	287	34,37
Lesko	111	13,29
Olszanica	94	11,26
Solina	185	22,16
Powiat leski	835	100,00

Źródło: Opracowanie własne

W skład gminy Baligród wchodzi 12 sołectw: Baligród, Bystre, Cisowiec, Jabłonki, Kielczawa, Kołonicze, Mchawa, Nowosiółki, Roztoki Dolne, Stężnica, Zahoczewie, Żerdenka, których układ przedstawia poniższa mapa.

Mapa 3 Układ osadniczy gminy Baligród

Źródło: [google.com/maps](https://www.google.com/maps)

Na terenie gminy Baligród nie ma żadnej miejscowości posiadającej status miasta, przy czym najbliższymi ośrodkami miejskimi są miasta: Lesko i Ustrzyki Dolne. Funkcję centrum usługowo-administracyjnego w gminie pełni miejscowość Baligród, będąca siedzibą władz samorządowych.

5.2 Strefa społeczna

5.2.1 Sytuacja demograficzna

Uwarunkowania demograficzne są jednym z kluczowych czynników mających wpływ na sytuację społeczno-gospodarcze oraz kształtujących procesy rozwojowe na danym obszarze. Procesy demograficzne zachodzące w danym obszarze można analizować w oparciu o dane dotyczące liczby ludności, migracji i przyrostu naturalnego, strukturą ludności, procesami starzenia się społeczeństwa, a także prognozą demograficzną.

Potencjał demograficzny gminy Baligród zgodnie danymi GUS z 2021 roku, to 3 069 osób, co stanowi 11,94% ludności powiatu leskiego. Z kolei średnia gęstość zaludnienia wynosiła 19 osób/km², co jest wynikiem znacznie poniżej średniej dla powiatu, gdzie wynosiła 31 osób/km². Porównując przedstawione dane dotyczące liczby ludności w 2021 r. z danymi z roku 2017, można zauważyć, że liczba ludności w gminie spadła o 73 osoby tj. o 2,32 %.

Stan ludności gminy Baligród na tle pozostałych gmin powiatu leskiego w roku 2017 i 2020 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 2 Liczba ludności oraz średnia gęstość zaludnienia gmin powiatu leskiego w 2017 i 2021 roku

Nazwa gminy	Ludność				Wzrost/spadek (%)
	2017		2021		
	ogółem	osób/km ²	ogółem	osób/km ²	
Baligród	3 142	20	3 069	19	-2,32
Cisna	1 749	6	1 689	6	-3,43
Lesko	11 439	103	10 946	98	-4,31
Olszanica	4 965	53	4 740	51	-4,53
Solina	5 311	29	5 252	28	-1,11
Powiat leski	26 606	32	25 696	31	-3,42

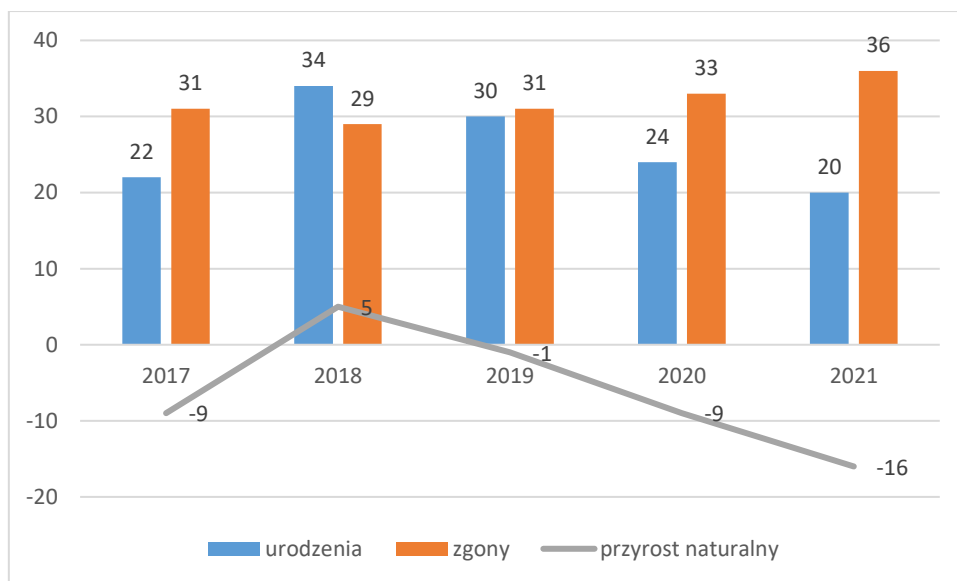
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na przestrzeni lat 2017-2021, we wszystkich gminach powiatu leskiego można zauważyć tendencję spadkową, jeśli chodzi o liczbę mieszkańców. Najwięcej mieszkańców biorąc pod uwagę rok 2017 i 2021 ubyło w gminie miejsko-wiejskiej Lesko, tj. 493 osoby (spadek liczby mieszkańców o 4,31 %), natomiast najmniej w gminie Solina – 59 osób (spadek o 1,11 %).

Jednym z kluczowych czynników wpływających na zmianę liczby ludności jest ruch naturalny ludności oraz wynikający z niego przyrost naturalny, który stanowi różnicę pomiędzy urodzeniami, a zgonami na danym obszarze. W 2021 roku na terenie gminy Baligród liczba urodzeń wyniosła 20, natomiast liczba zgonów 36, w związku z czym wartość przyrostu naturalnego wyniosła -16. Analizując dane dotyczące liczby urodzeń i zgonów na przestrzeni lat 2017-2021, można zauważyć, że w tym okresie wartość przyrostu naturalnego nie miała jednolitej tendencji malejącej i rosnącej, ulegając naprzemiennym wzrostom i spadkom, przy czym najniższa wartość wystąpiła w roku 2021. Przyczyną tego jest zarówno rekordowo niska liczba urodzin, jak i wysoka liczba zgonów.

Liczbę urodzeń i zgonów w gminie Baligród, a także wartość przyrostu naturalnego na przestrzeni lat 2017-2021 przedstawia poniższy wykres.

Wykres 1 Liczba urodzeń i zgonów oraz przyrost naturalny w gminie Baligród na przestrzeni lat 2017-2021

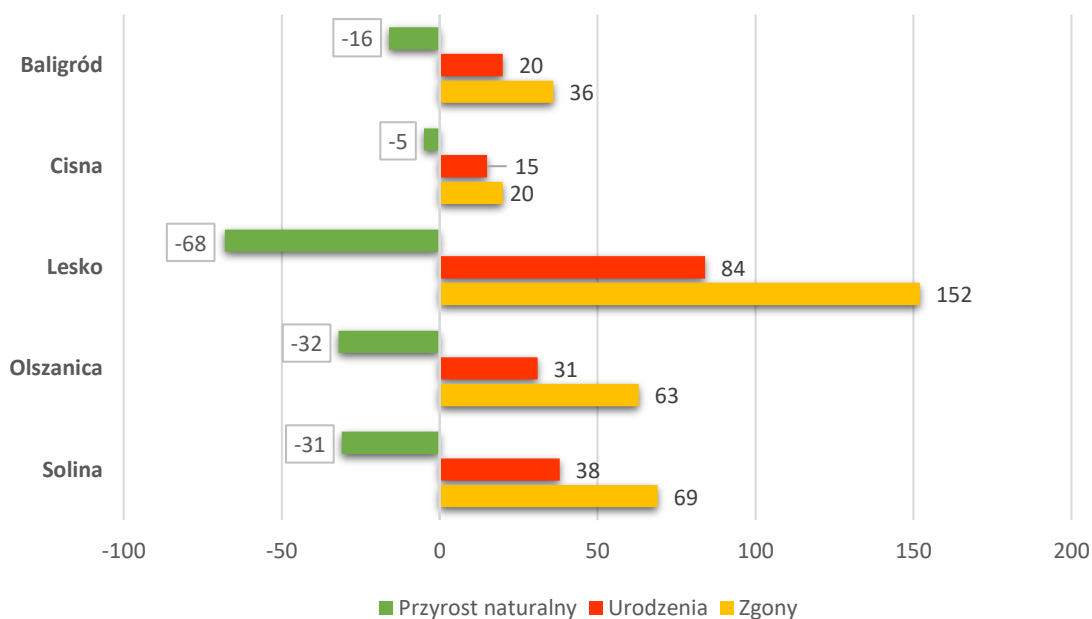

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na tle całego powiatu leskiego, pod względem wartości przyrostu naturalnego gmina Baligród w 2021 r. zajmowała drugie miejsce w powiecie. Najwyższą wartość przyrostu naturalnego wystąpiła w gminie Cisna -5, z kolei najniższa w gminie Lesko -68. W gminie Baligród w 2021 r. wystąpiła druga najniższa liczba urodzeń w powiecie oraz czwarta najwyższa liczba zgonów.

Liczbę urodzeń, zgonów oraz przyrost naturalny w 2021 r. w gminach powiatu leskiego, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 2 Liczba urodzeń, zgonów oraz przyrost naturalny na terenie gmin powiatu leskiego w roku 2021

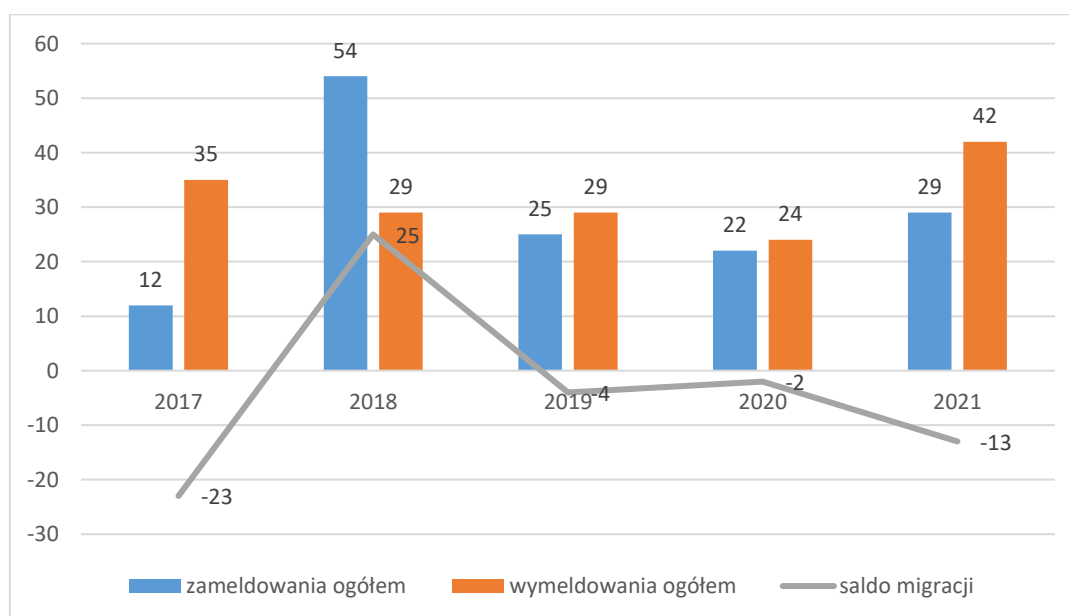
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Zasadniczy wpływ na procesy demograficzne na danym obszarze ma również kwestia migracji ludności. Migracją określa się przemieszczanie ludzi, które ma na celu zmianę miejsca zamieszkania. Ze względu na kierunek migracji, wyróżnia się migracje wewnętrzne – w obrębie własnego kraju oraz migracje zagraniczne – do innego kraju. Można również wyróżnić typy migracji ze względu na jej przyczynę, tj. m. in. migracje ekonomiczne, związane np. z pracą zawodową, migracje edukacyjne, które spowodowane są np. wyjazdem na studia, lub też migracje społeczne, wynikające np. z chęci zmiany otoczenia.

Zjawisko migracji na danym obszarze mierzy się liczbą zameldowań oraz wymeldowań, których różnica stanowi saldo migracji. Na terenie gminy Baligród w 2021 roku, odnotowano 29 zameldowań oraz 42 wymeldowania, w wyniku czego wartość salda migracji wyniosła -13. Na przestrzeni lat 2017-2021 saldo migracji przybierało w większości wartości ujemne, w związku z czym należy przyjąć, że główny wpływ na zmniejszającą się liczbę mieszkańców na terenie gminy Baligród ma ujemne saldo migracji.

Liczbę zameldowań i wymeldowań ogółem w gminie Baligród oraz saldo migracji na przestrzeni lat 2017-2021 przedstawia poniższy wykres.

Wykres 3 Liczba zameldowań i wymeldowań ogółem oraz saldo migracji w gminie Baligród na przestrzeni lat 2017-2021

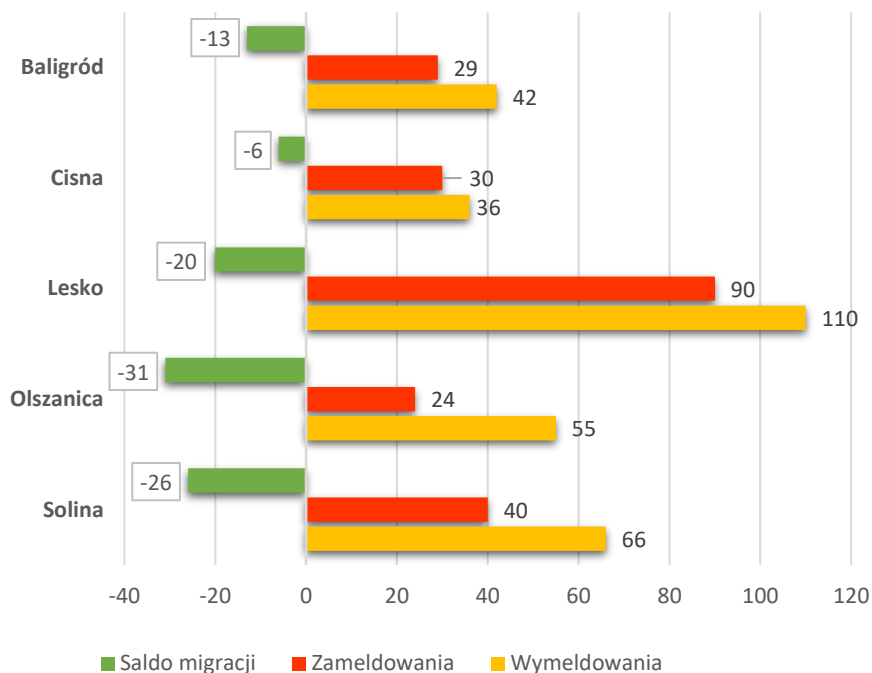

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Ujemne saldo migracji wpływa na sytuację społeczno-gospodarczą oraz potencjał demograficzny gminy. Istotnym problemem jest odpływ ludzi młodych, wykształconych, aktywnych i innowacyjnych, co przyczynia się do zmniejszania potencjalnych zasobów pracy, a także obniżania ich jakości. Ujemne saldo migracji w 2021 roku wystąpiło jednak we wszystkich gminach powiatu leskiego, a najmniejsza jego wartość w gminie Cisna.

Liczbę zameldowań i wymeldowań oraz saldo migracji na terenie gmin powiatu leskiego w 2021 roku przedstawia poniższy wykres.

Wykres 4 Liczba zameldowań i wymeldowań ogółem oraz saldo migracji na terenie gmin powiatu leskiego w roku 2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Analiza struktury wiekowej mieszkańców gminy Baligród w oparciu dane GUS z 2017 i 2021 roku ukazuje, że na przestrzeni lat 2017-2021 wzrosła liczba osób w wieku poprodukcyjnym – wzrost o 53 osoby, przy równoczesnym spadku liczby osób wieku produkcyjnym – spadek o 141 osób. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym wzrosła o 15. Do osób w wieku przedprodukcyjnym zalicza się osoby w wieku do 17 roku życia, które nie osiągnęły jeszcze zdolności do pracy, z kolei do osób w wieku produkcyjnym – mężczyzn w wieku od 18 do 64 roku życia oraz kobiety w wieku od 18 do 59 roku życia.

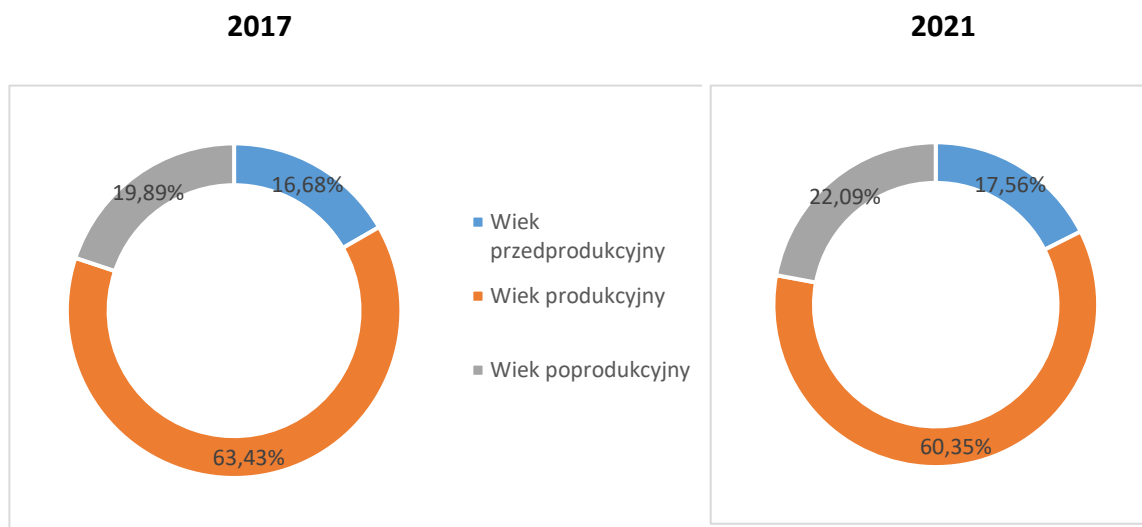
Strukturę mieszkańców gminy Baligród według trzech grup wiekowych w roku 2017 i 2021 przedstawiają poniższa tabela oraz wykres.

Tabela 3 Struktura mieszkańców gminy Baligród według trzech grup wiekowych w 2017 oraz 2021 roku

Grupa wiekowa	2017		2021	
	Liczba mieszkańców	% ogółu mieszkańców	Liczba mieszkańców	% ogółu mieszkańców
Wiek przedprodukcyjny	524	16,68	539	17,56
Wiek produkcyjny	1 993	63,43	1 852	60,35
Wiek poprodukcyjny	625	19,89	678	22,09
Razem	3 142	100,00	3 069	100,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wykres 5 Struktura mieszkańców gminy Baligród według trzech grup wiekowych w 2017 oraz 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Liczebność poszczególnych grup wiekowych przekłada się na wartość wskaźnika obciążenia demograficznego, którym określa się stosunek liczby osób w wieku nieprodukcyjnym (wiek przedprodukcyjny i poprodukcyjny) do liczby osób w wieku produkcyjnym. Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego, wskaźnik liczby ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym dla gminy Baligród w 2021 roku wyniósł 65,7, natomiast dla powiatu leskiego i województwa podkarpackiego – odpowiednio 66,0 oraz 67,0. W powiecie leskim większa wartości tego wskaźnika niż w gminie Baligród wystąpiły jedynie w gminie Lesko.

Biorąc pod uwagę współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi (65 i więcej lat) w gminie Baligród w 2021 roku kształtował się on na poziomie 27,7 osób, co było drugim najwyższym wynikiem w powiecie leskim, nie przekraczając jednak średniej dla powiatu leskiego. Innym wskaźnikiem określającym procesy demograficzne na danym obszarze jest odsetek osób w wieku 65 i więcej lat w populacji ogółem, który na terenie gminy Baligród wyniósł 18,4, co kształtowało poniżej średniej dla powiatu, a wyższa wartość tego wskaźnika wystąpiła jedynie w gminie Lesko.

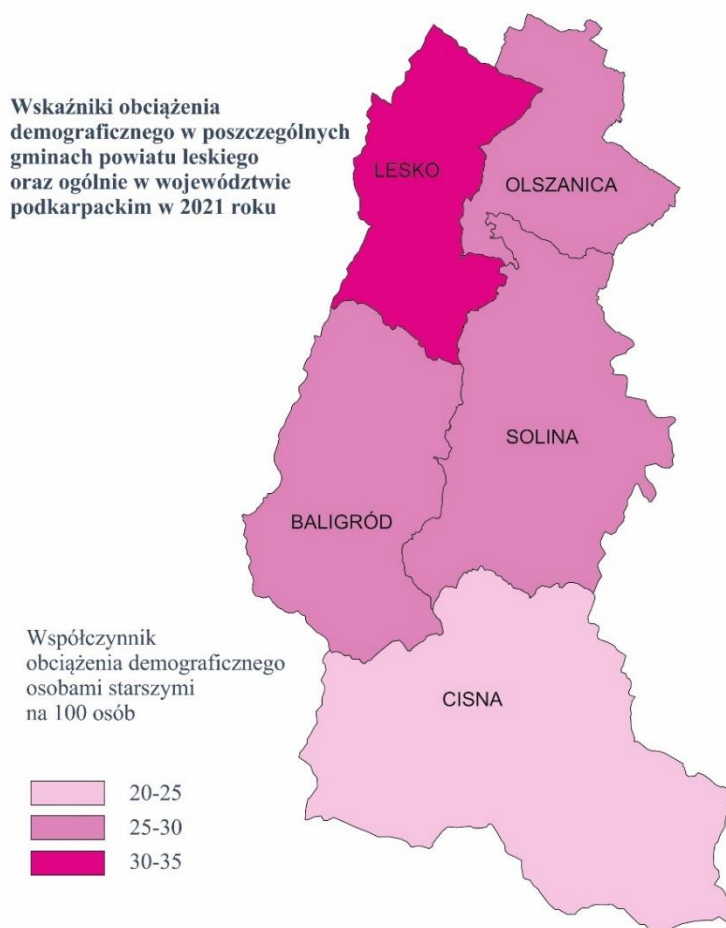
Liczbę ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym, wartość współczynnika obciążenia demograficznego osobami starszymi oraz odsetek osób w wieku 65 i więcej lat w populacji ogółem w poszczególnych gminach powiatu leskiego oraz w województwie podkarpackim w roku 2021 przedstawia poniższa tabela i mapa.

Tabela 4 Wskaźniki obciążenia demograficznego w poszczególnych gminach powiatu leskiego oraz w województwie podkarpackim w 2021 roku

Nazwa gminy	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	Odsetek osób w wieku 65 i więcej lat w populacji ogółem
Baligród	65,7	27,7	18,4
Cisna	56,4	24,4	16,9
Lesko	70,3	30,9	20,3
Olszanica	63,0	27,4	18,4
Solina	63,4	27,2	18,2
Powiat leski	66,0	28,7	19,1
Województwo podkarpackie	67,0	26,9	17,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Mapa 4 Wskaźniki obciążenia demograficznego w poszczególnych gminach powiatu leskiego oraz w województwie podkarpackim w 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wynika z przedstawionych powyżej danych, wskaźniki obciążenia demograficznego na terenie gminy Baligród, w każdym przypadku przybierały niższe wartości niż średnia powiatu

leskiego oraz w jednym przypadku poniżej wartości dla województwa podkarpackiego - przy wskaźniku ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. Ogólnie na analizowanym obszarze można zauważyć przejawiający się proces starzenia się społeczeństwa przy jednoczesnym spadku liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym. To z kolei w perspektywie czasu negatywnie wpływać będzie na rozwój demograficzny i ekonomiczny.

W 2017 roku, Główny Urząd Statystyczny zaprezentował „Prognozę ludności gmin na lata 2017-2030”, będącą opracowaniem eksperymentalnym, w której punktem wyjścia był stan ludności w dniu 31 grudnia 2016 roku. Z uwagi na dużą zmienność kształtowania się procesów demograficznych pod wpływem trudnych do przewidzenia czynników, które określają sytuację społeczną, ekonomiczną i zdrowotną i w konsekwencji wpływają na indywidualne decyzje ludności (w kwestii założenia rodziny, ruchów migracyjnych itp.), w niniejszej prognozie zaobserwować można różnice w stosunku do danych uzyskanych w aktualnych badaniach oraz wyników bilansów ludności. Niemniej, celem prognozy jest wskazanie kierunków przyszłych zmian w rozwoju demograficznym oraz potencjalnych negatywnych zjawisk, wymagających podjęcia interwencji przez odpowiednie organy pomocy społecznej.

Analizując dane dotyczące prognozy liczby ludności w gminie Baligród do roku 2030, zauważyć można, że z roku na rok prognozowany jest spadek liczby mieszkańców gminy, przy wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Główną przyczyną spadku liczby ludności ma być w dalszym ciągu ujemne saldo migracji, a także ujemny przyrost naturalny. Dane dla okresu od 2017 do 2021 roku odbiegają od danych przedstawionych w toku przeprowadzonej w niniejszym podrozdziale analizy uwarunkowań demograficznych, niemniej prognoza ukazuje występowanie negatywnego trendu spadku liczby mieszkańców oraz procesu starzenia się społeczeństwa, co wymaga podjęcia działań samorządu w celu odwrócenia tego trendu.

Dane dotyczące prognozowanej liczby ludności według ekonomicznych grup wiekowych na przestrzeni lat 2017-2030 oraz ruchu naturalnego i wędrownego w tym okresie w gminie Baligród, przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 5 Prognoza ludności gminy Baligród na lata 2017-2030

Rok	Liczba ludności ogółem	Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym	Liczba ludności w wieku produkcyjnym	Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym
2017	3 173	537	2 010	626
2018	3 160	532	1 989	639
2019	3 148	528	1 974	646
2020	3 135	524	1 948	663
2021	3 121	523	1 923	675
2022	3 107	514	1 902	691
2023	3 092	512	1 888	692
2024	3 079	508	1 871	700
2025	3 064	501	1 842	721
2026	3 050	497	1 812	741
2027	3 035	497	1 785	753
2028	3 020	486	1 779	755
2029	3 004	469	1 770	765
2030	2 987	458	1 755	774

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego - Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030 (opracowanie eksperymentalne)

Tabela 6 Ruch naturalny i wędrownkowy w gminie Baligród w latach 2017-2030

Rok	Ruch naturalny			Migracje wewnętrzne na pobyt stały		
	Urodzenia	Zgony	Przyrost naturalny	Napływ	Odływ	Saldo
2017	28	31	-3	21	31	-10
2018	28	31	-3	20	31	-11
2019	28	31	-3	20	30	-10
2020	28	31	-3	19	30	-11
2021	27	32	-5	19	29	-10
2022	27	32	-5	19	29	-10
2023	26	32	-6	18	28	-10
2024	26	31	-5	18	28	-10
2025	25	31	-6	17	28	-11
2026	25	31	-6	17	27	-10
2027	24	31	-7	17	27	-10
2028	23	30	-7	16	26	-10
2029	22	30	-8	16	26	-10
2030	22	31	-9	16	26	-10

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego - Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030 (opracowanie eksperymentalne)

5.2.2 Edukacja i wychowanie

Edukacja wraz z wychowaniem pełni niezwykle ważną rolę w sferze społecznej oraz w kształtowaniu kapitału ludzkiego, mając kluczowe znaczenie dla szans rozwojowych społeczeństwa. Jakość kapitału ludzkiego, na którą wpływ ma system edukacji, zasadniczo wpływa m. in. na rynek pracy. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb mieszkańców w zakresie edukacji publicznej należy do zadań własnych gminy, a wydatki przeznaczane na kwestie z nią związane stanowią znaczną część budżetu każdej gminy.

Ważną rolę w wychowaniu dzieci pełnią instytucjonalne formy opieki nad najmłodszymi dziećmi. Do form opieki nad dziećmi do lat trzech możemy zaliczyć żłobki oraz kluby dziecięce, w ramach, których realizowane są funkcje: opiekuńcza, wychowawcza oraz edukacyjna. Korzystanie z tego typu placówek ma również pozytywny wpływ na rynek pracy, dzięki możliwości uczestnictwa w nim rodziców dzieci.

Według danych GUS, na terenie gminy Baligród na koniec 2021 roku, zameldowanych było 144 dzieci do lat trzech, mimo to nie funkcjonują w gminie żłobki ani kluby dziecięce. Z powodu braku dostępności do usług opieki nad dziećmi do lat 3 na terenie swojej gminy, nieliczni mieszkańcy korzystają z placówek oferujących tego typu usługi w pobliskich ośrodkach miejskich, gdzie przemieszczają się w drodze do swojego miejsca pracy. Jednak znaczna część mieszkańców zapewnia opiekę nad dziećmi w domach, kosztem własnej pracy zawodowej, co niekorzystnie

wpływa również na rynek pracy. Jest to jednak zjawisko, które występuje w wielu gminach w całym kraju. Z tego względu, konieczne może być podjęcie działań przez samorząd w zakresie inwestycji w infrastrukturę i stworzenia miejsc opieki, po uprzednim określeniu zapotrzebowania na te miejsca.

Wychowanie przedszkolne realizowane jest w placówkach wychowania przedszkolnego, do których zalicza się przedszkola, oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych, zespoły wychowania przedszkolnego oraz punkty przedszkolne. Ma ono na celu zapewnienie dzieciom opieki, wspomaganie indywidualnego rozwoju i wypełnienie podstawy programowej oraz obejmuje dzieci w wieku od 3 do 6 roku życia.

W zakresie wychowania przedszkolnego, na terenie gminy Baligród funkcjonują przedszkola przy szkołach podstawowych w Baligrodzie (3 oddziały), Nowosiótkach (1 oddział), Mchawie (1 oddział). Zgodnie z danymi GUS w roku 2021 na terenie gminy zamieszkiwało 95 dzieci w wieku 4-6 lat, 72 było objętych wychowaniem przedszkolnym, co oznacza, że odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym wyniósł 75,8%.

Pierwszym etapem zorganizowanej edukacji jest szkolnictwo podstawowe. Od 2017 roku, w wyniku przeprowadzonej reformy oświaty, okres nauki w szkole podstawowej został wydłużony z 6 do 8 lat, a następnym etapem edukacji stało się do wyboru 4-letnie liceum ogólnokształcące, 5-letnie technikum, 3-letni szkoła branżowa I stopnia i 2-letnia szkoła branżowa II stopnia.

Na terenie gminy Baligród funkcjonują trzy szkoły podstawowe. Gmina Baligród jest organem prowadzącym dla Szkoły Podstawowej im. św. Jana Pawła II w Baligrodzie, która prowadzi kształcenie w klasach I-VIII. W Nowosiótkach mieści się Niepubliczna Szkoła Podstawowa prowadzona przez Stowarzyszenie „Nasze Dzieci”. Szkoła prowadzi kształcenie w klasach I-III. Natomiast w Mchawie prowadzona jest przez Stowarzyszenie „Nasza Szkoła” Niepubliczna Szkoła Podstawowa im. bł. Edmunda Bojanowskiego. Szkoła prowadzi kształcenie w klasach I-VIII. Według danych GUS z 2021 roku, do wszystkich szkół podstawowych na terenie gminy Baligród uczęszczało 214 uczniów. W stosunku do 2017 roku, liczba uczniów w placówkach zwiększyła się o 30. Główną przyczyną tego było zlikwidowanie funkcjonującego na terenie gminy gimnazjum i utworzenie VIII klas w szkołach podstawowych.

Dane dotyczące liczby uczniów w szkołach podstawowych oraz w gimnazjum w gminie Baligród na przestrzeni lat 2017-2021 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 7 Liczba uczniów w szkołach podstawowych i w gimnazjum na terenie gminy Baligród na przestrzeni lat 2017-2021

Rodzaj placówki	Liczba uczniów				
	2017	2018	2019	2020	2021
Szkoły podstawowe ogółem	184	210	210	215	214
Gimnazjum	49	20	-	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Szkoła Podstawowa w Baligrodzie jest budynkiem wyremontowanym i dostosowanym do potrzeb osób niepełnosprawnych. Natomiast budynki szkół podstawowych w Nowosiótkach

i Mchawie wymagają remontów, w tym również termomodernizacji oraz dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Jakość edukacji na poziomie podstawowym ocenić można na podstawie wyników egzaminu ósmoklasisty, do którego przystąpienie jest warunkiem ukończenia szkoły. Egzamin obejmuje wiadomości i umiejętności zawarte w wymaganiach określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego w odniesieniu do trzech kluczowych przedmiotów nauczania: języka polskiego, matematyki i języka obcego nowożytnego.

Na terenie omawianego obszaru w 2022 roku do egzaminu ósmoklasisty przystąpiło 41 uczniów z dwóch szkół podstawowych. Średnie wyniki w gminie kształtowały się na poziomie: 62 % z języka polskiego, 46 % z matematyki oraz 56 % z języka angielskiego. Najwyższe wyniki z języka polskiego i języka angielskiego wystąpiły w Szkole Podstawowej w Baligrodzie, natomiast z matematyki w Szkole Podstawowej w Mchawie.

Wyniki egzaminów w poszczególnych szkołach na terenie gminy Baligród w 2022 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 8 Wyniki egzaminów ósmoklasisty w poszczególnych placówkach oświatowych na terenie gminy Baligród w 2022 roku

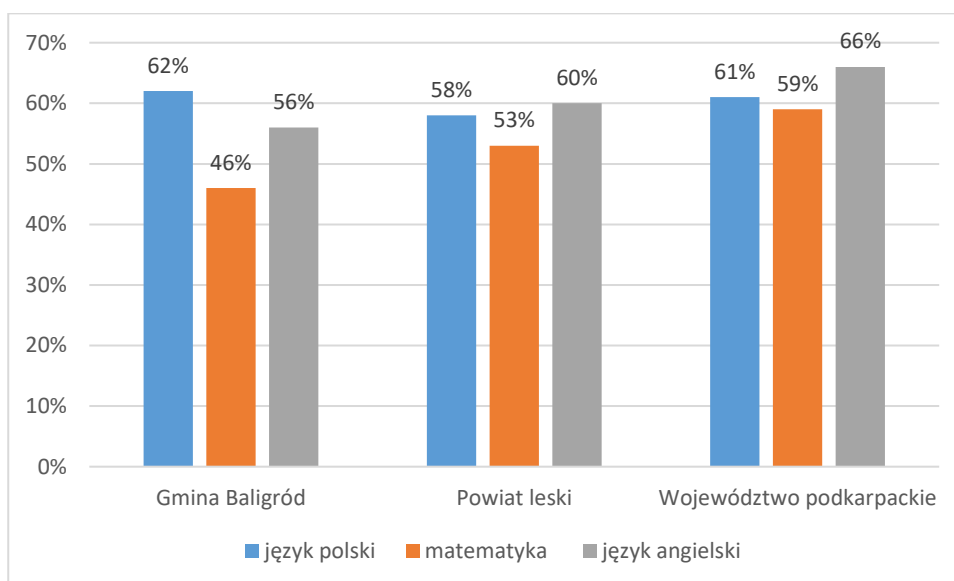
Nazwa placówki oświatowej	Liczba piszących	Wyniki egzaminu w %		
		Język polski	Matematyka	Język angielski
Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Mchawie Im. Bł. Edmunda Bojanowskiego	17	59	48	51
Szkoła Podstawowa Im. Św. Jana Pawła II w Baligrodzie	24	64	44	60
Razem/średnia	41	62	46	56

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie

Porównując wyniki w szkołach podstawowych w gminie Baligród ze średnią dla powiatu leskiego i województwa podkarpackiego, można zauważyć, że kształtują się one na poziomie poniżej średniej w przypadku egzaminu z matematyki i języka angielskiego, natomiast w przypadku języka polskiego powyżej średniej dla powiatu i województwa.

Dane dotyczące wyników procentowych z egzaminów ósmoklasisty w 2022 roku w gminie Baligród, w powiecie leskim oraz w województwie podkarpackim, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 6 Wyniki procentowe z egzaminów ósmoklasisty, przeprowadzonych w 2022 roku w gminie Baligród, w powiecie leskim oraz w województwie podkarpackim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie

W zakresie kształcenia ponadpodstawowego młodzież uczęszcza przede wszystkim do placówek mieszczących się w miastach: Lesko i Ustrzyki Dolne, dojeżdżając do szkół środkami komunikacji publicznej.

5.2.3 Ochrona zdrowia

Dostęp do opieki zdrowotnej jest jednym z istotnych czynników wpływających na sytuację zdrowotną i jakość życia mieszkańców gminy. Zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2022 r. poz. 2561), świadczeniobiorcy mają prawo do świadczeń opieki zdrowotnej, których celem jest zachowanie zdrowia, zapobieganie chorobom i urazom, wczesne wykrywanie chorób, leczenie, pielęgnacja oraz zapobieganie niepełnosprawności i jej ograniczanie. Między innymi, mieszkańcom gminy przysługują gwarantowane świadczenia z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej i ambulatoryjnej opieki specjalistycznej.

Na terenie gminy Baligród opiekę zdrowotną mieszkańcom zapewnia od 2022 roku VITA-FAMILIA Medycyna Rodzinna Przychodnia Zdrowia w Baligrodzie.

Placówka świadczy opiekę zdrowotną w oparciu o kontrakty z Narodowym Funduszem Zdrowia i realizują działania związane w szczególności z badaniem i poradą lekarską w zakresie kompetencji lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej, szkolno-wychowawczym, a także szczepieniami ochronnymi i działaniami profilaktycznymi. Ponadto w gminie znajduje się również apteka ogólnodostępna w Baligrodzie.

Dane dotyczące liczby porad lekarskich na terenie gminy Baligród w roku 2017 i 2021 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 9 Dane dotyczące opieki zdrowotnej w gminie Baligród w 2017 oraz 2021 roku

Wyszczególnienie	2017	2021
Przychodnie ogółem	1	0
Praktyki lekarskie	1	1
Podstawowa opieka zdrowotna – porady lekarskie	15 734	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Ponadto na terenie gminy działa prywatny gabinet stomatologiczny.

Ze względu na niewystarczający zakres usług medycznych, jeśli chodzi o badania specjalistyczne, pacjenci z terenu gminy Baligród korzystają również z placówek medycznych zlokalizowanych w miastach Lesko i Ustrzyki Dolne.

5.2.4 Pomoc społeczna

Zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2021 r. poz. 2268 z późn. zm.), pomocą społeczną określa się instytucję polityki społecznej państwa, która ma na celu wspieranie osób i rodzin w przewyższaniu trudnych sytuacji życiowych, z którymi nie są w stanie sobie poradzić, przy wykorzystaniu własnych możliwości i uprawnień. Wsparcie osobom oraz rodzinom w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwienia im życia w godnych warunkach, udzielane jest w formie finansowej, rzeczowej oraz w formie usług. Sprawy obejmujące zagadnienia z zakresu pomocy społecznej należą do zadań własnych gminy.

Działania z zakresu pomocy społecznej na terenie gminy Baligród realizuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Baligrodzie. Ośrodek realizuje swoje zadania na podstawie ww. ustawy z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, a także na podstawie innych ustaw tj.:

- wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,
- świadczeniach rodzinnych,
- pomocy osobom uprawnionym do alimentów,
- wsparciu kobiet w ciąży i rodzin "Za życiem",
- ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekuna,
- pomocy państwa w wychowywaniu dzieci,
- przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie,
- świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych,
- Karcie Dużej Rodziny,
- ochronie zdrowia psychicznego,
- zatrudnieniu socjalnym.

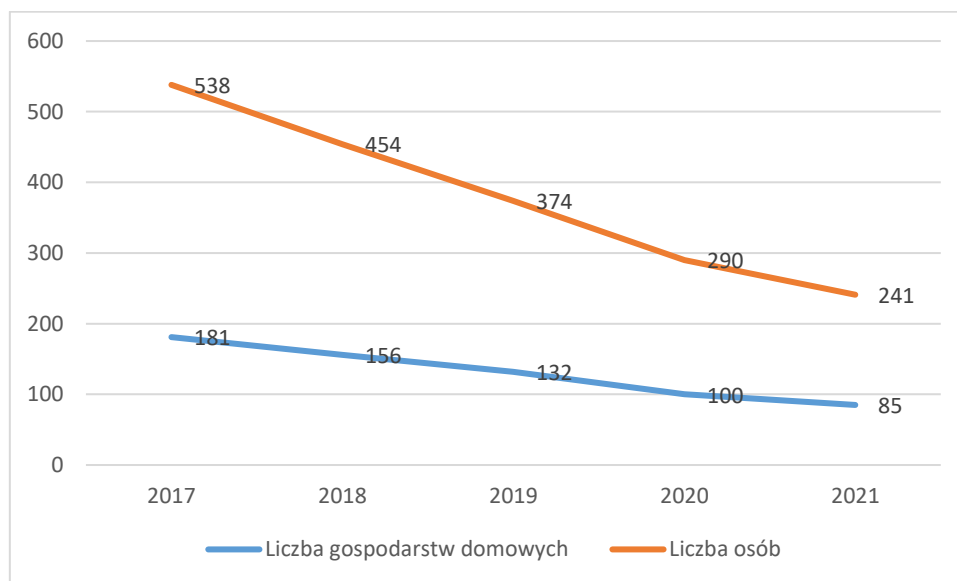
Ośrodek realizuje również zadania wynikające z przepisów prawa z zakresu osłony socjalnej i polityki społecznej, w tym prorodzinnej.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Baligródzie udziela pomocy pieniężnej i niepieniężnej, tj. tzw. środowiskowej pomocy społecznej, osobom mającym problemy z samodzielnym funkcjonowaniem w środowisku. Prawo do świadczeń pieniężnych w ramach społecznej przysługuje osobom i rodzinom, których dochód nie przekracza określonego w przepisach kryterium dochodowego. Od dnia 1 stycznia 2022 r. kwota kryterium dochodowego wynosi dla osoby samotnie gospodarującej 776, a dla osoby w rodzinie 600 zł. Poprzednio obowiązujące kryterium od 1 października 2018 r. do 31 grudnia 2021 r. wynosiło odpowiednio 701 i 528 zł.

Pomoc udzielana ludności w miejscu zamieszkania za pośrednictwem ośrodków pomocy społecznej określana jest jako środowiskowa pomoc społeczna. Beneficjentami pomocy środowiskowej są wszyscy członkowie gospodarstw domowych, którzy w danym roku przynajmniej raz otrzymali jakąkolwiek pomoc świadczoną przez ośrodki pomocy społecznej, a także osoby bezdomne korzystające z pomocy gminy. Z kolei zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej to udział beneficjentów tejże pomocy w liczbie ludności ogółem, co pozwala określić skalę problemu w tej kwestii.

Liczbę gospodarstw domowych i osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na terenie gminy Baligród w latach 2017-2021, przedstawia poniższy wykres.

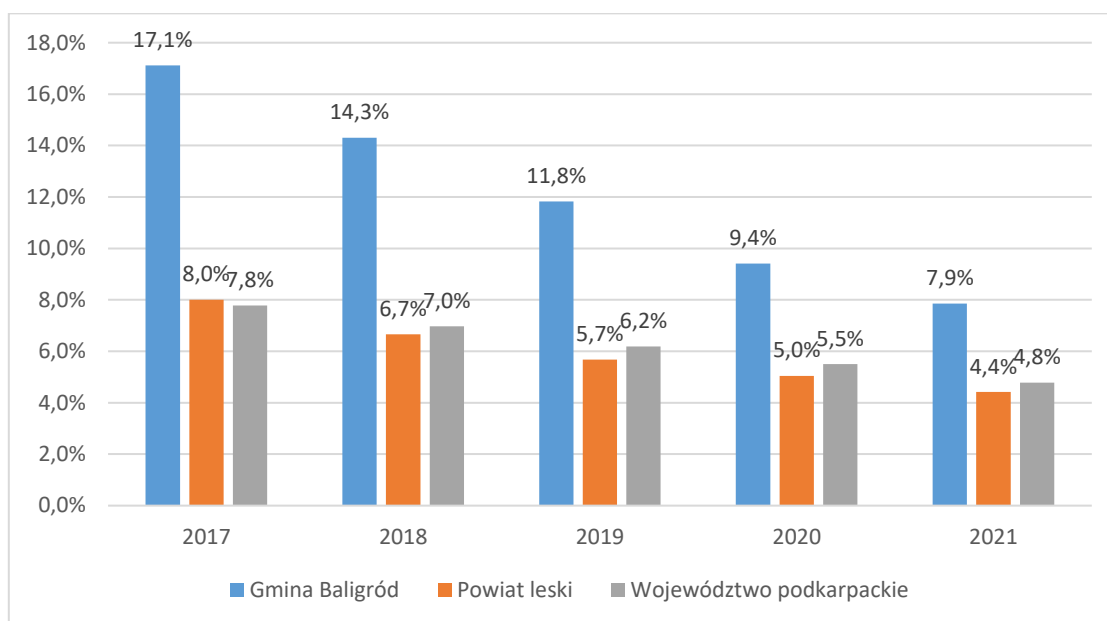
Wykres 7 Liczba gospodarstw domowych oraz osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na terenie gminy Baligród w latach 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wynika z powyższego wykresu, na przestrzeni lat 2017-2021, znacznie zmniejszyła się liczba rodzin objętych wsparciem Ośrodka, w tym liczba osób objętych wsparciem. Może to świadczyć o poprawie sytuacji rodzin, które korzystały dotychczas ze świadczeń pomocy społecznej. Wpływ na to miało uruchomienie świadczenia „Rodzina 500+”, a także wzrost najniższego wynagrodzenia oraz minimalnych emerytur i rent. Zjawisko to występuje ogólnie w powiecie leskim i województwie podkarpackim, a fakt ten odzwierciedla poniższy wykres, przedstawiający udział osób korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem.

Wykres 8 Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na przestrzeni lat 2017-2021 w województwie podkarpackim, powiecie leskim oraz gminie Baligród

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wskazuje powyższy wykres, na przestrzeni lat 2017-2021 udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem w gminie Baligród kształtował się znacznie powyżej średniej dla powiatu leskiego i województwa podkarpackiego.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Baligródzie realizuje również świadczenia rodzinne, którymi są:

- zasiłek rodzinny oraz dodatki do zasiłku rodzinnego;
- świadczenia opiekuńcze: zasiłek pielęgnacyjny, specjalny zasiłek opiekuńczy oraz świadczenie pielęgnacyjne;
- jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka;
- świadczenie rodzicielskie.

Liczbę korzystających ze świadczeń rodzinnych oraz kwoty wypłacanych świadczeń w gminie Baligród w latach 2017-2021, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 10 Liczba korzystających ze świadczeń rodzinnych na terenie gminy Baligród oraz kwoty wypłacanych świadczeń w latach 2017-2021

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021
Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci	195	139	128	109	88
Dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny - ogółem	299	262	240	216	171
Dzieci w wieku do 17 lat, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny	266	231	221	203	159
Udział dzieci w wieku do 17 lat, na które rodzice otrzymują zasiłek	49,8	43,9	42,2	35,7	28,8

rodziny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w %					
Kwota świadczeń rodzinnych ogółem w tys. zł	1 075	1 033	993	1 381	1 612
Kwota zasiłków rodzinnych (wraz z dodatkami) w tys. zł	590	510	471	450	367
Kwota zasiłków pielęgnacyjnych w tys. zł	172	173	183	185	179

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na podstawie poniższych danych możemy zaobserwować spadek liczby rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci - spadek o 54,87 %, a przez to i spadek liczby dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny – spadek o 42,81%. Warte uwagi jest również wskaźnik, dotyczący udziału dzieci w wieku do 17 lat, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku – w 2021 roku udział ten wynosił 28,8 %, natomiast w 2017 roku było to 49,8%. Może to świadczyć o poprawie warunków życia rodzin, podobnie jak w przypadku beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, spowodowanej realizacją świadczenia „Rodzina 500 +” oraz wzrostem minimalnych wynagrodzeń.

W kwestii kwot wypłacanych świadczeń rodzinnych - na przestrzeni lat 2017-2021 zwiększyły się one o 537 tys. zł. Występował przy tym spadek kwoty wypłacanych zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami – o 223 tys. zł oraz nieznaczny wzrost kwoty zasiłków pielęgnacyjnych – o 7 tys. zł.

W 2022 r. Gmina Baligród zakończyła przebudowę, rozbudowę i nadbudowę budynku dawnej szkoły w celu utworzenia Domu Pomocy Społecznej oraz mieszkań socjalnych. Otworzenie DPS-u planowane jest w 2023. Dom przeznaczony będzie dla osób w podeszłym wieku oraz somatycznie chorych. Aktualnie posiada 30 miejsc dla pensjonariuszy, docelowo ilość miejsc zostanie zwiększona do 55 .

5.2.5 Kultura i sport

Kultura

Kultura ma zasadniczy wpływ na jakość życia, tworząc relacje społeczne i pomagając w zaspokajaniu indywidualnych potrzeb niematerialnych, musi być jednak stale rozwijana. Duże znaczenie w tym aspekcie ma funkcjonująca infrastruktura kulturalna. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym gminy o charakterze obowiązkowym. W gminie Baligród jako instytucja kultury funkcjonuje Gminny Ośrodek Kultury oraz Gminna Biblioteka Publiczna w Baligrodzie.

Gminny Ośrodek Kultury w Baligrodzie organizuje zajęcia karate dla dzieci młodszych, zajęcia pilates i zumba dla dzieci i osób dorosłych, naukę gry na gitarze i instrumentach klawiszowych dla dzieci i osób dorosłych, zajęcia plastyczne i rękodzielnicze dla dzieci i młodzieży.

Gminny Ośrodek Kultury w Baligrodzie posiada filie w miejscowościach: Nowosiółki, Zahoczewie, Cisowiec, Roztoki Dolne, Mchawa, Stężnica.

Ponadto na terenie gminy Baligród funkcjonują Świetlice wiejskie w Nowosiótkach, Zahoczewiu, Cisowcu, Mchawie, Rostokach Dolnych, Stężnicy. Niektóre z tych obiektów wymagają jednak remontu ze względu na stan techniczny w jakim się znajdują, a także przeprowadzenia termomodernizacji i zapewnienia dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami.

W zakresie kultury, zachowania lokalnej tożsamości oraz promocji gminy, ważną rolę pełni Kapela Ludowa "Balowie" z Baligrodu biorące udział w licznych konkursach oraz występach artystycznych.

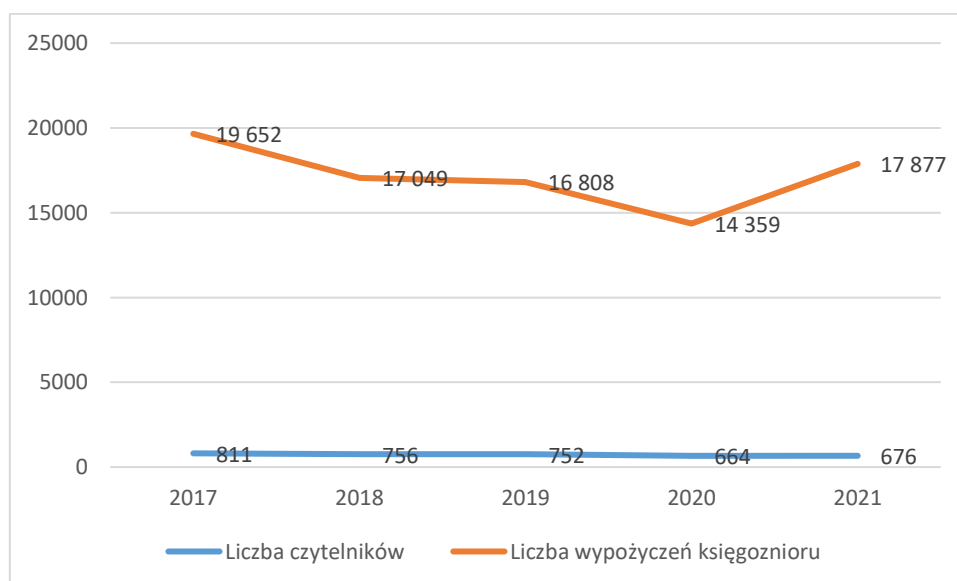
Na terenie gminy Baligród działają również Koła Gospodyń Wiejskich w Nowosiótkach, Zahoczewie, Mchawie, Cisowcu, Baligrodzie i Jabłonkach.

Ważną rolę w pielęgnowaniu tradycji i kultury pełni Gminna Biblioteka Publiczna w Baligrodzie. Służy ona zaspokajaniu potrzeb oświatowych, kulturalnych i informacyjnych gminnej społeczności oraz uczestniczy w upowszechnianiu wiedzy, kultury i promocji czytelnictwa. W ramach Biblioteki funkcjonuje również filia w miejscowości Nowosiółki.

Księgozbiór Biblioteki w 2021 roku liczył 26 874 woluminów, z kolei liczba czytelników w ciągu roku wyniosła 676, natomiast liczba wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz – 17 877. W stosunku do roku 2017 nastąpił spadek liczby czytelników oraz spadek liczby wypożyczeń księgozbioru. Wynika to przede wszystkim ze zmniejszającej się atrakcyjności czytelnictwa jako formy rozrywki, a także oferty Biblioteki, wskutek powszechnego dostępu do Internetu, stanowiącego nowy sposób uczestnictwa w kulturze. Duży wpływ na atrakcyjność oferty bibliotek ma głównie stan i wielkość księgozbioru, liczba nowości czytelnicznych, liczba i rodzaj wydarzeń promocyjnych, a także stan infrastruktury bibliotek.

Liczbę czytelników oraz wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz na przestrzeni lat 2017-2021, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 9 Liczba czytelników oraz wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz w gminie Baligród w latach 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Biblioteka udostępnia swoje zbiory na miejscu oraz na zewnątrz w warunkach wolnego dostępu do półek, co umożliwi czytelnikowi wstępne zapoznanie się z książką. Oprócz korzystania z literatury czytelnicy mają możliwość skorzystania z bezpłatnego dostępu do komputerów podłączonych do sieci internetowej

Sport

Na terenie gminy w obecnej chwili nie działają żadne kluby sportowe. Do obiektów i miejsc do uprawiania sportu oraz służących rekreacji i wypoczynkowi na terenie gminy Baligród zalicza się przede wszystkim:

- Stadion sportowy z boiskiem piłkarskim pełnowymiarowym, bieżnią lekkoatletyczną i trybunami w Baligrodzie,
- boisko wielofunkcyjne ORLIK w Baligrodzie.

Na boisku wielofunkcyjnym ORLIK w Baligrodzie prowadzone są przez animatora zajęcia sportowe dla dzieci i młodzieży.

5.2.6 Aktywność obywatelska

Kapitał społeczny w głównej mierze związany jest z aktywnością obywatelską mieszkańców, która mierzona jest liczbą organizacji pozarządowych, a więc fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych na terenie gminy, a także frekwencją mieszkańców gminy w wyborach i głosowaniach referendalnych.

Na terenie gminy Baligród funkcjonują następujące organizacje pozarządowe:

- 1) Stowarzyszenie „Ludzie z pasją” w Baligrodzie,
- 2) Stowarzyszenie „Baligród zapisany w Bieszczadzie”,
- 3) Stowarzyszenie Koła Gospodyń Wiejskich w Zachoczewiu,
- 4) Stowarzyszenie Nasze Dzieci Nasza Gmina - Baligród
- 5) Stowarzyszenie Nasza Szkoła w Mchawie,
- 6) Stowarzyszenie "Nasze Dzieci" Nowosiółki
- 7) Ochotnicza Straż Pożarna w Baligrodzie,
- 8) Ochotnicza Straż Pożarna w Mchawie,
- 9) Ochotnicza Straż Pożarna w Zachoczewiu,
- 10) Ochotnicza Straż Pożarna w Nowosiółkach,
- 11) Ochotnicza Straż Pożarna w Stężnicy.

Większość z funkcjonujących na terenie gminy organizacji pozarządowych skupia się m. in. na wspieraniu rozwoju gminy Baligród, propagowaniu inicjatyw, ochronie środowiska przyrodniczego, a także organizowaniu działalności edukacyjnej, kultywowaniu tradycji i obyczajów. Część organizacji stanowią ochotnicze straże pożarne, które oprócz prowadzenia działalności przeciwpożarowej i ratowniczej, prowadzą również działalność kulturalną i oświatową.

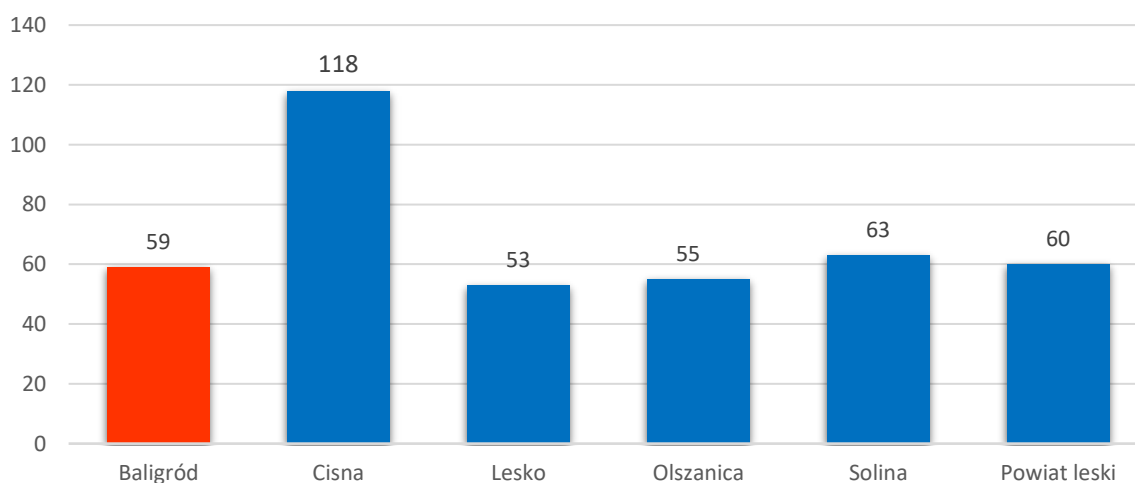
Szczególnymi rodzajami organizacji są koła gospodyń wiejskich, działające w oparciu o ustawę z dnia 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń wiejskich i wpisane do Krajowego Rejestru Kół Gospodyń Wiejskich, prowadzonego przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Organizacje te prężnie działają i osiągają wysokie miejsca w konkurach kulinarnych, reprezentując gminę Baligród i powiat leski na wielu wydarzeniach. Na terenie gminy Baligród działają również Koła Gospodyń Wiejskich w Nowowsiółkach, Zahoczewie, Mchawie, Cisowcu, Baligrodzie i Jabłonkach.

W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, w gminie Baligród w roku 2021 funkcjonowało 59 organizacji pozarządowych, co dało trzecie miejsce w powiecie oraz kształtowało się poniżej średniej dla powiatu leskiego. Najmniej fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców funkcjonowało w gminie miejsko-wiejskiej Lesko – 53, z kolei najwięcej w gminie Cisna - 118. Średnia dla powiatu leskiego wyniosła natomiast 60.

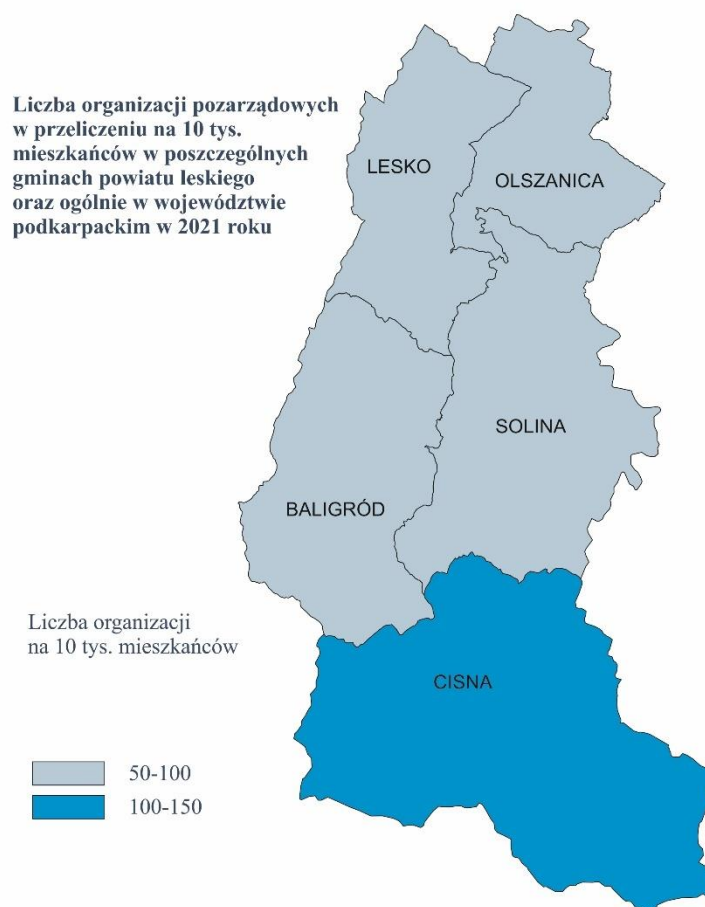
Dane dotyczące liczby organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w gminach powiatu leskiego w 2021 roku, przedstawia poniższy wykres i mapa.

Wykres 10 Liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w gminach powiatu leskiego w 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Mapa 5 Liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w gminach powiatu leskiego w 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Zaangażowanie mieszkańców w sprawy obywatelskie przejawia się również we frekwencji wyborczej. Analizując wybory jakie miały miejsce w kraju na przestrzeni lat 2019-2020, tj. wybory do Parlamentu Europejskiego w 2019 roku, wybory do Sejmu RP i Senatu RP w 2019 roku oraz wybory Prezydenta RP w 2020 r., można zauważyć, że na tle pozostałych gmin powiatu leskiego w gminie Baligród w każdym przypadku, frekwencja kształtowała się na poziomie poniżej średniej dla powiatu leskiego, co świadczy o niskim zaangażowaniu mieszkańców gminy w sprawy państwa.

Frekwencję w gminach powiatu leskiego w wyborach w latach 2019-2020, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 11 Dane dotyczące frekwencji w wyborach na terenie gmin powiatu leskiego w latach 2019-2020

Gmina	Wybory do PE w 2019 r. - frekwencja	Wybory do Sejmu RP/Senatu RP w 2019 - frekwencja	Wybory Prezydenta RP w 2020 r. – frekwencja I tura/ II tura
Baligród	38,39 %	53,02 %/ 53,02 %	60,51%/ 66,07 %
Cisna	50,57 %	77,16 %/ 77,16 %	75,03 %/ 83,13 %
Lesko	41,31 %	52,85 %/ 52,86 %	59,41 %/ 63,64 %

Olszanica	37,04 %	50,88 %/ 50,88 %	58,10 %/ 63,39 %
Solina	48,91 %	67,00 %/ 67,00 %	70,02 %/ 79,54 %
Powiat leski	42,42 %	58,38 %/ 58,39 %	63,36 %/ 71,05 %

Źródło: Państwowa Komisja Wyborcza, www.pkw.gov.pl

5.2.7 Bezpieczeństwo publiczne

Poczucie bezpieczeństwa mieszkańców gminy oraz niski stopień przestępczości są jednym z czynników świadczących o rozwoju i atrakcyjności gminy oraz często są jednym z aspektów atrakcyjności inwestycyjnej. Położenie komunikacyjne gminy i atrakcyjność turystyczna regionu powodują, że sprawa bezpieczeństwa publicznego jest bardzo ważna tak dla mieszkańców, jak i dla innych znajdujących się tam osób. Przez teren gminy Baligród prowadzi ruchliwa droga wojewódzka nr 893 – łącząca miejscowość Hoczew z Cisną, na której istnieje duże ryzyko wystąpienia wypadków drogowych, a do tego istnieją zagrożenia będące wynikiem np. spożywania substancji psychoaktywnych czy też alkoholu. Ponadto duża lesistość terenu, susze oraz wzmożony ruch turystyczny może być przyczyną większej liczby pożarów. Za bezpieczeństwo na terenie gminy odpowiada Komenda Powiatowa Policji w Lesku.

Duży wpływ na komfort życia mieszkańców ma rozbudowana struktura Ochotniczej Straży Pożarnej, która oprócz działalności mającej na celu zapobiegania pożarom oraz interwencji w wyniku ich powstania, bierze czynny udział w akcjach ratowniczych i zagrożeniach ekologicznych związanych z ochroną środowiska. W gminie Baligród funkcjonuje 5 jednostek ochotniczej straży pożarnej:

- 1) Ochotnicza Straż Pożarna w Baligrodzie,
- 2) Ochotnicza Straż Pożarna w Mchawie,
- 3) Ochotnicza Straż Pożarna w Zachoczewiu,
- 4) Ochotnicza Straż Pożarna w Nowosiólkach,
- 5) Ochotnicza Straż Pożarna w Stężnicy.

Do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego włączona została OSP w Baligrodzie, dzięki czemu są wspomagane finansowo przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz mają możliwość pozyskiwania specjalistycznego sprzętu.

W 2021 r. zakupiono samochód STAR MAN, typ- 13290. Zakup samochodu został sfinansowany ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska, Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska oraz ze środków własnych.

Jednostki OSP wyposażone są wystarczająco, jednak posiadany sprzęt ulega zużyciu i wymagane jest ciągle jego uzupełnianie i wymiana.

Wyszczególnienie występujących miejscowych zagrożeń według ich rodzajów oraz liczby zdarzeń, które były objęte działalnością jednostek ochrony przeciwpożarowej na przestrzeni lat 2019-2021 na terenie gminy Baligród, przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 12 Miejscowe zagrożenia według rodzaju zagrożenia występujące na terenie gminy Baligród na przestrzeni lat 2019-2021

Rodzaj zagrożenia	Liczba występujących zagrożeń		
	2019	2020	2021
Silne wiatry	9	12	6
Opady śniegu	1	0	6
Opady deszczu	6	22	1
Komunikacyjne	5	5	5
Medyczne	1	4	11
Inne	5	25	1
Ogółem	27	68	30

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 13 Działania ratownicze podejmowane przez OSP na terenie gminy Baligród na przestrzeni lat 2019-2021

Rodzaj zdarzenia	Liczba zdarzeń		
	2019	2020	2021
Požary	20	6	19
Miejscowe zagrożenia	27	50	40
Fałszywe alarmy	2	2	1
Zdarzenia ogółem	49	58	60

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wynika z przedstawionych powyżej danych, w 2021 roku nastąpił spadek liczby występujących zagrożeń w stosunku do roku poprzedniego, natomiast w tym okresie nastąpił wzrost liczby zagrożeń medycznych.

Teren gminy Baligród i powiatu leskiego obejmuje swoim działaniem jednostka ratowniczo-gaśnicza Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Lesku.

5.3 Strefa gospodarcza

5.3.1 Rynek pracy i bezrobocie

Rynek pracy

Jednym z czynników określających stan gospodarki, a także jej potencjał jest rynek pracy. Zasadniczy wpływ na rynek pracy na danym obszarze mają zarówno występująca tu liczba osób w wieku produkcyjnym, jak i ilość dostępnych miejsc pracy, które kształtują podaż i popyt pracy. Nierównowaga pomiędzy popytem, a podażą pracy wpływa z kolei na poziom bezrobocia.

Jak wspomniano powyżej, podaż pracy kształtowana jest przez liczbę osób w wieku produkcyjnym. Wiek produkcyjny określamy jako wiek zdolności do pracy, tj. w przypadku mężczyzn jest to grupa w wieku 18-64 lat, z kolei w przypadku kobiet – 18-59 lat. W ramach wieku produkcyjnego możemy jeszcze wyróżnić wiek mobilny, który dotyczy osób w wieku od 18 do 44 roku życia bez względu na płeć, zdolnych i gotowych do ewentualnego przekwalifikowania się oraz zmiany stanowiska lub pracy, a także wiek niemobilny, który obejmuje mężczyzn w wieku od 45 do 64 lat oraz kobiety w wieku od 45 do 59 lat.

Jak przedstawiono już we wcześniejszej części niniejszego opracowania – w podrozdziale 5.2.1. *Sytuacja demograficzna*, zgodnie z danymi GUS, gminę Baligród zamieszkiwało 1 852 osób w wieku produkcyjnym, co stanowiło 60,35 % ogółu ludności na tym obszarze. W stosunku do roku 2017, liczba osób w wieku produkcyjnym zmniejszyła się o 141 osób.

Liczba osób w wieku mobilnym w 2021 roku wyniosła natomiast 1 104, co stanowiło 59,61 % liczby osób w wieku produkcyjnym oraz 35,97 % liczby mieszkańców gminy ogółem. W stosunku do roku 2017, liczba ta zmniejszyła się o 136 osób. Zarówno w roku 2017, jak i w roku 2021, w liczbie ludności w wieku mobilnym większość stanowili mężczyźni, których liczba wyniosła odpowiednio 641 w 2017 roku i 571 w 2021 roku.

Gmina Baligród jest gminą typowo wiejską i na jej terenie nie funkcjonują większe zakłady produkcyjne, a znaczna część mieszkańców ukierunkowana jest na działalność związaną z obsługą ruchu turystycznego oraz handel. Największymi pracodawcami na terenie gminy są: Nadleśnictwo Baligród, Lasy Państwowe, Trans-Steyr Franciszek Krajewski – Baligród, Zakład Budownictwa Energetycznego Ryszard Owsianik – Baligród, PPHU „CIS” Jadwiga Antosz – Baligród, Maxgreg Grzegorz Borgosz – Baligród, Transport Samochodowy. Skup, Przerób, Handel Drewno-tarcica. Usługi Tartaczne. Edward Pelc – Baligród, Zakład Usługowo-Handlowy "TANDREW" Mariusz Łopuszański – Baligród, Restauracja Karczma "MIŚ" Jolanta Borgosz – Baligród, Handel hurtowy i detaliczny art. spożywczych i przemysłowych Owsianik Marek – Baligród, Krajowe i międzynarodowe przewozy osób „BAK-BUS” Marek Owsianik – Baligród, Ośrodek „Natura Park” Stężnica, Centrum Wypoczynku Bystre – Bystre, Ośrodek Wypoczynkowy Wisan – Bystre, Zakład Usługowo Wytwórczy "PODKARPACIE" Stanisław Piłat – Zahoczewie , a także Urząd Gminy Baligród wraz z gminnymi jednostkami organizacyjnymi, takimi jak m. in. placówki oświatowe i Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej.

Analizując dane dotyczące liczby osób pracujących na terenie gminy Baligród, można zauważyć większą liczbę osób pracujących w 2021 roku niż w roku 2017 (o 14). Na przestrzeni lat 2017-2021 nie występowała jednolita tendencja w kwestii liczby osób pracujących, naprzemiennie występowały natomiast wzrosty lub spadki tej liczby. W okresie tym nastąpił wzrost liczby pracujących na terenie gminy kobiet o 19 oraz spadek liczby pracujących mężczyzn o 5. Dane w tej kwestii zostały przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 14 Pracujący na terenie gminy Baligród w latach 2017 - 2021

Lata	Ogółem	w tym mężczyźni	w tym kobiety	Pracujący na 1000 ludności ogółem	Pracujący na 1000 ludności w wieku produkcyjnym
2017	252	127	125	80	126,4
2018	246	124	122	77	123,0

2019	286	135	151	90	143,6
2020	263	120	143	85	141,0
2021	266	122	144	87	143,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

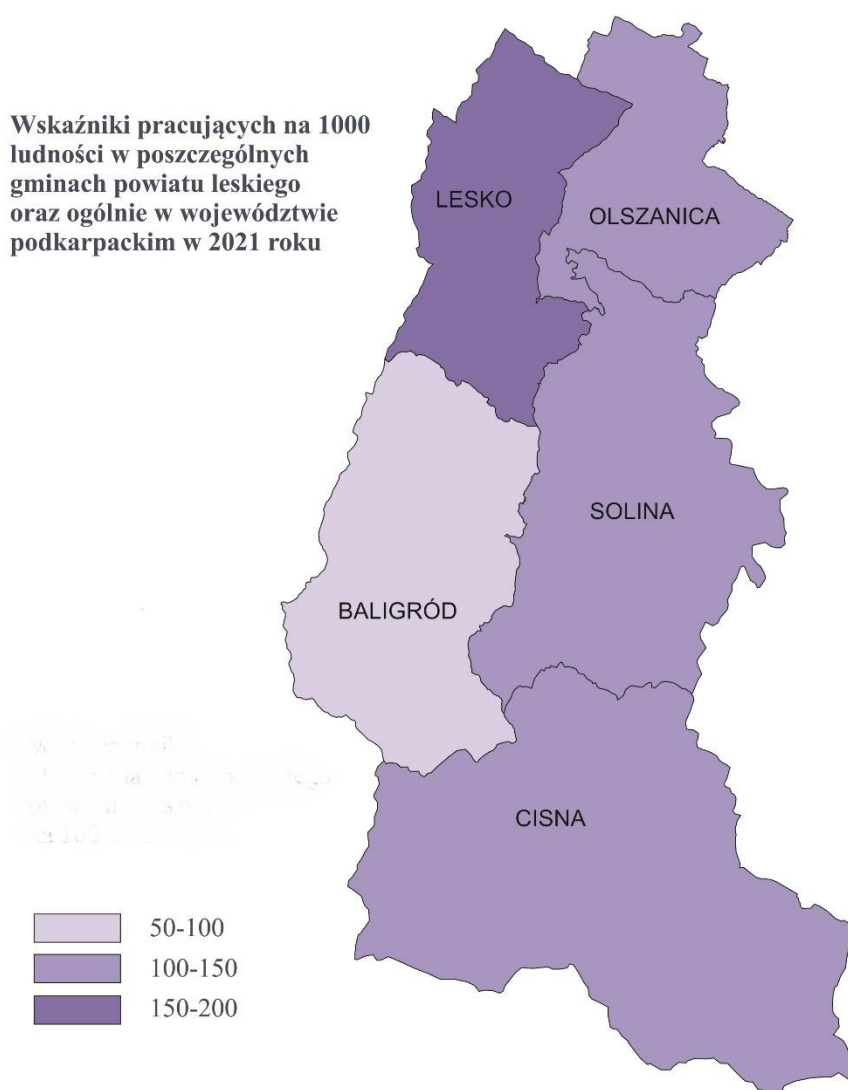
Biorąc pod uwagę wskaźniki dotyczące rynku pracy w zakresie liczby pracujących na 1000 ludności oraz pracujących na 1000 ludności w wieku produkcyjnym dla poszczególnych gmin powiatu leskiego w 2021 r., wartości tych wskaźników dla gminy Baligród przedstawiają się niekorzystnie na tle pozostałych gmin, znacznie poniżej średniej dla powiatu leskiego, co świadczy o niższym stopniu rozwoju lokalnego rynku pracy. Wartość wskaźnika pracujących na 1000 ludności wyniosła w gminie Baligród – 87, a wskaźnika pracujących na 1000 ludności w wieku produkcyjnym – 143,6 i były te wskaźniki najniższe w powiecie, znacznie poniżej średniej dla powiatu leskiego, który wynosił odpowiednio 145 i 240,8.

Dane dotyczące wskaźników pracujących na 1000 ludności w poszczególnych gminach powiatu leskiego w 2021 roku, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 15 Wskaźniki pracujących na 1000 ludności w poszczególnych gminach powiatu leskiego w 2021 roku

Gmina	Pracujący na 1000 ludności	Pracujący na 1000 ludności w wieku produkcyjnym
Baligród	87	143,6
Cisna	126	196,3
Lesko	195	331,6
Olszanica	98	160,2
Solina	124	203,2
Powiat leski	145	240,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wskazane powyżej dane dot. liczby osób pracujących w poszczególnych gminach dotyczą podmiotów gospodarki narodowej o liczbie pracujących 10 i więcej osób oraz jednostek sfery budżetowej niezależnie od liczby pracowników. Dane nie obejmują z kolei osób pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w fundacjach, stowarzyszeniach i innych organizacjach społecznych.

Bezrobocie

Jak wcześniej wspomniano, gdy liczba osób w wieku produkcyjnym na danym obszarze przewyższa liczbę miejsc pracy, możemy mieć do czynienia ze zjawiskiem bezrobocia. Jest to zjawisko, które ma duży wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą dla danego obszaru. Według

danych GUS, na koniec 2021 roku na terenie gminy Baligród zarejestrowanych było 198 osób bezrobotnych, a w stosunku do roku 2017, liczba ta zmniejszyła się o 25 osób. Na przestrzeni lat 2017 – 2021 nie występowała jednakowa tendencja. W jednym roku liczba osób bezrobotnych w stosunku do roku poprzedniego wzrastała a kolejnym roku spadała.

Dane dotyczące liczby zarejestrowanych bezrobotnych w gminie Baligród na przestrzeni lat 2017-2021, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 16 Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w gminie Baligród w latach 2017 - 2021

Lata	Bezrobotni ogółem	W tym kobiety	W tym do 30 roku życia	W tym powyżej 50 roku życia	Osoby długotrwale bezrobotne
2017	223	110	80	38	129
2018	234	113	98	36	126
2019	212	105	76	40	125
2020	222	102	82	40	143
2021	198	98	65	44	122

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak przedstawia powyższa tabela, osoby długotrwale bezrobotne stanowiły w 2021 roku aż 61,6 % ogółu zarejestrowanych bezrobotnych. Najwięcej osób bezrobotnych było w wieku od 31 do 50 lat - 89 osób, tj. 44,95 % ogółu bezrobotnych, natomiast osoby w wieku do 30 roku życia stanowiły 32,8 % ogółu bezrobotnych.

Udział zarejestrowanych osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na koniec 2021 roku według danych GUS wyniósł na terenie gminy Baligród 10,7 % i był niższy w stosunku do roku 2017 o 0,32%. Zmniejszył się również udział zarejestrowanych bezrobotnych kobiet – o 0,6 % i mężczyzn o 0,4%. Wartość udziału zarejestrowanych osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminie Baligród była w 2021 roku nieznacznie niższa niż średnia dla powiatu leskiego – o 0,6 %, przy czym większy w gminie był udział zarejestrowanych kobiet – o 0,1 %, a mniejszy udział zarejestrowanych bezrobotnych mężczyzn – o 1,2 %.

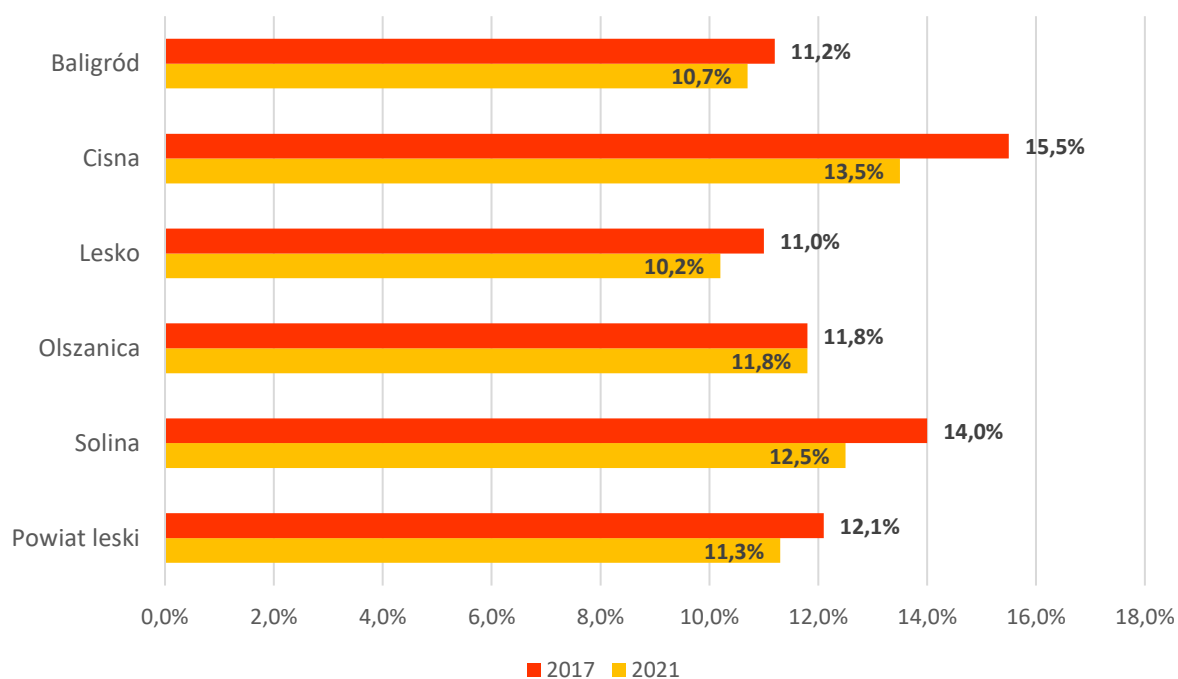
Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminie Baligród na tle powiatu leskiego w 2017 i 2021 roku, przedstawiają poniższa tabela, wykres oraz mapa.

Tabela 17 Udział zarejestrowanych bezrobotnych mieszkańców gminy Baligród w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na tle powiatu leskiego według płci

Jednostka terytorialna	ogółem		kobiety		mężczyźni	
	2017	2021	2017	2021	2017	2021
Gmina Baligród	11,2	10,7	12,1	11,5	10,4	10,0
Powiat leski	12,1	11,3	12,5	11,4	11,8	11,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wykres 11 *Udział zarejestrowanych bezrobotnych mieszkańców gminy Baligród w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na tle gmin i powiatu leskiego*

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Mapa 7 Udział zarejestrowanych bezrobotnych mieszkańców gminy Baligród w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na tle gmin i powiatu leskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Powyższe dane pokazują, że na tle pozostałych gmin powiatu leskiego, gmina Baligród w 2021 roku posiadała drugi najmniejszy odsetek zarejestrowanych osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym. Może to świadczyć o nieco lepszej sytuacji gospodarczej w gminie oraz ale nie rozwiązuje problemu w kwestii zapewnienia możliwości zatrudnienia. Ważnym zagadnieniem jest również zjawisko bezrobocia ukrytego, tj. pozostawanie bez pracy i nierejestrowanie się jako osoba bezrobotna, a także zjawisko „szarej strefy”, tj. nielegalne zatrudnienie, bez opłacania składek oraz podatku dochodowego.

Zmniejszenie bezrobocia wymaga zdecydowanych działań powiatowych urzędów pracy, centrów doradztwa zawodowego oraz kształcenia ustawicznego. Ważne w tej kwestii jest również dopasowanie szkolnictwa zawodowego do potrzeb lokalnych pracodawców, co pomoże zniwelować braki wykwalifikowanych pracowników na lokalnym rynku pracy. Teren gminy Baligród znajduje się we właściwości Powiatowego Urzędu Pracy w Lesku.

5.3.2 Przedsiębiorczość i rolnictwo

Przedsiębiorczość

Sytuacja gospodarcza danego obszaru wiąże się w dużej mierze ze zjawiskiem przedsiębiorczości. Przedsiębiorczość można definiować jako skłonność do tworzenia nowych przedsiębiorstw lub innych form prowadzenia działalności gospodarczej, a także jako aktywność do rozwijania już istniejących, poprzez realizację różnego rodzaju inwestycji. Stopień rozwoju przedsiębiorczości na danym obszarze wynika przede wszystkim z liczby podmiotów gospodarki narodowej, do których zalicza się osoby prawne, jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Podmioty te zobowiązane są do rejestracji w odpowiednim rejestrze, w tym również w Krajowym Rejestrze Urzędowym Podmiotów Gospodarki Narodowej (rejestr REGON), który prowadzi Prezes Głównego Urzędu Statystycznego.

W ostatnich latach zarówno w gminie Baligród, jak i w innych gminach powiatu leskiego, obserwuje się pozytywne zjawisko rozwoju przedsiębiorczości, a co za tym idzie wzrost liczby podmiotów gospodarczych. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego na terenie gminy na koniec 2021 roku zarejestrowane były 429 podmioty gospodarki narodowej, co klasuje ją na czwartym miejscu w powiecie leskim, wyprzedzając jedynie gminę Cisna. Od 2017 roku liczba podmiotów gospodarczych w gminie Baligród wzrosła o 76, tj. o 21,5 %, co było drugim najwyższym wynikiem w powiecie, jeśli chodzi o przyrost liczby podmiotów gospodarczych.

Dane dotyczące liczby podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON na terenie gmin powiatu leskiego w roku 2017 oraz 2021 w podziale na sektor publiczny i sektor prywatny, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 18 Liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gmin powiatu leskiego w 2017 i 2021 roku

Gmina	Ogółem*			Sektor publiczny		Sektor prywatny	
	2017	2021	Wzrost/spadek w %	2017	2021	2017	2021
Baligród	353	429	21,5	11	10	338	412
Cisna	313	365	16,6	12	11	299	347
Lesko	1 186	1 357	14,4	61	64	1 117	1 277
Olszanica	413	483	16,9	10	13	402	466
Solina	759	964	27,0	22	18	734	937
Powiat leski	3 024	3 598	19,0	116	116	2 890	3 439

* W BDL nie są prezentowane wszystkie formy prawne podmiotów, dlatego dane liczbowe w zestawieniu nie sumują się na sektor ogółem.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Rozwój przedsiębiorczości na terenie gminy Baligród dotyczy głównie sektora prywatnego, w którym liczba podmiotów w latach 2017 – 2021 wzrosła o 74 i wyniosła na koniec 2021 roku

412. Jak wynika z przedstawionych powyżej danych, zjawisko zwiększającej się liczby podmiotów gospodarczych w sektorze prywatnym dotyczy całego powiatu leskiego, a największe wzrosty, jeśli chodzi o tą liczbę odnotowały: gmina Solina (wzrost o 203 podmioty) oraz gmina Lesko (wzrost o 160 podmiotów).

W sektorze prywatnym, w ramach podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON, Główny Urząd Statystyczny wyszczególnia osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, spółki handlowe, w tym również spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego, spółdzielnie, fundacje oraz stowarzyszenia i organizacje społeczne. Zdecydowaną większość podmiotów gospodarczych w gminie Baligród stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, zarejestrowane w Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej, których liczba w 2021 roku wyniosła 358, tj. 86,9 % ogółu podmiotów sektora prywatnego. Ich liczba w stosunku do roku 2017 zwiększyła się o 66 podmioty, zmniejszyła się natomiast liczba zarejestrowanych na terenie gminy stowarzyszeń i organizacji społecznych (o 1 podmiot).

Dane dotyczące rodzajów podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gminy Baligród w 2017 i 2021 roku przedstawia poniższa tabela.

Tabela 19 Rodzaje podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gminy Baligród w 2017 i 2021 roku

Rodzaje podmiotów		2017	2021
Sektor publiczny	Państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	7	6
Sektor prywatny	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	292	358
	Spółki handlowe	5	5
	Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	0	0
	Spółdzielnie	1	0
	Fundacje	0	1
	Stowarzyszenia i organizacje społeczne	16	17

* W BDL nie są prezentowane wszystkie formy prawne podmiotów, dlatego dane liczbowe w zestawieniu nie sumują się na sektor ogółem.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Najwięcej zarejestrowanych na terenie gminy Baligród podmiotów gospodarczych w 2021 roku, zgodnie z Polską Klasyfikacją Działalności (PKD) wykonywało działalność gospodarczą według sekcji A (Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo) – 76 podmiotów (17,72% ogółu podmiotów) oraz sekcji F (Budownictwo) – 73 podmioty (17,02 % ogółu podmiotów). Na przestrzeni lat 2017-2021 największy wzrost liczby podmiotów wystąpił w sekcji F – o 27 podmiotów.

W kontekście rozwoju turystyki, istotną kwestią jest liczba podmiotów prowadzących działalność w zakresie zakwaterowania i gastronomii. Na przestrzeni lat 2017-2021 liczba podmiotów świadczących tego typu usługi na terenie gminy Baligród wzrosła o 23, tj. o 143 %, w 2021 roku osiągając wartość 39, co stanowiło 9,09 % wszystkich podmiotów zarejestrowanych na tym obszarze.

Dane dotyczące podmiotów gospodarki narodowej według sekcji PKD oraz sektorów własnościowych zarejestrowanych na terenie gminy Baligród w 2017 i 2021 roku, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 20 Podmioty gospodarki narodowej wg sekcji PKD oraz sektorów własnościowych zarejestrowane na terenie gminy Baligród w 2017 i 2021 roku

Sekcja PKD	Wyszczególnienie	Ogółem*		Sektor publiczny*		Sektor prywatny*	
		2017	2021	2017	2021	2017	2021
A	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	74	76	1	1	73	75
B	Górnictwo i wydobywanie	0	0	0	0	0	0
C	Przetwórstwo przemysłowe	35	33	0	0	35	33
D	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	1	1	0	0	1	1
E	Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	0	0	0	0	0	0
F	Budownictwo	46	73	0	0	46	73
G	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	41	53	0	0	41	53
H	Transport i gospodarka magazynowa	22	24	1	1	20	23
I	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	16	39	0	0	15	37
J	Informacja i komunikacja	3	8	0	0	3	8
K	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	4	6	0	0	4	6
L	Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	4	5	0	0	4	5
M	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	22	23	1	1	21	22
N	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	23	17	0	0	23	17
O	Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	7	7	2	2	5	5
P	Edukacja	10	8	2	1	8	7
Q	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	10	10	2	2	8	8
R	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	6	5	2	2	4	3
S, T	Pozostała działalność usługowa; Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników, gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	27	36	0	0	27	36
U	Organizacje i zespoły eksterytorialne	0	0	0	0	0	0
Razem		353	429	11	10	338	412

* W związku z wprowadzonymi od 1 grudnia 2014 r. zmianami przepisów prawnych regulujących sposób zasilania rejestru REGON informacjami o podmiotach podlegających wpisowi do Krajowego Rejestru Sądowego, od danych według stanu na 31 grudnia 2014 r.

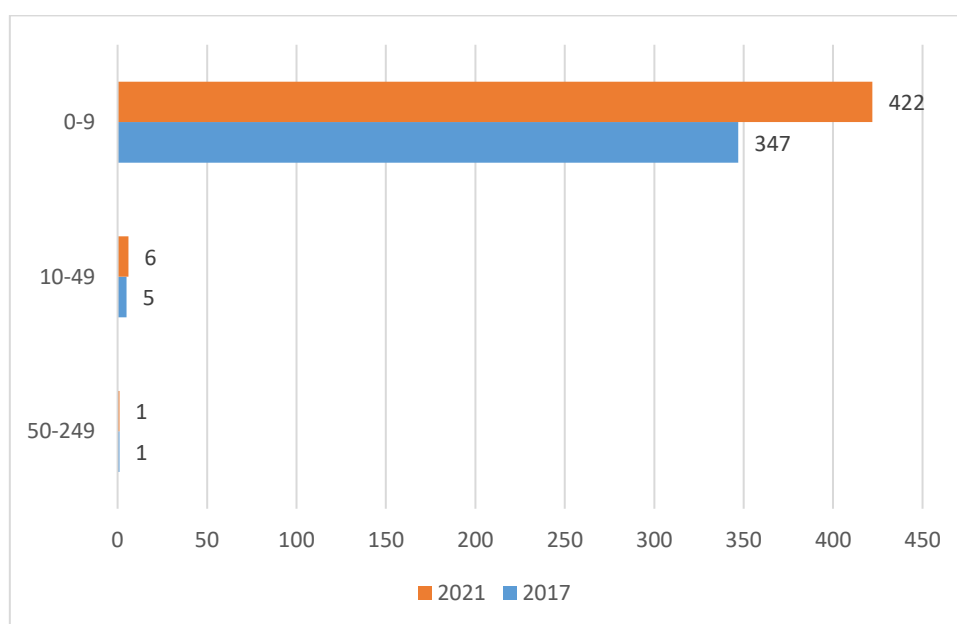
istnieje możliwość wystąpienia w rejestrze REGON niewypełnionych pozycji dotyczących przewidywanej liczby pracujących, adresu siedziby, rodzaju przeważającej działalności oraz formy własności. W związku z powyższym dane naliczone z rejestru REGON według ww. informacji moga nie sumować się na liczbę ogółem.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Największą część działających na terenie gminy Baligród podmiotów gospodarczych stanowiły w 2021 roku mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające do 9 osób – 422 podmioty, co stanowiło 98,4 % wszystkich podmiotów. Na przestrzeni lat 2010-2020 liczba mikroprzedsiębiorstw zwiększyła się o 75, równocześnie zwiększyła się o 1 liczba małych przedsiębiorstw zatrudniających od 10 do 49 osób.

Dane dotyczące liczby podmiotów gospodarki narodowej według klas wielkości w 2017 oraz 2021 roku na terenie gminy Baligród przedstawia poniższy wykres.

Wykres 12 Podmioty gospodarki narodowej wg klas wielkości na terenie gminy Baligród w 2017 i 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

O pozytywnym rozwoju przedsiębiorczości na terenie gminy Baligród świadczą również wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej opracowane przez Główny Urząd Statystyczny. Analizując poszczególne wskaźniki, które zaprezentowane zostały w poniższej tabeli, można w większości zauważyć ich wzrost, a spadek przy wskaźnikach dotyczących jednostek nowo zarejestrowanych w rejestrze regon na 1 tys. mieszkańców, udziału podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON, udziału fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w ogólnej liczbie podmiotów gospodarki narodowej. Porównując natomiast wartości wskaźników dotyczących podmiotów gospodarki narodowej dla gminy Baligród z wartościami dla powiatu leskiego zauważyć można, że są one zarówno niższe jak i wyższe, co może wskazywać, że rozwój przedsiębiorczości w gminie przebiega znacznie wolniej niż w innych gminach powiatu leskiego.

Wartości wskaźników dotyczących podmiotów gospodarki narodowej dla obszaru gminy Baligród i powiatu leskiego w roku 2017 i 2021, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 21 Wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej dla obszaru gminy Baligród oraz powiatu leskiego za lata 2017 i 2021

Wskaźnik	Gmina Baligród		Powiat leski	
	2017	2021	2017	2021
Podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności	112	140	114	140
Podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	177,1	231,6	180,8	232,4
Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 1000 ludności	14,80	13,02	11,03	12,38
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności	93	117	92	116
Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 1000 mieszkańców	5,09	5,87	5,56	6,03
Udział podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON (%)	7,4	4,2	7,8	4,4
Udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w liczbie podmiotów gospodarki narodowej ogółem (%)	82,7	83,4	81,0	82,5
Udział fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w ogólnej liczbie podmiotów gospodarki narodowej (%)	4,5	4,2	4,9	4,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Rolnictwo

W strukturze użytkowania ziemi w gminie Baligród użytki rolne stanowią ok. 23% powierzchni ogólnej gminy, natomiast ok. 76% powierzchni stanowią grunty leśne, co powoduje, że rolnictwo nie jest dominującą gałęzią gospodarki na terenie gminy. Na rozwój rolnictwa niekorzystnie wpływa również ukształtowanie terenu w gminie, charakteryzujące się licznymi wzniesieniami.

Podstawowych informacji na temat rolnictwa, w tym liczby i powierzchni gospodarstw rolnych, dostarczają przeprowadzane co 10 lat powszechne spisy rolne. Ostatni taki spis przeprowadzony został w terminie od 1 września do 30 listopada 2020 r., według stanu na dzień 1 czerwca 2020 r. Jego podstawowym celem było dostarczenie informacji na potrzeby realizacji Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej, a także i na potrzeby krajowych baz danych. Badaniem zostały objęte gospodarstwa rolne, których użytkownikami były osoby fizyczne (gospodarstwa indywidualne), osoby prawne oraz jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej.

Zgodnie z opublikowanymi wstępnymi wynikami Powszechnego Spisu Rolnego 2020, na terenie gminy Baligród w 2020 roku znajdowało się 381 gospodarstw rolnych o łącznej powierzchni 5 938,80 ha, z czego 4 180,11 ha (70,4 %) stanowiły użytki rolne. Największą część tych gospodarstw stanowiły gospodarstwa rolne o powierzchni użytków rolnych w grupie „1 - 5

ha” – ich liczba wyniosła 247 (64,8 % ogółu gospodarstw rolnych), zajmując przy tym powierzchnię 634,55 ha (10,6 % powierzchni gospodarstw rolnych ogółem).

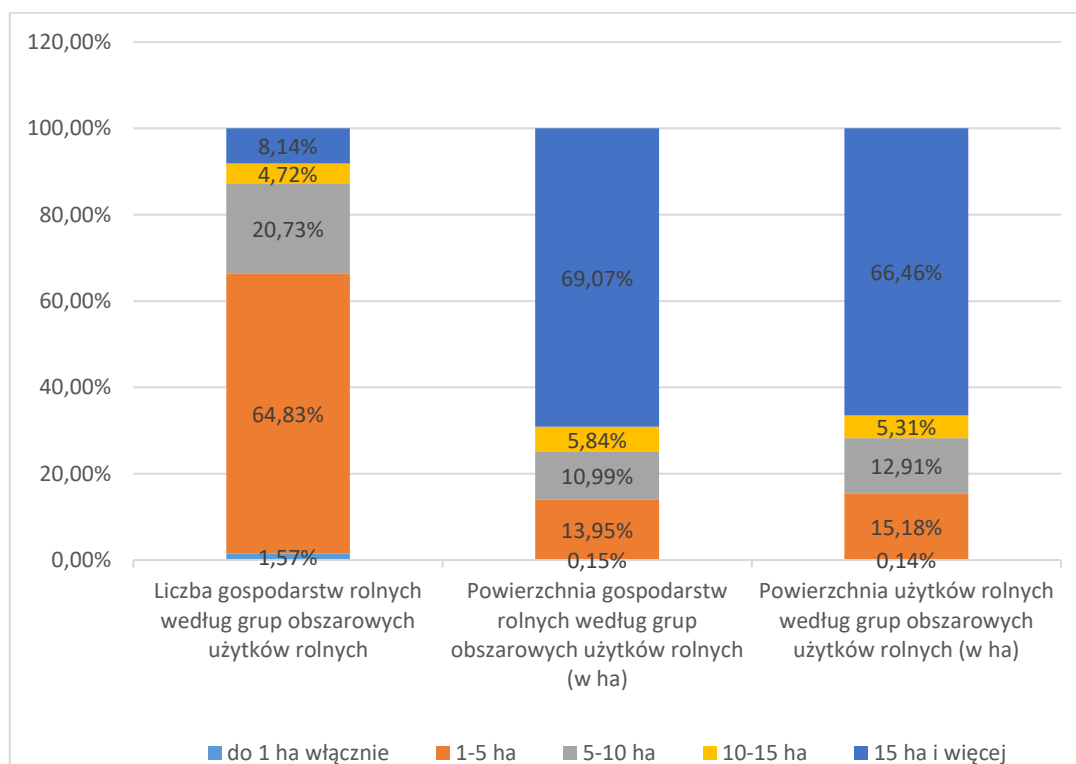
Liczbę gospodarstw rolnych, ich powierzchnię oraz powierzchnię użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw w gminie Baligród, według wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020, przedstawiają poniższa tabela oraz wykres.

Tabela 22 Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie gminy Baligród

Wyszczególnienie	Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych	Powierzchnia gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych (w ha)	Powierzchnia użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych (w ha)
Gospodarstwa rolne ogółem	381	5 938,80	4 180,11
do 1 ha włącznie	6	8,62	6,00
1-5 ha	247	828,32	634,55
5-10 ha	79	652,87	539,57
10-15 ha	18	346,95	221,76
15 ha i więcej	31	4 102,04	2 778,23

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Wykres 13 Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie gminy Baligród

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

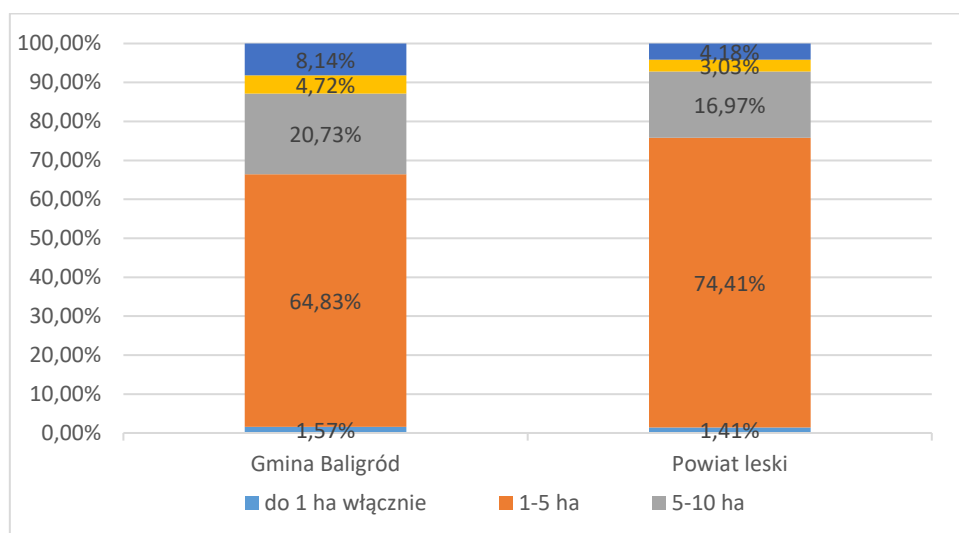
Liczba gospodarstw rolnych, znajdujących się na terenie gminy Baligród stanowiła 16,75 % liczby gospodarstw rolnych ogółem w powiecie leskim, natomiast ich powierzchnia – 35,98 %

powierzchni gospodarstw ogółem w powiecie. Biorąc pod uwagę liczbę gospodarstw rolnych w poszczególnych grupach obszarowych to zarówno na terenie gminy, jak i ogółem w powiecie, struktura gospodarstw wygląda podobnie – najczęściej gospodarstw występuje w grupie obszarowej „1 – 5 ha”. Biorąc pod uwagę powierzchnię jaką zajmują gospodarstwa to w gminie najczęściej powierzchni zajmują gospodarstwa rolne w grupie obszarowej „15 ha i więcej”, co świadczy o mniejszym rozdrobnieniu gospodarstw rolnych w gminie Baligród niż w pozostałych gminach powiatu leskiego.

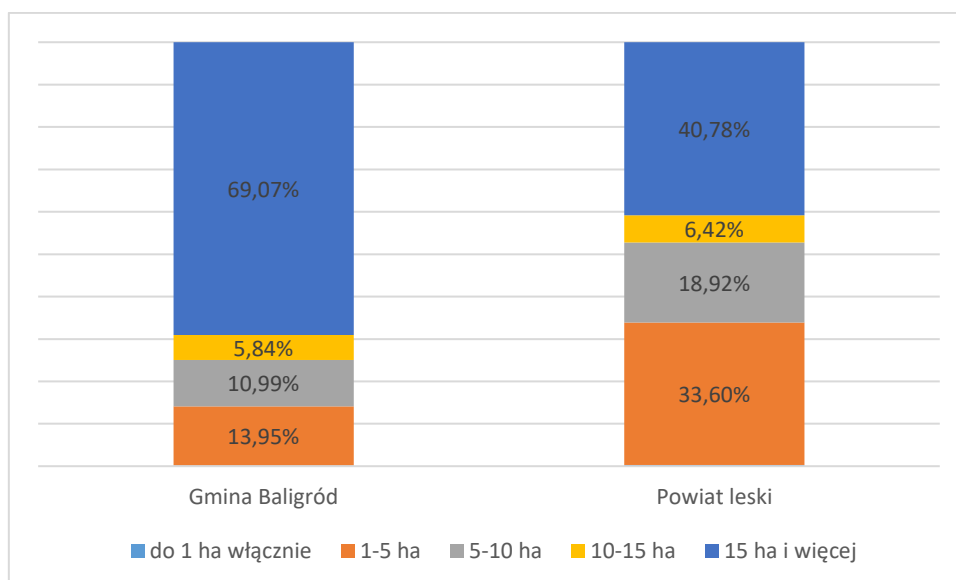
Dane dotyczące liczby gospodarstw rolnych według grup obszarowych oraz ich powierzchni według grup obszarowych użytków rolnych na terenie gminy Baligród oraz w powiecie leskim, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 14 Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych oraz ich powierzchnia według grup obszarowych użytków rolnych na terenie gminy Baligród oraz powiatu leskiego

Liczba gospodarstw rolnych wg grup obszarowych użytków rolnych

Powierzchnia gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Średnia powierzchnia gruntów gospodarstw rolnych na terenie gminy Baligród wynosiła 15,59 ha, natomiast średnia powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw – 10,97 ha. Wartości te kształtowały się powyżej średniej dla powiatu leskiego, gdzie wynosiły odpowiednio 7,26 ha i 5,63 ha. W kwestii użytkowania gruntów, użytki rolne stanowiły 70,39 % powierzchni gospodarstw rolnych, znajdujących się na terenie gminy. 60,11 % tych użytków stanowiły użytki rolne w dobrej kulturze rolnej, tzn. grunty wykorzystywane rolniczo, na których stosowane są zabiegi uprawne i mogą kwalifikować do otrzymania dopłat obszarowych. Pod zasiewami znalazło się z kolei zaledwie 3,2 % powierzchni użytków rolnych, co spowodowane było zarówno ukształtowaniem terenu, jak i niską klasą bonitacyjną gleb. W strukturze użytkowania gruntów, z tego względu przeważały łąki trwałe, które stanowiły 56,60 % powierzchni użytków rolnych ogółem.

Biorąc pod uwagę liczbę pracujących w gospodarstwach rolnych, na terenie gminy Baligród pracowało łącznie 629 osób, tj. 20,5 % ogółu mieszkańców gminy, z tego 361 mężczyzn oraz 268 kobiet. Według źródeł dochodów, najwięcej gospodarstw rolnych na terenie gminy utrzymywało się działalności rolniczej – 375, natomiast najmniej z innych niezarobkowych źródeł poza emeryturą i rentą - 53.

Dane dotyczące średniej powierzchni gruntów gospodarstw rolnych i średniej powierzchni użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw, struktury użytkowania gruntów przez gospodarstwa rolne i powierzchni zasiewów wybranych upraw, a także liczby pracujących w gospodarstwach rolnych oraz źródeł dochodów gospodarstw domowych objętych spisem rolnym na terenie gminy Baligród przedstawia poniższa tabela.

Tabela 23 Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych i użytków rolnych wchodzących w ich skład, struktura użytkowania gruntów przez gospodarstwa rolne, powierzchnia zasiewów wybranych upraw oraz liczba pracujących w gospodarstwach rolnych i źródła dochodów gosp

Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych i użytków rolnych ogółem (w ha)	
Grunty ogółem	15,59
Użytki rolne ogółem	10,97
Użytkowanie gruntów (w ha)	
Grunty ogółem	5 938,80
Użytki rolne ogółem	4 180,11
Użytki rolne w dobrej kulturze	3 569,99
Pod zasiewami	130,33
Grunty ugorowane łącznie z nawozami zielonymi	14,51
Uprawy trwałe	9,41
Łąki trwałe	2 366,03
Pastwiska trwałe	1 039,67
Pozostałe użytki rolne	610,12
Lasy i grunty leśne	1 445,94
Pozostałe grunty	312,75
Powierzchnia zasiewów wybranych upraw (w ha)	
Powierzchnia zasiewów ogółem	130,33
Zboża	31,98
Ziemniaki	18,12
Warzywa gruntowe	7,43

Pracujący w gospodarstwach rolnych	
Ogółem	629
Mężczyźni	361
Kobiety	268
Gospodarstwa domowe według źródeł dochodów	
Działalność rolnicza	375
Pozarolnicza działalność gospodarcza	78
Praca najemna	178
Emerytura i renta	121
Inne niezarobkowe źródła poza emeryturą i rentą	53

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

5.3.3 Turystyka

Turystyka stanowi znaczący czynnik lokalnego rozwoju, a na atrakcyjność turystyczną danego obszaru składają się przede wszystkim walory przyrodnicze i antropogeniczne oraz zagospodarowanie turystyczne, tj. baza noclegowa, gastronomia i dostępność komunikacyjna, uzupełniane przez obiekty społeczno-techniczne, jak np. sklepy i apteki. Na walory przyrodnicze, wpływające na atrakcyjność turystyczną składają się elementy środowiska przyrodniczego, interesujące dla turystów i występujące np. w rezerwach przyrody, parkach krajobrazowych lub też poza tymi formami ochrony przyrody. Walory antropogeniczne związane są z działalnością człowieka i dotyczą m. in. zabytków architektury, muzeów, miejsc pamięci narodowej i kultu religijnego oraz wydarzeń kulturalno-sportowych. Zagospodarowanie turystyczne dotyczy przede wszystkim liczby i jakości miejsc noclegowych oraz lokali lub obiektów gastronomicznych, a także sieci drogowej, kolejowej oraz szlaków turystycznych.

Gmina Baligród położona jest w dolinie rzeki Hoczewki. Znajduje się ona na wysokości 459 m n.p.m. Otaczają ją pięknie usytuowane Góry Baligrodzkie. Sam Baligród znajduje się przy trasie Obwodnicy Bieszczadzkiej, a dokładniej przy odcinku między Cisną oraz Hoczwią. Baligród leży na pograniczu Beskidu Wschodniego w regionie Bieszczad Zachodnich, gdzie rozciąga się Międzynarodowy Rezerwat Biosfery Karpaty Wschodnie (umieszczony na liście UNESCO), a także w znakomitej większości na terytorium Ciśniańsko-Wetlińskiego Parku Krajobrazowego. Obecnie Baligród stanowi podstawowy ośrodek usługowo-gospodarczy dla całej gminy. Gmina Baligród jest usytuowana blisko przejścia granicznego z Ukrainą (w odległości 50,6 km) oraz przejścia granicznego ze Słowacją w Łupkowie (25, 6 km).

Gmina Baligród z racji swojego położenia posiada duże walory przyrodnicze, ze względu na zróżnicowanie terenu oraz występującą tu bioróżnorodność, kompleksy leśne i czystość środowiska naturalnego, a także znajdujące się tu cieki wodne. Szczególne znaczenie w tym aspekcie mają przepływające przez teren gminy rzeka Hoczewka. W wodach tych utrzymuje się bogate życie biologiczne, a żyjące w nich pstrągi stanowią dużą atrakcję dla przyjeżdżających w te rejony wędkarzy. Oprócz rekreacji, w gminie Baligród istnieje również możliwość uprawiania turystyki aktywnej, poprzez m. in. piesze i rowerowe wędrówki.

Obok walorów przyrodniczych, gminę Baligród cechują również duże walory antropogeniczne, dotyczące opisanego w poprzednim rozdziale dziedzictwa kulturowego,

związanego z bogatą historią tego regionu, co daje możliwość uprawiania turystyki kulturowej. Walory te dotyczą przede wszystkim występujących na tym obszarze zabytków architektury sakralnej – cerkwi oraz kościołów, zabytkowych cmentarzy i urokliwych przydrożnych kapliczek. Elementami krajobrazu są również przydrożne kapliczki oraz miejsca pamięci dawnych wydarzeń historycznych.

Uzupełnieniem tych walorów przyrodniczych, wspólnie tworząc atrakcyjność turystyczną gminy jest wspomniane powyżej zagospodarowanie turystyczne, które wiąże się ściśle z pojęciem infrastruktury turystycznej. Podstawowym elementem zagospodarowania turystycznego jest baza noclegowa, która z jednej strony wpływa na rozwój turystyki na danym terenie, a z drugiej umożliwia uprawianie różnych rodzajów turystyki, a tym samym zaspokajaniem potrzeb turystów. Ważna jest w tej kwestii wielkość bazy noclegowej, która świadczy o poziomie rozwoju turystycznego, a tym samym o potencjale turystycznym.

Na terenie gminy Baligród istnieje rozwinięta baza noclegowa – funkcjonują liczne gospodarstwa agroturystyczne, domki letniskowe, ośrodki wypoczynkowe oraz schronisko. Na terenie Gminy Baligród znajduje się 100 obiektów oferujących łącznie 1433 miejsc noclegowych. Infrastruktura ta rozwinęła się we wszystkich miejscowościach gminy:

- 1) Baligród - 311 miejsc noclegowych,
- 2) Bystre - 516 miejsc noclegowych,
- 3) Jabłonki - 116 miejsc noclegowych,
- 4) Stężnica - 177 miejsc noclegowych,
- 5) Mchawa - 73 miejsca noclegowe,
- 6) Roztoki Dolne - 42 miejsca noclegowe,
- 7) Kielczawa - 7 miejsc noclegowych,
- 8) Cisowiec - 22 miejsca noclegowe,
- 9) Zahoczewie - 114 miejsc noclegowych,
- 10) Nowosiółki - 47 miejsc noclegowych,
- 11) Żernica Wyżna - 8 miejsc noclegowych.

Tabela 24 Rodzaje obiektów noclegowych na terenie Gminy Baligród

Obiekt	Liczba obiektów	Liczba miejsc noclegowych
Gospodarstwa Agroturystyczne	56	458
Domki Letniskowe pokoje gościnne i inne noclegi	40 właścicieli (70 domków)	564
Ośrodki Wypoczynkowe	3	311
Schroniska (PTSM)	1	100
RAZEM	100	1433

Źródło: Urząd Gminy Baligród

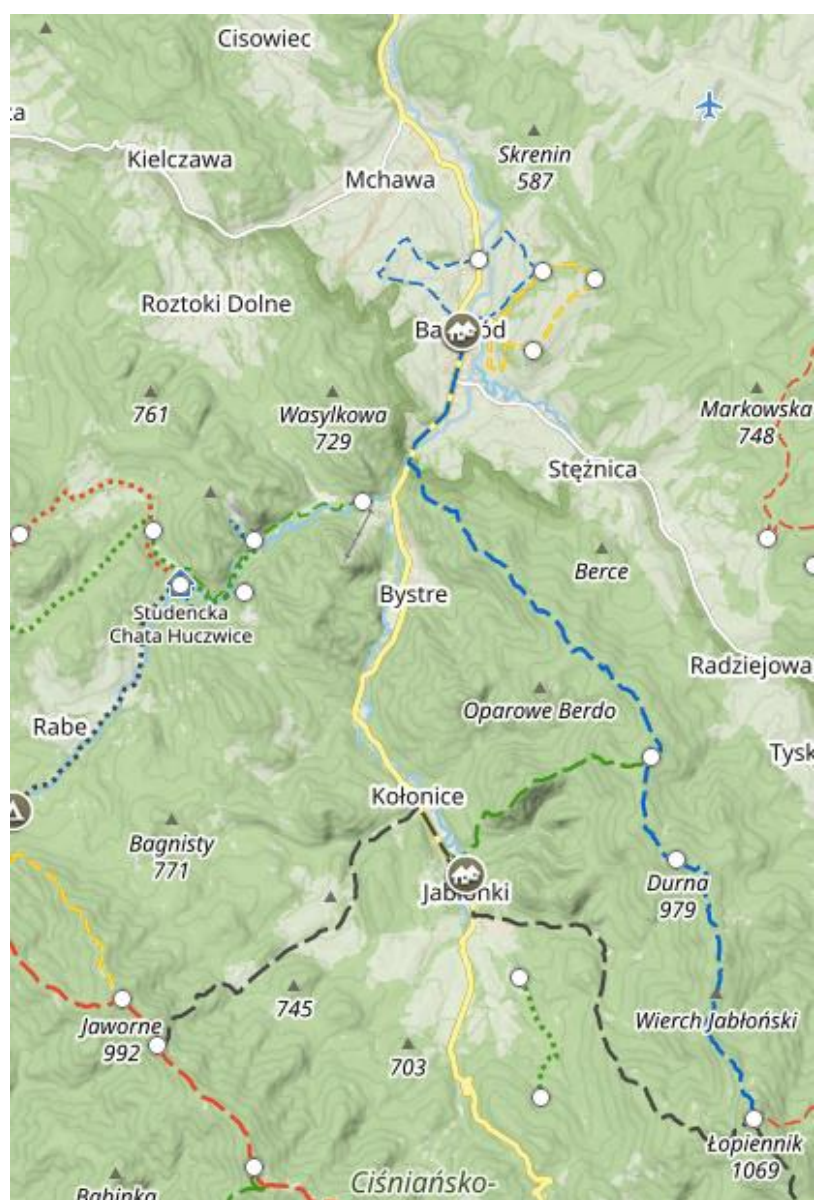
Najwięcej miejsc noclegowym można znaleźć w miejscowości Bystre, gdyż Bystre to jeden z najciekawszych zakątków Bieszczadów i być może jedno z miejsc z najbardziej niesamowitym

klimatem w całym kraju, położona jest jakby na uboczu głównych pasm Bieszczadów pośród niskich wzgórz. Zlokalizowane na terenie miejscowości ośrodki wczasowe „BYSTRE” i „Wisn” z kompleksowo urządzonymi pokojami i domkami campingowymi, basenami, siłowniami, kortem tenisowym, wyciągiem narciarskim, oferują swoje usługi przez cały rok.

Najbardziej rozwinięta infrastruktura noclegowa występuje w miejscowościach Kielczawa i Żernica Wyżna.

Piękne i dzikie tereny gminy Baligród, a także zdrowy klimat i czystość środowiska naturalnego stale przyciągają turystów z różnych części kraju, pragnących wypocząć w bezpośrednim kontakcie z przyrodą. Na terenie gminy znajduje się wiele tras, na których można uprawiać turystykę pieszą i rowerową oraz spędzać czas rekreacyjnie. Jeśli chodzi o turystykę pieszą, przez teren gminy przebiega wyznaczony przez PTTK niebieski szlak pieszy Baligród- Dział-Berdo – Łopiennik, którego trasę na terenie gminy Baligród przedstawia poniższa mapa.

Mapa 8 Przebieg pieszego szlaku turystycznego Baligród - Łopiennik

Źródło: <https://mapa-turystyczna.pl/#49.32647/22.30740/12>

Oprócz wyżej wymienionego pieszego szlaku PTTK, przez gminę Baligród przebiegają takie trasy i ścieżki jak m. in.:

- Główny szlak beskidzki – pieszy Z Komańczy i Duszatyna na zachodzie i dalej na południowy wschód przez Przełęcz Żebrak na Wołoszań i do Cisnej,
- Zielony szlak pieszy – Jabłonki – Berdo,
- Szlak łącznikowy: Przełęcz pod Jawornem - Przełęcz Orłowicza, przez Kołonice, Jabłonki, Kiczere, Łopiennik,
- Ścieżka na Przełęcz Żebrak, Rozdroże ujście Huczwiczy – Przełęcz Żebrak,
- Ścieżka na Chryszczatą, parking Dolina Rabskiego Potoku – Chryszczata,
- Ścieżka nad Jezioro Bobrowe, Dolina Huczwiczy – Smerekowica
- Ścieżka do Kapliczki Synarewo,
- Gminna ścieżka spacerowa żółta
- Geologiczno-przyrodnicza Dolina Rabskiego Potoku - Kamieniołom „Drobny”

Przez teren gminy Baligród przebiegają trasy rowerowe lub znajduje się na tym terenie wiele miejsc umożliwiających wędrowki rowerowe.

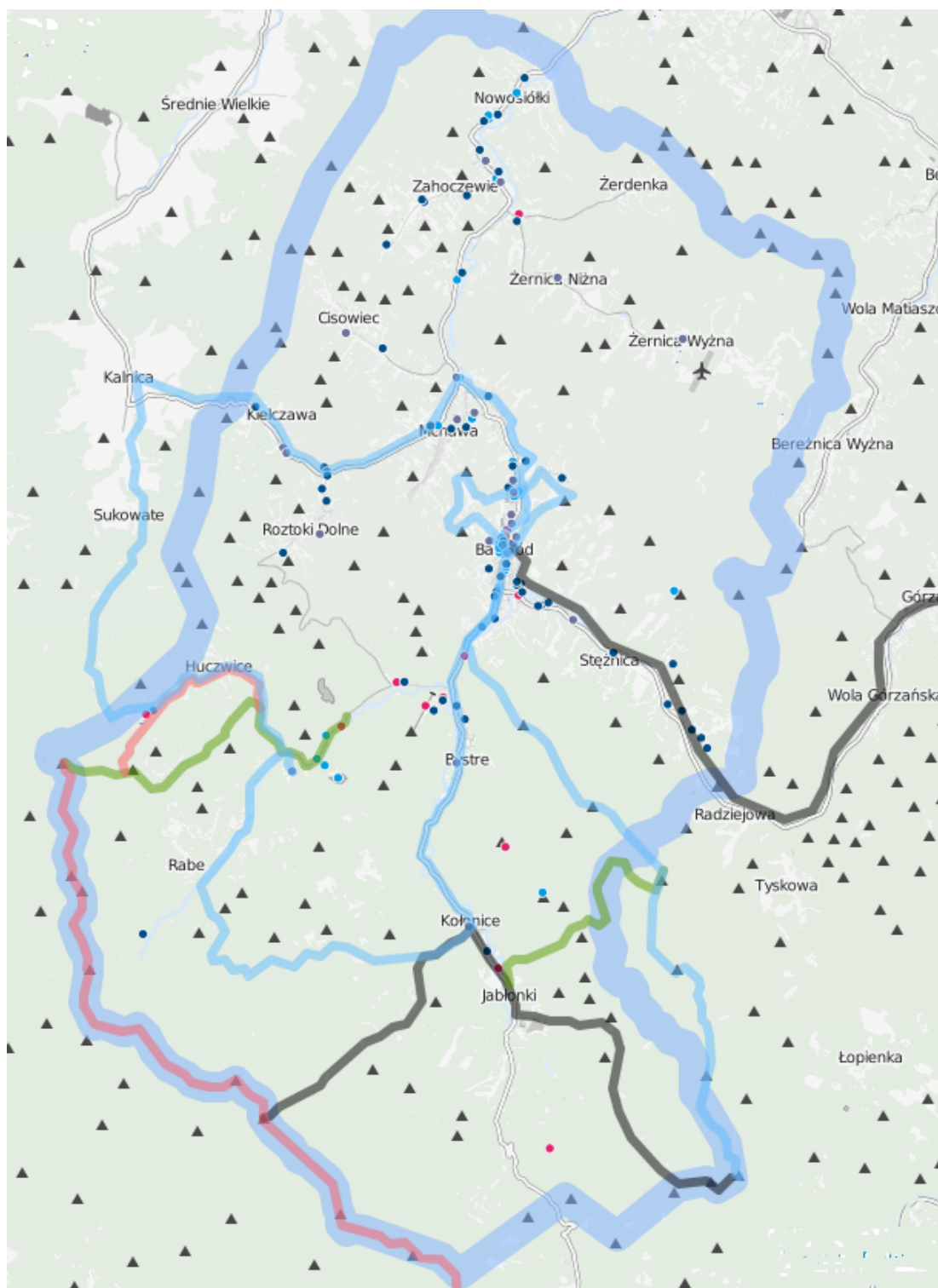
Szlaki rowerowe:

- Rowerowy szlak czarny – Baligród Górzanka
- Szlak rowerowy Gminy Baligród „Rabe”.

Trasy te przebiegają drogami leśnymi, drogami gruntowymi pośród pól uprawnych oraz drogami asfaltowymi, na terenie gminy brakuje ścieżek rowerowych, co wymaga podjęcia działań w tej kwestii.

Przebieg szlaków na terenie gminy przedstawia poniższa mapa.

Mapa 9 Przebieg szlaków na terenie gminy Baligród

Źródło: <http://www.turystykawgminie.pl/mapa/baligród/@49.321206,22.233925,12,0/szlaki/fs=ff=>

W kwestii zagospodarowania turystycznego, istotną kwestią wpływającą na potencjał turystyczny danego obszaru są występujące na jego terenie atrakcje turystyczne. Na terenie gminy Baligród występuje wiele tego typu atrakcji oraz podejmowane są działania w celu zwiększenia potencjału turystycznego, tworząc nowe produkty turystyczne, ukierunkowane na przyciągnięcie większej liczby turystów.

Turystyka ma kluczowy wpływ na rozwój gospodarczy gminy Baligród, przede wszystkim ze względu na wspomniane już walory przyrodnicze i krajobrazowe, wynikające z położenia geograficznego. Występujące na tym terenie produkty turystyczne z roku na rok przyciągają coraz więcej turystów z różnych części kraju oraz z zagranicy, co ma znaczący wpływ na dochody zarówno gminy, jak i dla jej mieszkańców, przede wszystkim właścicieli obiektów noclegowych, sklepów spożywczych oraz lokalnych przedsiębiorców. Tworzone są nowe miejsca pracy oraz lepsze perspektywy dla ludzi młodych, których można zatrzymać na terenie gminy.

5.3.4 Gospodarka finansowa

Jednym z kluczowych czynników, które warunkują rozwój lokalny i regionalny są zasoby finansowe danej jednostki samorządu terytorialnego. Gospodarka finansowa tych jednostek realizowana jest w oparciu o ustawę z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2022 r. poz. 1634 z późn. zm.), określającą m. in. zakres, zasady oraz tryb planowania, uchwalania i wykonywania budżetów tych jednostek. Zgodnie z uchwałą budżetową, określone są planowane dochody i wydatki danej jednostki samorządu terytorialnego w danym roku budżetowym, których kwoty wyszczególnia się w układzie działań klasyfikacji budżetowej.

Zgodnie z ustawą o finansach publicznych, w ramach dochodów wyróżnia się dochody bieżące, które definiowane są jako dochody nie będące dochodami majątkowymi, które z kolei obejmują dotacje i środki przeznaczone na inwestycje, dochody ze sprzedaży majątku oraz dochody z przekształcenia prawa użytkowania wieczystego w prawo własności. Podobnie przedstawia się kwestia wydatków budżetowych, które również dzielą się na wydatki bieżące, niebędące wydatkami majątkowymi oraz wydatki majątkowe, którymi są inwestycje i zakupy inwestycyjne, w tym również programy finansowane z udziałem środków zewnętrznych, zakup i objęcie akcji i udziałów, a także wniesienie udziałów do spółek prawa handlowego. Różnica pomiędzy dochodami a wydatkami budżetu jednostki samorządu terytorialnego określana jest mianem nadwyżki budżetu lub deficytu budżetu.

Potencjał zasobów finansowych gminy Baligród według danych GUS z 2021 roku wynosił 26 705 749,39 zł a w stosunku do roku 2017 wysokość dochodów na terenie gminy zwiększyła się o 11 911 002,44 zł, tj. o 80,5%. Jeśli chodzi o wydatki, ich wysokość w 2021 roku wyniosła 23 010 047,69 zł, wskutek czego nadwyżka budżetowa wyniosła 3 695 701,70 zł. W stosunku do roku 2017, wysokość wydatków gminy zwiększyła się o 8 353 871,66 zł, tj. o 57,0 %.

Realizację budżetu w gminie Baligród na przestrzeni lat 2017-2021, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 25 Realizacja budżetu gminy Baligród na przestrzeni lat 2017-2021 w zł

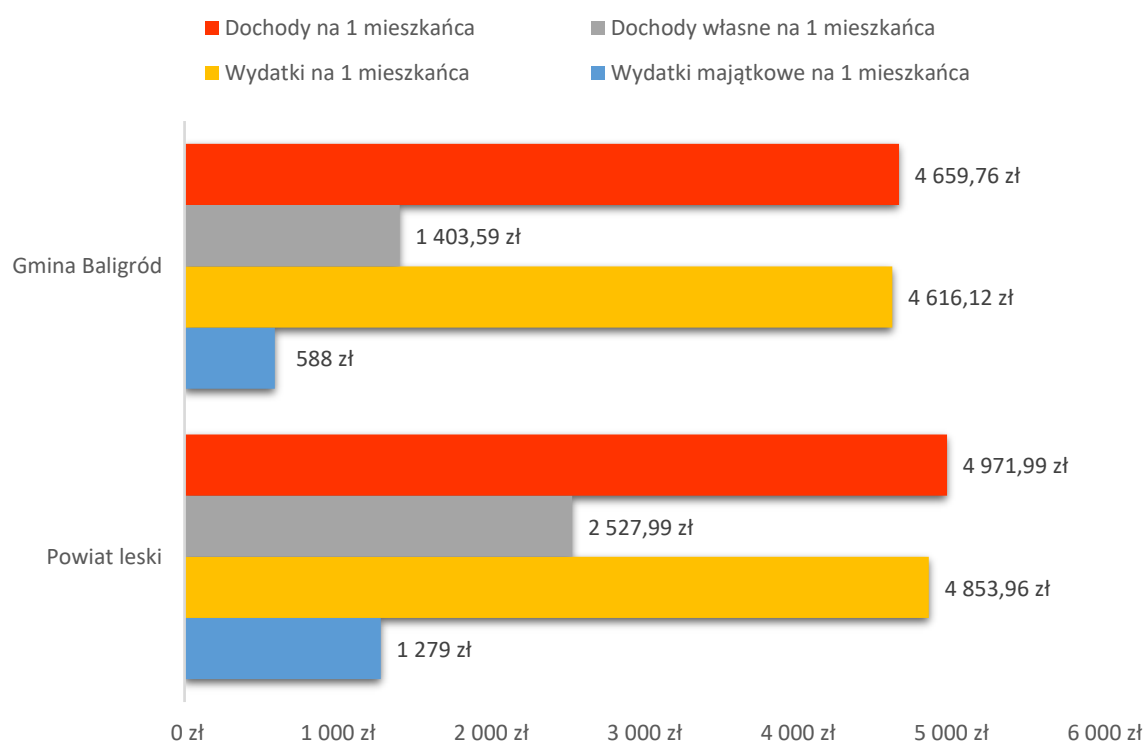
Rodzaj	2017	2018	2019	2020	2021
Dochody	14 794 746,95	15 845 422,62	16 955 591,32	24 643 664,72	26 705 749,39
Wydatki	14 656 176,03	15 452 528,11	15 505 324,07	21 383 101,58	23 010 047,69
Nadwyżka/ deficyt	138 570,92	392 894,51	1 450 267,25	3 260 563,14	3 695 701,70

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

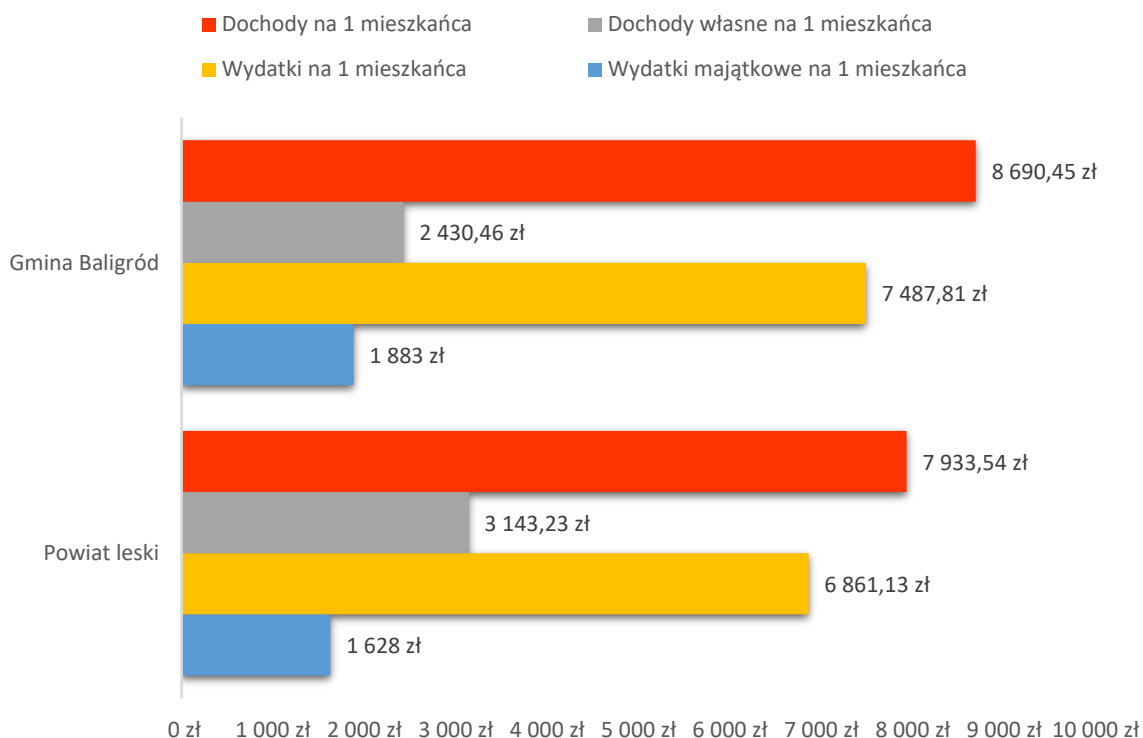
Duże znaczenie w analizie sytuacji finansowej poszczególnych gmin mają wskaźniki dotyczące dochodów oraz wydatków na 1 mieszkańca. Wysokość dochodów na 1 mieszkańca w gminie Baligród według danych z 2021 roku wyniosła 8 690,45 zł, w tym dochodów własnych – 2 430,46 zł, z kolei wysokość wydatków na 1 mieszkańca wyniosła 7 487,81zł, w tym wydatków majątkowych – 1 883,00 zł. Porównując te dane z danymi dla powiatu leskiego w 2021 roku, można zauważyć, że dochody na 1 mieszkańca oraz wydatki na 1 mieszkańca w gminie są wyższe, niż średnia dla powiatu. W stosunku do roku 2017, wysokość wskaźników w 2021 roku wzrosła zarówno w gminie, jak i w powiecie, co ma związek ze wzrostem dochodów oraz wydatków gmin na przestrzeni ostatnich lat, ale również i wskutek zmniejszającej się liczby mieszkańców. Dane te zobrazowane zostały na poniższych wykresach.

Wykres 15 Dochody na 1 mieszkańca oraz wydatki na 1 mieszkańca w 2017 i 2021 w gminie Baligród oraz powiecie leskim

2017

2021

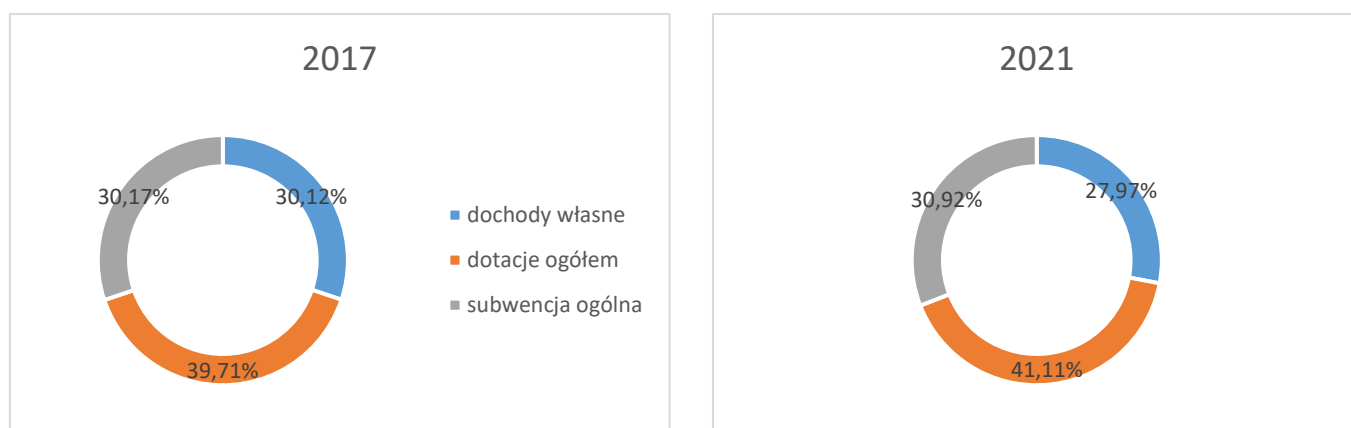
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

W strukturze dochodów jednostek samorządu terytorialnego, wyróżnia się dochody własne, dotacje ogółem oraz subwencję ogólną. Źródłami dochodów własnych są przede wszystkim wpływy z podatków i opłat lokalnych, a także udziały we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych oraz podatku dochodowego od osób prawnych. Dotacje ogółem obejmują m. in. dotacje celowe z budżetu państwa na realizację zadań z zakresu administracji rządowej i innych zadań zleconych przez ustawy, na finansowanie lub dofinansowanie zadań własnych oraz dotacje i płatności budżetu środków europejskich, a także dotacje celowe przekazane w ramach programów finansowanych ze środków europejskich oraz innych środków zagranicznych. Z kolei subwencja oświatowa to świadczenie pieniężne z budżetu państwa, obejmujące części: oświatową, wyrównawczą, równoważącą oraz regionalną i rekompensującą.

Według danych GUS z 2021 roku, największą część dochodów gminy Baligród stanowiły dotacje – 41,11% ogółu dochodów, natomiast najmniejszą część – dochody własne, tj. 27,97 % dochodów ogółem. W 2017 największą część dochodów budżetu stanowiły również dotacje – 30,12 %, natomiast najmniejszą również dochody własne – 30,12 %. Na przestrzeni lat 2017-2021 wzrost udziału subwencji ogólnej w strukturze dochodów budżetowych nastąpił kosztem dochodów własnych.

Dane dotyczące struktury dochodów budżetu gminy Baligród w roku 2017 i 2021, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 16 Struktura dochodów budżetu gminy Baligród w roku 2017 i 2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wspomniano już wcześniej, dochody budżetu dzieli się na dochody bieżące i dochody majątkowe. Największą część dochodów gmin stanowią dochody bieżące, których wysokość znacznie wzrosła na przestrzeni ostatnich lat. Wzrost w tym czasie dotyczył również dochodów majątkowych, które obejmowały przede wszystkim środki na inwestycje. W 2021 roku, w gminie Baligród wysokość dochodów majątkowych wyniosła 8 356 328,59zł, co stanowiło 31,29 % dochodów ogółem, natomiast w 2017 roku ich wysokość kształtowała się na poziomie 1 609 334,70 zł, co stanowiło 10,88 % dochodów ogółem. Największą część dochodów majątkowych, stanowiły dotacje oraz środki przeznaczone na inwestycje, których źródłem były środki zewnętrzne z budżetu państwa w ramach różnego rodzaju programów rządowych, w tym Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych i Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych, a także środki pochodzące z funduszy europejskich.

Wysokość dochodów majątkowych, w tym wysokość dotacji i środków przeznaczonych na inwestycje oraz wpływów ze sprzedaży składników majątkowych w gminie Baligród w 2017 i 2021 roku przedstawia poniższa tabela.

Tabela 26 Kształtowanie się dochodów majątkowych w gminie Baligród na przestrzeni lat 2017-2021

Rodzaj	2017	2018	2019	2020	2021
Dochody ogółem	14 794 746,95	15 845 422,62	16 955 591,32	24 643 664,72	26 705 749,39
Dotacje celowe przeznaczone na inwestycje w zł	1 147 655,13	598 158,85	590 840,31	3 246 000,27	4 811 288,90
Wpływy ze sprzedaży składników majątkowych w zł	309 085,17	245 000,46	331 090,17	68 495,04	135 425,69
Dochody majątkowe ogółem w zł	1 609 334,70	1 032 680,91	1 808 792,38	7 581 775,31	8 356 328,59
% dochodów ogółem	10,88%	6,52%	10,67%	30,77%	31,29%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Podobnie jak w przypadku dochodów, obok wydatków bieżących ważną rolę w kształtowaniu budżetu pełnią wydatki majątkowe, które obejmują wydatki na inwestycje i zakupy inwestycyjne. Realizacja inwestycji przez gminę stanowi główny element jej rozwoju, wyrażany przede wszystkim poprzez wzrost konkurencyjności i zaspokajanie potrzeb społeczeństwa. Wydatki inwestycyjne w tym kontekście mają zasadnicze znaczenie, wpływają one w istotny sposób zarówno na skalę, jak i rodzaj podejmowanych działań inwestycyjnych, zalicza się je do najbardziej efektywnych narzędzi wpływania na rozwój regionalny. W swej istocie wydatki inwestycyjne umożliwiają oddziaływanie na skuteczność wypełniania zadań publicznych przez jednostki samorządu terytorialnego. Wnioskować można, że niezbędność realizacji inwestycji przez gminę w kluczowy sposób wpływa na strukturę ponoszonych przez nią wydatków.

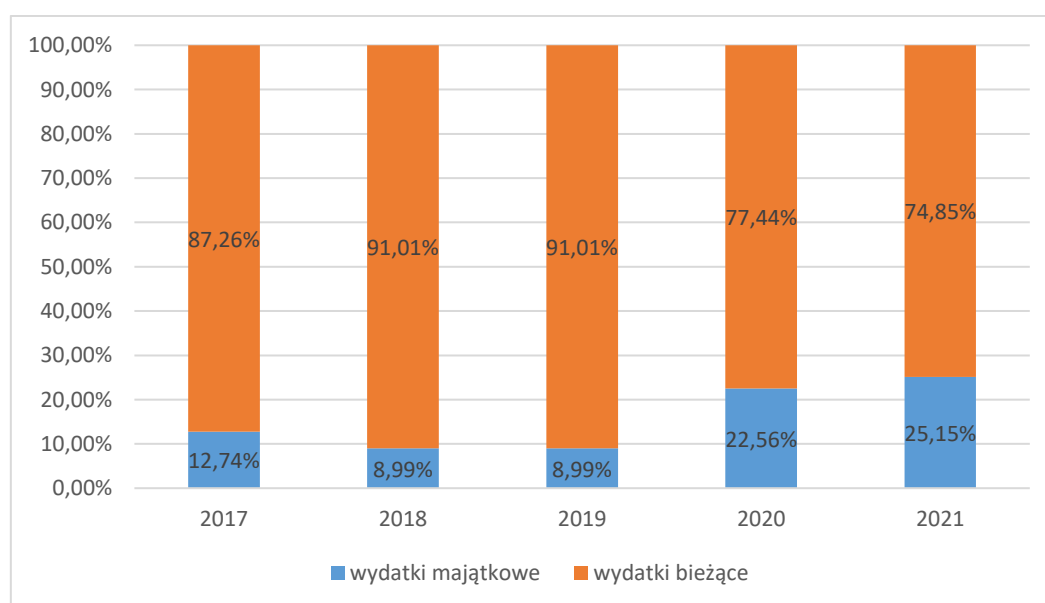
W 2021 roku, w gminie Baligród wysokość wydatków majątkowych wyniosła 5 785 888,77 zł, stanowiąc 25,15 % wydatków ogółem i osiągnął rekordową wartość. Poziom wydatków majątkowych (inwestycyjnych) i ich udział w całkowitych wydatkach budżetowych w latach 2017-2021 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 27 Udział wydatków majątkowych (inwestycyjnych) w wydatkach budżetowych w gminie Baligród na przestrzeni lat 2017-2021

Rok	Wydatki ogółem (w zł)	Wydatki majątkowe (w zł)	Udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem (w %)
2017	14 656 176,03	1 867 034,55	12,74%
2018	15 452 528,11	1 388 476,25	8,99%
2019	15 505 324,07	1 393 542,65	8,99%
2020	21 383 101,58	4 823 320,49	22,56%
2021	23 010 047,69	5 785 888,77	25,15%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wykres 17 Udział wydatków bieżących oraz majątkowych (inwestycyjnych) w wydatkach ogółem w gminie Baligród na przestrzeni lat 2017-2021

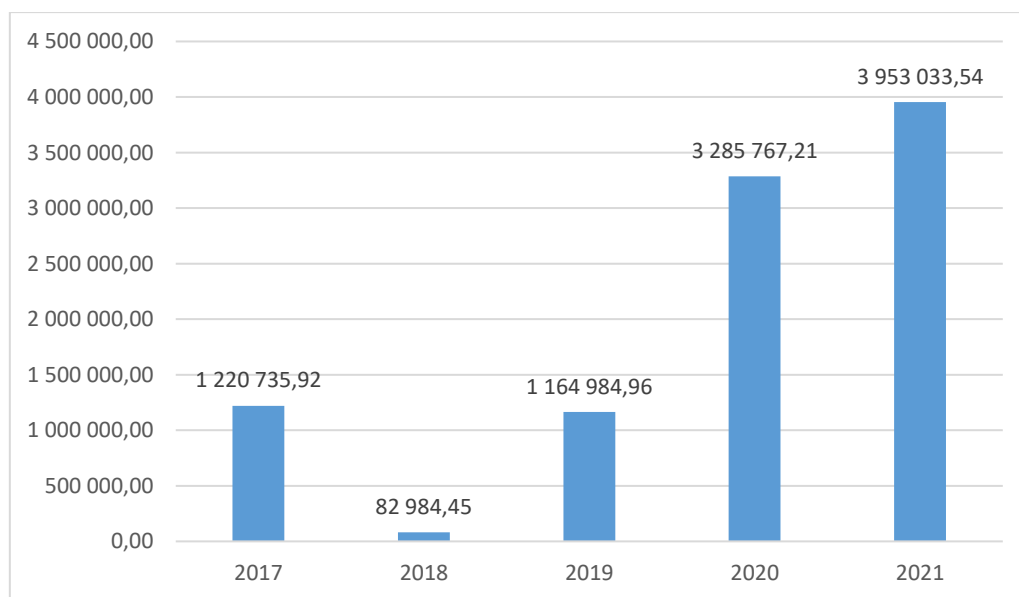
Źródło: Opracowanie własne

Zadłużenie gminy Baligród na dzień 31.12.2021 r. wynosiło 3.356.627,27 zł, co stanowiło 12,56 % dochodów budżetu gminy. Na owe zadłużenie składały się pożyczki i kredyty długoterminowe zaciągnięte w latach ubiegłych, w tym pożyczka z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony środowiska w Rzeszowie 427.215,27 zł. i kredyty bankowe w kwocie 2.929.412,00 zł. Analizując roczne sprawozdania finansowe z wykonania budżetu gminy Baligród, można stwierdzić, że sytuacja finansowa gminy jest stabilna.

Ważnym elementem budżetu są przekazywane gminie środki na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów realizowanych ze środków funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności UE, a także programów ze środków bezzwrotnych pochodzących z Unii Europejskiej oraz na realizację płatności, których źródłem jest budżet środków europejskich. W latach 2017-2021, zgodnie z danymi GUS, gmina Baligród pozyskała łącznie 9 707 506,08 zł w ramach programów i projektów realizowanych z udziałem środków europejskich.

Wysokość pozyskanych przez gminę Baligród środków w ramach programów i projektów unijnych realizowanych w latach 2017-2021 przedstawia poniższy wykres.

Wykres 18 Wysokość pozyskanych przez gminę Baligród środków w ramach programów i projektów unijnych w latach 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Gmina Baligród realizowała projekty m. in. w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego 2014-2020, którego Instytucją Zarządzającą był Zarząd Województwa Podkarpackiego, a także Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 (PROW), którego Instytucją Zarządzającą było Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, natomiast instytucjami wdrażającymi: Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Urzędy Marszałkowskie oraz Agencja Rynku Rolnego.

5.4 Strefa Przestrzenna

5.4.1 Środowisko naturalne i formy ochrony przyrody

Środowisko naturalne

Gmina Baligród położona jest na pograniczu Beskidu Wschodniego w regionie Bieszczad Zachodnich, gdzie rozciąga się Międzynarodowy Rezerwat Biosfery Karpaty Wschodnie (umieszczony na liście UNESCO), a także w znakomitej większości na terytorium Ciśniańsko-Wetlińskiego Parku Krajobrazowego, charakteryzując się wybitnymi walorami przyrodniczymi. Położenie gminy decyduje o jej niezwykłych walorach krajobrazowych i turystycznych oraz o zróżnicowaniu rzeźby terenu, a także wpływa znacząco na strukturę użytkowania gruntów – około 76% powierzchni gminy stanowią grunty leśne, natomiast użytki rolne – ok. 23% powierzchni.

Duże znaczenie dla środowiska naturalnego, a także dla atrakcyjności i promocji gminy mają lasy. Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz. U. z 2022 r. poz. 672 z późn. zm.), lasem określamy grunt o zwartej powierzchni co najmniej 0,10 ha, który pokryty jest drzewami, krzewami oraz runem leśnym i przeznaczony jest do produkcji leśnej lub stanowi rezerwat przyrody, czy też wchodzi w skład parku narodowego, albo też wpisany jest do rejestru zabytków. Lasem jest również grunt związany z gospodarką leśną, który zajęty jest przez: budynki, budowle, urządzenia melioracji wodnych, linie podziału przestrzennego lasu, drogi leśne, tereny pod liniami energetycznymi, szkółki leśne, miejsca składowania drewna - wykorzystywane dla potrzeb gospodarki leśnej, a także wykorzystywany na parkingi leśne i urządzenia turystyczne.

Lasy znajdujące się w gminie Baligród, posiadają niezwykle bogatą szatę roślinną oraz są ostoją bardzo licznej dzikiej zwierzyny, m. in. dzików, żbików, wilków, rysi oraz niedźwiedzi brunatnych. Zgodnie z danymi GUS, powierzchnia gruntów leśnych, która obejmuje powierzchnię lasów oraz gruntów związanych z gospodarką leśną, wynosiła w 2021 r. w gminie Baligród 11 087,25 ha, co w stosunku do roku 2017 oznaczało spadek o 0,21 ha. Ok. 89 % powierzchni gruntów leśnych, tj. 9 915,95 ha stanowiły grunty leśne publiczne Skarbu Państwa, z tego 9 886,83ha grunty leśne Skarbu Państwa w zarządzie Lasów Państwowych.

Powierzchnię gruntów leśnych w gminie Baligród na przestrzeni lat 2017-2021, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 28 Powierzchnia gruntów leśnych w gminie Baligród na przestrzeni lat 2017-2021

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021
Grunty leśne ogółem w ha	11 110,14	11 090,77	11 090,17	11 089,37	11 087,25
Lesistość w %	69,6	69,5	69,5	69,5	69,5
Grunty leśne publiczne w ha	10 239,14	10 239,77	10 239,17	10 238,37	10 236,25
Grunty leśne publiczne Skarbu Państwa w ha	9 918,84	9 919,47	9 918,87	9 918,07	9 915,95

Grunty leśne publiczne Skarbu Państwa w zarządzie Lasów Państwowych w ha	9 890,26	9 890,89	9 890,29	9 888,95	9 886,83
Grunty leśne gminne ogółem w ha	320,30	320,30	320,30	320,30	320,30
Grunty leśne prywatne ogółem w ha	871,00	851,00	851,00	851,00	851,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

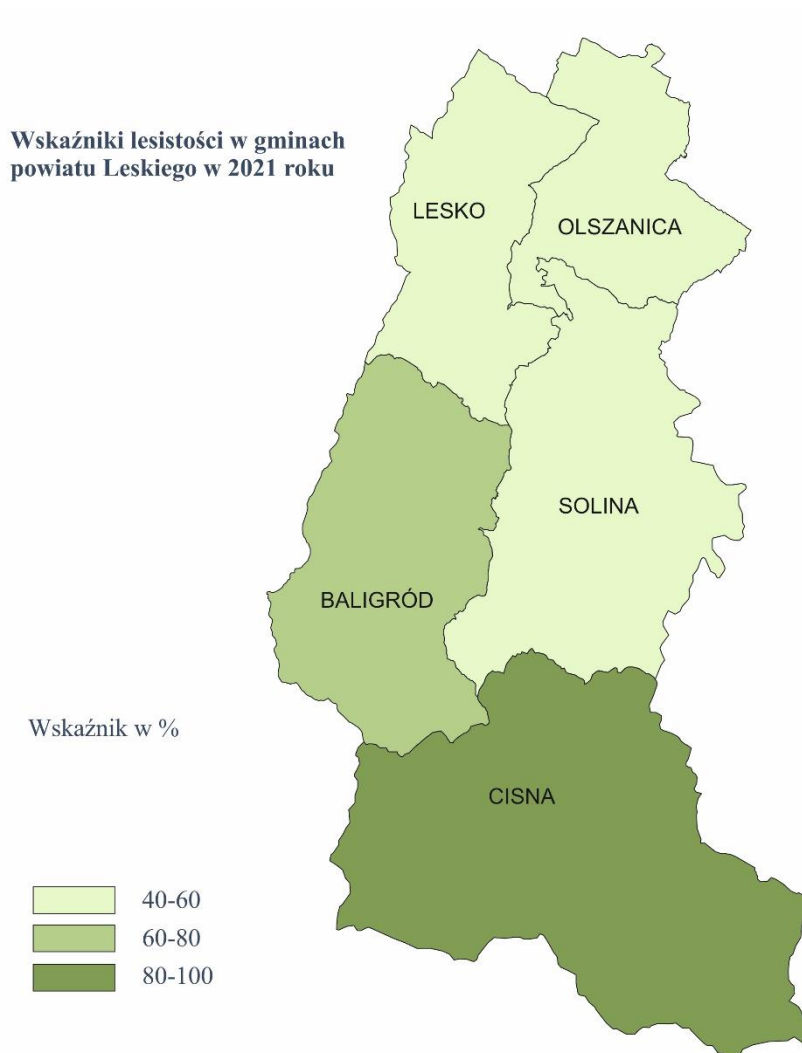
Gmina Baligród, gdzie wskaźnik lesistości w 2021 r. wyniósł 69,5 %, znajdowała się na drugim miejscu w powiecie leskim, a wyższa wartość wskaźnika wystąpiła jedynie w gminie Cisna–88,3 %. Dla całego powiatu leskiego, lesistość kształtowała się na poziomie 68,7 %, co znacznie przekraczało średnią dla województwa podkarpackiego, która wyniosła 38,3 %.

Tabela 29 Wskaźnik lesistości w gminach powiatu leskiego w 2021 roku

Gmina	Lesistość w %
Baligród	69,5
Cisna	88,3
Lesko	48,0
Olszanica	55,5
Solina	56,7
Powiat leski	68,7
Województwo podkarpackie	38,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Mapa 10 Wskaźnik lesistości w gminach powiatu leskiego w 2021 roku

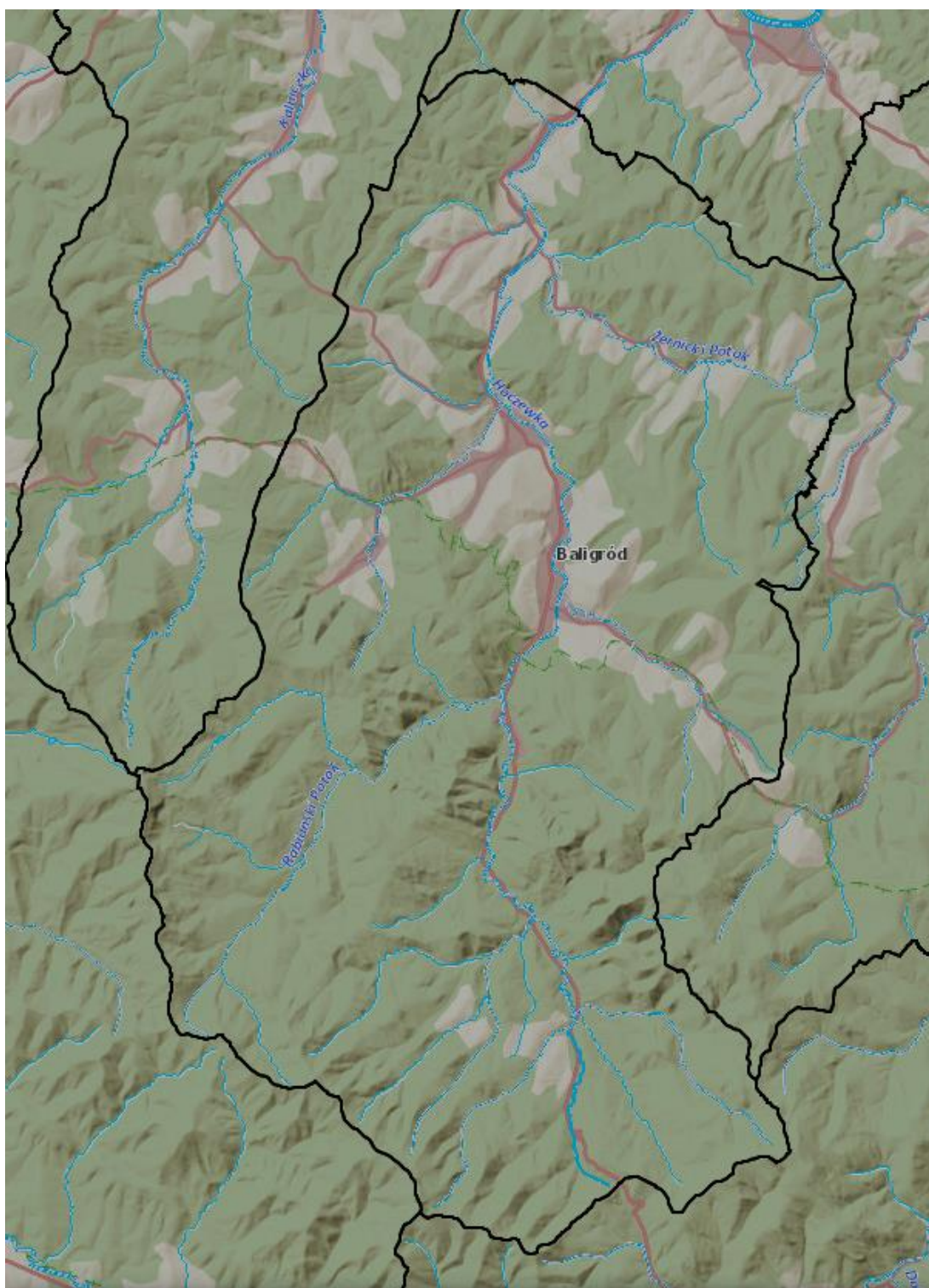

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Gmina Baligród położona jest w dolinie rzeki Hoczewka lewobrzeżnego dopływu Sanu, administrowanym przez Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Rzeszowie. Rzeka Hoczewka powstała z połączenia cieków: Jabłonki i Rabiańskiego Potoku. Hoczewka uchodzi do Sanu w miejscowości Hoczew. Oprócz tego, przez teren gminy przepływa wiele górskich potoków, zasilających rzekę Hoczewkę, a także rzekę San. Przepływające przez gminę rzeki potoki, płynąc krętymi i głęboko wyciętymi dolinami, tworzą piękne przełomy i progi skalne, które utworzone są przez potężne głazowiska.

Sieć cieków wodnych na terenie gminy Baligród, przedstawia poniższa mapa.

Mapa 11 Sieć cieków wodnych na terenie gminy Baligród

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <https://www.wody.isok.gov.pl>

Gmina Baligród znajduje się w zasięgu jednolitej części wód podziemnych (JCWPd) nr 168 (kod: PLGW2000168), którego charakterystykę przedstawia poniższa tabela.

Tabela 30 Charakterystyka jednolitych części wód podziemnych na terenie gminy Baligród

Kod JCWPd	Numer JCWPd	Stan ogólny JCWPd	Przypisane cele środowiskowe	Działania przypisane w Programie wodnośrodowiskowym kraju
PLGW2000168	168	DOBRY	dobry stan chemiczny, dobry stan ilościowy	Działania podstawowe: coroczne raportowanie pomiarów ilości eksploatowanych wód podziemnych przez właściciela/użytkownika ujęcia.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.wody.isok.gov.pl

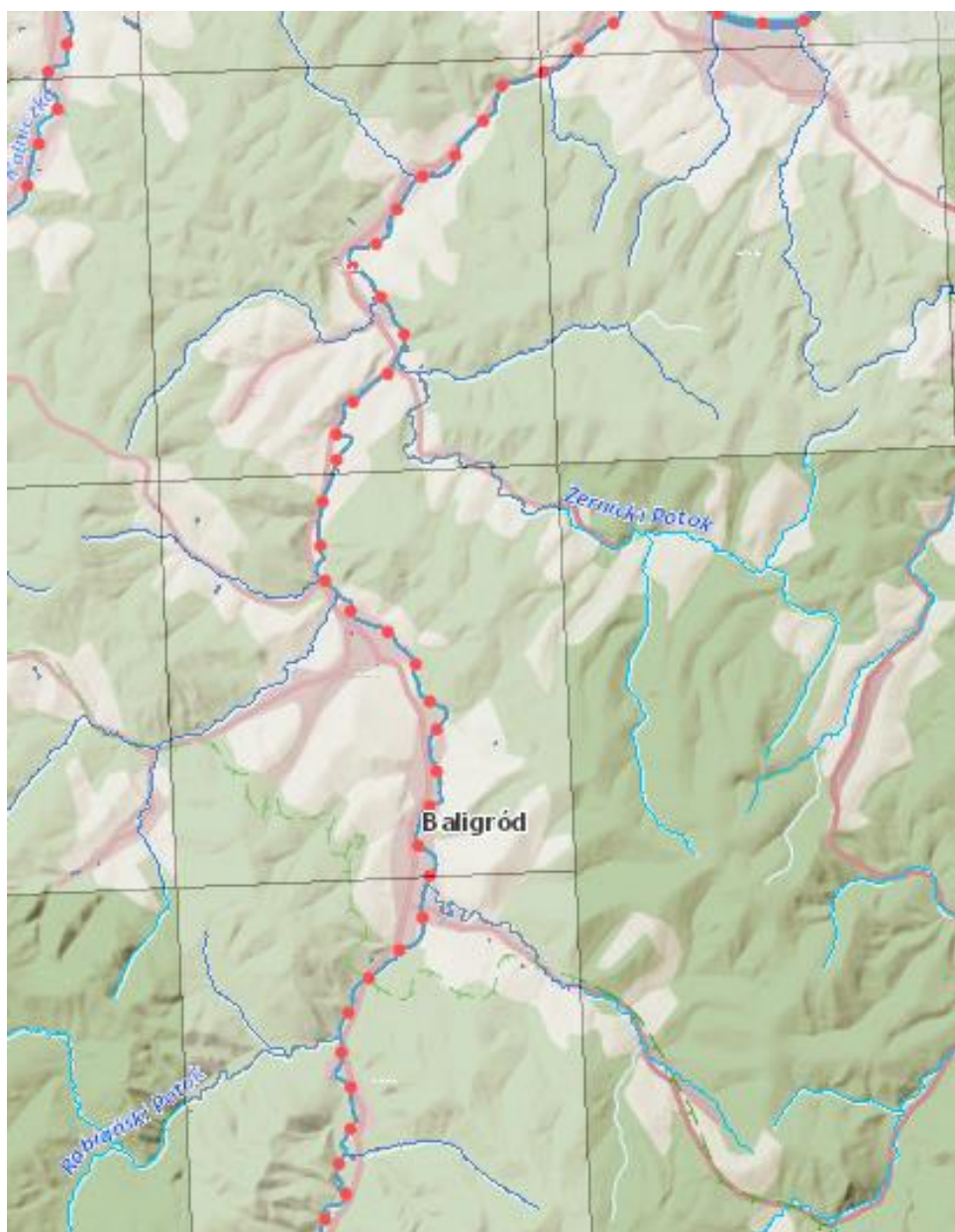
Projekt wstępnej oceny ryzyka powodziowego dla dorzeczy jest opracowywany przez Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie, a następnie zatwierdzony i publikowany przez właściwego ministra. Dla obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi wskazanych we wstępnej ocenie ryzyka powodziowego opracowuje się mapy zagrożenia powodziowego (MZP) zgodnie z art. 169 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (Dz. U. z 2021 r. poz. 2233 z późn. zm.), na których przedstawia się w szczególności:

- obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi 0,2% lub na których istnieje prawdopodobieństwo wystąpienia zdarzenia ekstremalnego,
- obszary szczególnego zagrożenia powodzią,
- obszary obejmujące tereny narażone na zalanie w przypadku uszkodzenia lub zniszczenia:
 - ✓ wału przecipowodziowego,
 - ✓ wału przeciwsztormowego,
 - ✓ budowli piętrzącej.

Zgodnie z art. 171 ust. 1 ustawy Prawo wodne, zasięg obszarów szczególnego zagrożenia powodzią jest wyznaczany na mapach zagrożenia i ryzyka powodziowego, które są aktualizowane co 6 lat na podstawie art. 171 ust. 8 tejże ustawy. Obecnie obowiązującymi mapami zagrożenia powodziowego i mapami ryzyka powodziowego, są mapy zaktualizowane w ramach II cyklu planistycznego. Na podstawie tych map można stwierdzić, że na terenie gminy Baligród wyznaczone zostały obszary szczególnego zagrożenia powodzią na rzece Hoczewka. Obejmują one obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie – Q0,2 % (raz na 500 lat), średnie – Q1% (raz na 100 lat) oraz wysokie – Q10% (raz na 10 lat).

Obszary szczególnego zagrożenia powodzią na terenie gminy Baligród przedstawia poniższa mapa.

Mapa 12 Obszary szczególnego zagrożenia powodzią na terenie gminy Baligród

Źródło: <https://www.wody.isok.gov.pl>

Na terenie gminy Baligród nie występują odcinki rzek, dla których opracowano mapy zagrożenia powodziowego (MZP) oraz mapy ryzyka powodziowego (MRP).

Zgodnie z art. 183 i 184 ust. 1 ustawy Prawo wodne, zadaniem administracji rządowej i samorządowej oraz Wód Polskich jest przeciwdziałanie skutkom suszy, które prowadzi się zgodnie z planem przeciwdziałania skutkom suszy. Projekt planu przygotowują Wody Polskie w uzgodnieniu z ministrami właściwymi do spraw: rolnictwa, rozwoju wsi, rybołówstwa, żeglugi śródlądowej oraz wojewodami. Plan obejmuje:

- 1) analizę możliwości powiększenia dyspozycyjnych zasobów wodnych;
- 2) propozycje budowy lub przebudowy urządzeń wodnych;
- 3) propozycje niezbędnych zmian w zakresie korzystania z zasobów wodnych oraz zmian naturalnej i sztucznej retencji;

4) działania służące przeciwdziałaniu skutkom suszy.

Główny cel planu zawiera się już w samej jego nazwie, jest więc nim przeciwdziałanie skutkom suszy. Cel ten doprecyzowany jest przez 4 cele szczegółowe:

- 1) skuteczne zarządzanie zasobami wodnymi dla zwiększenia ich dostępności na obszarach dorzeczy;
- 2) zwiększanie retencjonowania (magazynowania) wód;
- 3) edukacja w zakresie suszy i koordynacja działań powiązanych z suszą;
- 4) stworzenie mechanizmów realizacji i finansowania działań służących przeciwdziałaniu skutkom suszy.

W celu osiągnięcia jednego z celów planu, tj. skutecznego zarządzania zasobami wodnymi dla zwiększenia dyspozycyjnych zasobów wodnych, dokonywana jest szczegółowa analiza z wykorzystaniem wyników map zagrożenia występowania poszczególnych typów susz. Mapy te stanowią dane do przeprowadzenia oceny ilości zasobów dyspozycyjnych w warunkach suszy oraz służą do określenia stopnia ryzyka suszy.

Zasadniczo wyróżnia się cztery rodzaje suszy: atmosferyczną, rolniczą, hydrologiczną i hydrogeologiczną. Na zarządzanie ryzykiem suszy wpływ mają wyniki zagrożenia występowania trzech z czterech typów suszy: rolniczej, hydrologicznej i hydrogeologicznej. Z kolei mapy zagrożenia suszą dostarczają informacji dla planowania działań na rzecz przeciwdziałania jej skutkom, w szczególności poprzez czterostopniowy podział zagrożenia, gdzie I klasa obejmuje obszary zagrożone w stopniu słabym, II klasa – obszary zagrożone w stopniu umiarkowanym, III klasa – obszary zagrożone w stopniu silnym, a IV klasa – obszary zagrożone w stopniu ekstremalnym.

Analizując mapy zagrożenia suszą, opracowane na podstawie Planu przeciwdziałania skutkom suszy, można stwierdzić, że dla terenu gminy Baligród określono:

- słabe zagrożenie suszą rolniczą dla całego obszaru gminy;
- silne zagrożenie suszą hydrologiczną dla całego obszaru gminy;
- umiarkowane zagrożenie suszą hydrogeologiczną dla całego obszaru gminy.

Zgodnie z mapami łącznego zagrożenia suszą rolniczą, hydrologiczną i hydrogeologiczną dla gminy Baligród dla całego obszaru gminy określone zostało umiarkowane zagrożenie suszą, co przedstawia poniższa mapa.

Obszary łącznego zagrożenia suszą na terenie gminy Baligród przedstawia poniższa mapa.

Mapa 13 Łączne zagrożenie suszą na terenie gminy Baligród

Źródło: <https://www.wody.isok.gov.pl>

Kluczowym elementem Planu przeciwdziałania skutkom suszy jest katalog działań, który określa konkretne i mierzalne rozwiązania, których wdrożenie ma przyczynić się do ograniczenia skutków suszy. Katalog ten ma wymiar operacyjny, a poprzez zbiór działań realizowane są cele szczegółowe, co z kolei ma przełożenie na cel główny. Plan nie jest planem inwestycyjnym, a prezentuje jedynie plany budowy, przebudowy i remontów urządzeń wodnych, które są zawarte w pozostałych dokumentach planistycznych z zakresu gospodarki wodnej.

Postępowanie w zakresie przeciwdziałania skutkom suszy zakłada przede wszystkim działania zapobiegające oraz zmniejszające prawdopodobieństwo wystąpienia negatywnych skutków suszy, które są realizowane w sposób niezależny od faktycznego wystąpienia suszy. W praktyce jest to wdrażanie działań technicznych oraz nietechnicznych, które służą m.in. kształtowaniu zasobów wodnych, gospodarowaniu gruntami i wodami, czy też ochronie ekosystemów wodnych i terenów podmokłych. Kluczowe są działania retencyjne, służące poprawie i przywracaniu naturalnych warunków obiegu wody. Przeciwdziałanie skutkom suszy służy również zmniejszaniu niedoborów wody, wzmocnieniu ochrony przeciwpowodziowej oraz poprawie stanu jednolitych części wód powierzchniowych i podziemnych.

Na obszarze gminy Baligród, w okresie 2021-2027 nie zostały zaplanowane przez Wody Polskie do realizacji zadania inwestycyjne z zakresu budowy i przebudowy urządzeń wodnych służących przeciwdziałaniu skutkom suszy.

Formy ochrony przyrody

Kwestie związane z ochroną przyrody regulowane są przez ustawę z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2022 r. poz. 916). Zgodnie z niniejszą ustawą formami ochrony przyrody są parki narodowe, rezerwaty przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, a także ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów. Każda z tych form spełnia inną rolę w systemie ochrony przyrody i służy innym celom, z tego względu cechuje się odmiennym reżimem ochronnym oraz zakresem ograniczeń w użytkowaniu.

Na terenie gminy Baligród występują następujące formy ochrony przyrody:

- 1) park krajobrazowy
- 2) obszar chronionego krajobrazu,
- 3) obszary Natura 2000 – ptasie i siedliskowe,
- 4) rezerwaty przyrody,

Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody, park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Na terenie gminy Baligród, znacząca część obszaru znajduje się w obrębie Ciśniańsko-Wetlińskiego Parku Krajobrazowego z wyjątkiem północnej części gminy, na północ od Baligrodu.

Ciśniańsko-Wetliński Park Krajobrazowy stanowi otulinę Bieszczadzkiego Parku Narodowego od strony zachodniej. Około 83% Parku jest zalesione. Najwyższe szczyty w parku sięgają prawie 1200 m n.p.m. i charakteryzuje je piętrowy układ roślinności górskiej. Znajdują się w nim dwa rezerwaty cisów. Występują m.in. niedźwiedzie, wilki, rysie i żbiki.

Położenie gminy Baligród względem Ciśniańsko-Wetlińskiego Parku Krajobrazowego przedstawia poniższa mapa.

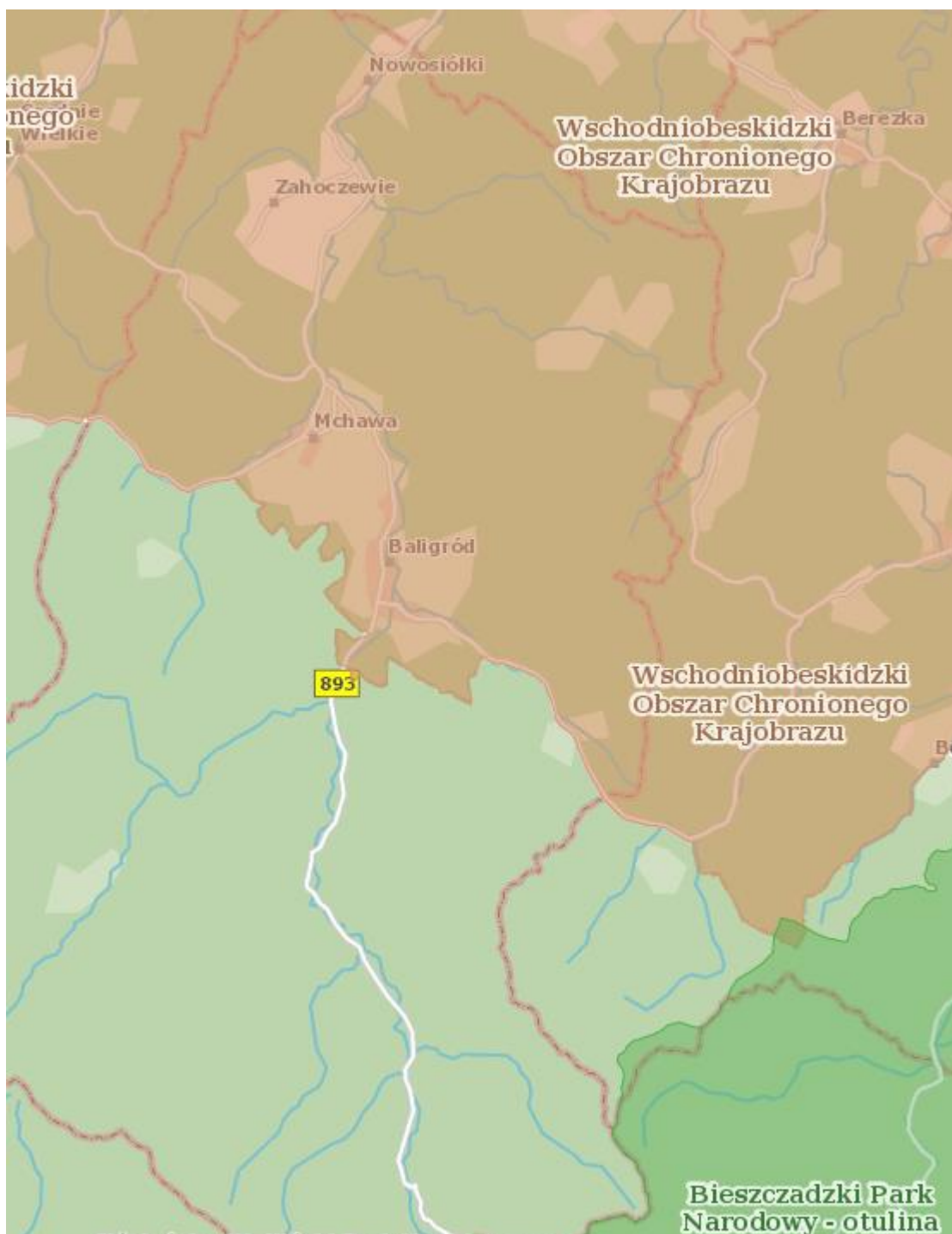
Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

Obszar chronionego krajobrazu obejmuje tereny, które są chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz oraz są wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcję korytarzy ekologicznych. Na badanym terenie ustanowiony został Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu, obejmujący północną i północno-zachodnią część gminy Baligród – teren nieobjęty Ciśniańsko-Wetlińskim Parkiem Krajobrazowym.

Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu charakteryzuje się wysokim stopniem lesistości, a w drzewostanach dominują jodła i buk, a przeważającym zbiorowiskiem jest żyzna buczyna karpacka. Oprócz tego występuje tu bogactwo flory i fauny, co wraz z ukształtowaniem terenu znacząco wpływa na walory krajobrazowe obszaru. Ważnym elementem krajobrazu są liczne potoki i rzeki, które na niektórych odcinkach tworzą malownicze przełomy.

Tereny gminy Baligród objęte zasięgiem Wschodniobeskidzkiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, przedstawia poniższa mapa.

Mapa 15 Położenie gminy Baligród względem Wschodniobeskidzkiego Obszaru Chronionego Krajobrazu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

Obszary Natura 2000 objęte są ochroną przyrody w celu zachowania określonych typów siedlisk przyrodniczych, a także gatunków, które są uważane za cenne i zagrożone. W ramach programu Natura 2000 wyznaczone zostały tzw. specjalne obszary ochrony ptaków oraz specjalne obszary ochrony siedlisk. Wyznaczenie obszarów specjalnej ochrony ptaków ma na celu protekcję populacji dziko występujących gatunków ptaków, utrzymanie i zagospodarowanie ich naturalnych siedlisk, z kolei celem wyznaczenia specjalnych obszarów ochrony siedlisk jest ochrona siedlisk

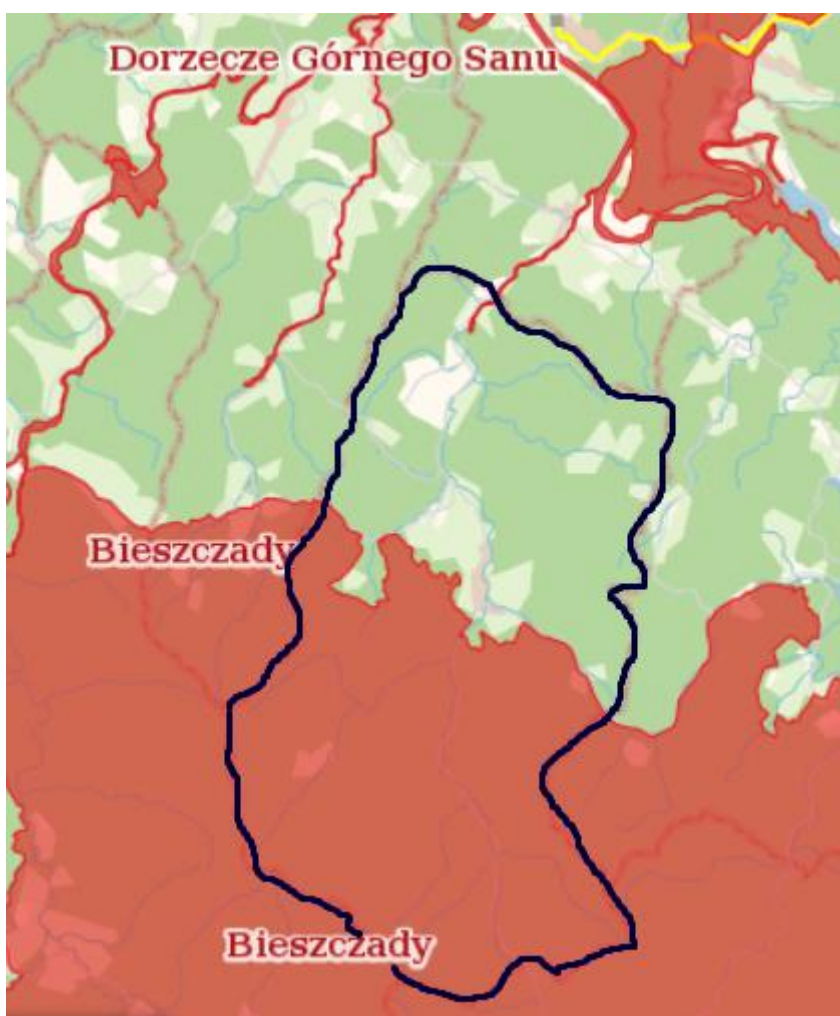
przyrodniczych, populacji i siedlisk roślin oraz zwierząt, a także odtworzenie siedlisk przyrodniczych lub właściwego stanu ochrony gatunków roślin lub zwierząt.

Na terenie gminy Baligród występuje specjalny obszar ochrony ptaków – Bieszczady, a także specjalny obszar ochrony siedlisk – Bieszczady oraz Dorzecze Górnego Sanu, których lokalizacje przedstawiają poniższe mapy.

Mapa 16 Specjalne obszary ochrony ptaków – Natura 2000 na terenie gminy Baligród

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

Jak przedstawiają powyższe mapy, obszar objęty specjalną ochroną ptaków – Bieszczady obejmuje południową część gminy Baligród. Obszar Natura 2000 Bieszczady jest cenną ostoją ptaków, a z występujących tu gatunków, znaleźć tu można populacje, takie jak bocian biały, bocian czarny, derkacz, dzierzba czarnoczelna, dzięcioł białostrzbiety, muchołówka białoszyja, orlik krzykliwy, orzeł przedni, puchacz, trzmiełojad, dzięcioł trójpalczasty, dzięcioł zielonosiwy, gadożer, głuszc, orzełek włochaty, puszczyk uralski, sóweczka, włochatka, płochacz halny; w stosunkowo wysokim zagęszczeniu występują: bocian biały i derkacz.

Specjalne obszary ochrony siedlisk – Bieszczady obejmuje południową część gminy, poniżej Baligrodu a w przypadku Dorzecza Górnego Sanu północną część gminy - miejscowość Nowosiółki (przy ujściu potoku Jasielnica). Na obszarach tych występują liczne cenne siedliska przyrodnicze obejmujące elementy flory i fauny, określone w załączniku do tzw. Dyrektywy Siedliskowej. Spotkać tu można niedźwiedzia, wilki, rysie, występują tu bardzo silne populacje wydry, węża Eskulapa, traszki karpackiej.

Kolejną formą ochrony przyrody, występującą na badanym obszarze są rezerваты przyrody. Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody, rezerваты obejmują obszary zachowane w stanie naturalnym lub nieznacznie zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także

siedliska roślin, zwierząt i grzybów, a także twory i składniki przyrody nieożywionej, które wyróżniają się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi, lub walorami krajobrazowymi. Na terenie gminy Baligród występują cztery rezerваты przyrody: „Gołoborze” w okolicach Baligrodu, „Olsza kosa w Stężnicy”, „Cisy na Górze Jawor”, „Woronikówka”, których lokalizację przedstawiono na poniższej mapie.

Mapa 18 Rezerваты przyrody na terenie gminy Baligród

Źródło: www.geoserwis.gdos.gov.pl

Rezerwat przyrody „Gołoborze” położony jest niedaleko Baligrodu, w pobliżu zniszczonej wsi Rabe, na zboczu, nad Potokiem Rabańskim, w obrębie Cieśniańsko-Wetlińskiego Parku Krajobrazowego oraz specjalnego obszaru ochrony siedlisk Natura 2000 Bieszczady. Rezerwat przyrody chroni największe spośród okolicznych, rozsianych po lasach rumowisk skalnych.

Rezerwat „Olsza kosa w Stężnicy” leży w granicach Wschodniobeskidzkiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Przedmiotem ochrony jest stanowisko olszy zielonej zwanej olszą kosą. Olsza kosa w stanie dzikim rośnie wyłącznie w Bieszczadach. Jej naturalne stanowiska znajdują się w najwyższych partiach połonin, gdzie trudne warunki klimatyczne eliminują mniej odporną roślinność. Rozległy kompleks leśny, którego rezerwat jest elementem, to miejsce bytowania szeregu zwierząt. Florę reprezentują: jeleń, sarna, lis, wilk, ryś, gryznie (wiewiórka, nornice, popielicowate), owadożerne (ryjówki, jeże) oraz zajęczaki i łoścowate.

Rezerwat „Cisy na Górze Jawor” położony jest na wschód od drogi Jabłonki – Baligród na wysokości wsi Kołonicze, wewnątrz uroczyska Bystre. Rezerwat znajduje się w powiecie leskim, w gminie Baligród, w granicach Ciśniańsko-Wetlińskiego Parku Krajobrazowego, a także w Międzynarodowym Rezerwacie Biosfery „Karpaty Wschodnie”. Rezerwat zajmuje jednorodnie urzeźbiony stok o bardzo dużym nachyleniu (do 45%) góry Jawor, należącej do bocznego odgałęzienia pasma Durnej. Chroni on naturalne stanowisko cisa pospolitego, rosną na jego terenie 234 okazy cisa (inwentaryzacja w 1997 r.), które posiadają naturalną ostonę z blisko stuletniego drzewostanu jodłowo-bukowego.

Rezerwat przyrody „Woronikówka” – położony w miejscowości Jabłonki, w gminie Baligród. Znajduje się w granicach Ciśniańsko-Wetlińskiego Parku Krajobrazowego. Rezerwat stanowi cenny obiekt florystyczny przede wszystkim ze względu na występowanie rzadkiego, chronionego gatunku drzewa- cisa pospolitego. Ponadto stwierdzono tu wiele innych gatunków chronionych i rzadkich, jak np. jęczmnik zwyczajny, storczyk męski, lilia złotogłów. Jest to obszar ostoi wielkich ssaków europejskich: niedźwiedzia brunatnego, wilka czy rysia. Na obszarze rezerwatu przyrody spotykamy także żubra, jelenia karpackiego, sarnę, dziką, zającą oraz drobne ssaki. Z ptaków występuje wiele gatunków drapieżnych np. puchacz, trzmiełojad, orzeł przedni.

Oprócz wyżej wskazanych form ochrony przyrody, na terenie gminy Baligród ustanowione zostały również pomniki przyrody, za które uznaje się pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów. W gminie Baligród wyznaczono 12 pomników przyrody (11 pojedynczych drzew i 1 pomnik grupowy - 34 sosny wdziarowe) Najwięcej pomników stanowią okazałe jodły wraz z najgrubszą w Polsce jodłą „Lasumiłą” rosnącą w leśnictwie Jabłonki, która stanowi nie lada atrakcję turystyczną.

5.4.2 Dziedzictwo kulturowe

Ważnym czynnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego jest również dziedzictwo kulturowe, związane ściśle z tradycją, historią oraz tożsamością danej społeczności i obejmujące elementy materialne, jak np. zabytki architektury oraz niematerialne, jak np. zwyczaje, obrzędy, tradycyjna wiedza i praktyki. Ochrona dziedzictwa jest szczególnie ważna dla zachowania tożsamości i wartości dla przyszłych pokoleń.

Baligród

Miasteczko założył w pierwszych latach XVII w. Podkomorzy sanocki Piotr II Bał, w centrum rozległych dóbr Bałów obejmujących dorzecze Hoczewki i Solinki. Na obronnym cyplu, otoczonym z trzech stron wodami Hoczewki i potoku Stężnickiego, powstał w latach 1600-1615 niewielki murowany zamek. Herbem Baligrodu była Gozdawa, herb rodowy Bałów. Miasto zaślęnęło targami winnymi i stało się miejscem zjazdów szlachty sanockiej. Linia Bałów z Baligrodu zakończyła się na zmarłej w 1770 r. Salomei z Bałów Karsznickiej. Od 1862 r. działała w Baligrodzie szkoła powszechna. W roku 1855 powstał baligrodzki powiat sądowy, w tym samym roku powstał też urząd pocztowy, a od 1876 r. Baligród miał własnego lekarza. 10 Września 1939 r. Baligród został zajęty przez oddziały niemieckie. Ulokowały się tu okupacyjne władze powiatowe: starostwo, placówka gestapo, policja, Arbeitsamt. Jesienią 1942 r. Niemcy wywieźli z Baligrodu Żydów, których zamordowali w Zasławiu koło Sanoka. W wyniku wojny i powojennych deportacji Baligród utracił mieszkańców narodowości ukraińskiej i żydowskiej.

Bystre

Ta leśna osada powstała najprawdopodobniej pod koniec pierwszej połowy XVI wieku. Pierwsza zachowana informacja pochodzi z roku 1552. W tym czasie mieszkał tu książę i 9 kmieci. W roku 1821 wybudowano tu cerkiew, którą w roku 1914-1915 spalono. Z dawnych czasów zachował się jedynie cmentarz, przy którym znajdowała się w/w cerkiew. Koło Ośrodka ORW Bystre (mijając most na rzece Jabłonce) - jadąc drogą w kierunku Rabego, przy drodze odnajdziemy tablicę pamiątkową poświęconą jednej z najbardziej nietuzinkowych postaci polskiej literatury – Aleksandra Fredry (historia rodziny związana jest z pobliską miejscowością Rabe, gdzie ówcześni właściciele miejscowości Fredrowie na przełomie XVIII- XIX w. założyli hutę, eksploatując miejscowe złoża rudy żelaza). Dzisiaj Bystre to główny ośrodek turystyki w gminie. Wspaniałe ośrodki wczasowe: „BYSTRE” i „Wisn” z kompleksowo urządzonymi pokojami i domkami campingowymi, basenami, siłowniami, kortem tenisowym, wyciągiem narciarskim, oferują swoje usługi przez cały rok.

Cisowiec

Pierwsza wzmianka o istnieniu osady pochodzi z roku 1552. Wieś miała wówczas kniazia i 17 gospodarstw, a na jej terenie funkcjonował młyn. Dzisiejsza nazwa wsi pojawiła się w roku 1567. Pierwotnie brzmiała Thisowiec (1552 r.) i Cisów (1553 r.). W latach dwudziestych XX wieku zamieszkiwały ją w 32 domach 183 osoby, głównie wyznania greckokatolickiego. Po II wojnie wieś wyludniono. Dziś zamieszkuje ją około 50 osób, przede wszystkim rolników i leśników. Na malowniczym wzgórzu, obok leśniczówki na placu cerkiewnym stoi mały kościółek rzymsko katolicki i w pobliżu stary cmentarz greckokatolicki, niedaleko jest też murowana kapliczka.

Jabłonki

Miejscowość powstała około roku 1498 na prawie wołoskim jako pierwsza osada głęboko w górach. Pełniła funkcje strategiczne, co potwierdza duże dwużanowe uposażenie kniazia. Od początku swojego istnienia aż do wieku XVIII należała do rodziny Bałów. Potem przeszła w ręce Urbańskich i Sołdraczyńskich. W roku 1902 powstała tu drewniana cerkiew, obok cmentarz wojenny z 1914-1915 r. W okresie międzywojennym zamieszkiwało ją około 400 osób. Ładna osada leśna, wybudowana w latach siedemdziesiątych. 27 marca 1947 roku w zasadzce UPA zginął

wiceminister obrony narodowej generał Karol Świerczewski. W roku 1967 wybudowano na cześć Świerczewskiego pomnik, a w miejscu śmierci ustawiono pamiątkowy gład. Stąd wiodą piesze szlaki turystyczne. Tutaj działa, zajmujące wysokie miejsca w konkursach, schronisko młodzieżowe na 50 miejsc, z pełnym wyżywieniem, własnym polem namiotowym. Dalej w kierunku Cisnej osada i gospodarstwo rolne PPRol, a obok na wzgórku murowana kapliczka, jedyna pamiątka po dawnych Jabłonkach.

Kielczawa

Wieś powstała przed rokiem 1552 na prawie wołoskim, na terenach należących do dóbr Balów, nad potokiem Mchawa, jednym z dopływów Hoczewki. Pierwotna nazwa Kielczawa, czyli „karuwisko” (co oznacza karczowisko – miejsce po wyciętych drzewach). W 1921 r. wieś liczyła 36 domów i 186 mieszkańców, (175 grekokatolików, 9 wyznania rzymskokatolickiego i 2 mojżeszowego) Po II wojnie światowej wysiedlona. Była tu niegdyś greckokatolicka cerkiew p.w. Św. Michała Archanioła należąca do parafii w Mchawie, wzniesiona w 1837 r., drewniana, trójdziałna na podstawie podmurówki. Cerkiew rozebrano w 1955 r. Zachowały się dwa kute krzyże. Na północny zachód od cerkwi znajdowała się dzwonnica, była to najprawdopodobniej dwukondygnacyjna budowla kamienna na planie kwadratu. Z dawnych czasów zachowały się również dwie murowane kapliczki z XIX wieku i pomnikowe drzewo lipa. Na początku XX wieku wieś zamieszkiwała przede wszystkim ludność wyznania greckokatolickiego.

Kołonice

Osada powstała na prawie wołoskim, na terenach należących do rodu Balów, w połowie XIV wieku. Pierwsza zachowana wzmianka o istnieniu osady pochodzi z roku 1522. Wówczas wieś nazywała się Klonicze, co oznaczało rozwidlenie dróg. Znajdowało się w niej wówczas 11 gospodarstw. W roku 1921 wieś zamieszkiwało około 200 osób. W roku 1932 wybudowano nową cerkiew. Po roku 1944 wieś uległa całkowitemu zniszczeniu. Dziś zamieszkuje ją około 120 osób, pracowników leśnych. We wsi znajduje się kościół filialny p.w. Matki Boskiej Królowej Polski, wybudowany na miejscu karczmy i starej kaplicy.

Mchawa

Nazwa pochodzi od mchów porastających dolinę. Wieś lokowano na prawie wołoskim, na terenach należących do rodu Balów, w roku 1436. W roku 1908 wybudowano cerkiew, którą rozebrano po II wojnie światowej. Na początku wieku XX zamieszkiwały ją 483 osoby, w tym 286 grekokatolików, 166 wyznania rzymskokatolickiego i 31 mojżeszowego. Na terenie wsi działał browar, młyn i cztery karczmy. Z dawnych czasów zachowała się kaplica odpustowa p.w. Przemienienia Pańskiego z roku 1823, w której znajduje się ikona Boga Ojca, która pochodzi z ikonostasu nieistniejącej cerkwi i kaplica grobowa z pierwszej połowy wieku XIX, w której spoczywają członkowie rodzin ówczesnych właścicieli majątku. Po wojnie wysiedlono stąd wszystkich Ukraińców, rozebrano dwór, murowaną cerkiew z 1908 roku. Na wzgórzu, na miejscu starej cerkwi, nowy kościół p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego. Jest tu też gmach nowej szkoły, w której funkcjonuje szkolne schronisko turystyczne. W ostatnim czasie powstaje coraz więcej gospodarstw agroturystycznych, które bardzo gościnnie przyjmują turystów.

Nowosiółki

Osada powstała na dobrach Balów jako przysiółek Zahoczewie w wieku XVI, pod nazwą Nowosielce. Zachowane dokumenty z roku 1659 mówią, iż była to samodzielna osada. Na początku XX stulecia zamieszkiwało ją prawie 600 osób większość stanowiła ludność wyznania greckokatolickiego. We wsi kaplica p.w. św. Piotra i Pawła z 1912 r. W latach siedemdziesiątych doszło tu do niecodziennego wydarzenia. Wierni z Nowosiółek bezskutecznie starali się o pozwolenie na budowę nowego kościoła. Kolejne prośby nie przyniosły rezultatu, dlatego postanowiono budować bez zezwolenia. Na terenie przeznaczonym pod budowę kościoła zasadzono kukurydzę, a gdy urosła, pod jej osłoną wykopano fundamenty. Wszystkie elementy drewnianego kościoła były już gotowe. 2 Sierpnia 1975 roku około godziny dziesiątej w nocy na placu budowy zgromadziło się ponad pół tysiąca budowniczych. Kościół rósł z minuty na minutę. Około godziny 7 rano był już prawie gotowy - Kościół filialny p.w. Józefa Oblubieńca NMP. O godzinie dziewiątej przyjechała milicja, nakazując przerwać prace-bezskutecznie. O godzinie jedenastej ksiądz J. Jakubowski odprawił pierwszą mszę świętą w nowym kościele.

Roztoki dolne

Wieś powstała przed rokiem 1552 na prawie wołoskim pod nazwą Roztoka. Z dawnych czasów zachowała się drewniana cerkiew filialna p.w. św. Michała Archanioła z roku 1830, obecnie (od 1947 r.) wykorzystywana jako kościół rzymskokatolicki i okalający ją cmentarz gr. kat./ rzym. kat. W roku 1983 przeprowadzono remont odbudowując kruchtę i dwie wieże. Usuwając z wnętrza pozostałości ikonostasu pozostawiono ikonę Matki Bożej z Dzieciątkiem z XVII w. Na chórze znajduje się zabytkowa fisharmonia. Dziś Roztoki zamieszkuje około 120 osób, którzy zajmują się głównie rolnictwem – funkcjonuje też kilka gospodarstw agroturystycznych, które gościnnie przyjmują turystów.

Stężnica

Wieś powstała około roku 1488 na prawie wołoskim, w dobrach należących do rodu Balów z Hoczwi, wtedy zwana Szteheznycza. Na początku wieku XVI Mikołaj II Bal zbudował tu obronny dwór, w którym za zgodą papieża Leona X postawił prywatną murowaną kaplicę. Drugą drewnianą wybudował dla mieszkańców osady, która służyła im do roku 1745. Na początku wieku XVII Piotr II Bal, wnuk Mikołaja II, podkomorzy sanocki, założył na terenach Stężnicy miasto Balówgród, czyli dzisiejszy Baligród. Na początku wieku XX w Stężnicy mieszkało prawie 700 osób, wg spisu z 1921 roku 169 osób podało narodowość polską. Po II wojnie światowej znaczną część mieszkańców wysiedlono do ZSRR. Obecnie mieszkają tu w większości osadnicy. Na terenie wsi zlokalizowano rezerwat przyrody „Olsza kosa w Stężnicy” dla ochrony zielonej olchy karłowatej. Na starym placu cerkiewnym znajduje się komunalny cmentarz gr. kat./rzym. (z widocznym jeszcze placem po świątyni o kamiennej podmurówce), a poniżej nowy rzymsko katolicki kościółek filialny p.w. Matki Bożej Fatimskiej.

Zahoczewie

Wieś należy do jednej z najstarszych, lokowanych na dobrach Balów. Powstała jeszcze przed rokiem 1435. Możliwe, że nastąpiło to w wieku XIV, co może potwierdzać fakt, iż w pierwszej pisanej informacji mówi się o dziesiątniku, co jest typowe dla prawa ruskiego. W roku 1463 istniała już cerkiew parafialna. Na początku ubiegłego stulecia wieś zamieszkiwało około 700 osób. W roku 1934 wybudowano nową cerkiew, którą rozebrano pod koniec lat trzydziestych XX wieku, gdzie

obecnie znajduje się cmentarz gr. kat./rzym.kat. Działa tu sklep a turysta może zatrzymać się w kwaterach agroturystycznych i domkach wolnostojących.

Żerdenka

Wieś wymieniana w dokumentach w 1552 r., lokowana na dobrach Balów z Hoczwi. Inaczej niż inne wsie, nie posiadała własnej cerkwi. Istniejące do dziś na cmentarzu ruiny, to była kaplica wybudowana w 1906 r. Wieś po 1945 r. w większości wysiedlona, dzisiaj zamieszkują ją głównie osadnicy, którzy zajmują się rolnictwem i pracą w lesie.

Gmina Baligród charakteryzuje się bogatym dziedzictwem kulturowym, które wynika z wielokulturowej historii, występujących tu licznych zabytków architektury, głównie sakralnej oraz zachowanych tradycji.

Zdjęcie 1 Kościół Niepokalanego Poczęcia NMP w Baligrodzie

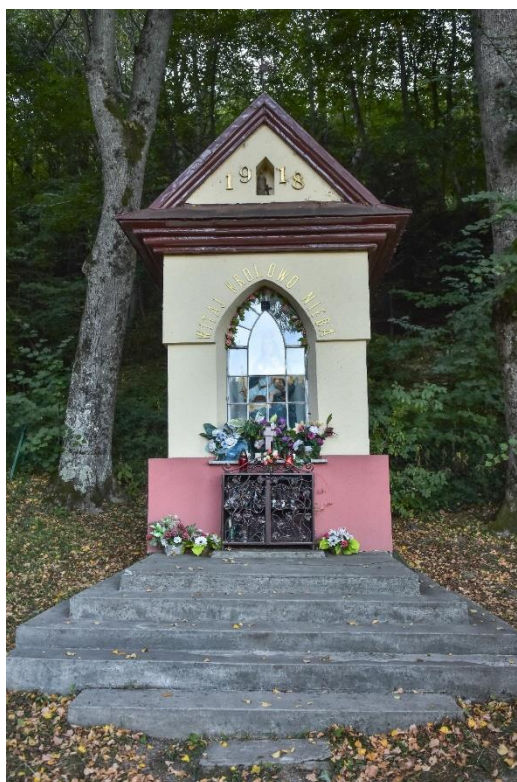
Źródło: Gmina Baligród

Zdjęcie 2 Cmentarz Żydowski w Baligródzie

Źródło: Gmina Baligród

Zdjęcie 3 Kapliczka na terenie gminy Baligród

Źródło: Gmina Baligród

Zdjęcie 4 Kapliczka w miejscowości Cisowiec

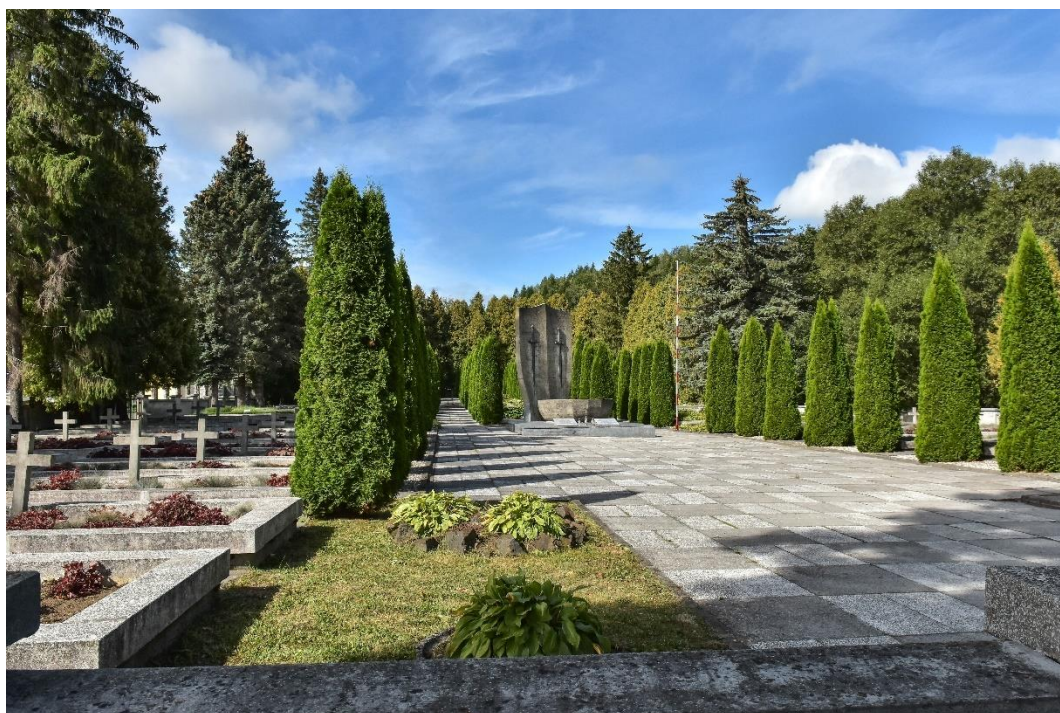

Źródło: www.wikipedia.org

Zdjęcie 5 Czołg na terenie miejscowości Baligród

Źródło: Gmina Baligród

Źródło: Gmina Baligród

5.4.3 Planowanie przestrzenne

Kierunki rozwoju przestrzennego gminy Baligród określa Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Baligród przyjęte uchwałą Rady Gminy Baligród Nr XXXIII/223/2002 z dnia 7 października 2002 r.

Studium określa politykę przestrzenną gminy, lokalne zasady gospodarowania przestrzenią przy uwzględnieniu celów i kierunków polityki przestrzennej, określonych w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województwa, planie zagospodarowania przestrzennego województwa i strategii rozwoju gminy. W tym zakresie fundamentalne znaczenie mają zasady ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju.

Ład przestrzenny jest określany jako ukształtowanie powierzchni, które tworzy harmonijną całość i uwzględnia w sposób uporządkowany wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne. Z kolei zrównoważony rozwój jest to rozwój społeczno-gospodarczy, w którym występuje proces integracji działań politycznych, społecznych i gospodarczych, mając na względzie zachowanie równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb społeczności lub obywateli, zarówno w chwili obecnej jak i dla przyszłych pokoleń.

Studium jest sporządzane dla obszaru znajdującego się w granicach administracyjnych gminy oraz pełni trzy podstawowe funkcje:

- 1) stanowi akt polityki przestrzennej gminy, określający strategię rozwoju przestrzennego;
- 2) wpływa na zasady kształtowania przestrzeni, określone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, koordynując ich ustalenia;
- 3) może stanowić ofertę dla przyszłych inwestorów, będąc jednym z ważniejszych elementów programu rozwoju gminy.

W celu kształtowania zabudowy oraz wskaźników zagospodarowania terenu tworzone są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego na działkach gminnych i prywatnych, umożliwiające przyjęcie wieloletniego kierunku działań standaryzujących ład i porządek przestrzenny oraz stwarzające możliwość zrównoważonego rozwoju podstawowej infrastruktury komunalnej i społecznej oraz sprawniejszego zasiedlania obszarów gminy. Obligatoryjnie realizowane są programy i projekty zmierzające do harmonizacji i kształtowania przestrzeni publicznej.

Na koniec 2021 r. na terenie gminy Baligród obowiązywało 20 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w tym 6 sporządzonych na podstawie ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Powierzchnia terenów objętych planami wynosiła łącznie 46,0 ha, co stanowił 0,3 % całkowitej powierzchni gminy.

Tabela 31 Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego na terenie gminy Baligród według stanu na dzień 31.12.2022 r. sporządzone na podstawie ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym

Nazwa planu	Powierzchnia objęta planem	Funkcja wiodąca terenu objętego planem	Podstawa prawna
Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego „Rabe 1/2020”	3,87 ha	eksploatacja złoża kruszywa naturalnego metodą odkrywkową	Uchwała nr XLIII.225.2022 z dnia 29 września 2022 r.
Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego „Huczvice 1/2019”	10,32 ha	Tereny eksploatacji złoża	Uchwała nr XXXI.158.2021 r. z dnia 31 sierpnia 2021
Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego „STĘŻNICA 1/2015”	6,177 ha	Zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna	Uchwała nr XXVII.151.2017 z dnia 1 czerwca 2017 r.
Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego „Baligród Polanka”	1,72 ha	Zabudowa usługowa	Uchwała nr XX/97/ z dnia 28 czerwca 2012 r.
Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego „Huczvice - kamieniołom”	8,45 ha	tereny zabudowy techniczno-produkcyjnej – tereny przeznaczone do eksploatacji kruszywa	Uchwała nr XXIX/114/ z dnia 26 sierpnia 2009 r.
Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego "Bystre - Kropiwno"	5,6 ha	Tereny zabudowy usługowej z zakresu turystyki i rekreacji	Uchwała nr XVII/63/08 z dnia 19 maja 2008 r.

Optymalnym rozwiązaniem w kształtowaniu polityki przestrzennej gminy byłoby uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla wszystkich terenów zurbanizowanych gminy Baligród. Jednak w obecnej sytuacji ekonomicznej gminy oraz obowiązujących przepisów prawnych dot. ochrony przyrody, jest to rozwiązanie trudne i czasochłonne w realizacji.

Ze względu na mały odsetek terenów objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, zagospodarowanie przestrzenne jest realizowane poprzez wydawanie przewidzianych prawem decyzji o warunkach zabudowy lub decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. W 2021 r. na terenie gminy Baligród wydanych zostało 49 decyzji o warunkach zabudowy oraz 2 decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. Łącznie na przestrzeni lat 2017-2021 wydane zostały 223 decyzje o warunkach zabudowy oraz 14 decyzji o ustaleniu lokalizacji celu publicznego. Dane dotyczące wydawanych decyzji na przestrzeni lat 2017-2021 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 32 Liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy i decyzji o ustaleniu lokalizacji celu publicznego na przestrzeni lat 2017-2021 na terenie gminy Baligród

Rodzaj decyzji	2017	2018	2019	2020	2021
Decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego	2	3	1	6	2
Decyzje o warunkach zabudowy, w tym:	42	42	48	42	49
- decyzje dotyczące zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej	0	1	0	1	1
- decyzje dotyczące zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej	30	34	44	27	41
- decyzje dotyczące zabudowy usługowej	3	4	2	8	4
- decyzje dotyczące innej zabudowy	9	3	2	6	3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

5.4.4 Mieszkalnictwo

Ważnym elementem rozwoju lokalnego w gminie jest mieszkalnictwo, związane z wielkością zasobów mieszkaniowych oraz warunkami mieszkaniowymi. Mieszkalnictwo ściśle wiąże się również z polityką przestrzenną, ze względu na jej rolę w kształtowaniu przestrzeni, decydując o sposobie użytkowania terenu. Według danych GUS z 2021 roku, na terenie gminy Baligród znajdowało się 962 mieszkania o łącznej powierzchni użytkowej 87 782 m², a w stosunku do roku 2017 ich liczba spadła o 26.

Dane dotyczące zasobów mieszkaniowych w gminie Baligród w roku 2017 i 2021 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 33 Zasoby mieszkaniowe na terenie gminy Baligród w roku 2017 i 2021

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2017	2021
Mieszkania	szt.	988	962
Izby	szt.	4 119	4 281
Powierzchnia użytkowa mieszkań	m ²	82 556	87 782

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

W zasobach mieszkaniowych gminy Baligród znajduje się 18 mieszkań, w tym 13 stanowi najem komunalny a 5 najem socjalny.

Porównując wskaźniki, dotyczące wielkości zasobów mieszkaniowych w gminie Baligród ze wskaźnikami dla powiatu leskiego i województwa podkarpackiego za rok 2021 można zauważyć, że w zakresie przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkania na 1 osobę, przeciętnej powierzchni użytkowej 1 mieszkania kształtują się one powyżej średniej dla województwa podkarpackiego, ale poniżej dla średniej powiatu leskiego na co wpływ miał głównie rodzaj zabudowy gminie, tj. budownictwo mieszkaniowe jednorodzinne. Pod względem liczby mieszkań na 1000 mieszkańców oraz przeciętnej liczby osób na 1 mieszkanie wskaźniki kształtują się niekorzystnie dla gminy Baligród

Dane dotyczące wskaźników z zakresu zasobów mieszkaniowych dla roku 2021w gminie Baligród, powiecie leskim i województwie podkarpackim przedstawia poniższa tabela.

Tabela 34 Wskaźniki dotyczące zasobów mieszkaniowych w gminie Baligród, powiecie leskim i województwie podkarpackim dla roku 2021

Wskaźnik	Gmina Baligród	Powiat leski	Województwo podkarpackie
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w m ²	91,2	91,4	84,3
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę w m ²	28,6	30,6	28,4
Mieszkania na 1000 mieszkańców	313,5	334,5	337,2
Przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	3,19	2,99	2,97

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

O warunkach mieszkaniowych, oprócz takich czynników jak powierzchnia mieszkania, w tym powierzchnia przypadająca na 1 osobę, czy też przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie, decyduje również wyposażenie w podstawowe instalacje techniczno-sanitarne, do których można zaliczyć łazienkę, ustęp spłukiwany, wodociąg, centralne ogrzewanie oraz gaz sieciowy.

Na przestrzeni ostatnich lat, ogółem w skali kraju można zauważyć wzrost liczby mieszkań wyposażonych w instalacje techniczno-sanitarne. Najwięcej mieszkań na terenie gminy Baligród w 2020 roku wyposażonych było w wodociąg – 94,6 % ogółu mieszkań. Ustęp spłukiwany posiadało 99,4 % ogółu mieszkań, łazienkę – 94,9 %, centralne ogrzewanie – 69,3 %, natomiast gaz sieciowy zaledwie 5,6 ogółu mieszkań. Od roku 2017 do końca 2020, liczba mieszkań przyłączonych do sieci wodociągowej, wyposażonych w ustęp spłukiwany, łazienkę oraz

posiadających centralne ogrzewanie wzrosła o 35, z kolei dostęp do sieci gazowej uzyskało 2 mieszkań.

Liczbę mieszkań wyposażonych w instalacje techniczno-sanitarne oraz ich udział w liczbie ogólnej mieszkań na terenie gminy Baligród w roku 2017 i 2020 przedstawia poniższa tabela. Na dzień opracowania Strategii brak było dostępnych danych z 2021 roku.

Tabela 35 Wyposażenie mieszkań w instalacje techniczne i sanitarne na terenie gminy Baligród

Wyszczególnienie	2017		2020	
	Liczba mieszkań wyposażonych w instalacje techniczno-sanitarne	% ogółu mieszkań	Liczba mieszkań wyposażonych w instalacje techniczno-sanitarne	% ogółu mieszkań
Wodociąg	913	92,4	948	99,4
Ustęp spłukiwany	892	90,3	927	97,2
Łazienka	870	88,1	905	94,9
Centralne ogrzewanie	626	63,4	661	69,3
Gaz sieciowy	51	5,2	53	5,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na przestrzeni lat 2017-2021 na terenie gminy Baligród można zauważyć spadek liczby mieszkań. Przyczyny spadku liczby budynków mieszkalnych oddanych do użytku należy upatrywać prawdopodobnie w sytuacji gospodarczej regionu. W tym okresie oddano łącznie do użytkowania 66 mieszkania o powierzchni 8 386 m².

Tabela 36 Budownictwo mieszkaniowe w gminie Baligród na przestrzeni lat 2017 - 2021

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2017	2018	2019	2020	2021
Budynki mieszkalne oddane do użytkowania	szt.	19	11	14	13	9
Oddane mieszkania ogółem	szt.	19	11	14	13	9
Ilość izb ogółem	szt.	114	59	71	71	49
Powierzchnia użytkowa ogółem	m ²	2 161	1 562	1 876	1 395	1 392

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Pomocne w określeniu sytuacji w budownictwie mieszkaniowym na danym obszarze oraz tendencji zachodzącej w tej kwestii, są opracowane przez GUS wskaźniki budownictwa mieszkaniowego, m. in. mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności, przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do użytkowania oraz nowe budynki mieszkalne na 1000 ludności.

Według danych GUS z 2021 r., wartość wskaźnika liczby mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności wyniosła w gminie Baligród – 2,9, co było znacznie niższym wynikiem w stosunku do wartości wskaźnika dla powiatu leskiego (4,0) oraz województwa

podkarpackiego (4,7). Przyczyną takiego stanu rzeczy jest charakterystyka gminy, obejmująca tereny wiejskie, a budownictwo mieszkaniowe nie rozwija się tu tak, jak w przypadku dużych ośrodków miejskich, gdzie pojawia się między innymi spora liczba nowych osiedli budynków mieszkalnych wielorodzinnych. Uwarunkowania demograficzne, a także rynek pracy mają zasadniczy wpływ na sytuację w budownictwie mieszkaniowym, co przejawia się skalą rozwoju mieszkalnictwa na danym obszarze.

Na terenie gminy Baligród do użytkowania oddawane są mieszkania w budynkach jednorodzinnych, brak natomiast jest oddawanych mieszkań w budynkach wielorodzinnych. Potwierdzają to wskaźniki przeciętnej powierzchni użytkowej 1 mieszkania oddanego do użytkowania, a także nowych budynków mieszkalnych na 1000 ludności w stosunku do mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności – wskaźnik dotyczący mieszkań był równy wskaźnikowi dla budynków mieszkalnych. Najmniejszy udział mieszkań w budynkach mieszkalnych jednorodzinnych w stosunku do ogółu mieszkań oddanych do użytkowania występował w województwie podkarpackim ogółem, gdzie przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do użytkowania była znacznie mniejsza niż w gminie oraz występowała dysproporcja pomiędzy wskaźnikami mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności, a nowymi budynkami mieszkalnymi na 1000 ludności.

Dane dotyczące wskaźników z zakresu budynków mieszkalnych i mieszkań oddanych do użytku dla roku 2021 w gminie Baligród, powiecie leskim oraz w województwie podkarpackim, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 37 Wskaźniki dotyczące budownictwa mieszkaniowego w gminie Baligród, powiecie leskim oraz w województwie podkarpackim dla roku 2021

Wskaźnik	Gmina Baligród	Powiat leski	Województwo podkarpackie
Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności	2,9	4,0	4,7
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do użytkowania w m ²	154,7	149,4	110,5
Nowe budynki mieszkalne na 1000 ludności	2,9	4,0	3,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

5.4.5 Infrastruktura techniczna i gospodarka odpadami komunalnymi

Infrastruktura techniczna

Istotny wpływ na jakość życia na danym obszarze, ale także na procesy rozwojowe w gminie ma dostępna infrastruktura techniczna. Do głównych celów jednostek samorządu terytorialnego zalicza się tworzenie jak najlepszych warunków do zamieszkania, prowadzenia działalności gospodarczej, realizacji usług społecznych, komunalnych oraz administracyjnych.

Głównymi elementami infrastruktury technicznej, znacząco wpływającymi na jakość życia mieszkańców jest infrastruktura drogowa oraz infrastruktura wodno-kanalizacyjna, na którą składają się m. in. ujęcia i stacje uzdatniania wody, sieci przesyłowe i rozdzielcze, przyłącza wodociągowe i kanalizacyjne, zbiorcze i indywidualne oczyszczalnie ścieków, przepompownie ścieków oraz kanały ściekowe.

Infrastruktura drogowa ściśle wiąże się z dostępnością komunikacyjną gminy, która jest czynnikiem determinującym wielopłaszczyznowy rozwój społeczno – gospodarczy, a także czynnikiem napędu gospodarczego, będącym elementem kluczowym do poprawy jakości życia mieszkańców. Główny wpływ na dostępność komunikacyjną ma stan i rodzaj dróg oraz możliwe połączenia z innymi miastami i miejscami, będącymi celem podróży. Dostępność ma ogromne znaczenie zarówno dla transportu osobowego, jak i transportu towarowego.

Drogi publiczne ze względu na funkcję w sieci drogowej dzielą się według przepisów ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (Dz. U. z 2022 poz. 1693 z późn. zm.) na następujące kategorie:

- drogi krajowe,
- drogi wojewódzkie,
- drogi powiatowe,
- drogi gminne.

Podstawową drogą tworzącą system komunikacji na terenie gminy Baligród jest droga wojewódzka nr 893 łącząca miejscowość Hoczew z Cisną. Droga ta przecina gminę na dwie części co daje bardzo dobre połączenie wszystkich miejscowości gminy oraz stwarza możliwości do rozwoju gospodarczego.

Kolejnym typem dróg na terenie gminy Baligród są drogi powiatowe o łącznej długości ok. 21,253 kilometrów. Przez obszar gminy przebiegają następujące drogi powiatowe:

- nr 2259R Rzepedź- Kalnica- Mchawa;
- nr 2274R Droga przez wieś Zahoczewie;
- nr 2277R Mchawa- Cisowiec;
- nr 2276R Zahoczewie- Żernica Wyżna;
- nr 2275R Zahoczewie- Żerdenka;
- nr 2279R Baligród- Wołkowyja.

Uzupełnieniem sieci dróg na terenie gminy Baligród są drogi gminne o charakterze lokalnym, zapewniające połączenia pomiędzy sołectwami, których łączna długość wynosi 14,141 km, a także drogi wewnętrzne. Drogi te znajdują się w zróżnicowanym stanie technicznym, a utrzymywane są poprzez przeprowadzanie remontów nawierzchni lub też przebudowę. Najwięcej trudności sprawia utrzymanie dróg o nawierzchni żwirowej oraz tłuczniowej, na których często wskutek niesprzyjających warunków atmosferycznych powstają liczne wyboje i koleiny, co daje konieczność kolejnych remontów. W miarę posiadanych środków finansowych na drogach gminnych są wykonywane nawierzchnie asfaltowe. Na bieżąco są również remontowane drogi dojazdowe do pól. Najpilniejsze remonty dróg do wykonania na terenie Gminy Baligród to remont

w miejscowości Roztoki Dolne droga przez Wieś, w miejscowości Mchawa droga przez Wieś, „Koło cmentarza wojennego”, w Baligrodzie ul. Mickiewicza.

Niekorzystną cechą istniejącego układu komunikacyjnego w gminie Baligród jest brak podziału przestrzeni drogowej dla uczestników ruchu. Ten problem w szczególności dotyka rowerzystów i pieszych, którzy z braku wydzielonych chodników i ścieżek rowerowych poruszają się po jezdni. Istniejące już chodniki wymagają uzupełnienia i rozwoju w kierunku rozbudowy. Niewielka część dróg gminnych o niskim natężeniu ruchu spełnia techniczne warunki ciągów pieszo – jezdnych. Dotkliwe to jest zwłaszcza w okresach wzmożonego ruchu pieszego turystów.

Na terenie Gminy Baligród znajduje się 17 przystanków: Jabłonki, Łubne/Kołonice, Bystre, Bystre ośrodek, Baligród Bieszczadzka, Stężnica kościół, Stężnica osiedle, Stężnica PGR, Baligród SP, Baligród Rynek, Baligród cmentarz wojskowy, Mchawa, Mchawa szkoła, Zahoczewie Podskała, Zahoczewie, Nowosiółki górne, Nowosiółki.

Transport zbiorowy na terenie gminy zapewnia prywatny przewoźnik - firma TrawelPL Sp. z o.o. Regularne przewozy świadczone przez tą firmę w trzech kierunkach:

- Baligród - Stężnica. W dni robocze na tej trasie kursują 4 autobusy.
- Baligród - Wetlina (przez Cisnę). W dni robocze na tej trasie kursuje 7 autobusów (do Cisnej 10)
- Baligród – Sanok (przez Hoczew, Lesko, Zagórz). W dni robocze na tej trasie kursuje 9 autobusów (do Leska 11).

Kolejnym elementem infrastruktury technicznej jest sieć wodociągowa. Zadania w zakresie dostarczania wody na terenie gminy Baligród realizowane są przez Urząd Gminy Baligród. Według danych GUS z 2021 roku, na terenie gminy Baligród długość eksploatowanej sieci wodociągowej wyniosła 12,9 km, natomiast liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania – 320. Do sieci wodociągowej podłączonych było 42,4 % budynków mieszkalnych, a korzystało z niej 50,5 % ogółu ludności gminy. Średnie roczne zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca wyniosło 13,2 m³. Na terenie gminy znajdują się ujęcie wody powierzchniowej w Kołonicach i dostarczana jest do miejscowości Kołonice, Jabłonki, Bystre i Baligród.

Wybrane dane dotyczące sieci wodociągowej w gminie Baligród w roku 2017 i 2021, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 38 Wybrane dane dotyczące sieci wodociągowej w gminie Baligród w roku 2017 oraz 2021

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2017	2021
Długość eksploatowanej sieci wodociągowej	km	-	12,9
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	322	320
Budynki mieszkalne podłączone do sieci wodociągowej – w % ogółu budynków mieszkalnych	%	43,0	42,4
Korzystający z sieci wodociągowej – w % ogółu ludności	%	50,6	50,5

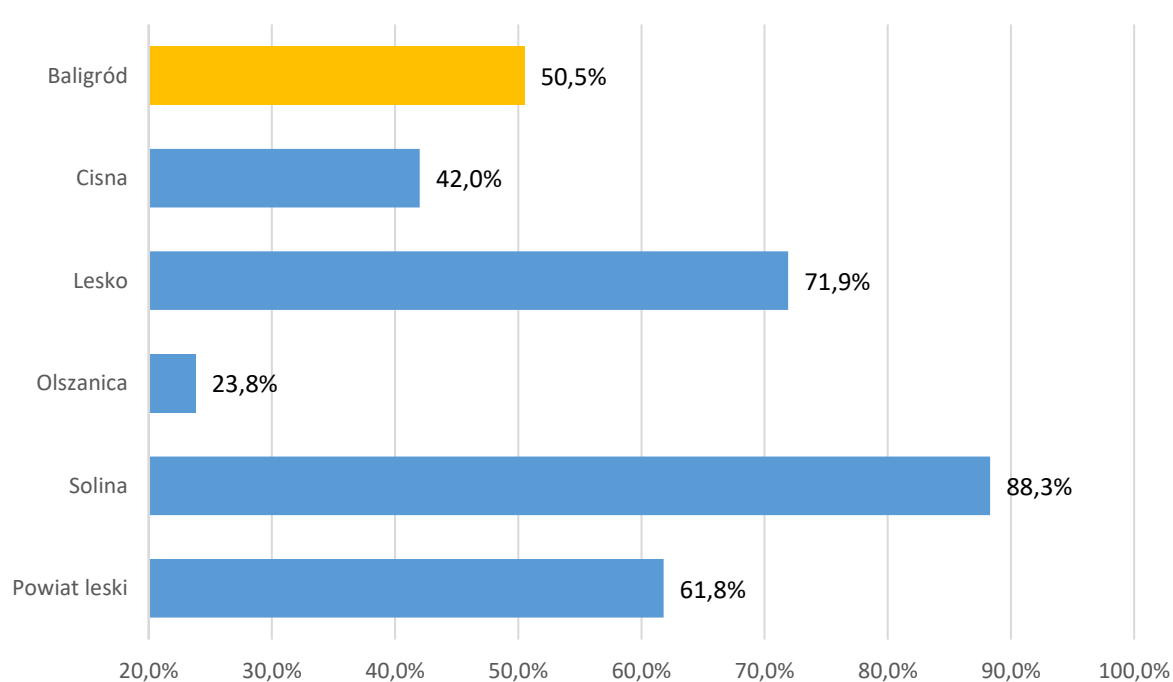
Awarie sieci wodociągowej	szt.	1	5
Woda dostarczona gospodarstwom domowym	dam ³	51,0	40,7
Zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca	m ³	16,1	13,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Średnio pod względem udziału osób korzystających z sieci wodociągowej w liczbie ludności ogółem, gmina Baligród wypada na tle pozostałych gmin powiatu leskiego. Powiat leski jest zwodociągowany na średnim poziomie – 61,8 % ludności powiatu korzysta z sieci wodociągowej. Najmniejsza wartość w tej kwestii występuje w gminie Olszanica – 23,8 %, natomiast najlepiej zwodociągowaną gminą w powiecie jest gmina Solina – 88,3 % korzystających z sieci wodociągowej.

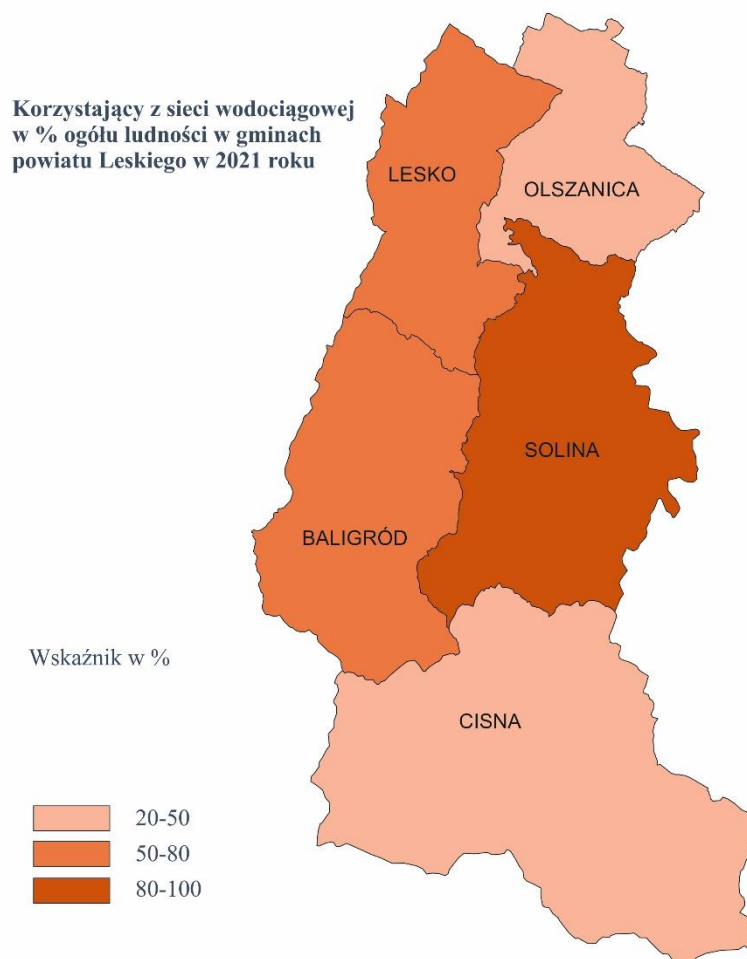
Dane dotyczące udziału osób korzystających z sieci wodociągowej w liczbie ludności ogółem w gminach powiatu leskiego w 2021 roku, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 19 Korzystający z sieci wodociągowej w % ogółu ludności w gminach powiatu leskiego w 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Mapa 19 Korzystający z sieci wodociągowej w % ogółu ludności w gminach powiatu leskiego w 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Działalność w zakresie zbiorowego odprowadzania ścieków, tak samo jak w przypadku zaopatrzenia w wodę prowadzi Urząd Gminy Baligród. Na terenie gminy działają dwie oczyszczalnie biologiczno mechaniczne – w miejscowościach Baligród i Jabłonki. Oczyszczone ścieki komunalne z oczyszczalni w Baligrodzie wprowadzane są poprzez istniejący wylot do potoku Hoczewka. Oczyszczone ścieki z oczyszczalni w Jabłonkach wprowadzane są poprzez istniejący wylot do wód płynących potoku Jabłonka w m. Kołonice.

Według danych GUS, w 2021 roku długość czynnej sieci kanalizacyjnej wyniosła 17,8 km, a podłączonych do niej było 28,9 % ogółu budynków mieszkalnych na terenie gminy i korzystało z niej 31,7 % ludności z terenu gminy Baligród, podczas gdy w 2017 r. długość sieci wynosiła również 17,8 km długości i korzystało z sieci 32,0 % ludności. W 2021 roku siecią kanalizacyjną odprowadzonych zostało 55,8 dam³ ścieków bytowych, a w stosunku do roku 2017 ilość ta zmalała o 30,3 dam³.

Wybrane dane dotyczące sieci kanalizacyjnej w gminie Baligród w roku 2017 i 2021 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 39 Wybrane dane dotyczące sieci kanalizacyjnej w gminie Baligród w roku 2017 oraz 2021

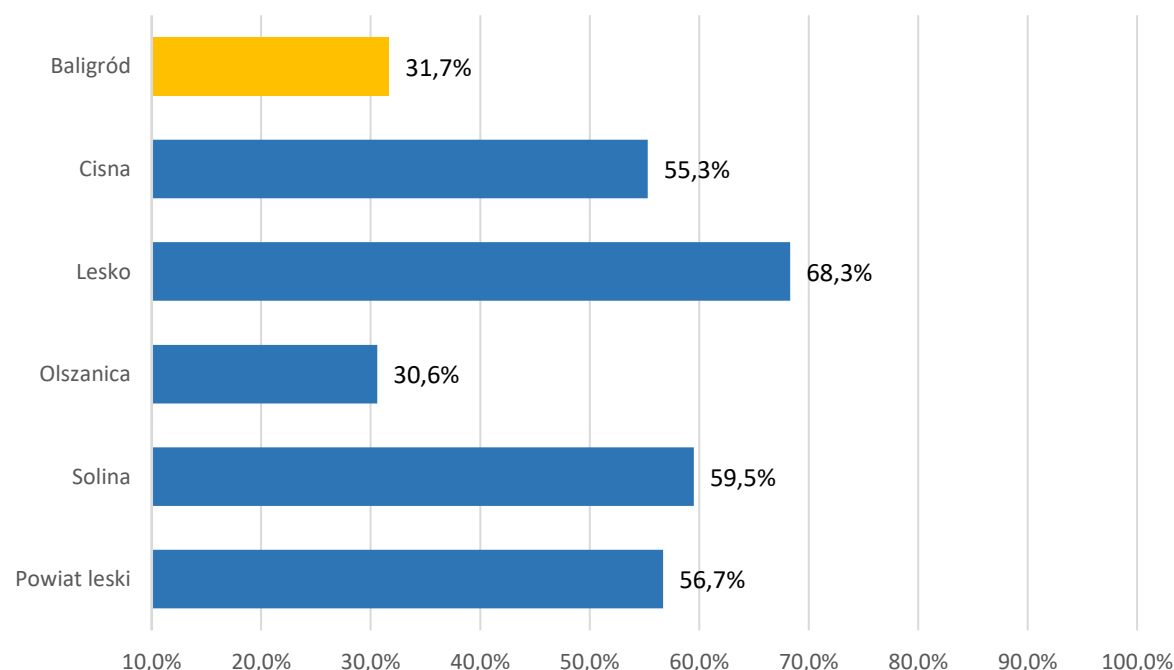
Wyszczególnienie	Jednostka miary	2017	2021
Długość czynnej sieci kanalizacyjnej	km	17,8	17,8
Długość czynnej sieci kanalizacyjnej będącej w zarządzie bądź administracji gminy	km	17,2	17,2
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	284	278
Budynki mieszkalne podłączone do infrastruktury technicznej – w % ogółu budynków mieszkalnych	%	29,2	28,9
Korzystający z sieci kanalizacyjnej w % ogółu ludności	%	32,0	31,7
Awarie sieci kanalizacyjnej	szt.	1	2
Ścieki bytowe odprowadzone siecią kanalizacyjną	dam ³	86,1	55,8
Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej	osoba	1 006	995

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Pod względem udziału osób korzystających z sieci kanalizacyjnej w liczbie ludności ogółem, gmina Baligród w 2021 r. osiągnęła jeden z najgorszych wyników w powiecie. Wartość ta kształtowała się na poziomie 31,7 %, natomiast średni wynik dla powiatu leskiego wynosił 56,7 %. Najlepiej skanalizowaną gminą w powiecie była gmina miejsko-wiejska Lesko – 68,3 %.

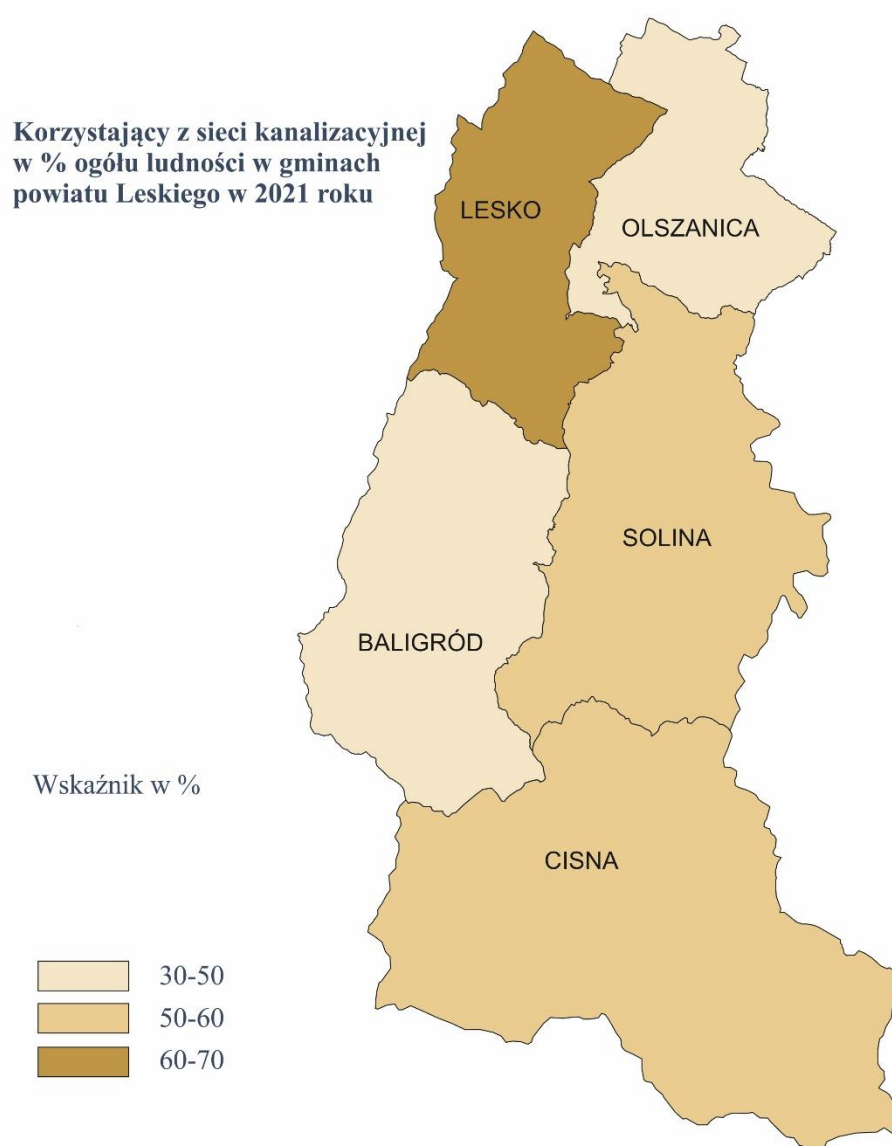
Dane dotyczące udziału osób korzystających z sieci kanalizacyjnej w liczbie ludności ogółem w gminach powiatu leskiego w 2021 roku, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 20 Korzystający z sieci kanalizacyjnej w % ogółu ludności w gminach powiatu leskiego w 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Mapa 20 Korzystający z sieci kanalizacyjnej w % ogółu ludności w gminach powiatu leskiego w 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

W kwestii dostępu do sieci gazowej, w 2021 roku według danych GUS, odbiorcami gazu na terenie gminy Baligród było 54 gospodarstwa domowe, a liczba ludności korzystająca z sieci gazowej wyniosła 164 osoby, tj. 5,2 % ogółu mieszkańców gminy. Długość czynnej sieci gazowej wynosiła natomiast 7,32 km.

Wybrane dane dotyczące sieci gazowej na terenie gminy Baligród w roku 2017 i 2021 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 40 Wybrane dane dotyczące sieci gazowej w gminie Baligród w 2017 i 2021 roku

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2017	2021
Długość czynnej sieci gazowej	m	7 152	7 325
Czynne przyłącza do budynków ogółem	szt.	72	76
- w tym do budynków mieszkalnych	szt.	69	70
Liczba odbiorców gazu	gosp.	52	54
Odbiorcy gazu ogrzewający mieszkania gazem	gosp.	26	14
Ludność korzystająca z sieci gazowej	osoba	165	164
Zużycie gazu	MWh	128,4	193,6
Zużycie gazu na ogrzewanie mieszkań	MWh	81,1	98,3

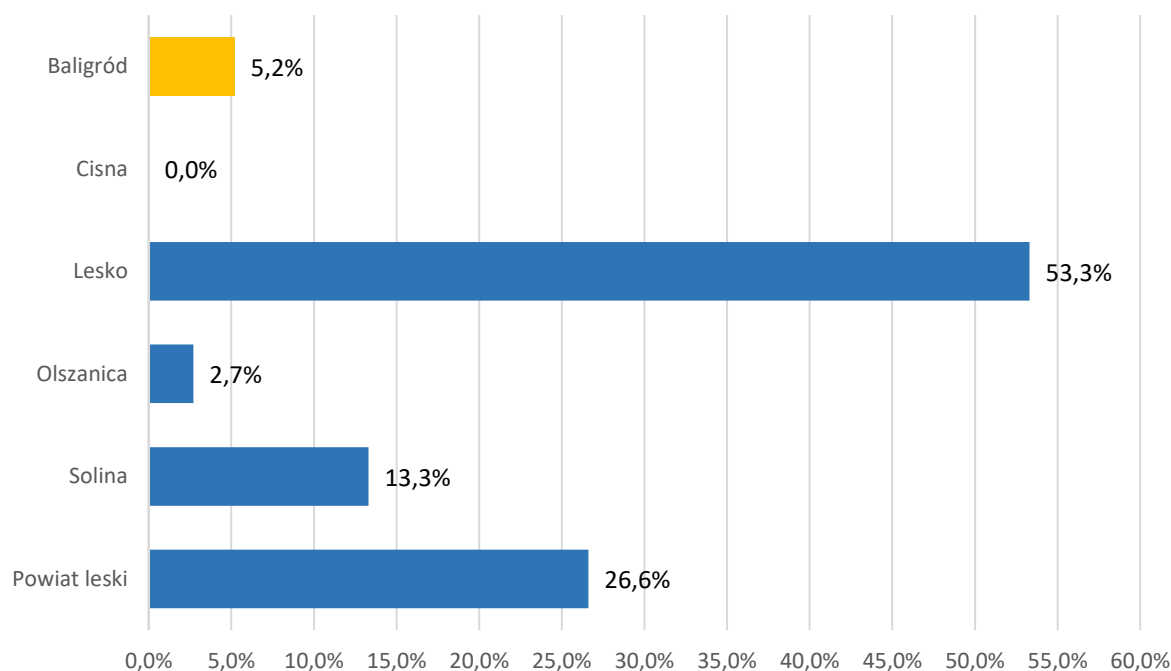
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych

Jak wynika z przedstawionych powyżej danych, na przestrzeni lat 2017-2021 zwiększyła się długość czynnej sieci gazowej oraz liczba odbiorców gazu, natomiast liczba odbiorców ogrzewających mieszkania gazem zmniejszyła się. Wciąż jest to jednak mały odsetek mieszkańców i konieczne jest podjęcie działań w tej kwestii.

W gminie Baligród w 2021 roku występował trzeci po gminie Cisna i Olszanica najniższy poziom gazyfikacji spośród pozostałych gmin powiatu leskiego, kształtujący się na poziomie 5,2%. Dla porównania, poziom gazyfikacji w powiecie leskim wynosił 26,6 %, natomiast całego województwa podkarpackiego – 74,8 %. Gaz ziemny dostarczany jest przez PGNiG tylko do dwóch miejscowości – do Nowosiótek i częściowo do Zahoczewia.

Dane dotyczące udziału osób korzystających z sieci gazowej w liczbie ludności ogółem w gminach powiatu leskiego w 2021 roku, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 21 Korzystający z sieci gazowej w % ogółu ludności w gminach powiatu leskiego w 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Gospodarka odpadami

Ważną kwestią, wpływającą na jakość życia mieszkańców w gminie jest gospodarka odpadami komunalnymi. Zgodnie z ustawą z dnia 14 grudnia 2012 roku o odpadach (Dz. U. z 2022 r. poz. 699 z późn. zm.), przez odpady komunalne rozumie się odpady powstające w gospodarstwach domowych, wyłączone pojazdy wycofane z eksploatacji, a także odpady niezawierające odpadów niebezpiecznych pochodzące od innych wytwórców odpadów (m. in. z sektora handlu i usług), które ze względu na swój charakter lub skład, podobne są do odpadów powstających w gospodarstwach domowych.

Zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. z 2022 poz. 1297), utrzymanie czystości i porządku, a w tym kwestie związane z gospodarką odpadami komunalnymi na terenie gminy, należą do zadań własnych gminy. Gminy są zobowiązane do zorganizowania, odbierania i zagospodarowania odpadów komunalnych zebranych w nieruchomościach położonych na jej terenie.

Zgodnie z danymi GUS, w 2021 roku z terenu gminy Baligród zebrano ogółem 588,43 ton odpadów komunalnych, z czego 248,11 ton, tj. 42,2 % ogółu odpadów, stanowiły odpady zebrane w sposób selektywny. Masa wytworzonych odpadów komunalnych przez 1 mieszkańca wyniosła natomiast 192 kg, a w stosunku do roku 2019 wartość ta wzrosła o 4 kg. Wskaźnik ten umożliwia monitorowanie postępów w dążeniu do zmniejszenia ilości wytwarzanych odpadów oraz zmniejszenia negatywnego oddziaływania tych odpadów na środowisko, co jest jednym z celów polityki Unii Europejskiej w zakresie gospodarowania odpadami komunalnymi. Ilość wytwarzanych odpadów w przeliczeniu na 1 mieszkańca, uzależniona jest w dużej mierze od czynników ekonomicznych i społecznych, głównie standardu życia ludności oraz wielkości i intensywności konsumpcji produktów.

Jednym ze sposobów ochrony środowiska w kwestii gospodarowania odpadami komunalnymi, jest ich segregacja. Zapewnienie selektywnego zbierania odpadów komunalnych, obejmujących co najmniej: papier, metale, tworzywa sztuczne, szkło, odpady opakowaniowe wielomateriałowe oraz bioodpady, należy do zadań własnych gminy. Gminy zostały również zobowiązane do osiągnięcia, wskazanych w ustawie o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, poziomów recyklingu, przygotowania do ponownego użytku i odzysku oraz ograniczenia składowania odpadów komunalnych ulegających biodegradacji.

Zgodnie z danymi GUS, na przestrzeni lat 2017-2021 w gminie Baligród nie występował jednolity trend, jeśli chodzi o ilość odpadów zebranych ogółem, gdzie wartość ta w latach 2017-2019 wzrastała, następnie w 2020 roku nastąpił spadek, a w 2021 roku ponowny wzrost ilości odpadów w stosunku do roku poprzedniego. Jednolity trend rosnący nastąpił natomiast w przypadku ilości selektywnych odpadów komunalnych, których ilość w latach 2017-2021 z roku na rok wzrastała.

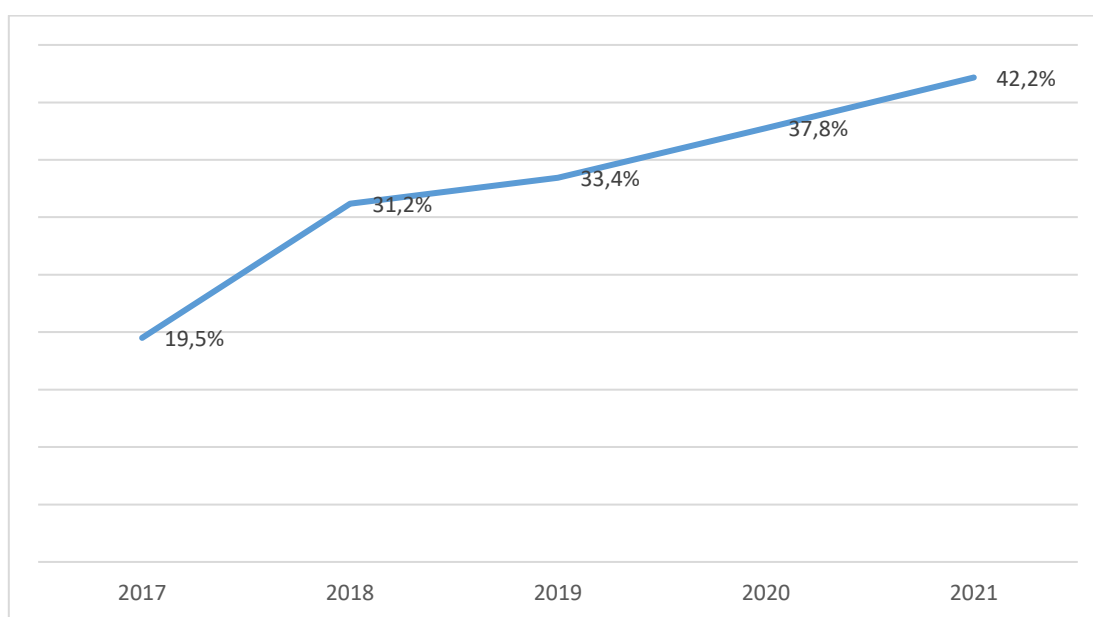
Dane dotyczące ilości odpadów komunalnych zebranych na terenie gminy Baligród w latach 2017-2021, przedstawiają poniższa tabela oraz wykres.

Tabela 41 Odpady komunalne zebrane na terenie gminy Baligród na przestrzeni lat 2017-2021

Rok	Odpady zebrane ogółem (w t)	Odpady zebrane selektywnie (w t)	Odpady zebrane zmieszane (w t)
2017	515,21	100,47	414,74
2018	553,79	172,67	381,12
2019	597,48	199,71	397,77
2020	572,87	216,37	356,50
2021	588,43	248,11	340,32

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wykres 22 Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ilości odpadów zebranych ogółem na terenie gminy Baligród na przestrzeni lat 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wynika z przedstawionych danych, na przestrzeni lat 2017-2021 udział odpadów komunalnych zebranych w sposób selektywny w ilości zebranych odpadów ogółem systematycznie wzrastał, przy czym w 2021 r. wyniósł 42,2 %. Świadczy to o poprawnym funkcjonowaniu systemu gospodarowania odpadami komunalnymi na terenie gminy oraz umożliwia gminie wywiązać się z obowiązku osiągnięcia poziomów recyklingu, określonych w ustawie.

Uzupełnieniem systemu gospodarowania odpadami komunalnymi w gminach są punkty selektywnego zbierania odpadów komunalnych, gdzie właściciele nieruchomości mogą oddawać, określone w regulaminie utrzymania czystości i porządku w gminie, rodzaje odpadów.

Na terenie gminy Baligród znajduje się jeden taki punkt – na terenie oczyszczalni ścieków w Baligrodzie, a mieszkańcy gminy mogą tam nieodpłatnie oddawać zebrane w sposób selektywny następujące frakcje odpadów komunalnych: papier, szkło, metale i tworzywa sztuczne, odpady zielone, odpady niebezpieczne, przeterminowane leki i chemikalia, zużyte igły i strzykawki, zużyte

baterie i akumulatory, zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny, zużyte opony, odpady wielkogabarytowe, odpady budowlane i rozbiórkowe, odpady tekstyliów i odzieży.

Na terenie Gminy Baligród nie znajdują się sortownie oraz składowiska odpadów. Odbiór odpadów komunalnych odbywa się przez firmę na podstawie umowy w 2021 r.

Na terenie gminy Baligród występują również odpady w postaci wyrobów zawierających azbest. Zgodnie z danymi zawartymi w Bazie Azbestowej, na obszarze gminy zinwentaryzowano 1 518 447 kg tych wyrobów. Gmina na bieżąco, w miarę posiadanych środków finansowych podejmuje działania w celu usunięcia wyrobów zawierających azbest, a do chwili obecnej wskutek podjętych działań usunięto 1 677 kg tych wyrobów.

Gmina Baligród wspólnie z Gminą Wojaszówka zrealizowały projekt, którego przedmiotem był montaż kolektorów słonecznych, ogniw fotowoltaicznych, pomp ciepła oraz kotłów na pelet w gospodarstwach domowych na terenie obu gmin. W ramach projektu parasolowego na terenie gminy zostało zamontowanych 365 instalacji OZE

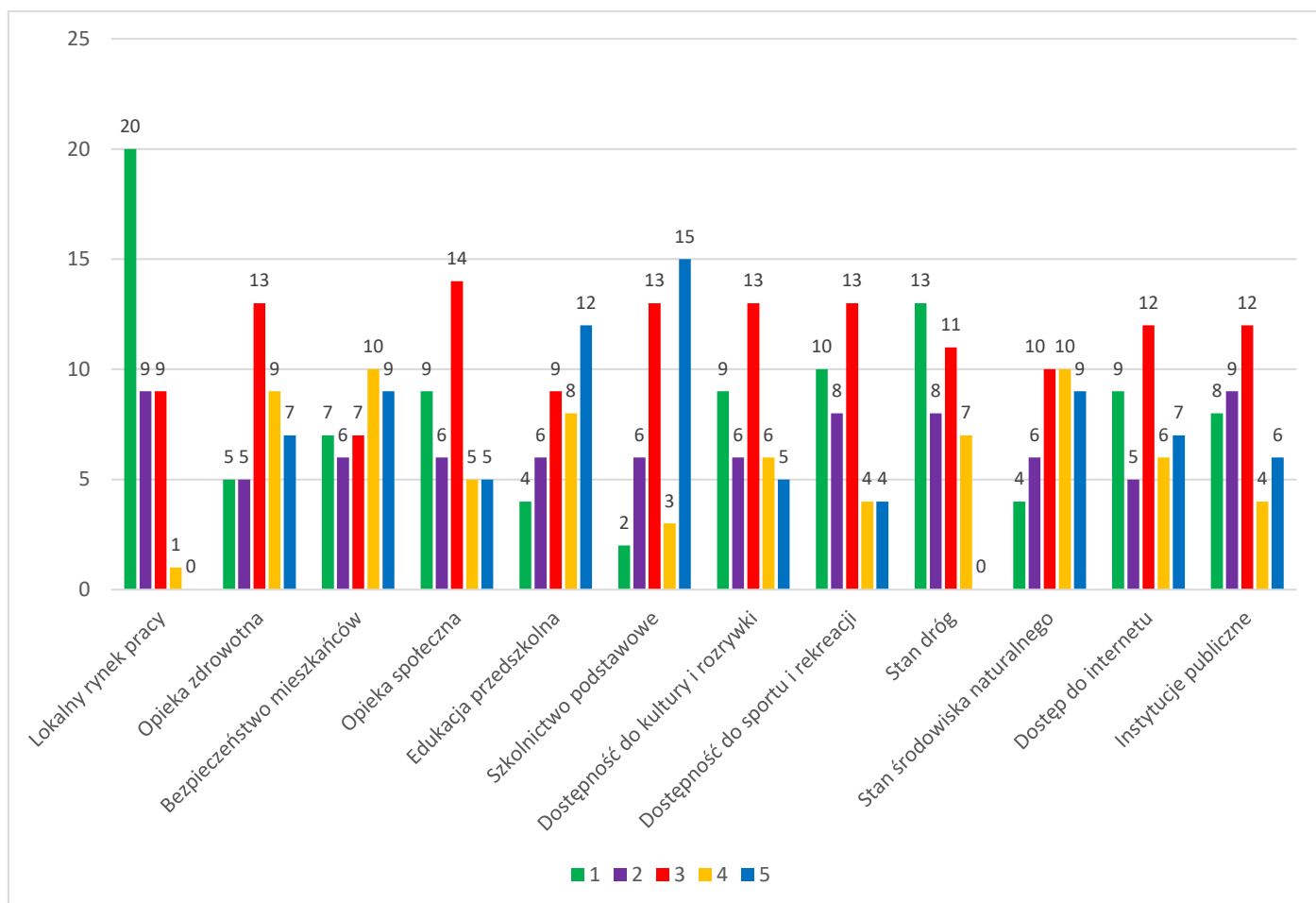
GMINA W OCZACH MIESZKAŃCÓW

W przeprowadzonej wśród mieszkańców gminy Baligród ankiecie udział wzięło 39 osób, które dokonały oceny poszczególnych sfer życia w gminie, wskazały auty i działania priorytetowe na obszarze gminy, a także która branża gospodarki ma największy potencjał rozwojowy oraz co powinno być wizytówką gminy w 2030 r.

W ocenie poszczególnych sfer życia na terenie gminy, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 oceną najwyższą, mieszkańcy najlepiej ocenili edukację przedszkolną (81% ocen „4” - 8 osób i „5” – 12 osób), stan środowiska naturalnego (49% ocen „4” - 10 osób i „5” – 9 osób), bezpieczeństwo mieszkańców (49% ocen „4” - 10 osób i „5” – 9 osób) oraz szkolnictwo podstawowe (46% ocen „4” – 3 osoby i „5” – 15 osób). Z kolei najczęściej ocen negatywnych pojawiło się przy ocenie lokalnego rynku pracy (74% ocen „1”- 20 osób i „2” – 9 osób) oraz stanu dróg (54% ocen „1”- 13 osób i „2” – 8 osób).

Oceniając poszczególne sfery życia na terenie gminy, występuje konieczność podjęcia działań w celu poprawy sytuacji na lokalnym rynku pracy.

Wykres 23 Ocena poszczególnych sfer życia na terenie gminy (liczba udzielonych odpowiedzi)

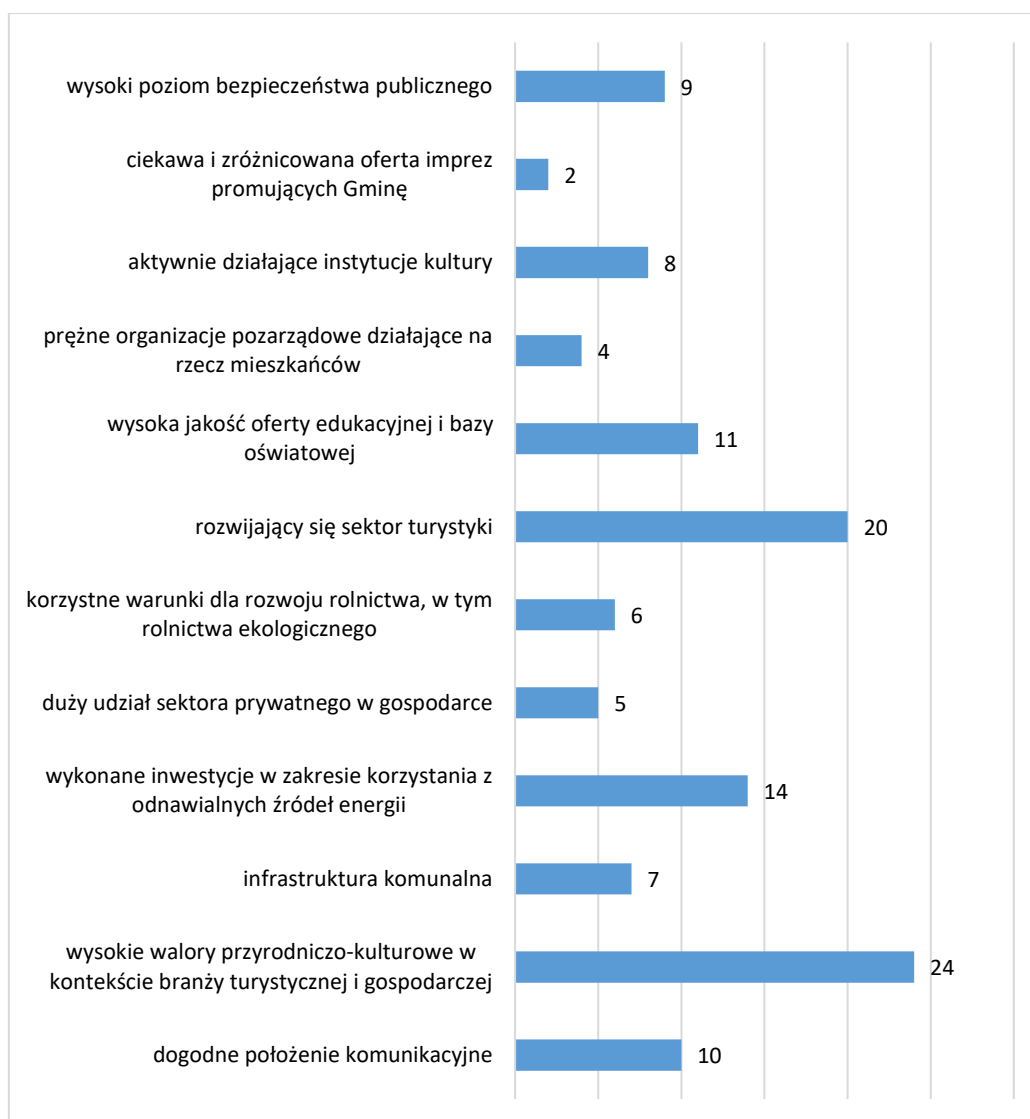

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Biorąc pod uwagę największe atuty gminy Baligród, ankietowani wskazują wysokie walory przyrodniczo-kulturowe w kontekście branży turystycznej 61% udzielonych odpowiedzi (24 głosy) oraz rozwijający się sektor turystyki 51% udzielonych odpowiedzi (20 głosy). Znacznie mniej wskazań uzyskały następujące w kolejności odpowiedzi: wykonane inwestycje w zakresie korzystania z odnawialnych źródeł energii 36% udzielonych odpowiedzi (14 głosów) oraz wysoka jakość oferty edukacyjnej i bazy oświatowej 28% udzielonych odpowiedzi (11 głosów).

Najmniej głosów zostało oddanych na odpowiedź „ciekawa i zróżnicowana oferta imprez promujących Gminę” – 5% (2 głosy) oraz „prężne organizacje pozarządowe działające na rzecz mieszkańców” – 10% (4 głosy).

Wykres 24 Atuty gminy – pytanie wielokrotnego wyboru (liczba udzielonych odpowiedzi)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

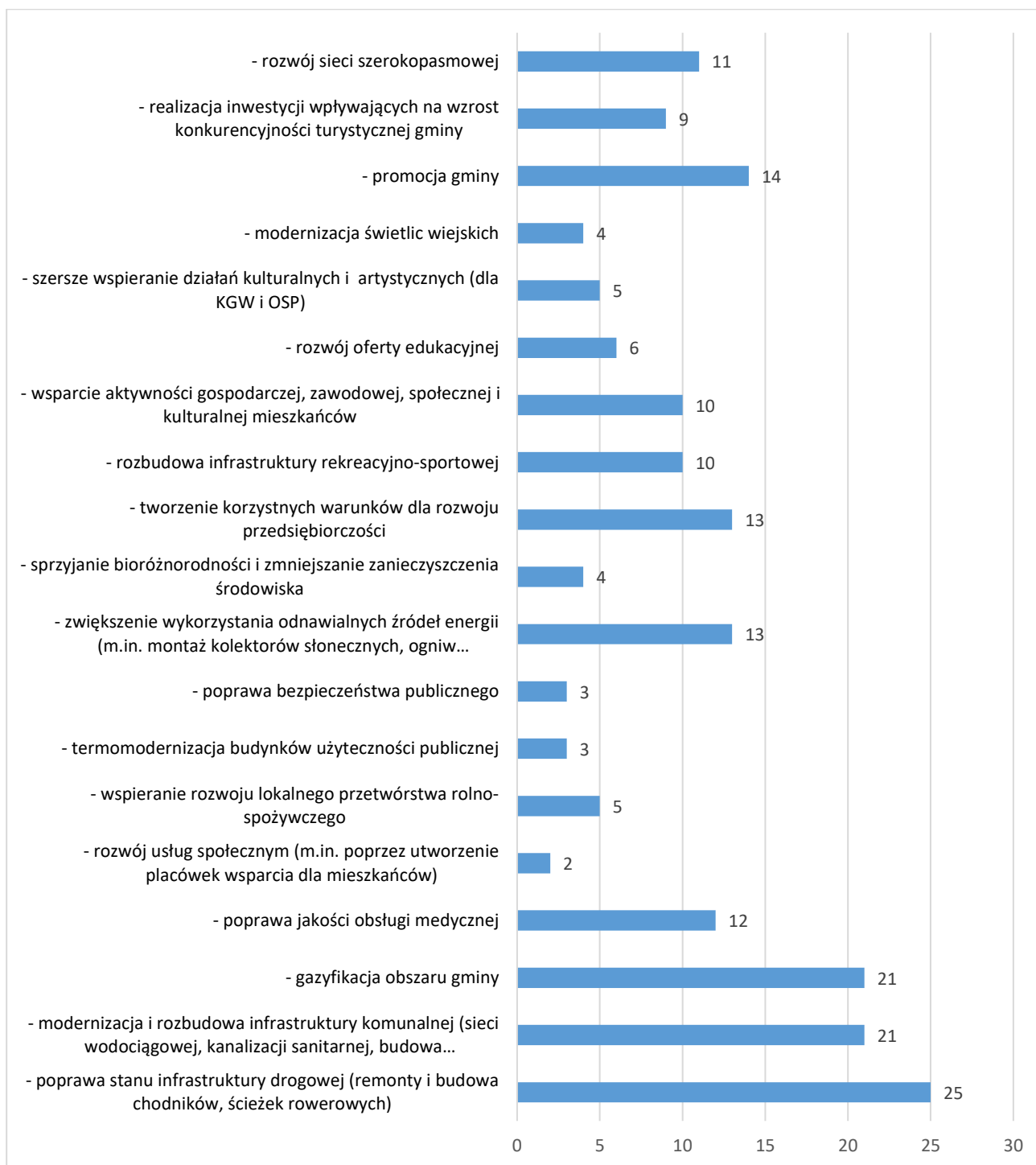
Poniższy wykres ilustruje, jakie według ankietowanych są priorytetowe działania do wykonania na terenie gminy, które mają kluczowe znaczenie dla rozwoju i dobrego funkcjonowania gminy i jej mieszkańców.

Analizując udzielone odpowiedzi, zauważyć można, że najwięcej osób (64% - 25 głosów) wskazało poprawę stanu infrastruktury drogowej, w tym budowę i remonty chodników. Drugą najwyżej ocenianą odpowiedzią była gazyfikacja obszaru gminy i modernizacja i rozbudowa infrastruktury komunalnej po 54% odpowiedzi (po 21 głosów).

Duża ilość ankietowanych wskazała również promocję gminy oraz tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości oraz zwiększenie wykorzystywania odnawialnych źródeł energii jako priorytetowe działania do wykonania.

Najmniej osób wskazało rozwój usług społecznych, poprawę bezpieczeństwa publicznego, termomodernizację budynków użyteczności publicznych, modernizację świetlic wiejskich, sprzyjanie bioróżnorodności i zmniejszanie zanieczyszczenia środowiska.

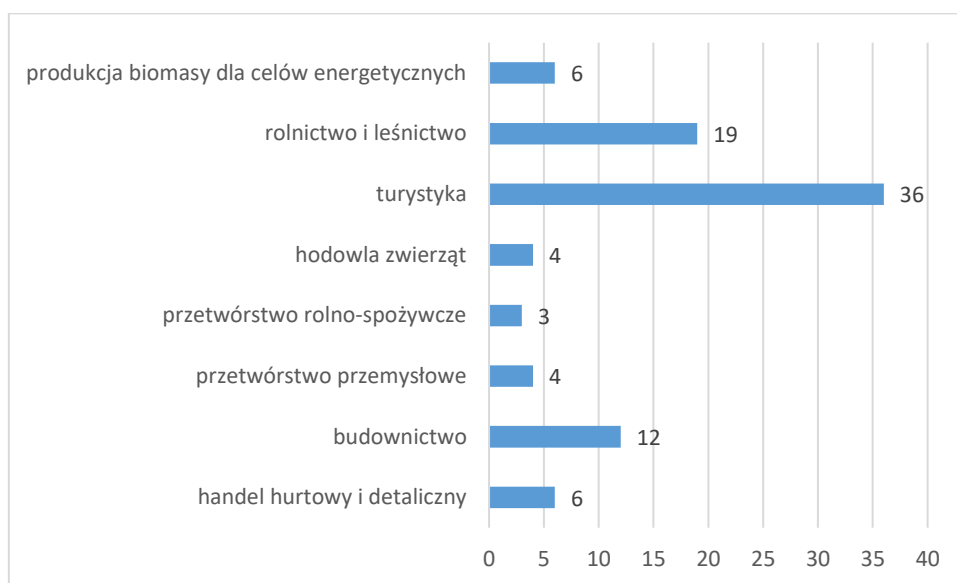
Wykres 25 Priorytetowe działania do wykonania na terenie gminy – pytanie wielokrotnego wyboru (liczba udzielonych odpowiedzi)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Na pytanie o branżę gospodarczą, która posiada na terenie gminy największy potencjał rozwojowy, ankietowani najczęściej wskazywali turystykę – 92,3 % udzielonych odpowiedzi (36 głosów), co ma związek z charakterystyką gminy i opieranie się rozwoju gminy na jej potencjale turystycznym. Najmniej głosów zostało udzielonych na przetwórstwo rolno-spożywcze.

Wykres 26 Branża gospodarki posiadająca największy potencjał rozwojowy – pytanie wielokrotnego wyboru (liczba udzielonych odpowiedzi)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Ankietowani wskazywali również co powinno być wizytówką gminy Baligród w 2030 r. Najwięcej wskazań w tej kwestii uzyskała odpowiedź dogodne warunki do turystyki i agroturystyki 71,8% (28 oddanych głosów) oraz szeroki wachlarz ofert kulturalnych, rekreacyjnych, integracyjnych i sportowych – 51,3 % odpowiedzi (20 oddanych głosów). Na kolejnych miejscach znalazły się odpowiedzi: udzielanie wsparcia dla małych i średnich przedsiębiorstw i rolników, wysoka dostępność i jakość usług publicznych.

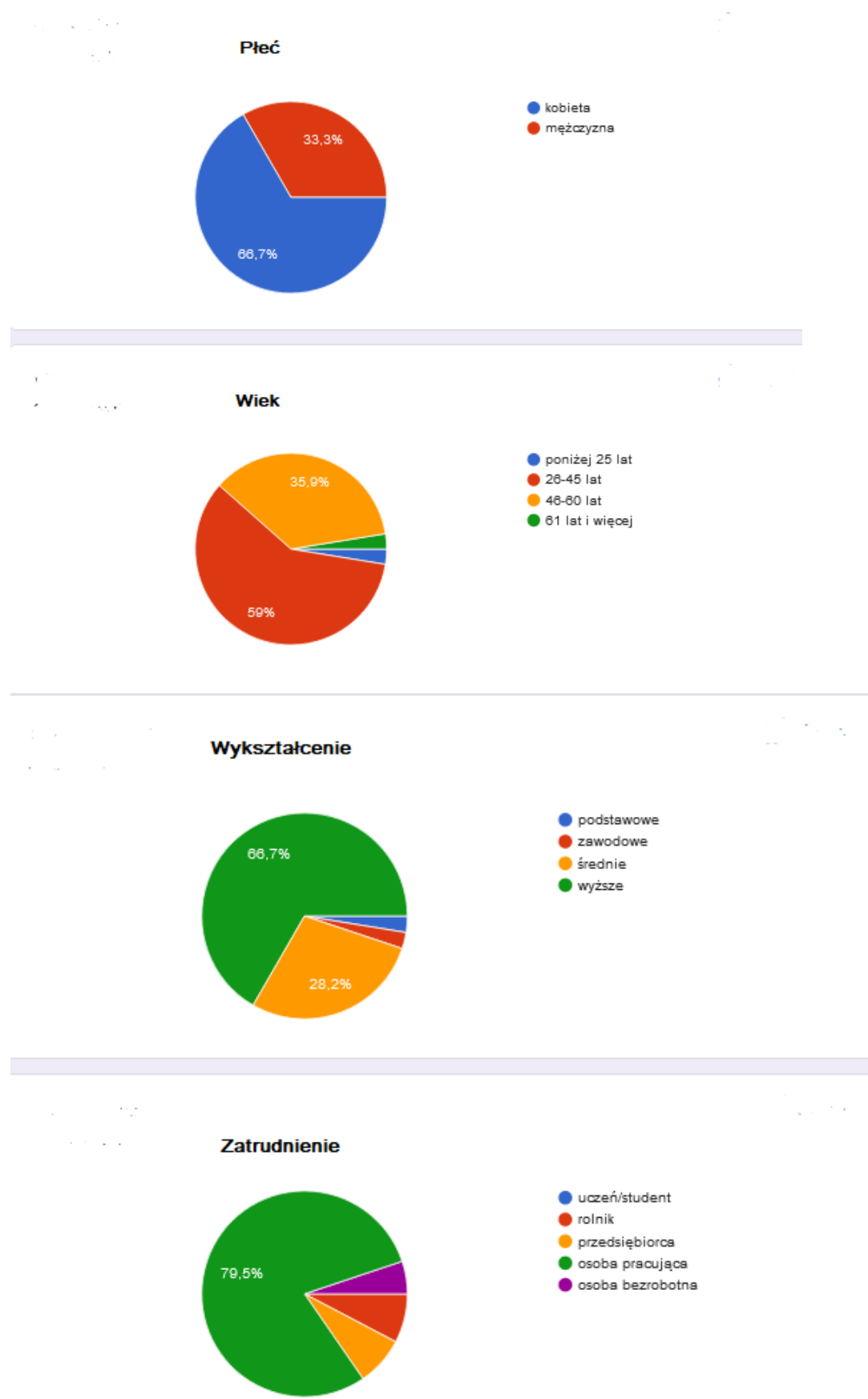
Wykres 27 Wizytówka gminy w 2030 r. według jej mieszkańców – pytanie wielokrotnego wyboru (liczba udzielonych odpowiedzi)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Informację dotyczącą ankietowanych mieszkańców gminy Baligród przedstawia poniższy wykres.

Wykres 28 Informacje dot. ankietowanych mieszkańców gminy Baligród

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

WNIOSKI Z DIAGNOZY

Zgodnie z obowiązującymi przepisami dotyczącymi strategii rozwoju gminy, opracowanie Strategii Rozwoju Gminy Baligród na lata 2023-2030 poprzedzone zostało przygotowaniem „Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej”, która stanowi kluczowy etap w kompleksowej ocenie ponadlokalnych zasobów oraz w wypracowaniu strategicznych rozwiązań.

Wnioski z diagnozy stanowiły podstawę opracowania części kierunkowej Strategii, która zawiera wizję, cele strategiczne, kierunki działań, kluczowe projekty do realizacji oraz model struktury funkcjonalno-przestrzennej wraz z rekomendacjami w zakresie polityki przestrzennej i wskazaniem obszarów strategicznej interwencji.

Poniżej zostały przedstawione najważniejsze wnioski z diagnozy, wynikające z poszczególnych obszarów tematycznych, tworzących strukturę diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy Baligród, tj. obszaru społecznego, gospodarczego oraz

przestrzenno-środowiskowego, uzupełnione o oceny z przeprowadzonych wśród mieszkańców ankiet oraz w oparciu o spotkania z pracownikami Urzędu Gminy Baligród oraz z Radnymi Rady Gminy Baligród.

7.1. Obszar społeczny

Liczba ludności gminy Baligród spada, przede wszystkim na ujemny przyrost naturalny

Gmina Baligród jest czwartą pod względem liczby mieszkańców gminą w powiecie leskim, a zamieszkiwało ją na koniec 2021 roku 3069 osób. Od 2017 roku liczba mieszkańców spadła o 73 osoby, a biorąc pod uwagę prognozę dotyczącą liczby ludności do roku 2030, negatywny trend ma się w dalszym ciągu utrzymywać, co stanowić będzie poważną barierą w rozwoju gminy.

Przyrost naturalny w latach 2017-2021 czterokrotnie przyjmował wartości ujemne, jednak różnica pomiędzy urodzeniami a zgonami w okresie od 2017-2020 nie była szczególnie duża. Dopiero rok 2021 z uwagi na rekordowo wysoką liczbę zgonów i niską liczbę urodzeń spowodował wystąpienie niskiego przyrostu naturalnego na poziomie -16. Łączna liczba urodzeń na przestrzeni lat 2017-2021 wyniosła 130, natomiast liczba zgonów 160.

Głównym powodem spadającej liczby mieszkańców w analizowanym okresie były również migracje – gminę opuściło 159 osób, natomiast przybyło 142, a różnica spowodowała ubytek 17 mieszkańców gminy w przeciągu 5 lat. Powszechnie wiadomo jednak, że dane meldunkowe nie są najbardziej rzetelnym źródłem danych, a rzeczywista liczba mieszkańców gminy i ich aktualnego miejsca pobytu może być jeszcze bardziej niekorzystna. Wyzwaniem samorządu w nadchodzących latach będzie zatrzymanie mieszkańców w gminie oraz pozyskanie nowych.

Spółeczeństwo gminy starzeje się

Z perspektywy ekonomicznych grup wiekowych, najliczniejszą grupą w gminie Baligród są osoby w wieku produkcyjnym. Niemniej, analiza liczby osób w poszczególnych grupach wiekowych na przestrzeni lat 2017-2021 ukazuje, że ludność gminy starzeje się, co przejawia się wzrostem liczby osób w wieku poprodukcyjnym oraz ich udziału w liczbie ludności ogółem. Zgodnie z prognozą liczby ludności do roku 2030, trend ten w najbliższych latach będzie z dużym prawdopodobieństwem postępował. Powoduje to, że konieczne będzie ukierunkowanie działań na rzecz seniorów, przede wszystkim w zakresie tworzenia infrastruktury społecznej, typu dom dziennego pobytu lub klub seniora, a także infrastruktury zapewniającej opiekę całodobową dla osób starszych.

Podstawowe usługi medyczne na terenie gminy Baligród świadczy 1 podmiot leczniczy oraz jeden gabinet stomatologiczny. Na poziomie specjalistycznym opiekę zdrowotną zapewniają placówki zlokalizowane w miastach Lesko i Ustrzyki Dolne. W ocenie mieszkańców gminy, a także pracowników Urzędu i radnych, jakość opieki medycznej na terenie gminy jest na niskim poziomie, co z perspektywy postępującego procesu starzenia się społeczeństwa oznacza, że osobom starszym brakuje zadowalających warunków ochrony zdrowia i staje się poważnym problemem, wpływającym na jakość życia.

Infrastruktura społeczna w gminie wymaga uzupełnienia oraz modernizacji istniejących budynków

W zakresie infrastruktury społecznej, na terenie gminy Baligród brakuje wspomnianych wcześniej obiektów przeznaczonych dla potrzeb osób starszych, ale także placówek zapewniających opiekę nad dziećmi do lat 3, typu żłobek lub klub dziecięcy, co niekorzystnie może wpływać na rynek pracy. Oprócz wyżej wspomnianych braków w infrastrukturze, znacznym problemem jest niedostosowanie budynków użyteczności publicznej dla potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych, brak przeprowadzonej termomodernizacji, a także zły stan techniczny części budynków, w szczególności obiektów kulturalnych i użytkowanych na cele sportowe. Pozytywnie natomiast oceniany jest stopień wyposażenia gminnych placówek oświatowych oraz jakość kształcenia w tych placówkach.

Poziom zaangażowania obywatelskiego mieszkańców jest wysoki w przypadku działalności lokalnych stowarzyszeń i organizacji pozarządowych, natomiast niski w przypadku wyborów

Na terenie gminy Baligród aktywną działalność prowadzą lokalne stowarzyszenia i organizacje pozarządowe, zarówno w sferze kulturalnej, kultywowaniu tradycji i obyczajów, jak i na rzecz rozwoju gminy Baligród, w oparciu o istniejącą infrastrukturę kulturalną. Ważną rolę pełnią w tym funkcjonujące koła gospodyń wiejskich oraz zespół artystyczny, który promuje gminę w regionie. W pięciu miejscowościach funkcjonują także ochotnicze straże pożarne.

Niska, w stosunku do pozostałych gmin powiatu leskiego, jest natomiast aktywność obywatelska mieszkańców, przejawiająca się frekwencją wyborczą, co niekorzystnie świadczy o zaangażowaniu mieszkańców w sprawy Państwa.

7.2. Obszar gospodarczy

Gospodarka gminy Baligród ściśle powiązana z działalnością turystyczną

Profil gospodarczy gminy Baligród ściśle wiąże się z działalnością rolniczo-turystyczną. Z tego względu wśród przedsiębiorstw zdecydowanie dominują podmioty, których przedmiotem działalności jest rolnictwo i leśnictwo. Oprócz tego, w kontekście turystyki, na przestrzeni ostatnich lat wzrasta liczba podmiotów, prowadzących działalność w zakresie zakwaterowania i gastronomii, wpływając na poziom zagospodarowania turystycznego regionu. Liczba podmiotów działających w branży turystycznej na terenie gminy wzrosła na przestrzeni lat 2017-2021 o 143%. Trzon gospodarki gminy Baligród stanowią mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające do 9 pracowników, które stanowiły 98,4 % wszystkich podmiotów gospodarczych.

Zgodnie z danymi GUS, na terenie gminy w 2021 roku pracowało 266 osób, co stanowiło zaledwie 14 % liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym. Wartości wskaźników dotyczących rynku pracy w zakresie liczby pracujących na 1000 mieszkańców oraz liczby pracujących na 1000 ludności w wieku produkcyjnym, przedstawiały się niekorzystnie dla gminy Baligród, na tle pozostałych gmin powiatu leskiego. Wyniki te wynikają jednak z metodologii Głównego Urzędu Statystycznego, który w statystykach dot. pracujących nie bierze pod uwagę podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących nie przekraczającej 9 osób oraz pracujących w rolnictwie w ramach indywidualnych gospodarstw. Ze względu na turystyczny charakter gminy małe przedsiębiorstwa stanowią dominującą gałąź gospodarki, dlatego statystyki te nie oddają rzeczywistego poziomu zatrudnienia w gminie Baligród.

Z uwagi na ograniczoną liczbę miejsc pracy, część mieszkańców gminy pozostaje zarejestrowana jako osoby bezrobotne, na co wpływ ma też brak większych zakładów pracy na terenie gminy oraz specyfika lokalnego rynku pracy, przez co udział osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wyniósł w gminie Baligród w 2021 r. 10,7 %. Niemniej, ważnym zagadnieniem jest również zjawisko bezrobocia ukrytego, tj. pozostawanie bez pracy i nierejestrowanie się jako osoba bezrobotna, a także zjawisko „szarej strefy”, tj. nielegalne

zatrudnienie, bez opłacania składek oraz podatku dochodowego, przez co trudno jest oszacować faktyczną skalę bezrobocia.

Kluczowym czynnikiem rozwoju gminy Baligród jest turystyka, która determinuje procesy społeczno-gospodarcze tego obszaru. Gmina posiada walory przyrodnicze, krajobrazowe oraz antropologiczne, a ważną kwestią jest rozwój infrastruktury zagospodarowania turystycznego. Na terenie gminy istnieje rozwinięta baza noclegowa i gastronomiczna oraz liczne atrakcje turystyczne. Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej umożliwi przyciągnięcie turystów przez cały rok, co będzie miało znaczący wpływ na zwiększenie dochodów własnych gminy oraz jej mieszkańców, a także dalszy rozwój bazy noclegowej, gastronomii i szeregu innych usług ukierunkowanych na turystów.

7.3. Obszar przestrzenno-środowiskowy

Atrakcyjne położenie i walory przyrodnicze

Gmina Baligród cechuje się atrakcyjnym położeniem geograficznym na pograniczu Beskidu Wschodniego w regionie Bieszczad Zachodnich, gdzie rozciąga się Międzynarodowy Rezerwat Biosfery Karpaty Wschodnie (umieszczony na liście UNESCO), a także w znakomitej większości na terytorium Ciśniańsko-Wetlińskiego Parku Krajobrazowego, charakteryzując się wybitnymi walorami przyrodniczymi. Położenie gminy decyduje o jej niezwykłych walorach krajobrazowych i turystycznych oraz o zróżnicowaniu rzeźby terenu. Wpływa to na przyciągnięcie w te strony turystów, pragnących uciec od życia miejskiego, poszukujących ciszy i czystości naturalnego środowiska. Stąd ważne są działania ukierunkowane na zachowanie czystości środowiska oraz dobrą jakość powietrza. Lasy stanowią blisko 89 % powierzchni gminy, a ochrona przyrody na tym terenie występuje w kilku formach, tj. Ciśniańsko Wetlińskiego Parku Krajobrazowego,

Wschodniobeskidzkiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, obszarami Natura 2000 - specjalnego obszaru ochrony ptaków – Bieszczady, a także specjalnego obszaru ochrony siedlisk – Bieszczady oraz Dorzecze Górnego Sanu, rezerwatów przyrody: „Gołoborze” w okolicach Baligrodu, „Olsza kosa w Stężnicy”, „Cisy na Górze Jawor”, „Woronikówka”, a także pomniki przyrody.

Dziedzictwo kulturowe i pamięć pokoleń

Dziedzictwo kulturowe gminy, wynikające z wielokulturowej historii dotyczy przede wszystkim zabytków architektury sakralnej, cmentarza wojennego i miejsca martyrologii. Bogata historia sięga I połowy XV wieku, a strategiczne położenie i przebieg ważnych szlaków komunikacyjnych znacząco wpłynęły na rozwój gospodarczy tego regionu.

Gminy Baligród nie oszczędziła II wojna światowa, gdy znalazła się pod okupacją niemiecką a następnie sowiecką, gdzie dochodziło do represjonowania mieszkańców. W szczególności represje te następowały ze strony Ukraińców, którzy również po zakończeniu wojny, dokonywali aktów zbrodni na mieszkańcach polskiej narodowości. Z miejscowości gminy Baligród dokonywane były akcje wysiedleńcze ludności.

Poprawy jakości życia mieszkańców poprzez dalszy rozwój infrastruktury technicznej

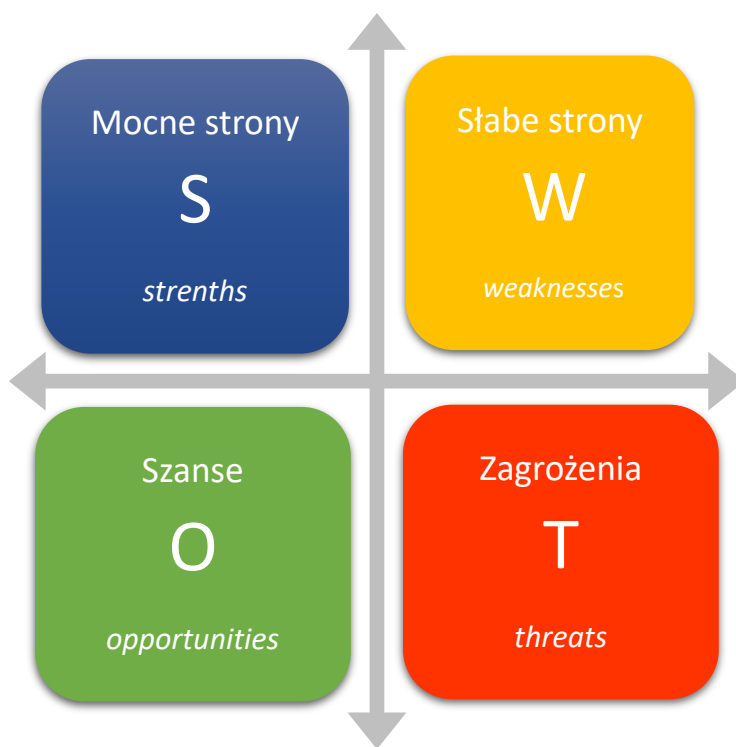
System komunikacyjny gminy Baligród oparty jest na drodze wojewódzkiej nr 893 łączącej miejscowość Hoczew z Cisną. Droga ta przecina gminę na dwie części co daje bardzo dobre połączenie wszystkich miejscowości gminy oraz stwarza możliwości do rozwoju gospodarczego. Głównym problemem infrastruktury drogowej pozostaje brak podziału przestrzeni drogowej dla uczestników ruchu, przejawiający się brakiem chodników i ścieżek rowerowych w znacznej części obszaru gminy. Istniejące już chodniki wymagają natomiast rozbudowy. Oprócz tego do najpilniejszych potrzeb w zakresie przebudowy infrastruktury drogowej należy remont w miejscowości Rostoki Dolne drogi przez Wieś, w miejscowości Mchawa drogi przez Wieś, „Koło cmentarza wojennego” oraz w Baligrodzie ul. Mickiewicza.

Z sieci wodociągowej w 2021 r. korzystało zaledwie 50,5 % ogółu mieszkańców gminy Baligród, z kolei z sieci kanalizacyjnej 31,7 % ogółu mieszkańców. Były to jedne z mniejszych wartości w powiecie leskim, co ukazuje, że w najbliższych latach wyzwaniem dla gminy będzie poprawa poziomu zwodociągowania oraz skanalizowania gminy. Oprócz tego, w gminie występuje niski stopień gazyfikacji – w 2021 roku z sieci gazowej korzystało tylko 5,2 % ogółu mieszkańców gminy.

7.4. Analiza SWOT

Analiza SWOT jest powszechnie wykorzystywana przez jednostkach administracji publicznej jako narzędzie diagnozy strategicznej, opartej na wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowaniach mających wpływ na rozwój danego obszaru. Pozwala ono porównać silne i słabe strony jednostki wynikające z otoczenia wewnętrznego, z szansami i zagrożeniami dla rozwoju płynącymi z otoczenia zewnętrznego, a także określić ich wzajemne oddziaływanie.

Analizy dokonano w oparciu o dane liczbowe, opisowe i przestrzenne pozyskane z gmin oraz ze źródeł zewnętrznych oraz wniosków z przeprowadzonej diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

Wymiar społeczny	
Czynniki wewnętrzne	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • poprawiająca się sytuacja społeczna i życiowa mieszkańców, • działające organizacje pozarządowe w obszarze nauki i kultury, • aktywizacja osób starszych, • dobrze funkcjonujące placówki oświatowe pod względem posiadanego wyposażenia oraz jakości kształcenia; • dobrze funkcjonujące placówki przedszkolne, • spadająca liczba gospodarstw domowych oraz osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na terenie gminy; • wzrost czytelnictwa w gminie 	<ul style="list-style-type: none"> • spadająca liczba ludności na terenie gminy, • ujemny przyrost naturalny, • migracje ludzi młodych i wykształconych, • ograniczony dostęp do opieki zdrowotnej, • rosnąca z roku na rok liczba osób starszych (wzrastający współczynnik obciążenia demograficznego), • niski poziom dostosowania budynków użyteczności publicznej do potrzeb osób niepełnosprawnych i starszych, • mała ilość organizowanych imprez masowych, • brak żłobków, klubów malucha, miejsc zapewniających opiekę nad najmłodszymi dziećmi, • mała oferta kulturalna, • niska aktywność obywatelska mieszkańców, w zakresie działalności lokalnych stowarzyszeń i kół gospodyń wiejskich; • frekwencja wyborcza w wyborach powszechnych poniżej średniej powiatowej, • brak klubów sportowych,
Czynniki zewnętrzne	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • korzystna struktura wiekowa mieszkańców gminy – najliczniej reprezentowaną grupą wiekową są osoby w wieku produkcyjnym, • zmniejszająca się liczba rodzin i osób korzystających z pomocy społecznej, • rozwój polityki senioralnej, w tym usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych, • dostosowanie infrastruktury budynków użyteczności publicznej do potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych, • pozyskiwanie środków zewnętrznych na wspieranie działań rozwoju kapitału ludzkiego, • wzrost integracji międzypokoleniowej. 	<ul style="list-style-type: none"> • rosnące koszty modernizacji, remontów i utrzymania placówek oświatowych, • migracje mieszkańców do większych miast, • bierna postawa mieszkańców, ograniczone potrzeby integracji społecznej, • pojawienie się sytuacji zewnętrznej powodującej wzrost liczby mieszkańców potrzebujących wsparcia i pomocy społecznej, • zagrożenie izolacją i wykluczeniem społecznym osób starszych, • wzrost problemów opiekuńczo wychowawczych, • zwiększające się kwoty wydatkowane na świadczenia społeczne.
Wymiar gospodarczy	
Czynniki wewnętrzne	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY

<ul style="list-style-type: none"> wzrost liczby osób pracujących na terenie gminy, spadająca liczba zarejestrowanych bezrobotnych, zmniejszający się udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym, systematycznie wzrastająca liczba podmiotów gospodarczych na terenie gminy, duża liczba podmiotów gospodarczych świadczących usługi w branży gastronomicznej i noclegowej, systematycznie zmniejszająca się liczba osób trwale bezrobotnych, systematyczny wzrost dochodów w latach 2017-2021r, a zwłaszcza uzyskiwanych dochodów majątkowych, wysokość dochodów pozyskanych z programów i projektów unijnych, 	<ul style="list-style-type: none"> wskaźniki dotyczące liczby osób pracujących na terenie gminy najniższe w powiecie leskim, postępujący wzrost liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym, przy jednoczesnym spadku liczby osób w wieku produkcyjnym, mała liczba osób pracujących na terenie gminy – mała liczba zakładów pracy, dominacja mikroprzedsiębiorstw zatrudniających do 9 osób, mała liczba przedsiębiorstw na lokalnym rynku, zatrudniających powyżej 50 pracowników, rozdrobienie gospodarstw rolnych które są mało dochodowe i mało istotne dla gospodarki, migracje zarobkowe mieszkańców, brak terenów inwestycyjnych w gminie, rynek pracy, zbyt mała promocja gminy a zwłaszcza jej walorów turystyczno-rekreacyjnych.
Czynniki zewnętrzne	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> wzrost liczby osób pracujących na terenie gminy – powstanie nowych zakładów pracy zapewniających zatrudnienie, dalszy spadek poziomu bezrobocia na terenie gminy, efektywniejsze wykorzystanie walorów przyrodniczych do rozwoju przedsiębiorczości i turystyki, efektywniejsza promocja produktów regionalnych, rozwój rolnictwa ekologicznego, rozwój agro-turystyki, rozwój społeczeństwa informacyjnego, skuteczne pozyskiwanie środków zewnętrznych. 	<ul style="list-style-type: none"> niewystarczający poziom wiedzy i informacji mieszkańców na temat możliwości pozyskania środków zewnętrznych na własny rozwój, ograniczenie możliwości pozyskania środków zewnętrznych na rozwój gminy, nasilenie barier ograniczających aktywność zawodową osób ze szczególnymi potrzebami, występowanie barier i ograniczeń w rozwoju związanych z ochroną przyrody i środowiska, brak środków na rozwój gospodarczy i turystyczny, brak większych inwestorów.
Wymiar przestrzenno-środowiskowy	
Czynniki wewnętrzne	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> korzystna lokalizacja gminy pod kątem walorów przyrodniczych i kulturowych, bogate walory przyrodnicze i krajobrazowe gminy oraz czystość środowiska naturalnego potencjał zasobów naturalnych dziedzictwo kulturowe duży potencjał rozwojowy gminy w oparciu o turystykę, duża lesistość terenu, dobra dostępność komunikacyjna gminy, dobra infrastruktura sportowo-turystyczna, 	<ul style="list-style-type: none"> niewielka powierzchnia obszaru gminy pokryta planami zagospodarowania przestrzennego, brak podziału przestrzeni drogowej dla uczestników jej ruchu – brak ścieżek rowerowych i niewystarczająca długość ciągów pieszych na terenie gminy, niewłaściwy system ogrzewania gospodarstw domowych, niski poziom wyposażenia gospodarstw domowych w infrastrukturę wodociągową, kanalizacyjną i gazową,

<ul style="list-style-type: none"> • dobra jakość powietrza, • wzrost poziomu odpadów komunalnych zebranych w sposób selektywny, w stosunku do ogółu zebranych odpadów, 	<ul style="list-style-type: none"> • wzrost liczby odpadów komunalnych, • zły stan nawierzchni dróg gminnych,
Czynniki zewnętrzne	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • pełne wykorzystanie potencjału turystycznego i infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej, • rewitalizacja obiektów zabytkowych, • wzrost zainteresowania turystyką rowerową, • wykorzystanie możliwości dalszego rozwoju infrastruktury drogowej, • rozbudowa infrastruktury technicznej, • rozwój elektromobilności na terenie gminy oraz odnawialnych źródeł energii, • wzrost zaangażowania mieszkańców w rozwój turystyczny gminy, • wzrost usług turystycznych i gastronomicznych, • aktywna postawa gminy w procesie gospodarki niskoemisyjnej, • wzrastająca świadomość mieszkańców na temat ochrony środowiska. 	<ul style="list-style-type: none"> • niewykorzystanie potencjału rozwojowego gminy, wskutek ograniczeń finansowych lub organizacyjnych, • niedostateczne działania gminy w zakresie rozwoju infrastruktury turystycznej i gastronomicznej, a także infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej, • brak środków finansowych na realizację polityki rozwoju, • niewystarczający poziom wiedzy i informacji mieszkańców na temat możliwości pozyskania środków OZE, wymianę pieców itp.

7.5. Główne problemy w obszarach Strategii

Przeprowadzona diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej, jak również analiza SWOT pozwoliły na zebranie najważniejszych problemów/barier rozwojowych gminy Baligród. Celem ich uporządkowania i usystematyzowania zebrano je w formie tabelarycznej oraz podzielono na obszary: społeczny, gospodarczy, przestrzenno - środowiskowy.

Tabela 42 Najważniejsze problemy Gminy Baligród

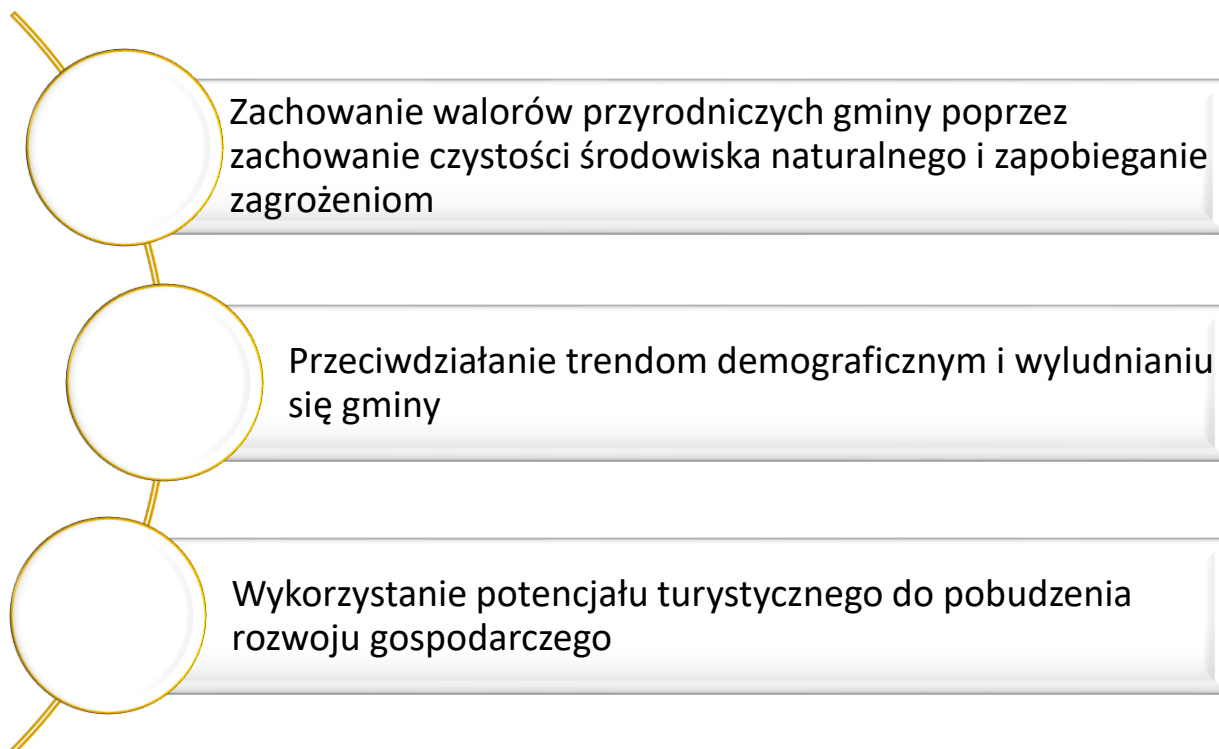
Obszar	Problemy
Spółeczny	<ul style="list-style-type: none"> • Niska jakość opieki zdrowotnej, w tym niewystarczający zakres usług w zakresie specjalistycznej opieki medycznej. • Zmiany demograficzne wynikające z ujemnego salda migracji oraz niekorzystnej struktury wiekowej. • Brak placówek zapewniających opiekę nad dziećmi do lat 3. • Brak dostępności budynków użyteczności publicznej dla osób ze szczególnymi potrzebami;

Gospodarczy	<ul style="list-style-type: none"> • Mała liczba osób pracujących na terenie gminy oraz wysoka stopa bezrobocia. • Postępujący spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, przy równoczesnym wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym, co niekorzystnie wpływać będzie na lokalny rynek pracy. • Mała liczba dużych przedsiębiorstw, zakładów pracy.
Przestrzenno-środowiskowy	<ul style="list-style-type: none"> • Zły stan techniczny infrastruktury drogowej. • Słabo rozwinięta sieć wodociągowa, kanalizacyjna i gazowa na terenie gminy. • Brak ciągów pieszo-rowerowych. • Mały stopień pokrycia terenów miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.

Źródło: Opracowanie własne

7.6. Wyzwania

Na podstawie przeprowadzonej analizy SWOT i określonych najważniejszych problemów i barier rozwojowych gminy Baligród, określone zostały kluczowe wyzwania jakie stoją przed gminą Baligród, aby przeciwdziałać wskazanym problemom i barierom oraz w celu zapewnienia zrównoważonego rozwoju:

PLAN OPERACYJNY STRATEGII ROZWOJU GMINY BALIGRÓD NA LATA 2023-2030 ORAZ KIERUNKI INTERWENCJI ROZWOJU GMINY

8.1 Misja i wizja

Wizję, określającą w jaki sposób przyjęta polityka prorozwojowa wpłynie na Gminę, jak ją zmieni i jaka się ona stanie po jej wprowadzeniu, sformułowano następująco:

Gmina Baligród to gmina zrównoważona ekologicznie, innowacyjna, kulturalna, bezpieczna zarówno dla mieszkańców, przedsiębiorców i turystów przy wykorzystaniu swoich zasobów.

1. Gmina zrównoważona ekologicznie: Wizja ta zakłada, że gmina będzie działać w taki sposób, aby chronić środowisko naturalne i zapewnić zrównoważony rozwój. Może to oznaczać zwiększenie liczby obszarów zielonych, ograniczenie emisji zanieczyszczeń i promowanie recyklingu.

2. Gmina innowacyjna: Wizja ta zakłada, że gmina będzie stawiać na rozwój nowych technologii i innowacji, co przyczyni się do przyciągnięcia inwestorów i rozwój lokalnej gospodarki.

3. Gmina kulturalna: Wizja ta zakłada, że gmina będzie promować sztukę i kulturę poprzez organizowanie imprez kulturalnych i artystycznych, tworzenie muzeów i galerii sztuki oraz zachęcanie do rozwoju kreatywności wśród mieszkańców.

4. Gmina turystyczna: Wizja ta zakłada, że gmina będzie stawiać na rozwój turystyki, co przyczyni się do rozwoju lokalnej gospodarki oraz poprawy jakości życia mieszkańców. Może to oznaczać rozwijanie infrastruktury turystycznej, takiej jak hotele i restauracje, oraz promowanie atrakcji turystycznych.

5. Gmina bezpieczna: Wizja ta zakłada, że gmina będzie zapewniać bezpieczeństwo mieszkańcom poprzez zwiększenie liczby patroli policyjnych, instalowanie kamer monitoringu oraz promowanie działań mających na celu zmniejszenie liczby wypadków drogowych i przestępstw.

W ramach wizji ujęto podstawowe założenie strategiczne, określające, iż rozwój będzie prowadzony w sposób zrównoważony, skupiony zarówno na poprawie jakości życia mieszkańców, jak też na zwiększeniu atrakcyjności Gminy dla przedsiębiorców i turystów. Dzięki oparciu polityki prorozwojowej o zasadę zrównoważonego rozwoju, przedsięwzięcia strategiczne będą miały na celu takie wykorzystanie istniejącego potencjału Gminy i wewnętrznych czynników rozwojowych, by nie zostały one nadmiernie eksploatowane, lecz oddziaływały na sferę społeczną, gospodarczą, przestrzenną Gminy w sposób długofalowy. Przyczyni się to do trwałego zwiększenia jakości życia, poprawy funkcjonowania otoczenia gospodarczego oraz funkcjonalnego zagospodarowania gminnej przestrzeni. Wizja ta jest zgodna ze strategiczną wizją całego regionu, w której główny nacisk położono na zrównoważony rozwój województwa, z racjonalnym wykorzystaniem specyfiki społeczno-gospodarczej i zasobów środowiska.

Podmiotem odpowiedzialnym za prowadzenie gminnej polityki prorozwojowej, koordynowanie wszystkich jej interesariuszy oraz wdrożenie Strategii Rozwoju jest Gmina Baligród. Misję Gminy określono jako:

Misją Gminy Baligród jest kreowanie rozwoju, który trwale zrównoważy interesy społeczne, gospodarcze, przestrzenne i środowiskowe dzięki czemu Gmina Baligród będzie miejscem przyjaznym do życia, nauki, pracy, prowadzenia działalności gospodarczej, prowadzenia zrównoważonego rolnictwa, spędzania czasu wolnego, turystyki oraz realizacji indywidualnych i wspólnotowych aspiracji mieszkańców w oparciu o walory przyrodnicze i krajobrazowe.

Główną wartością, na której oparty jest rozwój Gminy Baligród są jej mieszkańcy. Cel ten będzie osiągnięty poprzez zapewnienie im godnych warunków bytowych, rozwój form aktywności oraz poczucie bezpieczeństwa w przyszłości. Gmina będzie miejscem przyjaznym i pewnym dla wszystkich grup społecznych. Drugim kluczowym elementem rozwoju Gminy Baligród jest również środowisko naturalne oraz posiadane walory przyrodnicze i krajobrazowe. Z tego względu Gmina będzie dążyć do utrzymania czystości i bioróżnorodności środowiska przyrodniczego oraz wdrażać działania wspierające rozwój gospodarczy oparty na wewnętrznym potencjale.

Wizja, misja oraz przyjęte zasady wdrażania przedsięwzięć strategicznych gwarantują odpowiednie ukierunkowanie polityki rozwoju na terenie Gminy.

8.2 Cele strategiczne rozwoju w wymiarze przestrzennym, gospodarczym i społecznym. Kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych. Oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia

Cele strategiczne rozwoju, kierunki działań i wskaźniki osiągnięcia celów

Wnioski z opracowanej *Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Baligród* oraz z przeprowadzonych spotkań konsultacyjnych z mieszkańcami Gminy stały się podstawą dla opracowania części programowej *Strategii*, która zawiera najważniejsze założenia polityki rozwoju lokalnego.

Plan operacyjny *Strategii* składa się z trzech priorytetów:

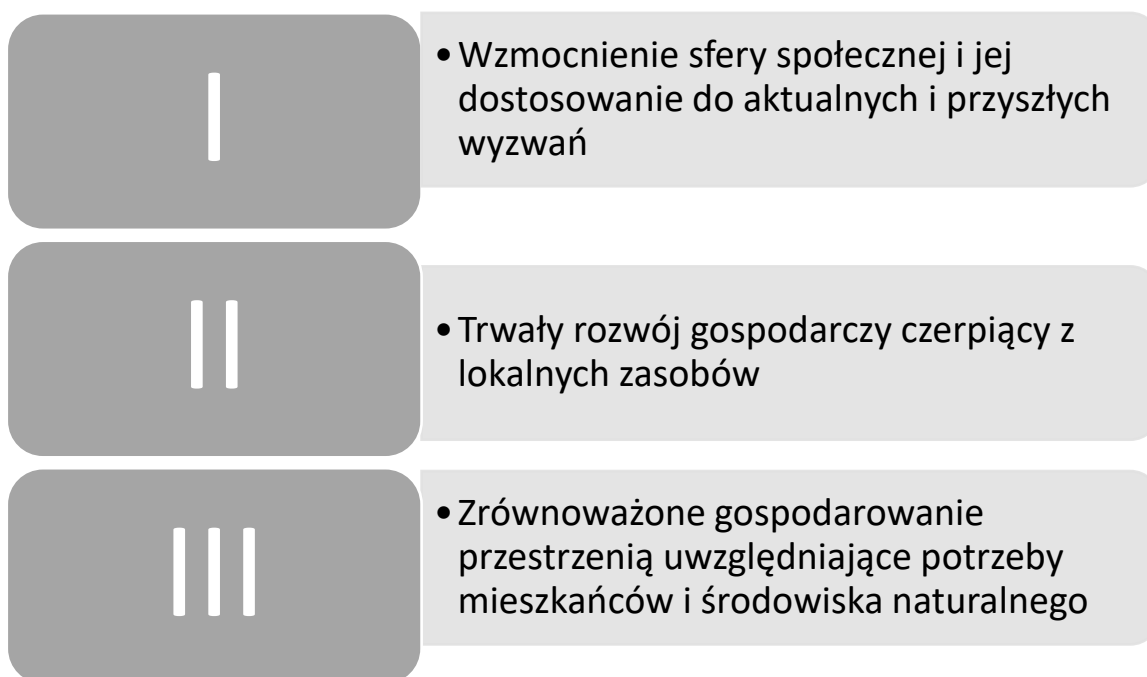
- społeczeństwo,
- gospodarka,
- przestrzeń i środowisko.

CELE STRATEGICZNE

Cele strategiczne grupują długofalowe, trwałe efekty wdrażanych przedsięwzięć strategicznych i opisują ich oddziaływanie na proces rozwoju w przyjętym horyzoncie czasowym. Zostały wyznaczone na bazie przeprowadzonej diagnozy stanu obecnego, są konsekwencją przyjętej wizji i obranych zasad polityki rozwoju. Zgodnie z założeniami, ich realizacja prowadzić będzie do poprawy poziomu rozwoju gospodarczego i jakości życia lokalnej społeczności. Zaproponowane poniżej cele rozwoju Gminy Baligród są konsekwencją zidentyfikowanych wyzwań rozwoju. Tworzą one spójny i wzajemnie uzupełniający się układ, w którym efekty jednych celów generują i wzmacniają efekty realizacji innych.

W oparciu o przeprowadzoną diagnozę sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Baligród i wykonaną na jej podstawie analizę SWOT, sformułowane zostały cele strategiczne i operacyjne. Zgodnie z logiką cele strategiczne odnoszą się do zidentyfikowanych obszarów problemowych, wyznaczonych na podstawie przeprowadzonej analizy Gminy oraz konsultacji społecznych (ankietyzacji). Głównym argumentem przemawiającym za opracowaniem *Strategii*, jest możliwość planowanego realizowania zadań mających na celu wykreowanie jak najlepszych warunków dla rozwiązywania najbardziej naglących problemów. Niezwykle istotne jest także osiągnięcie najbardziej pożądanego, z punktu widzenia społeczności lokalnej efektów, przy jednoczesnym wykorzystaniu dostępnych zasobów naturalnych, finansowych, organizacyjnych i ludzkich.

Struktura celów strategicznych:

Cel strategiczny I.

Gmina Baligród staje w obliczu wyzwań związanych z nasilającymi się negatywnymi zmianami demograficznymi oraz rosnącą konkurencją o mieszkańców, przedsiębiorców i turystów. Aby sprostać tym wyzwaniom należy podjąć szereg działań związanych z rozwojem sfery społecznej. Realizacja przyjętego celu wymaga zarówno inwestycji infrastrukturalnych, jak i rozwoju wysokiej jakości usług adresowanych do mieszkańców i odwiedzających. Pamiętać przy tym należy, że działania te winny sprzyjać wzrostowi aktywności mieszkańców i zwiększać zakres ich partycypacji w funkcjonowaniu i rozwoju gminy. Rozwój infrastruktury społecznej wymaga dalszej modernizacji obiektów pełniących funkcje edukacyjne, kulturalne i sportowo-rekreacyjne.

Cel strategiczny II.

Gmina Baligród powinna dążyć do wzrostu poziomu rozwoju gospodarczego oraz wzmocnienia swojej pozycji konkurencyjnej. Nie da się jednak tego osiągnąć bez efektywnie działającej gospodarki wykorzystującej zarówno zewnętrzne zasoby, jak i endogenne potencjały. Pamiętać przy tym należy, że efektywnie działający system gospodarczy zapewnia finansowanie realizacji celów społecznych i infrastrukturalnych. Konieczne będzie wzmocnienie kluczowych z punktu widzenia przyszłości gminy powiązanych ze sobą działów gospodarki tj. branży turystycznej, rolnictwa i sektora rolno-spożywczego. Rozwój niniejszych branż wymaga: inwestycji w sektor turystyczny tak aby wzmocnić jakość i dostępność miejsc o szczególnych walorach przyrodniczych i historycznych, rozwoju infrastruktury wspierającej turystykę, wzmocnienia pozycji rolnictwa zwłaszcza oferującego produkty ekologiczne i tradycyjne, rozwoju drobnego przetwórstwa rolnego, rozwoju wysokiej jakości miejsc noclegowych i usług gastronomicznych. Działaniom powyższym towarzyszyć powinna skoordynowana kampania reklamowa, informująca zarówno o walorach gminy, jak i produktach lokalnych.

Cel strategiczny III.

Trwały rozwój gminy Baligród, uwzględniający jej walory środowiskowe wymaga podjęcia inwestycji związanych z budową/modernizacją infrastruktury oraz poprawą funkcjonalności i jakości przestrzeni publicznej. W ramach niniejszego celu strategicznego podjęte zostaną działania związane z modernizacją infrastruktury. Modernizacji dróg, towarzyszyć powinna budowa/modernizacja chodników i dróg dla rowerów. Rozwój powyższej infrastruktury poprawi bezpieczeństwo mieszkańców, a także zwiększy dostępność gminy dla odwiedzających. Istotne znaczenia przypisano także działaniom zmierzającym do likwidacji niskiej emisji. W tym celu realizowane będą inwestycje związane z rozwojem infrastruktury sieciowej oraz poprawą efektywności energetycznej budynków. Jednocześnie wspierane będą inicjatywy zmierzające do wymiany tradycyjnych instalacji grzewczych oraz szeroko rozumianego rozwoju OZE. Poprawie jakości życia mieszkańców sprzyjać będą również działania związane z rewitalizacją przestrzeni publicznej. Jednocześnie podejmowane będą działania zmierzające do przystosowania gminy do zmian klimatu, a zwłaszcza usprawniające gospodarkę wodną i przeciwdziałające powodziom.

Cele szczegółowe:

Cele strategiczne		
I. Wzmocnienie sfery społecznej i jej dostosowanie do aktualnych i przyszłych wyzwań	II. Trwały rozwój gospodarczy czerpiący z lokalnych zasobów	III. Zrównoważone gospodarowanie przestrzenią uwzględniające potrzeby mieszkańców i środowiska naturalnego
Cele operacyjne		
I.1 Aktywizacja i integracja mieszkańców	II.1 Zintegrowany rozwój rolnictwa i turystyki	III.1 Rozwój OZE oraz rozbudowa i modernizacja infrastruktury sieciowej oraz zielonej i niebieskiej infrastruktury
I.2 Wzmocnienie oferty edukacyjnej	II.2 Wzmocnienie lokalnego rynku pracy	III.2 Modernizacja budynków i budowli oraz rewitalizacja przestrzeni publicznej
I.3 Wzmocnienie oferty służącej zagospodarowaniu czasu wolnego	II.3 Wzmocnienie promocji lokalnych produktów i usług	III.3 Usprawnienie gospodarki odpadami
I.4 Wielokierunkowe wzmocnienie działań prozdrowotnych	II.4 Wsparcie innowacyjnych przedsięwzięć i inicjatyw gospodarczych	III.4 Wzmocnienie zewnętrznej i wewnętrznej dostępności komunikacyjnej gminy
	II.5 Rozwój całorocznej infrastruktury i oferty turystycznej	
OSI I	OSI II	OSI III

I. Wzmocnienie sfery społecznej i jej dostosowanie do aktualnych i przyszłych wyzwań

Cel operacyjny I.1. Aktywizacja i integracja mieszkańców - Jak wynika z diagnozy, na terenie gminy Baligród funkcjonują organizacje pozarządowe. Jednak aktywność tych organizacji, jak i aktywność ogółu mieszkańców gminy jest niezadawalająca. Należy więc podjąć działania

aktywizujące i integrujące lokalną społeczność. Działania te muszą być skierowane zarówno bezpośrednio do mieszkańców, jak i do aktywnych organizacji pozarządowych. Należy opracować system bodźców, za pomocą których uda się przezwyciężyć widoczną apatię społeczeństwa oraz zmotywować jednostki i organizacje pozarządowe do większego zaangażowania w organizację lokalnych wydarzeń i w rozwój gminy. Jednym z przejawów aktywności społecznej jest rozwój organizacji pozarządowych, w tym fundacji i stowarzyszeń. Organizacje pozarządowe działają blisko społeczeństwa, a tym samym mogą efektywnie realizować wybrane zadania publiczne. W rezultacie są one kluczowym ogniwem integrującym miejscową społeczność. W ramach niniejszego działania należy z jednej strony wzmacniać już istniejące i aktywnie działające organizacje pozarządowe, a z drugiej strony wskazane byłoby stworzenie warunków dla rozwoju nowych. Aktywnym organizacjom należałoby w większym niż obecnie zakresie powierzać zadania związane z edukacją, ochroną zdrowia i opieką społeczną. Szczególne wsparcie należy kierować do organizacji realizujących projekty skierowane równocześnie do różnych grup wiekowych, umożliwiających budowę więzi międzypokoleniowych. Jednocześnie organizacje pozarządowe powinny w szerszym niż obecnie zakresie inicjować działania zmierzające do wzbogacenia oferty kulturalnej i sportowej dostępnej dla mieszkańców gminy. Docelowo organizacje pozarządowe powinny przejąć rolę animatorów życia kulturalnego i sportowego.

Cel operacyjny I.2. Wzmocnienie oferty edukacyjnej. Gmina Baligród charakteryzuje się dobrą dostępnością do infrastruktury edukacyjno-wychowawczej. Jednak wyniki z egzaminu ósmoklasisty osiągane przez uczniów ze szkół zlokalizowanych na terenie gminy, a zwłaszcza z matematyki i języka angielskiego nie są zadowalające. Dlatego też należy podjąć działania zmierzające do wzmocnienia procesu nauczania. W ramach niniejszego działania powinno się dążyć do realizacji nowoczesnych programów edukacyjnych, wspierających zainteresowania uczniów. Większy nacisk powinien zostać położony w szczególności na zwiększenie oferty zajęć dodatkowych, w tym z matematyki i języka angielskiego. Należy również wspierać dzieci i młodzież z problemami edukacyjnymi, poprzez realizację zajęć wyrównawczych. Równocześnie w szkołach należy tworzyć dobrze wyposażone pracownie przedmiotowe. Wskazane jest również doposażenie wszystkich placówek w nowoczesne pomoce dydaktyczne. Na terenie gminy zauważalny jest także problem związany z brakiem szkolnictwa zawodowego, co negatywnie wpływa na lokalny rynek pracy. Rozwiązanie tego problemu wykracza poza samodzielne możliwości gminy. Wskazana jest w tym zakresie współpraca z innymi JST (prowadzącymi tego rodzaju szkoły) w celu wspierania szkolnictwa zawodowego i tworzenia kierunków kształcenia uwzględniających potrzeby gminy Baligród. Na terenie gminy Baligród brak jest instytucjonalnych form opieki nad najmłodszymi dziećmi. Pełnią one ważną rolę w wychowaniu dzieci. Do form opieki nad dziećmi do lat trzech możemy zaliczyć żłobki oraz kluby dziecięce, w ramach, których realizowane są funkcje: opiekuńcza, wychowawcza oraz edukacyjna. Korzystanie z tego typu placówek ma również pozytywny wpływ na rynek pracy, dzięki możliwości uczestnictwa w nim rodziców dzieci.

Cel operacyjny I.3. Wzmocnienie oferty służącej zagospodarowaniu czasu wolnego. Jak wykazała diagnoza na terenie gminy Baligród mamy do czynienia z dobrą dostępnością do infrastruktury kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej. Niemniej jednak nadal wskazane są punktowe inwestycje związane z budową/modernizacją niniejszej infrastruktury (np. budowa hali sportowej). Równolegle należy wspierać instytucje kultury, placówki edukacyjne w ich działaniach na rzecz poszerzenia i uatrakcyjnienia oferty adresowanej do mieszkańców, w tym do młodzieży. Wskazane

są działania na rzecz poprawy aktywności fizycznej wśród młodzieży i mieszkańców i tworzenie klubów sportowych. Wskazana jest również intensyfikacja działań promocyjnych adresowanych do mieszkańców, informujących o wydarzeniach kulturalnych i sportowych. W tym celu w szerszym zakresie należy wykorzystywać nowe technologie.

Cel operacyjny I.4. Wielokierunkowe wzmocnienie działań prozdrowotnych. Promocja i ochrona zdrowia mieszkańców należą do ważnych zadań. Jak wynika z diagnozy na terenie gminy Baligród widoczne są braki wśród personelu medycznego. Dotyczy to zarówno pielęgniarek, jak i lekarzy. W celu poprawy jakości usług z zakresu opieki zdrowotnej należy wspierać działania zmierzające do wzmocnienia i poprawy funkcjonowania placówek medycznych.

II. Trwały rozwój gospodarczy czerpiący z lokalnych zasobów

Cel operacyjny II.1. Zintegrowany rozwój rolnictwa i turystyki. Jak wynika z diagnozy oraz z ankiet gmina Baligród posiada duży potencjał do rozwoju turystyki oraz rolnictwa oferującego produkty ekologiczne i tradycyjne. Możliwy jest również rozwój drobnego przetwórstwa oferującego produkty żywnościowe wysokiej jakości. Dlatego wskazany jest rozwój infrastruktury turystycznej. Działania powinny zmierzać do poszerzenia zakresu funkcjonalnego oraz dostępności i jakości już istniejącej infrastruktury oraz skoordynowanej budowy nowych urządzeń. Muszą powstać nowe trasy rowerowe i szlaki piesze łączące zabytki kultury materialnej i miejsca o szczególnych walorach przyrodniczych. Jednocześnie istniejące trasy winny być w miarę istniejących potrzeb modernizowane. Atrakcyjność turystyczną obszaru zwiększy również budowa: punktów widokowych, stanowisk do łowienia ryb itp. Wzdłuż szlaków należy stawiać obiekty małej architektury dające możliwość wypoczynku i schronienia. Jednocześnie w miejscach newralgicznych powinny zostać zlokalizowane miejsca parkingowe oraz stojaki na rowery. Jednak pamiętać należy, że sprawne funkcjonowanie branży turystycznej wymaga także rozwoju przedsiębiorstw oferujących komplementarne produkty i usługi, w tym produkty lokalne. Szczególną wagę należy w tym zakresie przypisać rolnictwu. Mając na uwadze uwarunkowania przyrodnicze obszaru oraz kształtujące się w Polsce i na świecie trendy gospodarcze i społeczne winno się wspierać rozwój ekologicznego rolnictwa i małego przetwórstwa w zakresie produkcji żywności wysokiej jakości.

Cel operacyjny II.2. Wzmocnieni lokalnego rynku pracy. W ramach niniejszego działania należy wspierać inicjatywy zmierzające do tworzenia nowych, całorocznych miejsc pracy, w tym dla osób z wyższym wykształceniem i o wysokich kwalifikacjach. Podejście takie powinno ograniczyć odpływ z terenu gminy młodych, wykształconych ludzi. Jednocześnie, jak już zaznaczono w działaniu poświęconemu edukacji należy, w miarę posiadanych możliwości wspierać proces kształcenia zawodowego tak aby było ono dostosowane do aktualnych i przyszłych potrzeb rynku pracy. Jednocześnie należy dążyć do podnoszenia kwalifikacji zawodowych mieszkańców, poprzez współorganizowanie i promowanie kursów i szkoleń ułatwiających dokończenie i przekwalifikowanie pracowników.

Cel operacyjny II.3. Wzmacnianie promocji lokalnych produktów i usług. Ważne znaczenie dla rozwoju gminy Baligród ma promocja jej potencjału turystycznego. Działania promocyjne powinny być realizowane z wykorzystaniem technologii i narzędzi informacyjno-komunikacyjnych. Władze lokalne wspierane przez podmioty gospodarcze powinny aktywnie uczestniczyć w regionalnych, krajowych oraz międzynarodowych przedsięwzięciach promocyjnych. Szczególnie ważna będzie

promocja produktów tradycyjnych, ekologicznych i lokalnych. Realizacji niniejszego priorytetu sprzyjałby udział gminy w programach promujących walory województwa.

Cel operacyjny II.4. Wsparcie innowacyjnych przedsięwzięć i inicjatyw gospodarczych. Trwały rozwój gospodarczy gminy zależy m.in. od innowacyjności lokalnych przedsiębiorstw. Jednocześnie władze lokalne winny także wspierać działalność firm poprzez pomoc w pozyskiwaniu zewnętrznych źródeł finansowania. Należy również promować działania zmierzające do zastosowania w przedsiębiorstwach technologii proekologicznych. Jednocześnie powinno się także kreować warunki sprzyjające kooperacji przedsiębiorstw. W związku z tym, władze lokalne powinny wspierać współpracę lokalnych firm w ramach sieci i klastrów.

Cel operacyjny II.5. Rozwój całorocznej infrastruktury i oferty turystycznej. Potencjał turystyczny gminy Baligród to jej położenie i środowisko naturalne. Aby jednak mieszkańcy i turyści mogli czerpać większe korzyści z działalności turystycznej konieczny jest dalszy rozwój bazy noclegowej oraz dywersyfikacja oferty rekreacyjnej i spędzania wolnego czasu. Podejmowane działania powinny uwzględniać oczekiwania osób ze szczególnymi potrzebami, możliwość zabawy i wypoczynku połączonego z edukacją ekologiczną. Gmina winna opracować system bodźców wspierających inwestycje zmierzające do powstawania miejsc noclegowych oraz usług gastronomicznych. W lokalach gastronomicznych winny być oferowane produkty pochodzące od lokalnych dostawców. Jako uzupełnienie powyższej oferty należy również wspierać powstawanie kempingów i pól biwakowych.

III. Zrównoważone gospodarowanie przestrzenią uwzględniające potrzeby mieszkańców i środowiska naturalnego

Cel operacyjny III.1. Rozwój OZE oraz rozbudowa i modernizacja infrastruktury sieciowej oraz zielonej i niebieskiej infrastruktury. Poniesienie poziomu życia mieszkańców oraz wzrost atrakcyjności turystycznej gminy wymaga inwestycji w poprawę stanu środowiska naturalnego. W tym celu należy rozwijać OZE, a także rozbudowywać i modernizować infrastrukturę sieciową oraz zieloną i niebieską infrastrukturę. Jak wynika przeprowadzonej diagnozy część gospodarstw posiada instalacje fotowoltaiczne. Gmina wspierać będzie inicjatywy zmierzające do tworzenia na jej terenie instalacji produkujących energię z odnawialnych źródeł. Promowane będzie tworzenie skupisk małych źródeł wytwarzania energii ulokowanych blisko miejsca odbioru. Wspierane będą działania zmierzające do wytwarzania energii elektrycznej za pomocą: agregatów, małych turbin, ogniw fotowoltaicznych, ogniw paliwowych. Jednocześnie gmina Baligród aktywnie uczestniczyć będzie w pozyskiwaniu środków zewnętrznych na inwestycje w odnawialne źródła energii. W ramach działania kontynuowane będą również inwestycje infrastrukturalne związane z ochroną środowiska. Gmina realizować będzie działania zmierzające do rozwoju sieci wodociągowej, kanalizacyjnej oraz wspierać rozwój sieci gazowej. Równocześnie w zależności od zdiagnozowanych potrzeb prowadzona będzie modernizacja infrastruktury sieciowej. Nowoczesna gmina wymaga inwestycji w rozwój tzw. zielonej i niebieskiej infrastruktury. W ramach niniejszego priorytetu nacisk zostanie położony na zwiększenie udziału terenów zielonych i samej zieleni w strukturze gminy. Zielone (roślinne) i niebieskie (wodne) obszary pomogą w stworzeniu zróżnicowanego środowiska naturalnego na obszarach objętych budownictwem mieszkaniowym. Ważnym zadaniem będzie zakładanie nowych i odnowa istniejących terenów zieleni i parków. W tym celu kontynuowane będą nasadzenia drzew

i krzewów. Promowane i w miarę posiadanych środków realizowane będą inwestycje związane z zagospodarowaniem wód opadowych na terenach budownictwa jedno i wielorodzinnego oraz terenach rekreacyjnych.

Cel operacyjny III.2. Modernizacja budynków i budowli oraz rewitalizacja przestrzeni publicznej.

W ramach niniejszego działania podejmowane będą inwestycje, które powinny doprowadzić do uporządkowania i uatrakcyjnienia przestrzeni publicznej. Tam, gdzie to możliwe przestrzeni publicznej należy nadać funkcję rekreacyjno-integracyjną. Poprawie funkcjonalności przestrzeni publicznej służyć będą działania związane z budową i modernizacją obiektów małej architektury. Kluczowym zadaniem będzie modernizacja budynków i budowli znajdujących się w zasobach gminy. Jednocześnie powyższym działaniom towarzyszyć powinna rewitalizacja otoczenia. Modernizacji budynków i budowli towarzyszyć będą działania zmierzające do poprawy efektywności energetycznej infrastruktury publicznej. Promowane i wspierane będą działania zmierzające do zastosowania przez mieszkańców proekologicznych systemów grzewczych. W wyniku podjętych działań powinno wzrosnąć znaczenie energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych. Równocześnie prowadzone będą działania zmierzające do poprawy efektywności energetycznej budynków. Wspierane będą działania zmierzające do zmniejszenia energochłonności budynków (np. termomodernizacja, wymiana oświetlenia na energooszczędne, wymiana źródeł ciepła, instalacja odnawialnych źródeł energii). W ramach działań rewitalizacyjnych należy również prowadzić inwestycje związane z modernizacją oświetlenia ulicznego. Priorytetem przy modernizacji oświetlenia ulicznego powinno być wykorzystanie energooszczędnych technologii, dzięki czemu zmniejszy się zużycie energii elektrycznej. Istotne będą też prace prowadzące do dostosowania budynków i całej przestrzeni do potrzeb osób z niepełnosprawnościami i seniorów.

Cel operacyjny III.3. Usprawnienie gospodarki odpadami. Jak wykazała diagnoza na terenie gminy mamy do czynienia z dobrze funkcjonującą gospodarką odpadami. Niemniej jednak należy dążyć do jej dalszego usprawnienia, tak aby w jeszcze większym stopniu wykorzystywać efektywny recykling. Konsekwentnie prowadzona polityka promowania segregacji odpadów powinna doprowadzić do dalszego zminimalizowania udziału odpadów zmieszanych w łącznej masie odpadów. Jednocześnie należy podejmować działania edukacyjno-informacyjne, dotyczące ekologii i zasad wykorzystania odpadów.

Cel operacyjny III.4. Wzmocnienie zewnętrznej i wewnętrznej dostępności komunikacyjnej gminy. Jak wynika z diagnozy na terenie gminy Baligród funkcjonuje dobrze rozwinięta sieć dróg gminnych. Jednocześnie problemem jest niezadawalający stan techniczny dróg. Jednocześnie w miarę zdiagnozowanych potrzeb należy rozbudowywać i modernizować drogi gminne. Rozwojowi infrastruktury transportowej towarzyszyć musi poprawa bezpieczeństwa pieszych i rowerzystów. Osiągnięcie niniejszego celu wymaga budowy i modernizacji chodników, dróg dla rowerów oraz oświetlenia ulicznego. Docelowo wysokiej jakości i dobrze oświetlone ciągi pieszo-rowerowe winny łączyć poszczególne miejscowości oraz miejsca o szczególnych walorach historycznych i przyrodniczych.

Kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych i operacyjnych

Kierunki działań oznaczają kierunki koncentracji wspólnych wysiłków podejmowanych przez Gminę Baligród oraz jej partnerów publicznych, społecznych i gospodarczych. Odpowiadają na pytanie „co jest do zrobienia?”, a także służą realizacji założonych celów i są podstawą wdrażania strategii. Strategia powinna określać kierunki działań lub tam, gdzie to jest możliwe, konkretne działania.

I. Wzmocnienie sfery społecznej i jej dostosowanie do aktualnych i przyszłych wyzwań

Cel operacyjny I.1. Aktywizacja i integracja mieszkańców

Kierunki działań w ramach celu operacyjnego:

- wspieranie postaw prospołecznych, obywatelskich i aktywnego działania na rzecz lokalnej społeczności.
- działania na rzecz zwiększenia aktywności lokalnych grup artystycznych, stowarzyszeń, grup hobbyistycznych;
- budowanie poczucia przynależności do lokalnej społeczności, kultywowanie tradycji, zachowanie pamięci o lokalnej historii;
- wspieranie działalności organizacji pozarządowych i współpraca z nimi;

Cel operacyjny I.2. Wzmocnienie oferty edukacyjnej

Kierunki działań w ramach celu operacyjnego:

- zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych dla dzieci, zarówno na poziomie szkolnym, jak i przedszkolnym poprzez zakup wyposażenia i pomocy dydaktycznych;
- poprawa jakości usług opieki i edukacji dzieci i młodzieży poprzez m.in. budowę lub modernizację bazy oświatowej;
- tworzenie infrastruktury zapewniającej opiekę nad dziećmi do lat 3;
- wspieranie rozwoju talentów dzieci i młodzieży;

Cel operacyjny I.3. Wzmocnienie oferty służącej zagospodarowaniu czasu wolnego

Kierunki działań w ramach celu operacyjnego:

- organizacja zajęć kulturalnych, edukacyjnych i integracyjnych dla dorosłych, w tym dla seniorów;
- promowanie zdrowego trybu życia i aktywności fizycznej wśród dzieci, młodzieży i dorosłych, poprzez inwestycje w infrastrukturę sportową i rekreacyjną;
- organizacja pozaszkolnych zajęć edukacyjnych, sportowych oraz kółek zainteresowań dla dzieci i młodzieży;

Cel operacyjny I.4. Wielokierunkowe wzmocnienie działań prozdrowotnych

Kierunki działań w ramach celu operacyjnego:

- wspieranie działań zmierzających do wzmocnienia i poprawy funkcjonowania placówek medycznych;
- rozwój usług opiekuńczych na rzecz osób starszych, niesamodzielnych, niepełnosprawnych;
- promocja zdrowego stylu życia;

II. Trwały rozwój gospodarczy czerpiący z lokalnych zasobów

Cel operacyjny II.1. Zintegrowany rozwój rolnictwa i turystyki

Kierunki działań w ramach celu operacyjnego:

- zachowanie, ochrona i zrównoważone wykorzystanie systemu przyrodniczego na obszarze gminy;
- rozwój aktywnego wypoczynku i zwiększenie potencjału turystycznego gminy m.in. poprzez rozbudowę i oznakowanie rekreacyjno-turystycznych tras rowerowych oraz szlaków turystycznych wraz z miejscami do odpoczynku;
- tworzenie nowych produktów turystycznych w oparciu o istniejącą już infrastrukturę;
- wsparcie drobnego przetwórstwa oferującego produkty regionalne (np. żywnościowe);
- opracowanie oferty turystycznej dla osób ze szczególnymi potrzebami;
- modernizacja istniejących i stworzenie nowych miejsc parkingowych przy kluczowych obiektach turystycznych i rekreacyjnych,

Cel operacyjny II.2. Wzmocnieni lokalnego rynku pracy

Kierunki działań w ramach celu operacyjnego:

- wspieranie inicjatyw zmierzających do tworzenia nowych, całorocznych miejsc pracy;
- wspieranie procesu kształcenia się zawodowego dostosowanego do aktualnych i przyszłych potrzeb rynku pracy;
- podnoszenie kwalifikacji zawodowych mieszkańców gminy;
- połączenie oferty turystycznorekreacyjnej z edukacją ekologiczną (np. zagrody edukacyjne);

Cel operacyjny II.3. Wzmacnianie promocji lokalnych produktów i usług

Kierunki działań w ramach celu operacyjnego:

- promocja Gminy poprzez utworzenie publikacji, map, broszur informacyjnych itp.,
- podejmowanie działań promocyjnych z wykorzystaniem środków masowego przekazu, mediów społecznościowych i stron internetowych,

- promocja produktów lokalnych dzięki współpracy z organizacjami pozarządowymi np. kołami gospodyń wiejskich;
- organizacja nowych przedsięwzięć kulturalnych i sportowych, promujących gminę, ukierunkowanych na przebywających w gminie turystów;

Cel operacyjny II.4. Wsparcie innowacyjnych przedsięwzięć i inicjatyw gospodarczych

Kierunki działań w ramach celu operacyjnego:

- promocja inwestycyjna Gminy,
- udział w partnerstwach na rzecz wzajemnej promocji inwestycyjnej, zarówno krajowych, jak i transgranicznych,
- działania na rzecz współpracy pomiędzy przedsiębiorcami, samorządem, organizacjami wspierania biznesu, zarówno w skali lokalnej, jak też ponadlokalnej i transgranicznej,
- wsparcie przedsiębiorców w rozwoju działalności gospodarczej i tworzeniu nowych miejsc pracy
- pozyskiwanie terenów inwestycyjnych i uzbrajanie ich.

Cel operacyjny II.5. Rozwój całorocznej infrastruktury i oferty turystycznej

Kierunki działań w ramach celu operacyjnego:

- wspieranie inicjatyw związanych z budową bazy noclegowej, biwakowej i kempingowej;
- wspieranie rozwoju agroturystyki;

III. Zrównoważone gospodarowanie przestrzenią uwzględniające potrzeby mieszkańców i środowiska naturalnego

Cel operacyjny III.1. Rozwój OZE oraz rozbudowa i modernizacja infrastruktury sieciowej oraz zielonej i niebieskiej infrastruktury

Kierunki działań w ramach celu operacyjnego:

- rozbudowa i modernizacja infrastruktury wodociągowej;
- rozbudowa i modernizacja infrastruktury kanalizacyjnej;
- współpraca z operatorami w zakresie rozbudowy sieci gazociągowej;
- wsparcie wymiany wysokoemisyjnych źródeł ciepła na ekologiczne;
- tworzenie warunków do rozbudowy instalacji OZE na obszarze Gminy;
- utworzenie stacji ładowania samochodów elektrycznych;
- utworzenie sieci punktów pomiarowych monitorujących jakość powietrza na obszarze Gminy;

Cel operacyjny III.2. Modernizacja budynków i budowli oraz rewitalizacja przestrzeni publicznej

Kierunki działań w ramach celu operacyjnego:

- rewitalizacja przestrzeni publicznej;
- budowa nowych alejek w parkach, miejscach zalesionych i centrach miejscowości;
- ochrona i renowacja zabytkowych budynków, parków, cmentarzy;
- promowanie wśród mieszkańców i przedsiębiorców rozwiązań podnoszących estetykę i ład przestrzenny.
- termomodernizacja budynków użyteczności publicznej;
- podejmowanie działań na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie dostosowania do ich potrzeb przestrzeni i obiektów użyteczności publicznej, a także w zakresie ich obsługi.
- likwidacja barier architektonicznych w budynkach użyteczności publicznej i w przestrzeni publicznej;

Cel operacyjny III.3. Usprawnienie gospodarki odpadami

Kierunki działań w ramach celu operacyjnego:

- zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców;
- promowanie segregacji wytwarzanych odpadów komunalnych.
- przeciwdziałanie degradacji środowiska leśnego;

Cel operacyjny III.4. Wzmocnienie zewnętrznej i wewnętrznej dostępności komunikacyjnej gminy

Kierunki działań w ramach celu operacyjnego:

- modernizacja sieci dróg gminnych;
- przebudowa mostów i przepustów na terenie Gminy ;
- rozbudowa sieci ścieżek pieszo-rowerowych w Gminie we współpracy z gminami ościennymi;
- współpraca z Zarządem Dróg Powiatowych i Zarządem Dróg Wojewódzkich w zakresie budowy, rozbudowy i modernizacji dróg powiatowych i wojewódzkich;
- modernizacja systemu oświetlenia ulicznego.

Spójność kierunków rozwoju Gminy z kierunkami wynikającymi ze strategii rozwoju województwa

Strategia Rozwoju Gminy Baligród na lata 2023-2030 wpisuje się w ustalenia nadrzędnego dokumentu na poziomie regionalnym, jakim jest Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2030. Poniżej wykazano spójność celów zdefiniowanych w niniejszej Strategii z celami określonymi w strategii na szczeblu wojewódzkim.

Tabela 43 Zgodność celów Strategii Rozwoju Gminy Baligród na lata 2023-2030 ze Strategią rozwoju województwa - Podkarpackie 2030

Strategia Rozwoju Gminy Baligród na lata 2023 – 2030	Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2030
Cel strategiczny I Wzmocnienie sfery społecznej i jej dostosowanie do aktualnych i przyszłych wyzwań	OBSZAR TEMATYCZNY 2. KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY
Cel operacyjny I.1. Aktywizacja i integracja mieszkańców	2.6. Włączenie społeczne
Cel operacyjny I.2. Wzmocnienie oferty edukacyjnej	2.1. Edukacja
Cel operacyjny I.3. Wzmocnienie oferty służącej zagospodarowaniu czasu wolnego	2.6. Włączenie społeczne 2.7. Aktywny styl życia i sport
Cel operacyjny I.4. Wielokierunkowe wzmocnienie działań prozdrowotnych	2.2. Regionalna polityka zdrowotna 2.7. Aktywny styl życia i sport
Cel strategiczny II Trwały rozwój gospodarczy czerpiący z lokalnych zasobów	OBSZAR TEMATYCZNY 1 GOSPODARKA I NAUKA OBSZAR TEMATYCZNY 2. KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY OBSZAR TEMATYCZNY 3. INFRASTRUKTURA DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU I ŚRODOWISKA
Cel operacyjny II.1. Zintegrowany rozwój rolnictwa i turystyki	1.3. Konkurencyjność gospodarki poprzez innowacje i nowoczesne technologie 2.3. Kultura i dziedzictwo kulturowe 2.4. Rynek pracy 3.5. Rozwój infrastruktury służącej prowadzeniu działalności gospodarczej i turystyki
Cel operacyjny II.2. Wzmocnienie lokalnego rynku pracy	2.4. Rynek pracy 2.6. Włączenie społeczne
Cel operacyjny II.3. Wzmacnianie promocji lokalnych produktów i usług	2.3. Kultura i dziedzictwo kulturowe
Cel operacyjny II.4. Wsparcie innowacyjnych przedsięwzięć i inicjatyw gospodarczych	1.3. Konkurencyjność gospodarki poprzez innowacje i nowoczesne technologie 2.4. Rynek pracy 2.6. Włączenie społeczne
Cel operacyjny II.5. Rozwój całorocznej infrastruktury i oferty turystycznej	3.5. Rozwój infrastruktury służącej prowadzeniu działalności gospodarczej i turystyki
Cel strategiczny I Zrównoważone gospodarowanie przestrzenią uwzględniające potrzeby mieszkańców i środowiska naturalnego	OBSZAR TEMATYCZNY 3. INFRASTRUKTURA DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU I ŚRODOWISKA OBSZAR TEMATYCZNY 4. DOSTĘPNOŚĆ USŁUG
Cel operacyjny III.1. Rozwój OZE oraz rozbudowa i modernizacja infrastruktury sieciowej oraz zielonej i niebieskiej infrastruktury	3.1. Bezpieczeństwo energetyczne i OZE 3.7. Zapobieganie i minimalizowanie skutków zagrożeń antropogenicznych
Cel operacyjny III.2. Modernizacja budynków i budowli oraz rewitalizacja przestrzeni publicznej	2.6. Włączenie społeczne 3.1. Bezpieczeństwo energetyczne i OZE 4.2. Planowanie przestrzenne wspierające aktywizację społeczności i aktywizacja obszarów zdegradowanych
Cel operacyjny III.3. Usprawnienie gospodarki odpadami	3.7. Zapobieganie i minimalizowanie skutków zagrożeń antropogenicznych
Cel operacyjny III.4. Wzmocnienie zewnętrznej i wewnętrznej dostępności komunikacyjnej gminy	3.1. Bezpieczeństwo energetyczne i OZE 3.2. Rozwój infrastruktury transportowej oraz integracji międzygałęziowej transportu 3.5. Rozwój infrastruktury służącej prowadzeniu działalności gospodarczej i turystyki

Źródło: Opracowanie własne

Oczekiwane rezultaty planowanych działań, w tym w wymiarze przestrzennym oraz wskaźniki ich osiągnięcia

Rezultaty są bezpośrednim efektem planowanych do realizacji działań strategicznych. Opisują zmiany, jakie mają zostać wywołane dzięki wdrażanym przedsięwzięciom. Z uwagi na fakt, iż muszą być one mierzalne i weryfikowalne, określa się je w ujęciu wskaźnikowym.

Określono, iż planowane do realizacji w ramach strategii przedsięwzięcia przyczynią się do osiągnięcia następujących rezultatów:

Oczekiwany rezultat planowanych działań	Wskaźnik produktu	Wartość bazowa (2021 r.)	Wartość docelowa (2030 r.)
Sfera społeczna			
Aktywizacja i integracja mieszkańców	liczba nowych przedsięwzięć integracyjnych dla niepełnosprawnych (szt.)	0	2
	liczba nowych przedsięwzięć adresowanych do seniorów (szt.)	0	2
Wzmocnienie oferty edukacyjnej	liczba nowych zajęć pozaszkolnych dla dzieci i młodzieży (szt.)	0	6
	liczba zmodernizowanych/doposażonych placówek oświatowych	0	1
	liczba placówek zapewniających opiekę nad dziećmi do lat 3 (szt.)	0	1
Wzmocnienie oferty służącej zagospodarowaniu czasu wolnego	liczba nowych wydarzeń kulturalnych, edukacyjnych dla dorosłych (szt.)	0	2
	liczba nowych i zmodernizowanych obiektów sportowo-rekreacyjnych (szt.)	0	4
Wielokierunkowe wzmocnienie działań prozdrowotnych	liczba wybudowanych obiektów infrastruktury społecznej (szt.)	1	2
	Liczba projektów poprawiających działanie placówek medycznych (szt.)	0	2
	Liczba kampanii promujących zdrowy styl życia (szt.)	0	4
Sfera gospodarcza			
Zintegrowany rozwój rolnictwa i turystyki	Liczba projektów wspierających drobne przetwórstwo (szt.)	0	2
	Liczba stworzonych nowych produktów turystycznych (szt.)	0	5
	długość utworzonych i rozbudowanych tras rowerowych oraz szlaków turystycznych (km.)	119,3	140,0
Wzmocnienie lokalnego rynku pracy	liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gminy (szt.)	429	504
	liczba osób pracujących na terenie gminy (os.)	266	320
	udział zarejestrowanych osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (%)	11,2	8,9

	Liczba szkoleń podnoszących kwalifikacje zawodowe (szt.)	0	4
Wzmacnianie promocji lokalnych produktów i usług	liczba nowych produktów turystycznych (szt.)	0	5
	liczba przedsięwzięć promujących gminę jako obszar atrakcyjny dla turystów (szt.)	0	4
	liczba nowych przedsięwzięć kulturalnych i sportowych, ukierunkowanych na turystów (szt.)	0	6
Wsparcie innowacyjnych przedsięwzięć i inicjatyw gospodarczych	liczba przedsięwzięć promujących gminę jako obszar atrakcyjny dla inwestorów (szt.)	0	3
	Liczba partnerstw na rzecz promocji inwestycyjnej (szt.)	0	3
Rozwój całorocznej infrastruktury i oferty turystycznej	liczba powstałych obiektów noclegowych, biwaków i kempingów (szt.)	0	15
Strefa przestrzenna			
Rozwój OZE oraz rozbudowa i modernizacja infrastruktury sieciowej oraz zielonej i niebieskiej infrastruktury	udział osób korzystających z sieci kanalizacyjnej w liczbie ludności ogółem (%)	5,2	30,0
	udział osób korzystających z sieci wodociągowej w liczbie ludności ogółem (%)	50,5	85,0
	udział osób korzystających z sieci gazowej w liczbie ludności ogółem (%)		
	liczba utworzonych stacji ładowania samochodów elektrycznych (szt.)	0	1
	liczba zrealizowanych inwestycji OZE (szt.)	1	5
Modernizacja budynków i budowli oraz rewitalizacja przestrzeni publicznej	liczba zrealizowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych przestrzeni publicznej (szt.)	0	4
	liczba odnowionych miejsc i obiektów zabytkowych (szt.)	0	2
	liczba budynków użyteczności publicznej poddanych termomodernizacji (szt.)	1	6
	liczba budynków użyteczności publicznej, w których zlikwidowano bariery architektoniczne (szt.)	1	5
Usprawnienie gospodarki odpadami	Liczba projektów wspierających segregację odpadów (szt.)	0	4
	liczba zrealizowanych przedsięwzięć promujących działania na rzecz ochrony środowiska i zwiększających świadomość ekologiczną mieszkańców i turystów (szt.)	0	5
Wzmocnienie zewnętrznej i wewnętrznej	długość zmodernizowanych dróg gminnych (km)	0	8,0
	długość wybudowanych ścieżek pieszo-rowerowych (km)	50,0	70,0

dostępności komunikacyjnej gminy	liczba przebudowanych mostów i przepustów (szt.)	0	2
---	--	---	---

Wskaźniki zostały przyporządkowane do planowanych podstawowych efektów dla każdej ze sfer: społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Uporządkowane są od wskaźników produktu, opisujących bezpośredni skutek wdrożenia inwestycji lub przedsięwzięcia, przez rezultat - efekt uzyskany dzięki wykorzystywaniu produktów, po oddziaływanie - szerszy wpływ przedsięwzięcia na dane zjawisko.

WIELOLETNI PLAN INWESTYCYJNY

Nieodzownym elementem każdej Strategii Rozwoju jest Wieloletni Plan Inwestycyjny, zawierający kluczowe i strategiczne inwestycje planowane do wykonania w celu realizacji założeń i priorytetów, wskazanych w dokumencie strategicznym. Poniżej zamieszczono tabelę z kartami zadań, zawierającymi wybrane inwestycje kluczowe dla mieszkańców i władz gminy, których realizacja w szczególny sposób wpłynie na zmianę standardu życia mieszkańców.

Wybrane inwestycje, przedstawione poniżej nie wyczerpują katalogu przedsięwzięć możliwych do realizacji w ramach niniejszej strategii, lecz będą bezpośrednio wpisywać się w realizację wskazanych w rozdziale 8 *Plan operacyjny Strategii Rozwoju Gminy Baligród na lata 2023-2030 oraz kierunki interwencji rozwoju gminy*.

Przedsięwzięcia zaplanowane do realizacji wynikają z diagnozy społeczno – gospodarczo - przestrzennej gminy Baligród, przeprowadzonej na jej podstawie analizy SWOT oraz w oparciu o opinie mieszkańców wyrażone w czasie badania ankietowego jak również w oparciu o potrzeby zgłoszone przez władze gminy.

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia i zakres	Okres realizacji	Szacunkowa wartość inwestycji w zł	Źródła finansowania	Cel operacyjny (oznaczenie)
Karta zadania nr 1	Inwestycje w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną: - budowa oraz modernizacja sieci wodociągowej, - budowa sieci kanalizacyjnej. - budowa przydomowych oczyszczalni ścieków, - budowa oczyszczalni ścieków, przepompowni ścieków położonych na terenie gminy oraz stacji uzdatniania wody na terenie Gminy Baligród (Baligród, Cisowiec, Jabłonki, Kielczawa, Mchawa, Nowosiółki, Rostoki Dolne, Stężnica, Zahoczewie, Żerdenka)	2023-2030	40 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej; Środki własne.	III.1
Karta zadania nr 2	Budowa sieci dróg rowerowych (ścieżek rowerowych) na obszarze Gminy Baligród (Baligród, Jabłonki, Kielczawa, Rostoki Dolne, Stężnica,)	2023-2030	500 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne.	II.1
Karta zadania nr 3	Budowa, przebudowa, modernizacja mostów, przepustów (Baligród, Mchawa)	2023-2030	40 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne.	III.4

Karta zadania nr 4	Pozyskiwanie terenów pod inwestycje oraz ich uzbrojenie (Baligród, Cisowiec, Jabłonki, Kielczawa, Mchawa, Nowosiółki, Roztoki Dolne, Stężnica, Zahoczewie, Żerdenka)	2023-2030	200 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne.	II.4
Karta zadania nr 5	Modernizacja systemu oświetlenia ulicznego (wymiana i montaż nowych lamp energooszczędnych) na obszarze Gminy Baligród (Baligród, Jabłonki, Mchawa, Nowosiółki, Zahoczewie, Żerdenka)	2023-2030	2 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne.	III.4
Karta zadania nr 6	Budowa, przebudowa modernizacja dróg lokalnych i chodników na obszarze Gminy Baligród (Baligród, Mchawa, Nowosiółki, Zahoczewie)	2023-2030	4 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko; Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne.	III.4
Karta zadania nr 7	Utworzenie stacji ładowania samochodów elektrycznych a także rowerów oraz hulajnóg na terenie Gminy (Baligród, Nowosiółki)	2023-2030	500 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko; Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027;	III.1

				Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne.	
Karta zadania nr 8	Rozwój odnawialnych źródeł energii na terenie Gminy Baligród (Baligród, Cisowiec, Jabłonki, Kielczawa, Mchawa, Nowosiółki, Rostoki Dolne, Stężnica, Zahoczewie, Żerdenka)	2023-2030	5 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko; Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne.	III.1
Karta zadania nr 6	Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej na terenie gminy (Baligród, Jabłonki, Kielczawa, Mchawa, Rostoki Dolne, Stężnica)	2023-2030	5 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne.	II.1
Karta zadania nr 7	Modernizacja obiektów sportowo-rekreacyjnych oraz budowa hali sportowej w miejscowości Baligród	2023-2030	10 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne.	I.3

Karta zadania nr 8	Remont i modernizacja zabytkowych budynków oraz parków na terenie miejscowości Baligród	2023-2030	1 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Podkarpacki Wojewódzki Konserwator Zabytków, Środki własne.	III.2
Karta zadania nr 9	Poprawa stanu środowiska naturalnego poprzez wyeliminowanie pokryć dachowych i innych odpadów zawierających azbest na terenie Gminy Baligród (Baligród, Cisowiec, Jabłonki, Kielczawa, Mchawa, Nowosiółki, Rostoki Dolne, Stężnica, Zahoczewie, Żerdenka)	2023-2030	500 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej; Środki własne.	III.2
Karta zadania nr 10	Rozwój zaplecza sportowo-rekreacyjnego na terenie Gminy Baligród (m.in. poprzez budowę i modernizację placów zabaw, boisk sportowych wraz z zapleczem sportowym, boiska wielofunkcyjnego do lekkoatletyki, basenu, punktów widokowych, ścieżek ekologicznych, smart ławek, a także budowę multi-dyscyplinarnych, modułowych, całorocznych obiektów sportowych przewidzianych w sezonie zimowym np. w formie lodowisk oraz w sezonie letnim przekształconych np. w formę: torów rolkowych/wrotkarskich, rolkowisk, pumptracków bądź skateparków, itp.) (Baligród, Cisowiec, Mchawa, Nowosiółki, Rostoki Dolne)	2023-2030	1 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Ministerstwo Sportu i Turystyki, Środki własne.	I.3
Karta zadania nr 11	Niwelacja barier architektonicznych dla osób ze szczególnymi potrzebami w budynkach użyteczności publicznych i w przestrzeni publicznej (Baligród, Cisowiec, Kielczawa, Mchawa, Rostoki Dolne)	2023-2030	1 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; PFRON, Środki własne.	III.2

Karta zadania nr 12	Termomodernizacja oraz modernizacja budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Baligród (Baligród, Mchawa, Nowosiółki, Rostoki Dolne, Stężnica, Zahoczewie)	2023-2030	10 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;; Środki własne.	III.2
Karta zadania nr 13	Modernizacja i rozbudowa infrastruktury oświatowo – edukacyjnej w miejscowości Baligród wraz z doposażeniem placówek oświatowych w nowoczesne pomoce dydaktyczne	2023-2030	5 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne.	I.2
Karta zadania nr 14	Budowa infrastruktury społecznej typu Dom Seniora, Klub Seniora, świetlice środowiskowe w miejscowości Baligród	2023-2030	500 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej Środki własne.	I.4
Karta zadania nr 15	Rewitalizacja przestrzeni publicznej poprzez budowę ścieżek spacerowych i alejek na ogólnodostępnych terenach zielonych; montaż ławek, koszy na śmieci oraz stojaków na rowery	2023-2030	400 000,00	Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Środki własne.	III.2
Karta zadania nr 16	Budowa kotłowni opalanej zrębką drzewną, budowa sieci ciepłowniczej w miejscowości Baligród	2023-2030	24 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;;	III.1

				Środki własne.	
Karta zadania nr 17	Budowa infrastruktury zapewniającej opiekę najmłodszym dzieciom, w tym budowa żłobka na terenie Gminy Baligród	2023-2030	4 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych; Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej Środki własne.	I.2

KSZTAŁTOWANIE PRZESTRZENI GMINY ORAZ OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI

10.1. Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie

Ustalenia i rekomendacje dotyczące prowadzenia polityki przestrzennej w Gminie Baligród zostały opracowane na podstawie diagnozy stanu obecnego, istniejących uwarunkowań funkcjonalno-przestrzennych oraz zapisów dotyczących polityki przestrzennej w obowiązującym studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Obszary o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych:

- tworzenie warunków do rozwoju gospodarczego, uwzględniającego i zapewniającego ochronę podstawowych procesów ekologicznych
- ochrona wód powierzchniowych i podziemnych, zgodnie z warunkami stref ochronnych, na terenie których położona jest gmina, w tym uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej,
- ochrona istniejących zasobów leśnych poprzez racjonalne wykorzystanie i zagospodarowanie w celach rekreacyjnych i turystycznych, ochrona i zachowanie spójności kompleksów leśnych,
- zachowanie istniejących form zagospodarowania (lasy, zasoby wodne),
- dążenie do zachowania i odtworzenia naturalnych form krajobrazu leśnego i równowagi ekologicznej podstawowych ekosystemów,
- ochrona udokumentowanych złóż surowców mineralnych przed zagospodarowaniem mogącym utrudnić lub uniemożliwić ich zrównoważoną eksploatację,
- optymalne zagospodarowanie istniejących szlaków pieszych i rowerowych, wyznaczenie miejsc odpoczynku, biwakowania, ścieżek edukacyjnych, punktów widokowych, zgodnie z zasadami ochrony terenów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych.

Obszary lokalizacji zasobów dziedzictwa kulturowego:

- ochrona konserwatorska i renowacja zabytków,
- eksponowanie i wykorzystywanie zabytków w celach turystycznych w sposób zrównoważony, umożliwiający zachowanie i utrzymanie zabytku,
- zachowanie zieleni w otoczeniu zabytków,
- promowanie zasobów dziedzictwa kulturowego w formie kompleksowej, by stanowiły całościowy zasób kulturowy udostępniony odwiedzającym,
- odpowiednie oznakowanie miejsc o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych i zabytków.

Obszary lokalizacji infrastruktury społecznej:

- modernizacja i poprawa stanu siedzib gminnych instytucji, w tym także ich estetyki,
- likwidacja barier architektonicznych i poprawa dostępności obiektów użyteczności publicznej dla osób z niepełnosprawnościami różnego typu,
- zapewnienie dogodnej dostępności komunikacyjnej obiektów użyteczności publicznej, udogodnienia dla rowerzystów, bezpieczne przejścia dla pieszych,
- dbałość o ład przestrzenny i estetykę przestrzeni publicznych wokół obiektów użyteczności publicznej,
- zwiększanie funkcjonalności obiektów użyteczności publicznej i w miarę możliwości łączenie różnych, uzupełniających się funkcji w jednym obiekcie.

Obszary o rozwiniętej lub przeważającej funkcji mieszkaniowej:

- zapewnienie wysokiej jakości życia mieszkańców poprzez dostęp do wysokiej jakości infrastruktury technicznej: dróg, chodników, sieci wodociągowej i kanalizacyjnej,
- kształtowanie funkcjonalnych układów zabudowy zgodnie z zasadami ładu przestrzennego, dostępnych komunikacyjnie, wyposażonych w niezbędną infrastrukturę i mających dostęp do funkcji pozamieszkaniowych,
- zapewnienie zieleni oraz dostępu do terenów rekreacji i wypoczynku,
- zapobieganie niekontrolowanemu rozpraszaniu się zabudowy, dbałość o optymalne wykorzystanie obecnych terenów zabudowanych, skupianie zabudowy i zachowywanie ciągłości układów przestrzennych,
- lokalizacja usług nieuciążliwych, wynikających z uzasadnionych potrzeb mieszkańców, w obrębie istniejących układów przestrzennych,
- ograniczenie zabudowy na obszarach gruntów o wysokich klasach bonitacyjnych poza zwartą zabudową, dopuszczenie w tych miejscach zabudowy gospodarczej związanej z produkcją rolną,
- dbałość o ład przestrzenny terenów mieszkaniowych, objęcie ich miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego.

Obszary o funkcji gospodarczej

- stworzenie warunków do przestrzennej koncentracji usług,
- zapewnienie miejscom koncentracji usług dostępu do niezbędnej infrastruktury technicznej,
- ograniczenie negatywnego wpływu terenów koncentracji usług na sąsiadujące z nimi tereny mieszkaniowe, środowisko, krajobraz,
- rozwój bazy gastronomiczno-noclegowej na rzecz rozwoju turystyki, zgodnie z zasadami prowadzenia usług, w tym nieuciążliwych na terenach mieszkaniowych,
- zapewnienie infrastruktury niezbędnej do prowadzenia działalności przemysłowej lub usługowej, w tym infrastruktury wodno-ściekowej,
- wykorzystanie obecnie niewykorzystywanych rezerw terenowych i nieruchomości pod działalność turystyczną.

Obszary o przeważającej funkcji rolniczej:

- ochrona gleb poprzez hamowanie procesów degradacyjnych oraz zakaz zabudowy na terenach o wysokich klasach bonitacyjnych gleb,
- zachowanie istniejących zadrzewień śródpolnych,

- dbałość o właściwe stosunki wodne obszaru,
- wyposażenie obszarów produkcji rolnej w niezbędną infrastrukturę,
- wspieranie zwiększania areału gospodarstw,
- wspieranie rozwoju gospodarstw specjalistycznych,
- zakaz lokalizacji działalności uciążliwej lub szkodliwej dla rolnictwa na obszarach wykorzystywanych rolniczo,
- rozwój drobnego przetwórstwa rolno-spożywczego, opartego na ekologicznych technologiach produkcji.

Obszar całej Gminy:

- zachowanie ładu i spójności przestrzennej poprzez kontynuowanie tradycyjnych form osadnictwa, utrzymanie skali i struktury jednostek osadniczych, kształtowanie formy architektonicznej nowych obiektów w nawiązaniu do istniejącej architektury, opracowywanie i aktualizowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- utrzymanie skali i struktury jednostek gospodarczych,
- ograniczenie rozproszenia zabudowy przez rozwój budownictwa na zasadzie dogęszczania istniejących jednostek osadniczych,
- organizacja przestrzeni publicznej, miejsc wypoczynku, rekreacji, skwerów, placów, zieleni urządzonej,
- poprawa stanu środowiska naturalnego poprzez uregulowanie gospodarki wodno-ściekowej,
- poprawa stanu powietrza atmosferycznego i dbałość o wpływ na zmiany klimatu poprzez zwiększenie stopnia wykorzystania OZE, termomodernizację budynków, obiektów użyteczności publicznej i siedzib przedsiębiorstw.
- ochrona terenów szczególnie ważnych z punktu widzenia publicznych celów ponadlokalnych i lokalnych jak: realizacja inwestycji komunalnych, usług publicznych, infrastruktury technicznej, realizacji dróg.

10.2. Model struktury funkcjonalno – przestrzennej gminy

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej obrazuje strategiczne pomysły na rozwój gminy zorientowane terytorialnie i jest efektem zintegrowanego procesu planistycznego. W swym założeniu ma stanowić porządkujący składnik strategii, źródło i rodzaj najważniejszych ustaleń rozwojowych osadzonych przestrzennie. Bazą modelu jest przestrzeń, która jest dobrem i zasobem o strategicznym znaczeniu dla społeczności lokalnych. Przestrzeń ma określoną powierzchnię, posiada konkretną wartość, a jednocześnie zmienia się pod wpływem trendów globalnych (np. zmiany klimatyczne) oraz lokalnych (np. podlega silnej presji rozwojowej i zawłaszczaniu przez indywidualnych właścicieli).

Model rozumiany jest jako przedstawienie długookresowej strategicznej wizji rozwoju gminy wynikającej z wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań, zdiagnozowanych potrzeb rozwojowych i posiadanego potencjału, z uwzględnieniem jego specyfiki i zróżnicowania wewnętrznego. Model wskazuje obszary, które strategia rozwoju uznaje za istotne dla osiągnięcia celów rozwoju, obszary wymagające ochrony oraz rodzaje powiązań funkcjonalnych występujących pomiędzy poszczególnymi obszarami.

Główne zadania modelu to:

- obrazować kierunki rozwoju przestrzennego,
- opisywać spodziewane efekty przekształceń przestrzeni wynikające z realizacji celów strategii oraz wyjaśniać spójność interwencji dedykowanych danym obszarom,
- określać i hierarchizować obszary o różnych charakterystykach oraz powiązaniach między nimi, formułować ogólne zalecenia (rekomendacje) i zasady dotyczące gospodarowania przestrzenią (ze szczególnym uwzględnieniem obszarów istotnych z punktu widzenia rozwoju gminy),
- ustalać ramy współpracy z interesariuszami na obszarach realizacji wyznaczonych celów rozwoju (np. właścicielami nieruchomości, instytucjami rządowymi i JST, inwestorami, przedsiębiorcami),
- tłumaczyć wartości ważne w długiej perspektywie czasowej, wyrażane w wizji rozwoju decydujące o prowadzonej polityce rozwoju,
- definiować interes publiczny poprzez ustalenie ram działania dla strategii, polityk i użytkowania przestrzeni, a w konsekwencji pełnić funkcje prewencyjne przed ewentualnymi konfliktami – społecznymi, przestrzennymi, środowiskowymi (np. dotyczącymi lokalizowania kontrowersyjnych inwestycji).

W ramach najważniejszych zadań inwestycyjnych na obszarze gminy Baligród można wymienić:

Infrastruktura komunikacyjna:

- budowa sieci dróg rowerowych (ścieżek rowerowych, zaplecza technicznego typu miejsca postojowe, elektryczne stacje ładowania rowerów itp.),
- modernizacja i rozbudowa systemu oświetlenia ulicznego (wymiana i montaż nowych lamp energooszczędnych),

- budowa, przebudowa modernizacja, sieci dróg, mostów, przepustów oraz parkingów,
- modernizacja i budowa dróg lokalnych i chodników.

Infrastruktura rekreacyjno-sportowa:

- rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej,
- modernizacja obiektów sportowo – rekreacyjnych,
- budowa zaplecza sportowo-rekreacyjnej - m.in. place zabaw, boiska sportowe, boisko wielofunkcyjne, basen, punkty widokowe, ścieżki ekologiczne, smart ławki, budowę multi-dyscyplinarnych, modułowych, całorocznych obiektów sportowych przewidzianych w sezonie zimowym np. w formie lodowisk oraz w sezonie letnim przekształconych np. w formę: torów rolkowych/wrotkarskich, rolkowisk, pumptracków bądź skateparków itp.

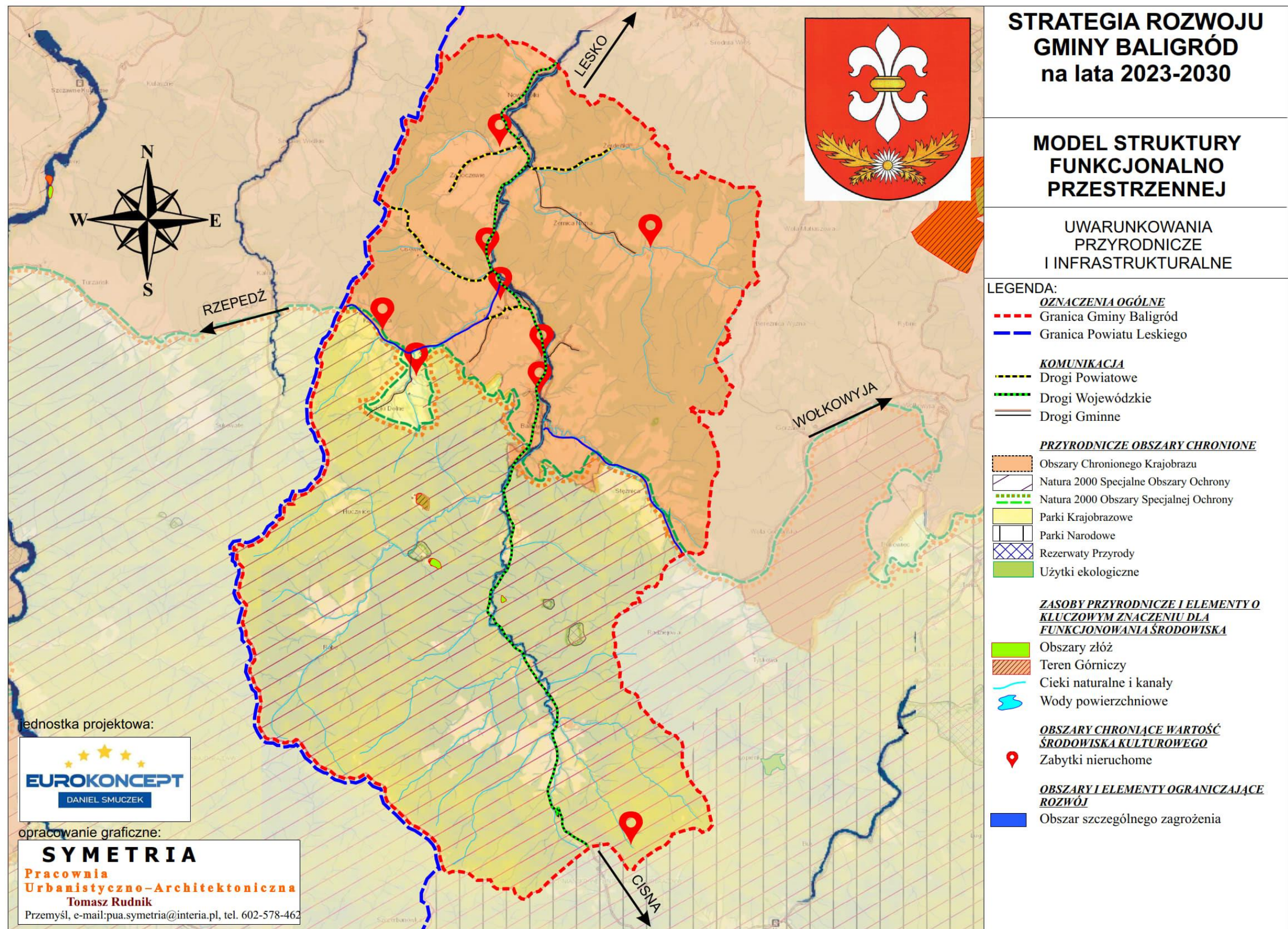
Infrastruktura techniczna i przestrzeń publiczna:

- inwestycje w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną:
 - budowa oraz rozbudowa sieci kanalizacji i sieci wodociągowej oraz modernizacja sieci istniejących,
 - budowa przydomowych oczyszczalni ścieków,
 - modernizacja oczyszczalni ścieków, przepompowni ścieków oraz stacji uzdatniania wody wraz z hydroforniami,
- rozwój odnawialnych źródeł energii,
- rewitalizacja przestrzeni publicznej,
- remont i modernizacja zabytkowych obiektów dziedzictwa kulturowego,
- termomodernizacja oraz modernizacja budynków użyteczności publicznej.

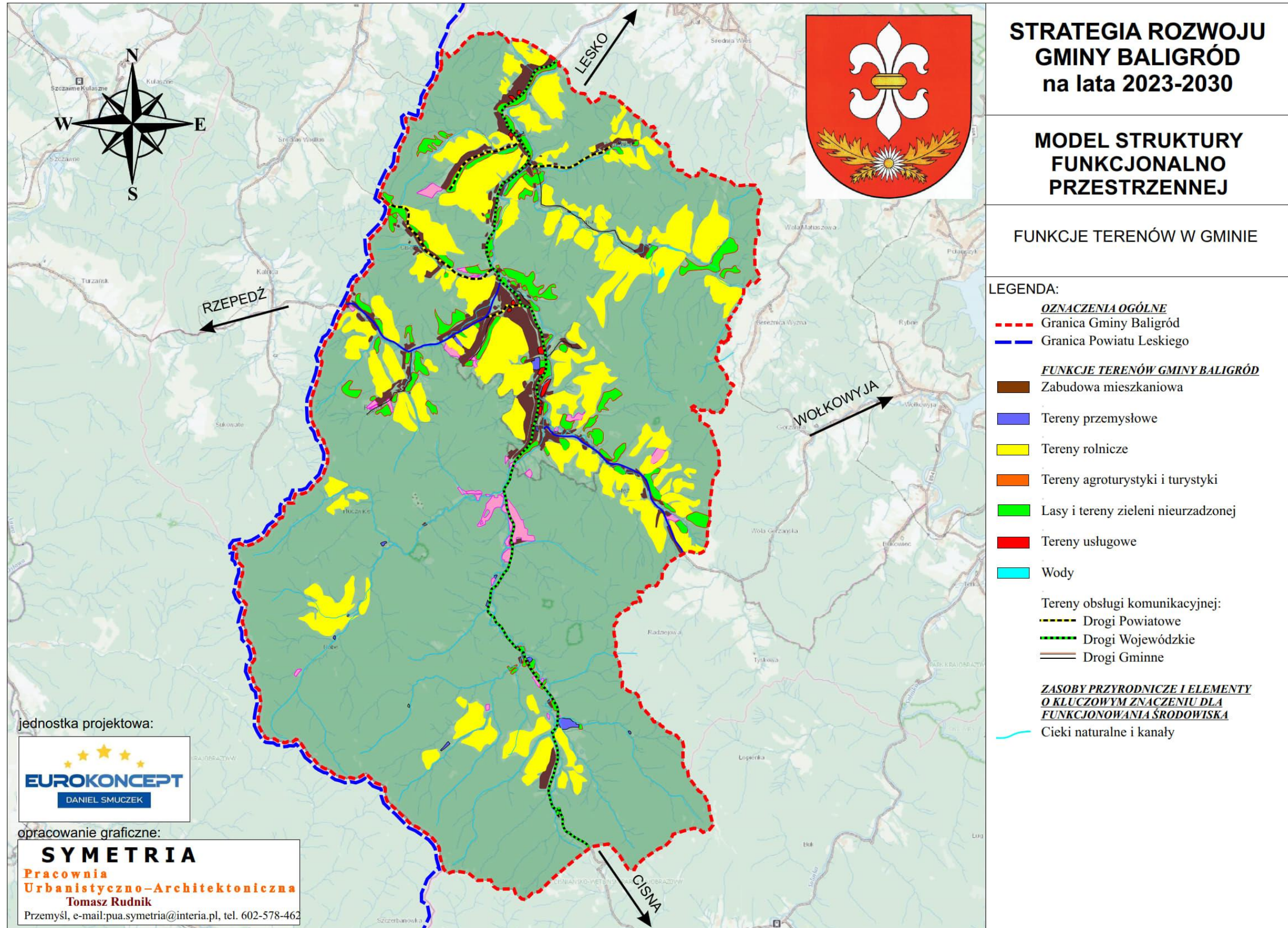
Infrastruktura społeczna:

- niwelacja barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych i starszych, w szczególności budynkach użyteczności publicznych,
- budowa infrastruktury społecznej typu Dom Seniora, Klub Seniora, świetlice środowiskowe,
- modernizacja i rozbudowa infrastruktury oświatowo – edukacyjnej,
- budowa infrastruktury zapewniającej opiekę najmłodszym dzieciom, w tym budowa żłobka.

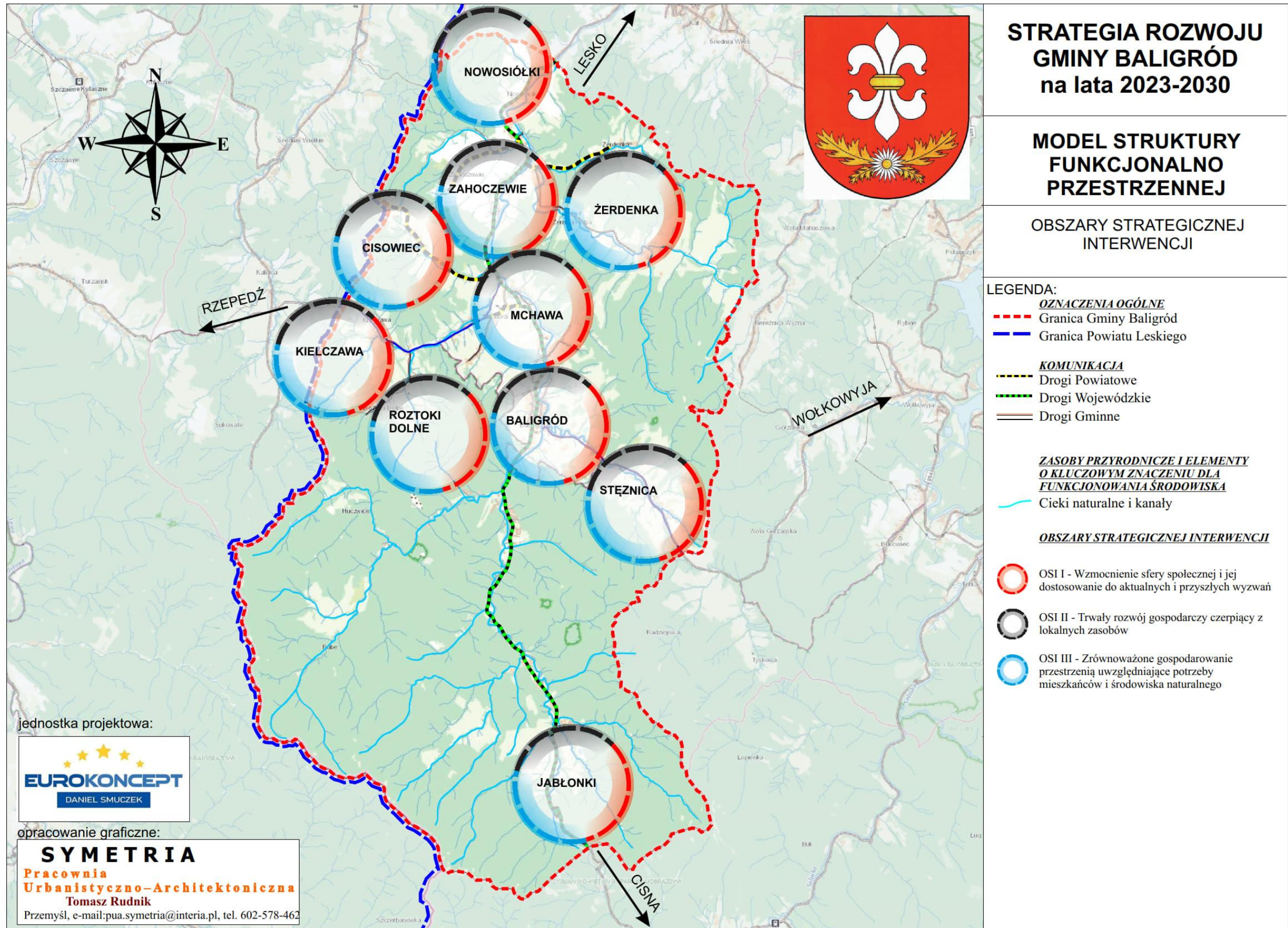
Wskazane w rozdziale 9 zadania inwestycyjne wynikają z diagnozy społeczno–gospodarczo-przestrzennej gminy, jak również zostały wskazane przez mieszkańców jako konieczne do realizacji w celu rozwoju gminy.

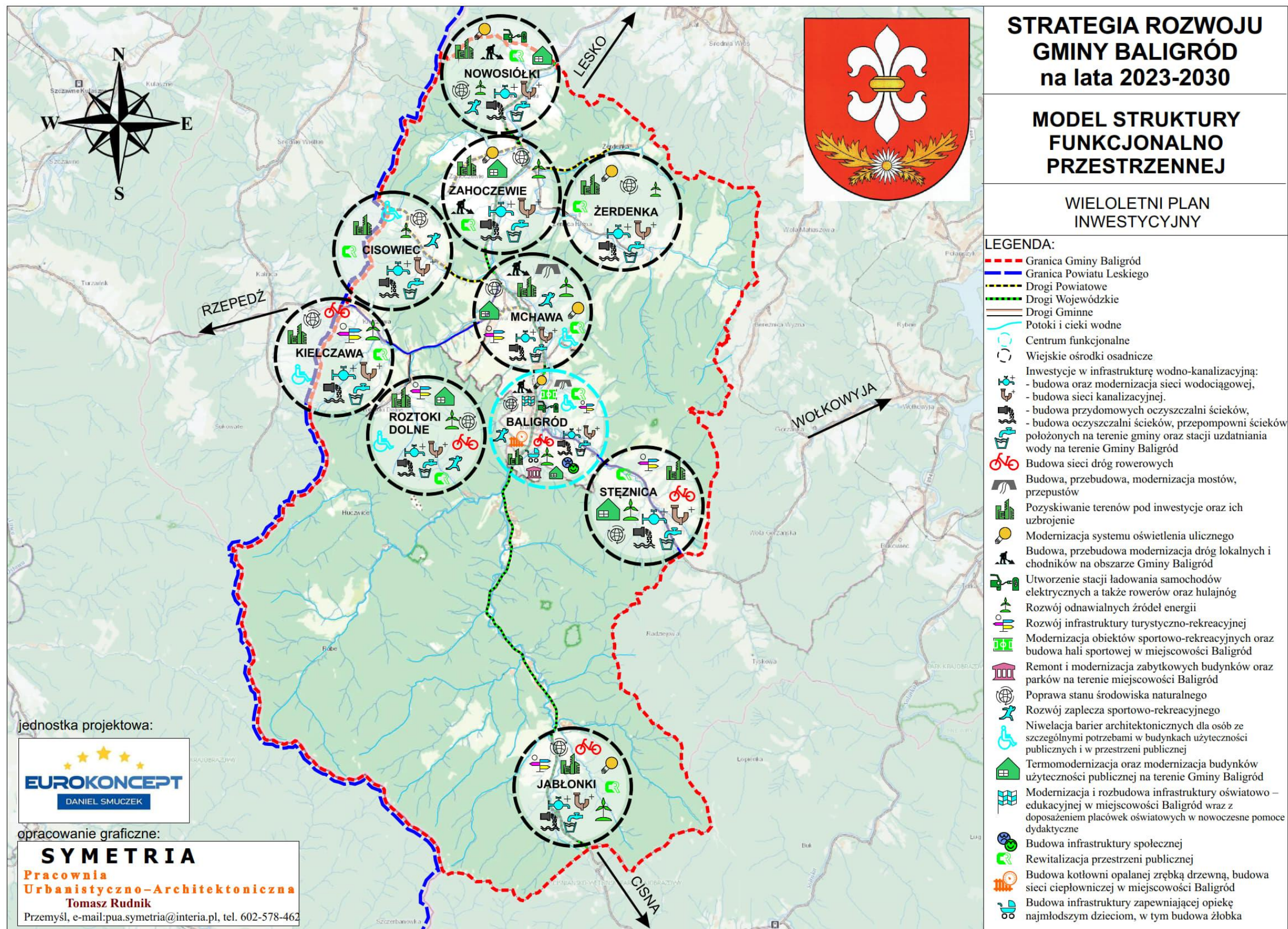
Źródło: Opracowanie własne

Źródło: Opracowanie własne

Źródło: Opracowanie własne

Źródło: Opracowanie własne

10.3. Obszary strategicznej interwencji wraz z zakresem planowanych działań

Gmina Baligród położona jest w obrębie wydzielonych obszarów specjalnych, które zostały wyznaczone w strategicznych i planistycznych dokumentach krajowych i wojewódzkich. W celu ich identyfikacji zostały przeanalizowane następujące dokumenty:

- **Strategia Na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.);**
- **Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030);**
- **Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2030”.**

Przez obszary specjalne rozumie się:

- **OF (obszary funkcjonalne)** – obszary, na których występuje względnie wyodrębniający się, intensywny i otwarty system powiązań społecznych, gospodarczych lub przyrodniczych, uwarunkowanych cechami środowiska geograficznego (przyrodniczego i antropogenicznego). Szczególnym typem obszaru funkcjonalnego jest miejski obszar funkcjonalny;
- **OSI (obszary strategicznej interwencji)** – określone w strategii rozwoju obszary o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych lub przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania potencjałów rozwojowych, do którego jest kierowana interwencja publiczna, łącząca inwestycje - w szczególności gospodarcze, infrastrukturalne lub dotyczące zasobów ludzkich, finansowane z różnych źródeł lub przez rozwiązania regulacyjne.

1. OSI Krajowe - Krajowa Strategią Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030):

- **Wschodnia Polska**

Wschodnia część kraju w największym stopniu skupia obszary zagrożone marginalizacją, a jej województwa - lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie - znajdują się w grupie regionów o zdecydowanie niższym poziomie konkurencyjności w porównaniu do średniej w Unii Europejskiej. **W zasięgu OSI Wschodnia Polska znajduje się gmina Baligród.**

Mapa 25 Wschodnia Polska

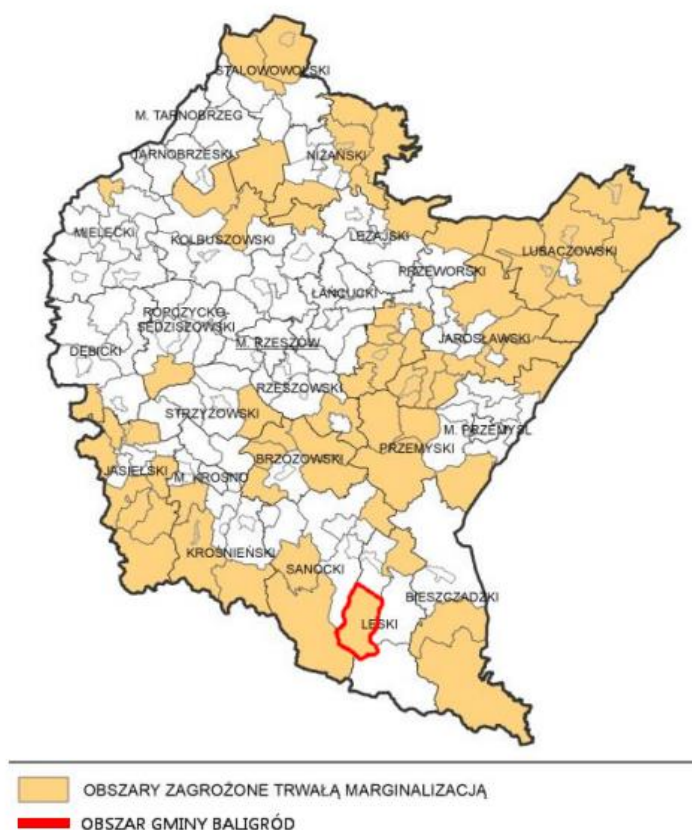
Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

- **Obszary zagrożone trwałą marginalizacją**

Zgodnie z załącznikiem 1. Lista gmin zagrożonych trwałą marginalizacją: programowanie 2021-2027 do KSRR 2030, wśród gmin zagrożonych trwałą marginalizacją znalazła się gmina Baligród.

Obszary zagrożone trwałą marginalizacją charakteryzują się peryferyjnym położeniem poza obszarami głównych aglomeracji oraz słabą dostępnością transportową. Głównym problemem tych obszarów jest niekorzystna sytuacja demograficzna, przejawiająca się starzeniem się społeczeństwa i odpływem młodych, wykształconych osób, a także słabym dostępem do podstawowych usług publicznych oraz dużym zapotrzebowaniem na świadczenia pomocy społecznej. Oprócz tego wyróżnia się tu niski poziom przedsiębiorczości, problemy strukturalne w rolnictwie, niski zasób pozarolniczych miejsc pracy oraz niski poziom wykształcenia i kwalifikacji zawodowych mieszkańców, co przekłada się tym samym na niski poziom atrakcyjności inwestycyjnej.

Mapa 26 Obszary zagrożone trwałą marginalizacją

Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

2. OSI Regionalne - Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2030

Gmina Baligród wpisuje się w następujące priorytety:

- **7.3. Obszary wymagające szczególnego wsparcia w kontekście zrównoważonego rozwoju,**

w szczególności w następujące kierunki działań:

7.3.1. Wzmocnienie szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją w województwie

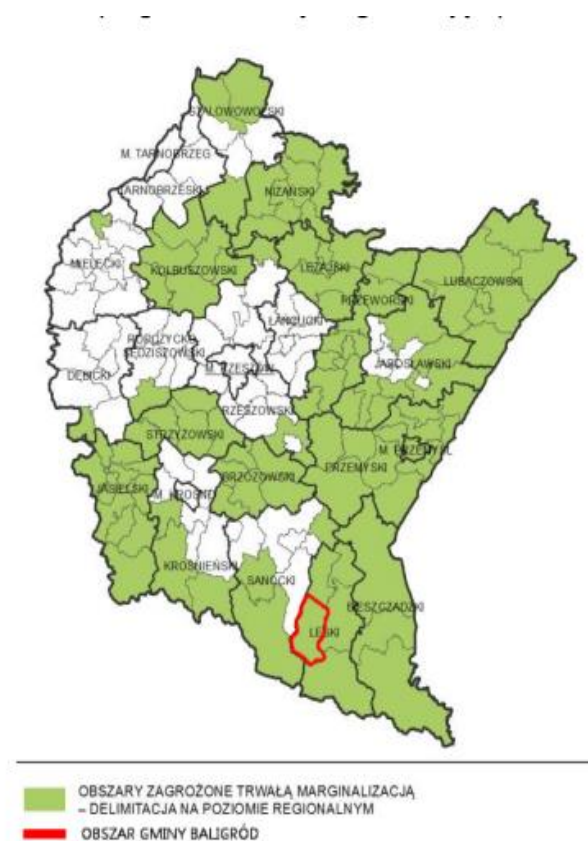
Polityka regionu dąży do realizacji zasad zrównoważonego rozwoju, która obliuguje do kierunkowania działań na zapewnienie mieszkańcom pełnego pakietu możliwości rozwojowych niezależnie od miejsca zamieszkania. Podejmowane działania mają identyfikować i wzmacniać czynniki rozwojowe obszarów o słabszych perspektywach rozwojowych, wynikających ze struktury społeczno-gospodarczej, peryferyjnego położenia bądź utraty dotychczasowych funkcji. Oczekiwanymi celami będzie m.in. zwiększenie zasobów infrastrukturalnych w strategicznych sektorach, zdynamizowanie rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o lokalne potencjały, rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności, poprawa dostępu do podstawowych usług publicznych, zniwelowanie wykluczenia transportowego

Zakładane działania:

- rozwój sektora inwestycji prywatnych w oparciu o lokalne zasoby;

- aktywizacja lokalnych inicjatyw gospodarczych i społecznych, poprzez wykorzystanie potencjału podmiotów publicznych, prywatnych, organizacji pozarządowych i mieszkańców;
- pobudzanie procesów rozwojowych poprzez zapewnienie lepszej dostępności komunikacyjnej na zewnątrz, w tym rozwój infrastruktury drogowej łączącej się z węzłami sieci dróg szybkiego ruchu oraz infrastruktury kolejowej;
- włączenie komunikacyjne obszarów o utrudnionej dostępności;
- dostosowanie infrastruktury technicznej (energetycznej, telekomunikacyjnej, wodnokanalizacyjnej) i społecznej, warunkującej rozwój gospodarczy i wyższą jakość życia mieszkańców;
- wzmocnienie roli instytucji publicznych jako inicjatora nawiązywania partnerstw, współpracy z innymi instytucjami publicznymi, społeczeństwem i innymi interesariuszami na rzecz rozwoju regionu;
- intensyfikacja działań w zakresie ochrony i poprawy stanu środowiska przyrodniczego.

Mapa 27 Obszary zagrożone trwałą marginalizacją – poziom regionalny

Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

7.3.2. Rozwój i wspieranie obszaru Bieszczad

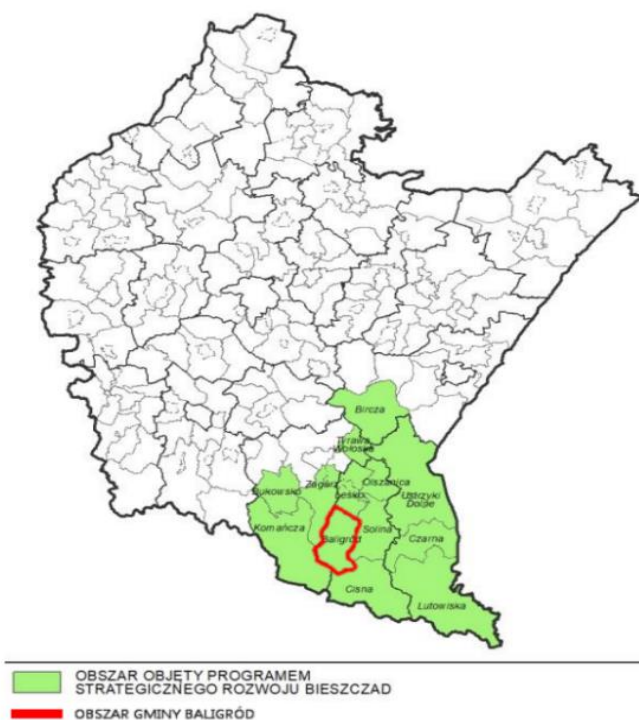
Bieszczady poza szczególnymi uwarunkowaniami środowiskowymi i przyrodniczymi, charakteryzują się skrajnie niską dostępnością przestrzenną zewnętrzną i wewnętrzną oraz niskim poziomem zaludnienia. Niski poziom dostępności i gęstości zaludnienia tworzą negatywne warunki rozwojowe, które utrudniają realizację inwestycji w zakresie infrastruktury technicznej i społecznej, prowadzenie działalności gospodarczej, jak również dyfuzję działań ukierunkowanych na optymalizację dostępności do podstawowych usług publicznych oraz kształtowanie jakości kapitału ludzkiego i społecznego. Przywołane czynniki wpływają tym samym na niski poziom warunków życia mieszkańców. Podejmowane działania będą miały na celu w pierwszej kolejności wypełnienie luk infrastrukturalnych w zakresie dostępności przestrzennej i cyfrowej, poprawę stanu systemu wodno-kanalizacyjnego oraz składowania odpadów, co będzie bazą wyjściową dla rozwoju potencjału Bieszczad w oparciu o unikalne endogeniczne zasoby.

Zakładane działania:

- rozwój gospodarki turystycznej i przemysłu turystycznego jako warunkujących w sposób istotny procesy rozwojowe na obszarze Bieszczad;
- podniesienie konkurencyjności produktów turystycznych w oparciu o endemiczne zasoby Bieszczad;
- wsparcie działań w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy poprzez rozwój wielofunkcyjny obszarów wiejskich w oparciu o przemysł bazujący na lokalnych zasobach tj. turystyczny, drzewny i spożywczy;
- poprawa poziomu towarowości rolnictwa Bieszczad poprzez rozwój spółdzielczości, rzemiosła i grup producenckich wraz z przetwórstwem rolno-spożywczym opartym na certyfikowanych produktach lokalnych;
- rozwój przedsiębiorczości w obszarze Bieszczad poprzez rozwój instytucji otoczenia biznesu;
- rozwój kapitału ludzkiego poprzez poszerzenie jakości edukacji w celu wzrostu elastyczności zachowań na rynku pracy;
- poprawa dostępności do wysokiej jakości usług w obszarze ochrony zdrowia;
- zwiększenie uczestnictwa obywateli w życiu publicznym i wzmocnienie instytucji z Trzeciego Sektora prowadzące do wspólnego rozwiązywania problemów i przezwycięzania barier;
- poprawa zewnętrznej i wewnętrznej spójności terytorialnej Bieszczad w wymiarze przestrzennym poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury drogowej i kolejowej oraz infrastruktury uzupełniającej;
- poprawa dostępności cyfrowej obszaru Bieszczad poprzez rozbudowę sieci informacyjno-komunikacyjnej;
- utrzymanie walorów środowiskowych i krajobrazowych Bieszczad jako podstawowego zasobu endogenicznego;
- dostosowanie gospodarki wodno-ściekowej i gospodarki odpadami pod kątem zachowania cennych walorów krajobrazowo-środowiskowych, przy uwarunkowaniach społeczno-osadniczych Bieszczad;
- wykorzystanie klastrów energetycznych celem wzrostu poziomu bezpieczeństwa energetycznego regionu;

- rozwój infrastruktury sportowej i turystycznej z wykorzystaniem uwarunkowań do rozwoju sportów zimowych;
- utworzenie w Bieszczadach nowoczesnej infrastruktury sportowej i rekreacyjnej tj.: Podkarpackie Centrum Sportów w województwie, Ośrodka Przygotowań Olimpijskich Centralnego Ośrodka Sportu.

Mapa 28 Obszar objęty Programem Strategicznego Rozwoju Bieszczad

Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

7.3.3. Rozwój i wspieranie obszaru gmin „Błękitny San”

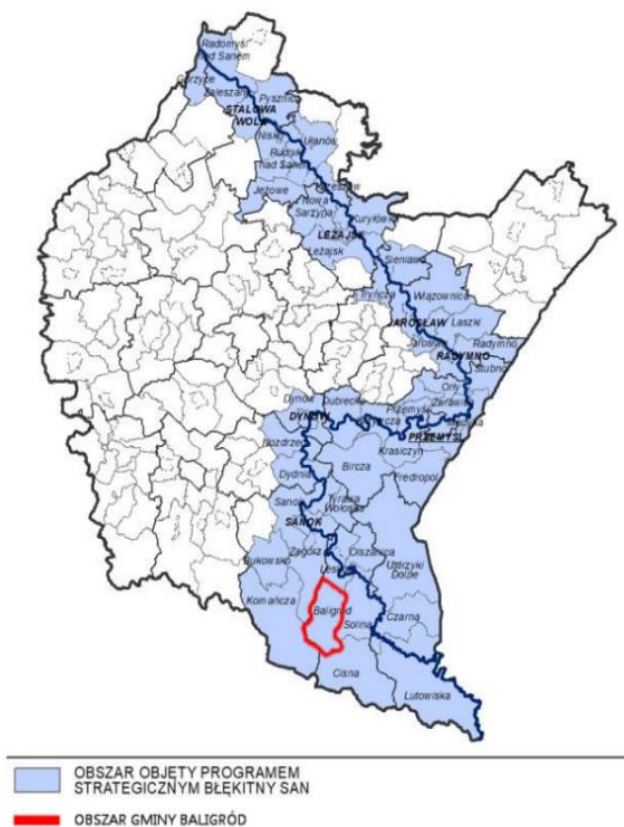
Obszar gmin „Błękitnego Sanu” jest bardzo zróżnicowany pod względem walorów środowiska geograficznego oraz warunków prowadzenia działalności gospodarczej. Wspólną cechą obszaru jest położenie wzdłuż biegu rzeki San, stąd wyjątkowość obszaru polega na wspólnym koncentrowaniu uwagi na problematyce gospodarki wodno-kanalizacyjnej całej zlewni Sanu oraz możliwości turystycznego wykorzystania rzeki z uwzględnieniem zróżnicowanych warunków przyrodniczych i kulturowych. Podejmowane działania będą miały na celu kompleksowe rozwiązanie problemów gospodarki wodno-kanalizacyjnej oraz wykorzystanie atutów dla pobudzenia rozwoju gospodarczego gmin poprzez rozwój infrastruktury turystycznej, w celu poprawy jakości życia mieszkańców.

Zakładane działania:

- wykorzystanie biegu rzeki San dla rozwoju przedsiębiorczości i atrakcyjności turystycznej poprzez wielofunkcyjne wykorzystanie i zagospodarowanie jego brzegów i obszarów nadbrzeżnych;

- utrzymanie walorów środowiska przyrodniczego w zlewni rzeki San poprzez rozwiązanie w sposób skoordynowany problemu gospodarki wodno-ściekowej i składowania odpadów;
- zabezpieczenia obszaru gmin „Błękitnego Sanu” przed zagrożeniem powodziowym.

Mapa 29 Obszar objęty Programem Strategicznym „Błękitny San”

Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

- **7.4. Obszary wiejskie – wysoka jakość przestrzeni do zamieszkania, pracy i wypoczynku,**

w szczególności w następujące kierunki działań:

- **7.4.1. Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich poprzez rozwój infrastruktury technicznej**

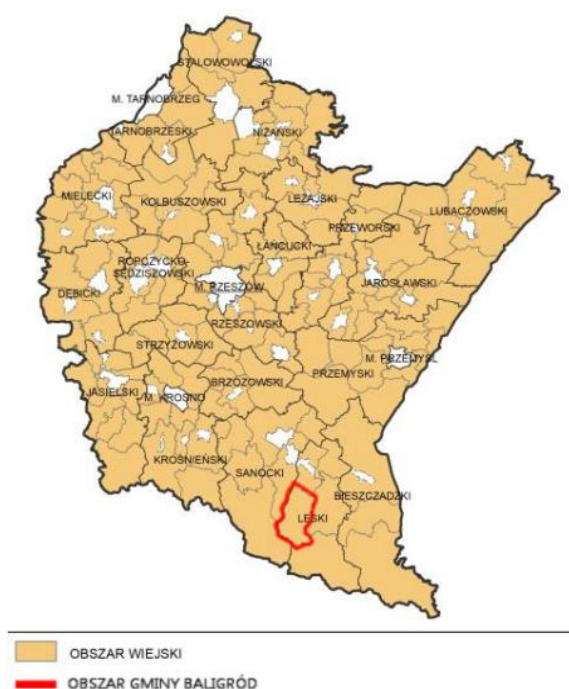
Obszary wiejskie dotyka zjawisko postępującej marginalizacji i niskiego poziomu jakości życia.

Kluczową kwestią przeciwdziałającą tym trendom jest rozwój infrastruktury w szczególności: wodno-kanalizacyjnej, energetycznej, teleinformatycznej oraz transportowej. Działania należy tak ukierunkować, aby umożliwiły rozwój gospodarki i przedsiębiorczości w tym powstawanie miejsc pracy w sektorach pozarolniczych, dostępność do usług publicznych, przekwalifikowanie zawodowe oraz mobilność przestrzenną, przy zachowaniu walorów środowiska przyrodniczego. Realizacja wyzwań regionalnych pozwoli na wielokierunkowy i zrównoważony rozwój obszarów wiejskich.

Zakładane działania:

- poprawa dostępności komunikacyjnej obszarów wiejskich w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym, w tym w relacji do najbliższego regionalnego bieguna wzrostu;
- zwiększenie dostępności cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury telekomunikacyjnej;
- modernizacja i rozbudowa energetycznych linii przesyłowych, jako podniesienie komfortu życia i bezpieczeństwa;
- rozwój i poprawa dostępności do infrastruktury wodociągowej, kanalizacyjnej i ściekowej;
- poprawa zarządzania sektorem gospodarki odpadami;
- tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości.

Mapa 30 Obszary wiejskie województwa podkarpackiego

Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

7.4.2. Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich

Rozwój obszarów wiejskich należy oprzeć na wykorzystaniu zróżnicowanych potencjałów rozwojowych, wzmocnieniu sektora rolnictwa, jak również pozarolniczych specjalizacji gospodarczych. Strategicznym działaniem jest również aktywizowanie społeczności do podejmowania działalności gospodarczej wykorzystującej endogeniczne zasoby obszaru jako elementu konkurencyjności i zwiększenia dochodów ludności.

Zakładane działania:

- promowanie lokalnych zasobów (produktów tradycyjnych, regionalnych, ekologicznych) w celu powstawania alternatywnych źródeł dochodów;
- aktywizacja lokalnych społeczności ukierunkowana na rozwój przedsiębiorczości jako element wzrostu dochodów ludności wiejskiej;
- kreowanie postaw przedsiębiorczych i lokalnych inicjatorów działalności gospodarczej;

- wspieranie i profilowanie specjalizacji regionalno-lokalnej oraz centrów produkcyjno-usługowych,
- rozwój funkcji turystycznych, kompleksowo wykorzystujących lokalne zasoby i specjalizacje.

7.4.3. Integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej w aspekcie społecznym i kulturowym

Kluczowym czynnikiem determinującym inicjowanie procesów rozwoju obszarów wiejskich jest wielokierunkowa aktywizacja społeczności lokalnej. Podniesienie poziomu życia zależy od właściwej identyfikacji potrzeb i możliwości danego obszaru, w który to proces należy włączyć lokalną społeczność. Grupy społeczne powinny także współuczestniczyć w zarządzaniu lokalnymi zasobami. Istotne jest również oddolne zaangażowanie się społeczności w partnerstwa regionalne i ponadregionalne, a nawet międzynarodowe.

Zakładane działania:

- wsparcie mieszkańców w realizacji działań wynikających z lokalnych dokumentów strategicznych mających na celu wzmocnienie tożsamości regionalnej;
- podejmowanie współpracy na rzecz integracji społeczności lokalnej w planowaniu wspólnych działań i podejmowaniu wyzwań rozwojowych;
- poszerzenie i wzbogacenie oferty kulturalnej i usług czasu wolnego opartych na lokalnych zasobach przyczyniające się do zwiększenia poczucia tożsamości mieszkańców obszarów wiejskich, integracji społecznej i aktywizacji, szczególnie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- promocja lokalnej twórczości kulturalnej, rzemieślniczej z wykorzystaniem lokalnego dziedzictwa, przyczyniającej się do wykreowania produktów charakterystycznych dla poszczególnych miejscowości w oparciu o istniejące zasoby;
- promocja regionalnych specjalizacji w rolnictwie, jego otoczeniu i rybactwie (winiarstwo, pszczelarstwo itp. oraz usługi socjalne i rzemiosło, handel, przetwórstwo produktów rolnych, rękodzieło itp.);
- upowszechnianie dobrych praktyk przez społeczność lokalną na płaszczyźnie międzyregionalnej i międzynarodowej; wzmocnienie powiązań funkcjonalnych obszarów wiejskich z lokalnymi ośrodkami osadniczymi.

7.4.4. Racjonalizacja przestrzeni wiejskiej

Jakość przestrzeni obszarów wiejskich warunkuje możliwość i efektywność działań prorozwojowych. Dlatego też, gospodarka przestrzenna obszarów wiejskich powinna być określona w opracowaniach urbanistycznych, aby zapewnić racjonalne wykorzystanie przestrzeni i zasobów endogenicznych, przy zachowaniu walorów krajobrazowych i przyrodniczych. Należy również dążyć do zachowania zgodności z dokumentami planistycznymi sporządzanymi dla obszarów sąsiednich.

Zakładane działania:

- dostosowanie przestrzeni wiejskiej do potrzeb gospodarczych i społecznych mieszkańców;
- efektywne wykorzystanie przestrzeni poprzez rozwój funkcji rekreacyjnej, sportowej i społeczno-kulturalnej obejmującej budowę i adekwatne wyposażenie obiektów;

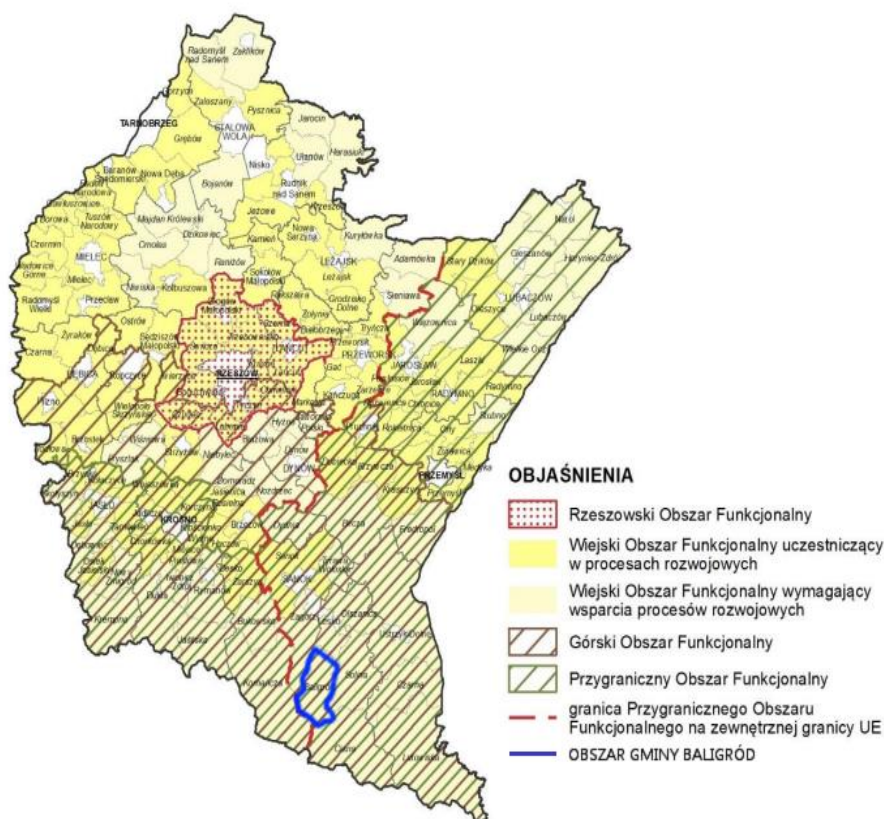
- poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni wiejskiej uzyskana poprzez wspieranie projektów mających na celu urządzenie i porządkowanie terenów zielonych, parków lub innych miejsc wypoczynku.

3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego - Perspektywa 2030:

Gmina Baligród jest położona na terenie następujących obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym, określonych w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego – Perspektywa 2030:

- Wiejskiego Obszaru Funkcjonalnego, a w ramach jego –Wiejskiego Obszaru Funkcjonalnego wymagającego wsparcia procesów rozwojowych;
- Górskiego Obszaru Funkcjonalnego;
- Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego.

Mapa 31 Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego - Perspektywa 2030

- **Wiejski Obszar Funkcjonalny wymagający wsparcia procesów rozwojowych**

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- 1) rozwój rolnictwa ekologicznego opartego na gospodarstwach rodzinnych;
- 2) rozwój działalności gospodarczej związanej z gospodarką rolną i turystyką;
- 3) rozwój kapitału ludzkiego oraz wzrost poziomu życia mieszkańców;

- 4) wzmocnienie powiązań funkcjonalnych obszarów wiejskich z lokalnymi ośrodkami osadniczymi;
- 5) poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym;
- 6) ochrona terenów o najwyższych walorach przyrodniczych i krajobrazowych;
- 7) racjonalne wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego;
- 8) rozwój turystyki, w tym agroturystyki, funkcji sportowo-rekreacyjnych i uzdrowiskowych,
- 9) rozwój infrastruktury technicznej i transportowej.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- 1) rozwój bazy usług publicznych;
- 2) zapobieganie procesom rozpraszania zabudowy powodującym degradację terenów otwartych i przydatnych dla rolnictwa;
- 3) ochrona zasobów leśnych oraz rozwój zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej;
- 4) poprawa wyposażenia obszaru w infrastrukturę techniczną i transportową;
- 5) rozwój funkcji sportowo-rekreacyjnej i turystycznej, w tym agroturystyki oraz lecznictwa uzdrowiskowego z zastosowaniem zasad zrównoważonego rozwoju.

• **Górski Obszar Funkcjonalny**

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- 1) rozwój różnych form usług turystycznych i uzdrowiskowych;
- 2) ochrona terenów o najwyższych walorach przyrodniczych i krajobrazowych;
- 3) rozwój gospodarki rolnej i przemysłu;
- 4) rozwój infrastruktury technicznej i transportowej;
- 5) poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- 1) rozwój społeczno-gospodarczy z zastosowaniem zasad zrównoważonego rozwoju;
- 2) poprawa wyposażenia obszaru w infrastrukturę techniczną i transportową;
- 3) tworzenie warunków rozwoju powiązań komunikacyjnych, społecznych i gospodarczych pomiędzy ośrodkami miejskimi a obszarami wiejskimi;
- 4) rozwój rolnictwa ekologicznego, w tym: form specjalistycznej produkcji rolniczej (winiarstwo, pszczelarstwo) z zachowaniem wysokiej jakości środowiska przyrodniczego;
- 5) ochrona zasobów leśnych oraz rozwój zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej;
- 6) rozwój infrastruktury turystycznej w dostosowaniu do zasad ochrony obszarów cennych przyrodniczo i kulturowo;
- 7) ochrona walorów przyrodniczych i klimatycznych miejscowości uzdrowiskowych;

- 8) przeciwdziałanie suburbanizacji i rozpraszaniu zabudowy na terenach otwartych oraz dostosowanie zabudowy do otaczającego krajobrazu;
- 9) wzmocnienie roli ośrodków miejskich – rozwój innowacyjnego przemysłu i bazy usług publicznych;
- 10) uwzględnienie przy zagospodarowaniu terenów ograniczeń związanych z położeniem na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią oraz narażonych na niebezpieczeństwo powodzi i zagrożonych osuwiskami;
- 11) budowa małych zbiorników wodnych celem zwiększenia zdolności retencyjnej terenów górskich.

- **Przygraniczny Obszar Funkcjonalny**

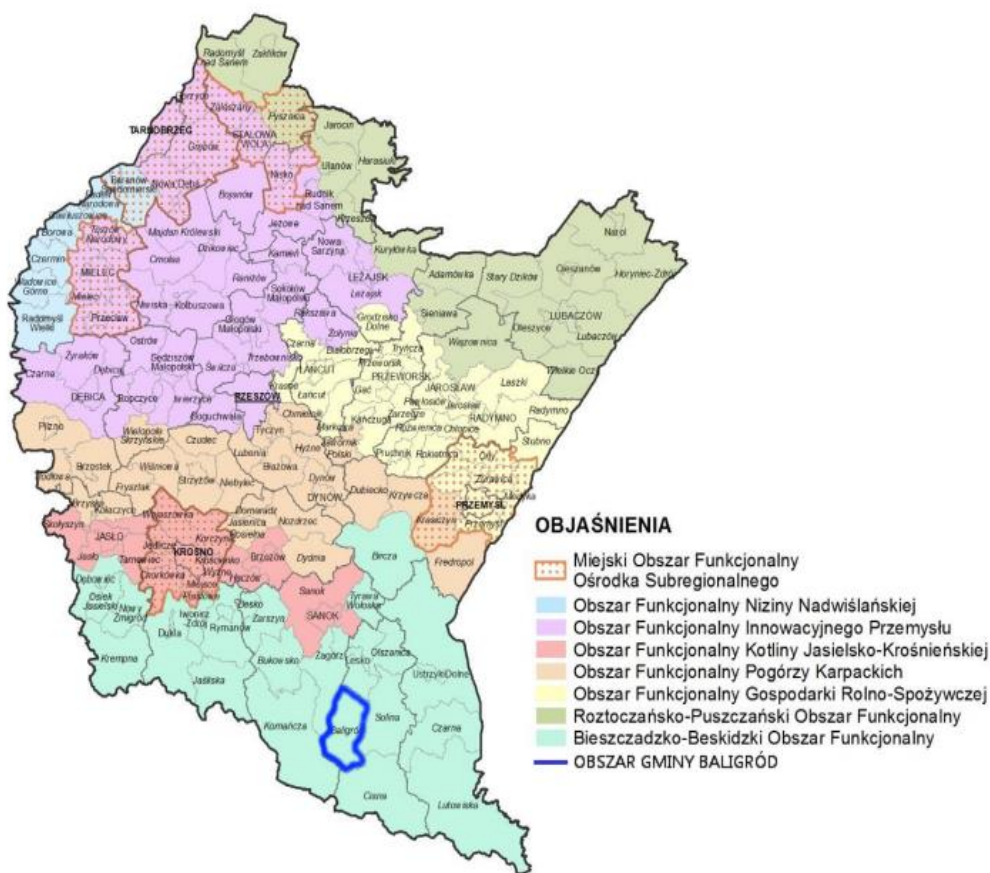
Wiodące kierunki zagospodarowania:

- 1) poprawa dostępności komunikacyjnej w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym;
- 2) wzmocnienie funkcjonalne ośrodków miejskich;
- 3) rozwój gospodarki rolnej i leśnej;
- 4) rozwój funkcji turystycznej w dostosowaniu do zasad ochrony obszarów cennych przyrodniczo i kulturowo,
- 5) rozwój w infrastruktury technicznej i transportowej.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- 1) zagospodarowanie przestrzenne obszaru z uwzględnieniem potrzeb związanych z obronnością i bezpieczeństwem publicznym;
- 2) rozwój i modernizacja infrastruktury granicznej, transportowej i logistycznej;
- 3) integrowanie systemów komunikacyjnych i usprawnienie powiązań transportowych;
- 4) wspieranie rozwoju nowych funkcji, zwiększających zakres świadczonych usług o charakterze ponadlokalnym, w tym logistycznych;
- 5) poprawa dostępu do usług publicznych zlokalizowanych w miastach i na obszarach wiejskich;
- 6) współpraca transgraniczna w zakresie planowania przestrzennego i społeczno-gospodarczego, realizacja i koordynacja wspólnych działań i projektów, zapewniających integrację planowania w zakresie ochrony środowiska, gospodarki wodnej oraz infrastruktury transgranicznej,
- 7) poprawa wyposażenia obszaru w infrastrukturę techniczną i transportową.

Oprócz obszarów funkcjonalnych o charakterze ponadregionalnym, w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego – Perspektywa 2030 w celu identyfikacji obszarów o różnych priorytetach rozwojowych oraz określenia niezbędnych działań służących optymalnemu wykorzystaniu ich potencjałów dla rozwoju województwa, wyznaczone zostały obszary funkcjonalne o charakterze regionalnym, które charakteryzują się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi jednolitymi celami rozwoju. Gmina Baligród położona jest na terenie Bieszczadzko-Beskidzkiego Obszaru Funkcjonalnego.

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego Perspektywa 2030

- **Bieszczadzko-Beskidzki Obszar Funkcjonalny:**

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- 1) ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;
- 2) poprawa dostępności komunikacyjnej w układzie regionalnym, krajowym i transgranicznym;
- 3) rozwój różnych form usług turystycznych oraz funkcji uzdrowiskowej;
- 4) kompleksowy rozwój infrastruktury wodno-kanalizacyjnej dostosowanej do skali ruchu turystycznego oraz poprawa gospodarki odpadami;
- 5) rozwój przemysłu drzewnego, budowlanego i elektromaszynowego, przemysłu spożywczego opartego o przetwórstwo;
- 6) rozwój rolnictwa ekologicznego, w tym służącego zachowaniu różnorodności biologicznej i krajobrazowej.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- 1) budowa i rozwijanie powiązań funkcjonalnych ze Słowacją oraz Ukrainą m.in. przez rozbudowę infrastruktury granicznej;

- 2) przebudowa i rozbudowa istniejącej sieci drogowej i kolejowej, w celu właściwego rozprowadzenia ruchu turystycznego;
- 3) rozwój infrastruktury turystycznej, sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej w ośrodkach uzdrowiskowych, wypoczynkowych oraz w miastach i gminach o potencjale turystycznym;
- 4) ograniczanie zjawiska rozpraszania zabudowy w celu zachowania ładu przestrzennego, walorów przyrodniczo-krajobrazowych, drożności korytarzy ekologicznych;
- 5) rozwój infrastruktury technicznej zwłaszcza na obszarach najczęściej odwiedzanych przez turystów, w szczególności kompleksowa budowa i przebudowa systemów wodno-kanalizacyjnych wokół zbiorników wodnych i w dorzeczach rzek;
- 6) minimalizowanie i ograniczanie negatywnych skutków suszy poprzez kompleksowe działania określone w Planie przeciwdziałania skutkom suszy w regionie wodnym Górnej Wisły;
- 7) ochrona i wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego, w tym wyróżniających region zabytków świadczących o jego dawnej wielokulturowości oraz związanych z przemysłem naftowym.

4. OSI – Lokalne - Strategia Rozwoju Gminy Baligród na lata 2023-2030

W ramach Strategii Rozwoju Gminy Baligród na lata 2023-2030 wyodrębniono trzy cele strategiczne, które są względem siebie równoważne i uzupełniające się:

- **Cel strategiczny I: Wzmocnienie sfery społecznej i jej dostosowanie do aktualnych i przyszłych wyzwań**
- **Cel strategiczny II: Trwały rozwój gospodarczy czerpiący z lokalnych zasobów**
- **Cel strategiczny III: Zrównoważone gospodarowanie przestrzenią uwzględniające potrzeby mieszkańców i środowiska naturalnego**

Cele te powiązane są ze zidentyfikowanymi lokalnymi obszarami strategicznej interwencji, co zostało przedstawione w załączniku graficznym, stanowiącym *mapę nr 23 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Baligród - Obszary strategicznej interwencji* w rozdziale 10.2 Model strukturalny funkcjonalno – przestrzennej gminy. Z kolei działania planowane do realizacji w ramach wyznaczonych obszarów strategicznym, w ujęciu graficznym przedstawia *mapa nr 24 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Baligród - Zakres planowanych działań w obszarach strategicznej interwencji*.

SYSTEM REALIZACJI STRATEGII, W TYM WYTYCZNE DO SPORZĄDZANIA DOKUMENTÓW WYKONAWCZYCH

11.1. System realizacji strategii

W procesie wdrażania Strategii Rozwoju Gminy Baligród na lata 2023-2030 niezmiernie ważnym elementem jest jej monitoring. Poprzez gromadzenie i analizę danych wprowadzony zostanie system stałej kontroli i oceny efektów realizacji ustaleń strategii. Pozwoli to na identyfikację zaistniałych nieprawidłowości, a następnie rozwiązanie oraz zapobieganie ich negatywnym skutkom w przyszłości.

Jednym z elementów wdrażania niniejszej strategii jest obowiązek pracowników Urzędu oraz jednostek organizacyjnych do zapoznania się z dokumentem oraz wyznaczenie obszarów, za które każda jednostka, wydział lub pracownik będą odpowiedzialni. Dodatkowo, rekomenduje się przyjęcie lub aktualizację szczegółowych planów i programów określających dokładny zakres

działań koniecznych do realizacji danego celu strategicznego m.in. program ochrony środowiska, gminny program opieki nad zabytkami, strategia rozwiązywania problemów społecznych, strategia rozwoju kultury czy programy jednoroczne. Dodatkowo planuje się opracowanie gminnego programu rewitalizacji.

Wdrażając strategię, gmina Baligród będzie dbała o dobrą współpracę z lokalnymi organizacjami pozarządowymi, otoczeniem społeczno-gospodarczym, ale również z innymi jednostkami samorządu terytorialnego oraz administracją rządową.

System monitorowania pełni funkcje kontrolne oraz weryfikujące skuteczność wdrażanych przedsięwzięć. Efekty strategii będą monitorowane i opisywane w corocznym Raporcie o stanie gminy, który jest obowiązkowym dokumentem zgodnie z art. 28aa ust. 2 ustawy o samorządzie gminnym. Zgodnie z powyższą ustawą „Raport obejmuje podsumowanie działalności wójta w roku poprzednim, w szczególności realizację polityk, programów i strategii, uchwał rady gminy i budżetu obywatelskiego.” Jednocześnie monitorowanie strategii umożliwi także rzetelne informowanie podmiotów zewnętrznych o uzyskanych wynikach, zrealizowanych działaniach, osiągniętych celach i planowanych strategicznych inwestycjach czy projektach.

Podstawę do podjęcia działań naprawczych i ewentualnej aktualizacji strategii będzie stanowił system monitorowania i ewaluacji. Aktualizacja strategii następować będzie w przypadku, gdy: stwierdzony zostanie brak osiągnięcia założonych celów, zaistnieje potrzeba wprowadzenia do strategii nowego zadania, zmiany harmonogramu realizacji, planu finansowego lub konieczność aktualizacji wskaźników. Wprowadzenie ewentualnych poprawek i aktualizacji strategii będzie wymagało przyjęcia odpowiedniej uchwały przez Radę Gminy Baligród, tak aby program mógł w dalszym ciągu spełniać swoje zadania operacyjne. W celu zachowania przejrzystości strategii wszelkie zmiany będą sygnalizowane w odpowiednim załączniku do uchwały Rady Gminy w postaci rejestru zmian.

Jednocześnie wszelkie zmiany w dokumencie strategicznym będą musiały posiadać swoje uzasadnienie merytoryczne. W trakcie wdrażania strategii będą mogli być również uwzględnieni dodatkowi partnerzy (zupełnie nowi, jak i zastępujący dotychczas funkcjonujących w strategii). Akceptowane będą te inicjatywy, które mogą się przyczynić do sukcesu wdrożenia dokumentu.

Nie przewiduje się zmiany celów strategicznych w całym horyzoncie strategii. Procedura aktualizacji strategii obejmuje następujące elementy:

- zgłoszenie przez interesariuszy (mieszkańcy, podmioty działające na obszarze gminy) przedsięwzięć/kierunków działań przyczyniających się do realizacji celów strategii lub innej proponowanej zmiany. Propozycje będzie można zgłaszać w formie pisemnej do Urzędu Gminy Baligród przy wykorzystaniu karty projektu oraz formularza zgłaszania uwag umieszczonych na stronie internetowej gminy oraz dostępnych w ww. urzędzie,
- weryfikacja zgłoszonych przedsięwzięć - kierunków działań lub propozycji innych zmian przez jednostkę, wydział bądź pracownika odpowiedzialnego za aktualizację strategii,
- podjęcie decyzji o włączeniu lub odmowie włączenia zgłoszonych działań/kierunków działań bądź innej proponowanej zmiany do strategii oraz konieczności jej aktualizacji,
- przyjęcie odpowiedniej uchwały przez Radę Gminy Baligród.

11.2 Wdrażanie Strategii

Za wdrażanie Strategii Rozwoju Gminy Baligród na lata 2023-2030 odpowiedzialny jest Wójt Gminy Baligród, który corocznie składa Radzie Gminy Baligród sprawozdanie z jej realizacji. Wójt odpowiedzialny jest ponadto za bieżący nadzór nad realizacją Strategii, dbałość o zagwarantowanie środków finansowych na jego skuteczną realizację oraz pozyskanie zewnętrznych źródeł finansowania, a także podejmowanie decyzji o potrzebie dokonania zmian dokumentu.

Wójt Gminy Baligród oraz Rada Gminy Baligród, jako Samorząd Gminy będą zaangażowani w realizację Strategii poprzez następujące obszary aktywności:

- **OBSZAR BEZPOŚREDNICH KOMPETENCJI** - Samorząd jest odpowiedzialny za programowanie i późniejszą koordynację wdrażania dokumentu strategicznego. Główna jego rola sprowadza się do sprawowania funkcji strategiczno-kontrolnej nad wdrażaniem Strategii. Równolegle Samorząd jest wykonawcą działań przypisanych kompetencyjnie tej jednostce samorządu terytorialnego i wykonuje je w ramach własnych struktur (Urząd Gminy Baligród i gminne jednostki organizacyjne) bądź we współpracy z jednostkami autonomicznymi wobec samorządu lokalnego.
- **OBSZAR POŚREDNIEGO ODDZIAŁYWANIA** - obejmuje animacje projektów i działań, które ostatecznie realizowane będą przez partnerów społeczno-gospodarczych. W przypadku przedsięwzięć podejmowanych wspólnie przez Samorząd Gminy Baligród z innymi partnerami społeczno-gospodarczymi, Samorząd może zapewnić udział i realizację roli lidera w partnerstwie oraz partycypację finansową.

Zgodnie z właściwością gminy, zarządzanie i koordynacja przez pracowników w ramach swoich kompetencji.

Do zadań pracowników będzie należało:

- przygotowanie, koordynowanie oraz wdrażanie przedsięwzięć ujętych w ramach wykazu kierunków działań służących realizacji celów Strategii,
- uaktualnianie i kontynuacja procesu planowania, także w odniesieniu do poszerzenia Strategii o działania uwzględniające inne kategorie,
- dalsze programowanie procesów rozwojowych, wykraczających poza okres realizacji niniejszego dokumentu strategicznego (tj. po roku 2030),
- koordynowanie, animowanie i inspirowanie działań społeczności lokalnej służących wdrożeniu zamierzeń Strategii,
- monitorowanie realizacji i ewaluacja procesu wdrażania Strategii;
- przygotowywanie sprawozdań i dokonywanie wewnętrznej oceny efektów wdrażania Strategii,
- harmonizowanie i poszerzanie partnerstwa,
- poszukiwanie nowych źródeł finansowania działań.

Zespół pracowników Urzędu Gminy na potrzeby corocznego obowiązkowego Raportu o stanie gminy (do końca maja) będzie przygotowywał sprawozdanie z realizacji Strategii w poprzednim roku, zawierające informacje o zadaniach ukończonych, zadaniach będących w trakcie wykonywania oraz zadaniach nierozpoczętych wraz z wyjaśnieniem przyczyn ewentualnych opóźnień. Konsekwencją wniosków, zawartych w sprawozdaniu może być propozycja nanoszenia zmian w dokumencie, polegających na przykład na zmianach terminów, usuwaniu, czy też dodawaniu określonych zapisów.

W proces opracowania, wdrażania i monitorowania Strategii Rozwoju Gminy Baligród na lata 2023-2030 zaangażowane zostały różne grupy podmiotów i instytucji, w tym m.in.:

- Administracja rządowa – Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie, Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska;
- Administracja samorządowa – w tym m.in. sąsiednie gminy i Zarząd Województwa Podkarpackiego;
- Instytucje i podmioty sektora społecznego – w tym m.in. organizacje pozarządowe, organizacje społeczne, fundacje;
- Instytucje i podmioty sektora gospodarczego- w tym m.in. przedsiębiorstwa, grupy producentów oraz instytucje otoczenia biznesu.

Istotną rolę we wdrażaniu Strategii będą odgrywali partnerzy społeczno-gospodarczy, w tym m.in. jednostki sektora publicznego (administracja rządowa, samorządowa) i organizacje sektora społecznego, instytucje i organizacje sektora gospodarczego (adekwatnie do zakresu ich kompetencji) i inne. Przedmiotowa rola sprowadzać się będzie w głównej mierze do realizacji projektów własnych poszczególnych podmiotów, jak również inicjowanie działań na rzecz zmian organizacyjnych czy legislacyjnych tak, by rozwiązania systemowe wspierały realizację ustaleń Strategii. Na szczególną uwagę zasługuje tu również idea partnerstwa, której głównym zamierzeniem jest uzyskanie efektu synergii prowadzonych działań. Dlatego też partnerstwa zawierane w celu realizacji różnego rodzaju zamierzeń będą stanowiły niezwykle istotny mechanizm włączania partnerów społeczno-gospodarczych w proces rozwoju lokalnego.

11.3 System monitorowania i ewaluacji Strategii

Monitoring jest systematycznym i szczegółowym badaniem realizacji Strategii. Koncentruje się na ocenie przebiegu prawidłowości wdrażania działań i zadań realizacyjnych w odniesieniu do przyjętego planu oraz stopnia osiągnięcia produktów i rezultatów. Monitoring przeprowadzany powinien być w trakcie realizacji i obejmuje: harmonogram, budżet oraz weryfikację zaplanowanych rezultatów poszczególnych zadań. Za monitoring odpowiadać będzie wyznaczony pracownik Urzędu Gminy Baligród.

Monitorowanie realizacji Strategii powinno odbywać się na bieżąco, natomiast zaleca się sporządzanie rocznych raportów z oceny stopnia realizacji celów i rezultatów. Monitoring obejmuje następujące działania:

- zbieranie i analizowanie danych,
- formułowanie wniosków, tworzenie raportów i ewaluację.

Monitoring Strategii Rozwoju Gminy Baligród na lata 2023-2030:

Ewaluacja jest cyklicznym badaniem wybranych elementów strategii i powinna się koncentrować na stopniu realizacji celów strategicznych oraz spełnienia wizji strategicznej. Ewaluacja powinna następować w kluczowych momentach realizacji Strategii. Ewaluacja jest przeprowadzana na podstawie danych uzyskanych podczas monitoringu. Monitoring i ewaluacja są, zatem przeprowadzane na dwóch poziomach: pierwszy dotyczy monitorowania realizacji działań i zadań, drugi monitorowania i ewaluacji osiągnięcia celów strategicznych.

Ewaluacja strategii rozwoju społeczno-gospodarczego obejmuje następujące elementy:

- ewaluacja ex-ante - ewaluacja przed rozpoczęciem procesu wdrażania, która oceni trafność założeń oraz sposobów realizacji,
- ewaluacja on-going - ewaluacja w trakcie realizacji, w połowie wdrażania, która oceni

poziom realizacji celów strategicznych oraz zidentyfikuje czynniki mające wpływ na realizację zaplanowanych działań strategicznych,

- ewaluacja ex-post - ewaluacja po zakończeniu okresu obowiązywania strategii, która podsumuje efekty działań strategicznych oraz pozwoli na wyciągnięcie wniosków, które winny stanowić jedną z podstaw dotyczących dalszych kierunków rozwoju oraz do podjęcia działań mających na celu ulepszenie procesu strategicznego zarządzania rozwojem społeczno-gospodarczym.

Ocena zawarta ewaluacji powinna opierać się na poniższych kryteriach:

- trafność – pozwala ocenić, w jakim stopniu wyznaczone podczas konsultacji społecznych cele odpowiadają zidentyfikowanym problemom lub potrzebom interesariuszy,
- skuteczność – określa stopień realizacji celów,
- efektywność – pozwala określić stosunek poniesionych nakładów (finansowe, ludzkie, czas) do osiągniętych rezultatów,
- oddziaływanie – określa wpływ osiągniętych rezultatów na grupę interesariuszy,
- trwałość efektów – pozwala określić, czy pozytywne efekty mogą trwać po zakończeniu finansowania zewnętrznego.

Do efektywnego monitorowania procesów wdrażania Strategii należy posłużyć się wskaźnikami ze Wspólnej Listy Wskaźników Kluczowych (WLWK) dla projektów finansowanych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) oraz wskaźnikami własnymi. Przykładowe wskaźniki wskazano w rozdziale 7 Plan operacyjny Strategii Rozwoju Gminy Baligród na lata 2023-2030 oraz kierunki interwencji rozwoju gminy osiągnięcia celów. Wskazane wskaźniki stanowią katalog otwarty. Dobór właściwych wskaźników rezultatu, produktu oraz oddziaływania umożliwi efektywne monitorowanie procesu wdrażania Strategii, w tym:

- wskaźniki produktu – określają bezpośredni, materialny efekt realizacji przedsięwzięcia mierzony konkretnymi wielkościami (np. długość wybudowanych dróg gminnych);
- wskaźniki rezultatu – określają bezpośredni wpływ zrealizowanego produktu na otoczenie społeczno-ekonomiczne uzyskany natychmiast po zakończeniu projektu (np. liczba osób korzystających z infrastruktury społecznej);

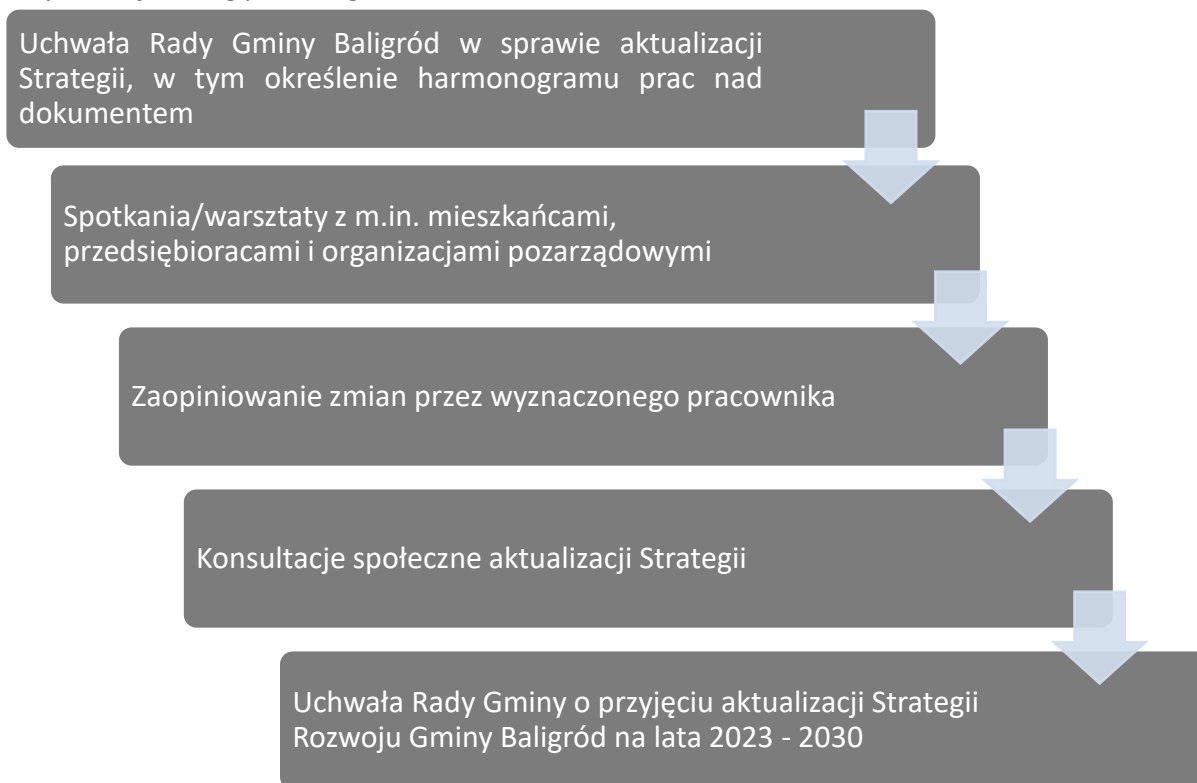
wskaźniki oddziaływania – określają długookresowy wynik realizacji strategii (np. poprawa sytuacji na rynku pracy).

11.4 Ewaluacja – ocena skutków wdrażania zapisów Strategii

W przypadku stwierdzenia zmian warunków i bieżącej sytuacji gminy podczas monitorowania i ewaluacji Strategii, konieczna jest aktualizacja dokumentu. W tym celu niezbędne jest zaangażowanie m.in. mieszkańców, przedsiębiorców oraz organizacji pozarządowych, organizując spotkania/warsztaty mające na celu zaktualizowania celów i kierunków działań gminy. Materiały powinny być na bieżąco analizowane i uwzględniane

w trakcie ewaluacji. Pomysły i nowe projekty powinny być zamieszczane w Karcie Projektu, która powinna zawierać minimum składające się z następujących elementów: nazwa, podmiot odpowiedzialny za realizację zadania, opis zadania, cel, termin realizacji, koszty, źródła finansowania, zgodność ze Strategią, wskaźniki produktu, rezultatu oraz oddziaływania oraz wskazanie osoby zgłaszającej projekt.

W przypadku zasadniczych zmian celów i kierunków rozwoju gminy Baligród, należy uchwałą Rady Gminy Baligród zaktualizować zapisy Strategii. Aktualizacja Strategii powinna odbywać się według poniższego schematu:

11.5 Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych

Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej („Strategia rozwoju gminy – poradnik praktyczny” luty 2021 r.) jako dokumenty wykonawcze względem strategii rozwoju, należy rozumieć obowiązkowe lub fakultatywne plany i programy funkcjonujące w gminie.

Należy także pamiętać, iż podczas tworzenia nowych bądź aktualizacji istniejących sektorowych gminnych planów i programów, powinny być one spójne ze Strategią Rozwoju Gminy

Baligród na lata 2023-2030. Zaleca się również wykorzystanie odpowiednich wskaźników niniejszej Strategii w procedurze monitorowania strategii rozwoju gminy.

Do dokumentów wykonawczych dla strategii rozwoju gminy należą m.in.:

- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- Lokalny program rewitalizacji/Gminny program rewitalizacji,
- Program ochrony środowiska,
- Plan gospodarki niskoemisyjnej,
- Strategia rozwiązywania problemów społecznych,
- Program współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3. ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
- Gminny program opieki nad zabytkami,
- Plan zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe.

RAMY FINANSOWE ORAZ ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Ramy finansowe Strategii Rozwoju Gminy Baligród 2023-2030 posiadają jedynie charakter prognostyczny oraz zależą od szeregu zmiennych, które w praktyce mogą zupełnie zmieniać dane kwoty. Po analizie zebranych danych z **rozdziału 9 Wieloletni Plan Inwestycyjny** szacunkowo określono ramy finansowe w poszczególnych obszarach:

Cel strategiczny I Wzmocnienie sfery społecznej i jej dostosowanie do aktualnych i przyszłych wyzwań 20 500 000 zł	Cel strategiczny II Trwały rozwój gospodarczy czerpiący z lokalnych zasobów 5 700 000 zł
Cel strategiczny III Zrównoważone gospodarowanie przestrzenią uwzględniające potrzeby mieszkańców i środowiska naturalnego 128 400 000 zł	

Cele strategiczne i operacyjne opracowane w ramach niniejszej Strategii, które stanowią podstawę do podejmowania i realizacji konkretnych projektów, mogą być finansowane z dochodów własnych gmin oraz ze środków zewnętrznych. Wśród tych ostatnich wyróżnić możemy m.in. środki z:

- Funduszy Europejskich dla Podkarpacia na lata 2021-2027,
- Wspólnej Polityki Rolnej (WPR 2021-2027),
- Krajowego Planu Odbudowy (KPO),
- Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa,
- Rządowego Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych
- dofinansowania od Wojewody Podkarpackiego,
- dofinansowania od Marszałka Województwa Podkarpackiego,
- Powiatowego Urzędu Pracy,
- pożyczek i kredytów bankowych,
- środków własnych.

Nowy okres programowania środków unijnych stwarza możliwość pozyskania przez gminy objęte Strategią dotacji na działania służące stricte realizacji celów zawartych w przedmiotowym dokumencie strategicznym. Wykorzystanie tych możliwości w istotnym stopniu uzależnione jest od aktywności władz poszczególnych samorządów i ich aktywności w pozyskiwaniu nowych środków zewnętrznych. Poniżej prezentujemy krótki opis poszczególnych programów mogących stanowić źródło finansowania projektów opisanych w Strategii.

Nowy okres programowania środków unijnych stwarza możliwość pozyskania przez gminę dotacji na działania służące *stricte* realizacji celów zawartych w przedmiotowym dokumencie strategicznym. Wykorzystanie tych możliwości w istotnym stopniu uzależnione jest od aktywności władzy w pozyskiwaniu nowych środków zewnętrznych. Poniżej prezentujemy krótki opis poszczególnych programów mogących stanowić źródło finansowania projektów opisanych w *Strategii*:

- **Instrumenty wynikające z polityk rozwojowych Unii Europejskiej**

Samorząd będzie mógł korzystać z instrumentów przygotowywanych na nową perspektywę finansową 2021-2027, a w przypadku PROW z dodatkowej puli wynikającej z wydłużenia horyzontu realizacji tego programu.

- **Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS)**

Następca Programu Infrastruktura i Środowisko (POIiŚ). Program przyczyni się do rozwoju gospodarki niskoemisyjnej, ochrony środowiska oraz przeciwdziałania i adaptacji do zmian klimatu. Fundusz wesprze również inwestycje transportowe oraz zapewni równy dostęp do opieki zdrowotnej oraz poprawi odporność systemu ochrony zdrowia, wzmocni rolę kultury w rozwoju społecznym i gospodarczym.

- **Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki (FENG)**

Program jest kontynuacją dwóch wcześniejszych programów: Innowacyjna Gospodarka 2007-2013 (POIG) oraz Inteligentny Rozwój 2014-2020 (POIR). Program ma na celu zwiększenie potencjału w zakresie badań i innowacji oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii;

wzrost konkurencyjności MŚP; rozwinięcie umiejętności na rzecz inteligentnej specjalizacji, transformacji przemysłowej i przedsiębiorczości; transformację gospodarki w kierunku Przemysłu 4.0 oraz zielonych technologii. Z programu będą mogli skorzystać m.in. przedsiębiorcy, instytucje z sektora nauki, konsorcja przedsiębiorstw oraz instytucje otoczenia biznesu, w szczególności ośrodki innowacji.

- **Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS)**

Następca Programu Wiedza Edukacja Rozwój (POWER). Główne obszary działania FERS to: praca, edukacja, zdrowie oraz dostępność. Program będzie wspierał projekty z zakresu:

- poprawy sytuacji osób na rynku pracy,
- zwiększenia dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami,
- zapewnienia opieki nad dziećmi,
- podnoszenia jakości edukacji i rozwoju kompetencji,
- integracji społecznej,
- rozwoju usług społecznych i
- ekonomii społecznej oraz ochrony zdrowia.

- **Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy (FERC)**

Program jest następcą programu Polska Cyfrowa (POPC), który w latach 2014-2020 wspierał cyfryzację w Polsce. FERC będzie koncentrował się przede wszystkim na: zwiększeniu dostępu do ultraszybkiego internetu szerokopasmowego, udostępnieniu zaawansowanych e-usług pozwalających w pełni na elektroniczne załatwienie spraw obywateli i przedsiębiorców, zapewnieniu cyberbezpieczeństwa w ramach nowego dedykowanego obszaru interwencji, rozwoju gospodarki opartej na danych, wykorzystującej najnowsze technologie cyfrowe, rozwoju współpracy międzysektorowej na rzecz tworzenia cyfrowych rozwiązań problemów społeczno-gospodarczych, wsparciu rozwoju zaawansowanych kompetencji cyfrowych, w tym również w obszarze cyberbezpieczeństwa dla jednostek samorządu terytorialnego (jst) i przedsiębiorców.

- **Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej (FEPW)**

Jako jedyny program ponadregionalny, realizowany będzie w Polsce po raz trzeci. Zakres wsparcia obejmuje wsparcie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, zwiększenie atrakcyjności miast i podniesienie jakości życia mieszkańców w dobie zmian klimatu, zwiększenie dostępności transportowej Polski Wschodniej, rozwój społeczno-gospodarczy dzięki turystyce.

- **Fundusze Europejskie dla Podkarpacia**

Na poziomie regionalnym środki polityki spójności będą dostępne w ramach kontynuacji dotychczasowych Regionalnych Programów Operacyjnych Województwa Podkarpackiego.

Fundusze Programu zostaną przeznaczone na realizację następujących priorytetów:

Priorytet 1. Konkurencyjna i cyfrowa gospodarka.

Priorytet 2. Energia i środowisko.

Priorytet 3. Mobilność miejska.

Priorytet 4. Mobilność i łączność.

Priorytet 5. Przyjazna Przestrzeń Społeczna.

Priorytet 6. Rozwój zrównoważony terytorialnie.

Priorytet 7. Kapitał ludzki gotowy do zmian.

Priorytet 8. Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność.

Priorytet 9. Pomoc techniczna.

Priorytet 10. Pomoc techniczna.

- **Programy dedykowane obszarom wiejskim**

Na nową perspektywę finansową przygotowywany został Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027, który będzie realizował 9 celów szczegółowych WPR:

1. wspieranie **godziwych dochodów gospodarstw rolnych** i ich odporności w całej Unii w celu zwiększenia bezpieczeństwa żywnościowego,
2. zwiększenie **zorientowania na rynek i konkurencyjności**, w tym większe ukierunkowanie na badania naukowe, technologię i cyfryzację,
3. **poprawa pozycji rolników** w łańcuchu wartości,
4. przyczynianie się do **łagodzenia zmiany klimatu i przystosowywania się do niej**, a także do zrównoważonej produkcji energii,
5. wspieranie zrównoważonego rozwoju i **wydajnego gospodarowania zasobami naturalnymi, takimi jak woda, gleba i powietrze**,
6. przyczynianie się do **ochrony różnorodności biologicznej**, wzmacnianie usług ekosystemowych oraz **ochrona siedlisk i krajobrazu**,
7. **przyciąganie młodych rolników i ułatwianie rozwoju działalności gospodarczej** na obszarach wiejskich,
8. **promowanie zatrudnienia**, wzrostu, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki i zrównoważonego leśnictwa,
9. **poprawa reakcji rolnictwa UE na potrzeby społeczne dotyczące żywności i zdrowia**, w tym bezpiecznej, bogatej w składniki odżywcze i **zrównoważonej żywności**, jak też **dobrostanu zwierząt**

- **Krajowy Plan Odbudowy (KPO) przygotowywany na podstawie Europejskiego Planu Odbudowy**

Przeznaczony na zwiększenie produktywności gospodarki oraz tworzenie wysokiej jakości miejsc pracy w wybranych obszarach.

Inicjatywy zarządzane z poziomu europejskiego (np. **Erasmus+**, **LIFE**, **Cyfrowa Europa**, **Interreg**) lub dostępne na podstawie umów międzynarodowych (**Norweski Mechanizm Finansowy** oraz **Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego**).

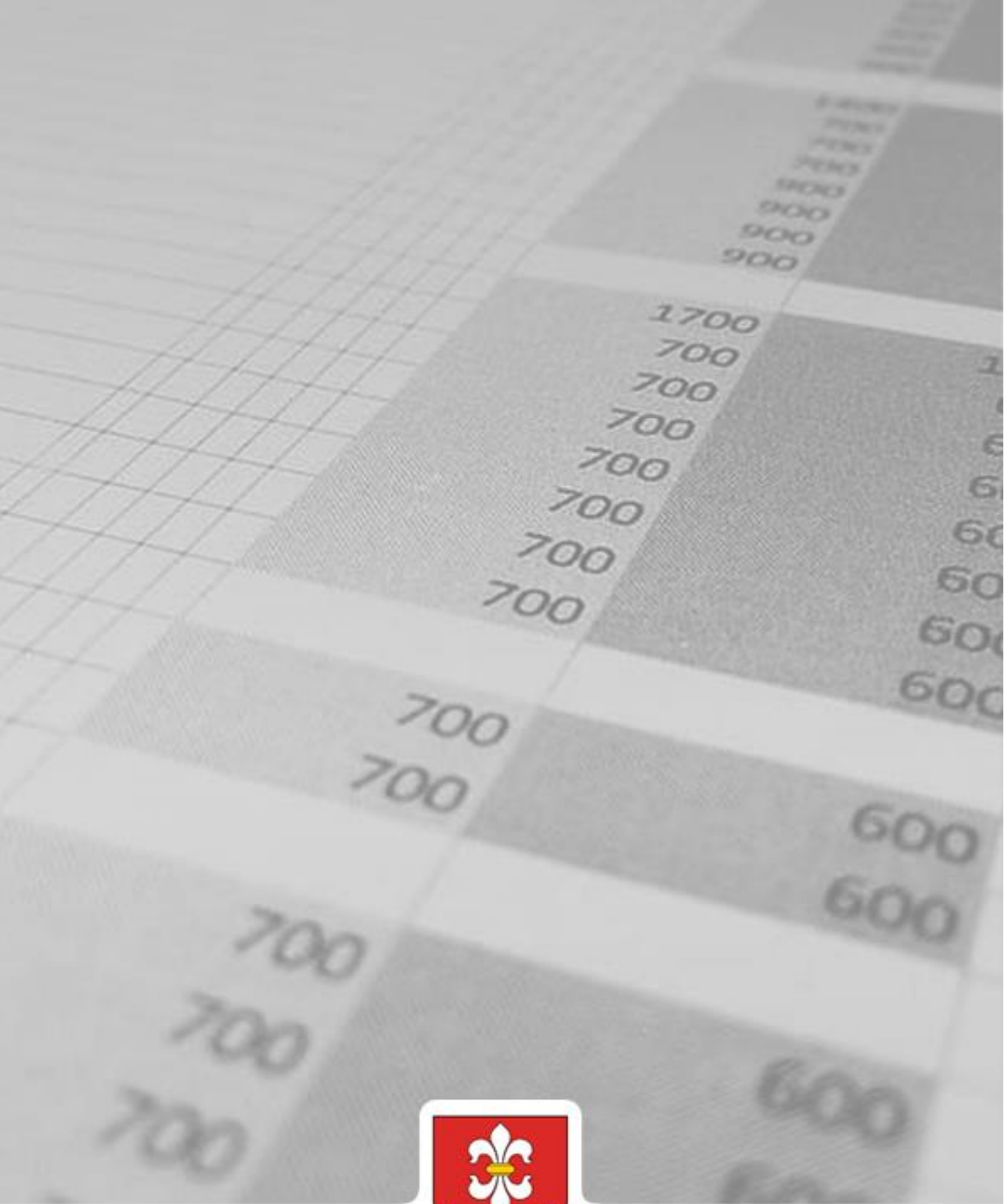
Instrumenty finansowane z budżetu państwa, funduszy celowych i innych krajowych środków publicznych

Poza środkami wsparcia UE samorząd i jego interesariusze (m.in. organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy) będą mogli ubiegać się o dofinansowanie działań w ramach dostępnych instrumentów krajowych. Do najważniejszych należą:

- **Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych**, mający na celu bezzwrotne dofinansowanie projektów inwestycyjnych realizowanych przez gminy, powiaty i miasta lub ich związki w całej Polsce;

- **Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg**, w ramach którego finansowane będą projekty związane z budową, przebudową, remontem dróg powiatowych lub dróg gminnych oraz przebudową dróg wewnętrznych, które po uzyskaniu właściwych parametrów technicznych będzie można zaliczyć do odpowiedniej kategorii dróg publicznych;
- **Program Rozwoju Elektromobilności**, w ramach którego finansowane będą projekty związane z rozwojem elektromobilności oraz transportem opartym na paliwach alternatywnych;
- **Program Społecznych Inicjatyw Mieszkaniowych** – to instrument wsparcia samorządów, które będą mogły realizować inwestycje w formule społecznego budownictwa czynszowego;
- **Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych**, w ramach którego rządowe środki trafiają do gmin, powiatów i miast w całej Polsce m.in.: na inwestycje ważne dla społeczności lokalnych;
- pozostałe programy finansowane z budżetu państwa, m.in.: w zakresie ochrony środowiska - realizowane przez NFOŚiGW, właściwy WFOŚiGW; w zakresie opieki nad osobami niepełnosprawnymi – realizowane przez PFRON, a także **Program Senior+**, **Program „Aktywni+” na lata 2021-2025**; w zakresie kultury, itd.

Wskazane powyżej źródła finansowania należy rozpatrywać jako katalog otwarty, który może ulec zmianom, czas realizacji projektów nastąpi w latach 2023-2030. Tym samym należy zakładać, że w tym okresie pojawią się również inne programy dofinansowujące skierowane na rozwój inwestycji w samorządach. Identyfikacja i wybór potencjalnych źródeł, z których mogą być finansowane poszczególne przedsięwzięcia w ramach *Strategii* wymaga właściwej organizacji i koordynacji procesu pozyskiwania tych środków. W związku z powyższym zakłada się bieżące monitorowanie źródeł finansowania przez pracowników w urzędzie, co daje gwarancje ciągłej aktualizacji i dostosowywania najlepszych źródeł finansowych do realizacji zamierzonych inwestycji.

SPIS TABEL

Tabela 1	Powierzchnia gmin powiatu leskiego oraz ich udział w powierzchni powiatu	15
Tabela 2	Liczba ludności oraz średnia gęstość zaludnienia gmin powiatu leskiego w 2017 i 2021 roku.....	17
Tabela 3	Struktura mieszkańców gminy Baligród według trzech grup wiekowych w 2017 oraz 2021 roku.....	20
Tabela 4	Wskaźniki obciążenia demograficznego w poszczególnych gminach powiatu leskiego oraz w województwie podkarpackim w 2021 roku.....	22
Tabela 5	Prognoza ludności gminy Baligród na lata 2017-2030.....	23
Tabela 6	Ruch naturalny i wędrownkowy w gminie Baligród w latach 2017-2030.....	24
Tabela 7	Liczba uczniów w szkołach podstawowych i w gimnazjum na terenie gminy Baligród na przestrzeni lat 2017-2021.....	25
Tabela 8	Wyniki egzaminów ósmoklasisty w poszczególnych placówkach oświatowych na terenie gminy Baligród w 2022 roku.....	26
Tabela 9	Dane dotyczące opieki zdrowotnej w gminie Baligród w 2017 oraz 2021 roku	28
Tabela 10	Liczba korzystających ze świadczeń rodzinnych na terenie gminy Baligród oraz kwoty wypłacanych świadczeń w latach 2017-2021.....	30
Tabela 11	Dane dotyczące frekwencji w wyborach na terenie gmin powiatu leskiego w latach 2019-2020.....	35
Tabela 12	Miejscowe zagrożenia według rodzaju zagrożenia występujące na terenie gminy Baligród na przestrzeni lat 2019-2021	37
Tabela 13	Działania ratownicze podejmowane przez OSP na terenie gminy Baligród na przestrzeni lat 2019-2021	37
Tabela 14	Pracujący na terenie gminy Baligród w latach 2017 - 2021.....	38
Tabela 15	Wskaźniki pracujących na 1000 ludności w poszczególnych gminach powiatu leskiego w 2021 roku.....	39
Tabela 16	Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w gminie Baligród w latach 2017 - 2021	41
Tabela 17	Udział zarejestrowanych bezrobotnych mieszkańców gminy Baligród w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na tle powiatu leskiego według płci.....	41
Tabela 18	Liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gmin powiatu leskiego w 2017 i 2021 roku	44
Tabela 19	Rodzaje podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gminy Baligród w 2017 i 2021 roku.....	45
Tabela 20	Podmioty gospodarki narodowej wg sekcji PKD oraz sektorów własnościowych zarejestrowane na terenie gminy Baligród w 2017 i 2021 roku.....	46
Tabela 21	Wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej dla obszaru gminy Baligród oraz powiatu leskiego za lata 2017 i 2021.....	48
Tabela 22	Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie gminy Baligród	49
Tabela 23	Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych i użytków rolnych wchodzących w ich skład, struktura użytkowania gruntów przez gospodarstwa rolne, powierzchnia zasiewów wybranych upraw oraz liczba pracujących w gospodarstwach rolnych i źródła dochodów gosp	51
Tabela 24	Rodzaje obiektów noclegowych na terenie Gminy Baligród	53
Tabela 25	Realizacja budżetu gminy Baligród na przestrzeni lat 2017-2021 w zł	57
Tabela 26	Kształtowanie się dochodów majątkowych w gminie Baligród na przestrzeni lat 2017-2021.....	60
Tabela 27	Udział wydatków majątkowych (inwestycyjnych) w wydatkach budżetowych w gminie Baligród na przestrzeni lat 2017-2021	61

Tabela 28	Powierzchnia gruntów leśnych w gminie Baligród na przestrzeni lat 2017-2021	63
Tabela 29	Wskaźnik lesistości w gminach powiatu leskiego w 2021 roku	64
Tabela 30	Charakterystyka jednolitych części wód podziemnych na terenie gminy Baligród	67
Tabela 31	Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego na terenie gminy Baligród według stanu na dzień 31.12.2022 r. sporządzone na podstawie ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym	85
Tabela 32	Liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy i decyzji o ustaleniu lokalizacji celu publicznego na przestrzeni lat 2017-2021 na terenie gminy Baligród	86
Tabela 33	Zasoby mieszkaniowe na terenie gminy Baligród w roku 2017 i 2021	87
Tabela 34	Wskaźniki dotyczące zasobów mieszkaniowych w gminie Baligród, powiecie leskim i województwie podkarpackim dla roku 2021	87
Tabela 35	Wyposażenie mieszkań w instalacje techniczne i sanitarne na terenie gminy Baligród	88
Tabela 36	Budownictwo mieszkaniowe w gminie Baligród na przestrzeni lat 2017 - 2021.....	88
Tabela 37	Wskaźniki dotyczące budownictwa mieszkaniowego w gminie Baligród, powiecie leskim oraz w województwie podkarpackim dla roku 2021	89
Tabela 38	Wybrane dane dotyczące sieci wodociągowej w gminie Baligród w roku 2017 oraz 2021.....	91
Tabela 39	Wybrane dane dotyczące sieci kanalizacyjnej w gminie Baligród w roku 2017 oraz 2021	94
Tabela 40	Wybrane dane dotyczące sieci gazowej w gminie Baligród w 2017 i 2021 roku.....	96
Tabela 41	Odpady komunalne zebrane na terenie gminy Baligród na przestrzeni lat 2017-2021	98
Tabela 42	Najważniejsze problemy Gminy Baligród.....	115
Tabela 43	Zgodność celów Strategii Rozwoju Gminy Baligród na lata 2023-2030 ze Strategią rozwoju województwa - Podkarpackie 2030.....	130

SPIS MAP

Mapa 1	Gmina Baligród na tle województwa podkarpackiego.....	14
Mapa 2	Gmina Baligród na tle powiatu leskiego.....	15
Mapa 3	Układ osadniczy gminy Baligród.....	16
Mapa 4	Wskaźniki obciążenia demograficznego w poszczególnych gminach powiatu leskiego oraz w województwie podkarpackim w 2021 roku.....	22
Mapa 5	Liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w gminach powiatu leskiego w 2021 roku.....	35
Mapa 6	Wskaźniki pracujących na 1000 ludności w poszczególnych gminach powiatu leskiego w 2021 roku.....	40
Mapa 7	Udział zarejestrowanych bezrobotnych mieszkańców gminy Baligród w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na tle gmin i powiatu leskiego.....	43
Mapa 8	Przebieg pieszego szlaku turystycznego Baligród - Łopiennik.....	54
Mapa 9	Przebieg szlaków na terenie gminy Baligród.....	56
Mapa 10	Wskaźnik lesistości w gminach powiatu leskiego w 2021 roku.....	65
Mapa 11	Sieć cieków wodnych na terenie gminy Baligród.....	66
Mapa 12	Obszary szczególnego zagrożenia powodzią na terenie gminy Baligród.....	68
Mapa 13	Łączne zagrożenie suszą na terenie gminy Baligród.....	70
Mapa 14	Położenie gminy Baligród względem Ciśniańsko-Wetlińskiego Parku Krajobrazowego.....	72
Mapa 15	Położenie gminy Baligród względem Wschodniobeskidzkiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.....	73
Mapa 16	Specjalne obszary ochrony ptaków – Natura 2000 na terenie gminy Baligród.....	74
Mapa 17	Specjalne obszary ochrony siedlisk – Natura 2000 na terenie gminy Baligród.....	75
Mapa 18	Rezerваты przyrody na terenie gminy Baligród.....	76
Mapa 19	Korzystający z sieci wodociągowej w % ogółu ludności w gminach powiatu leskiego w 2021 roku.....	93
Mapa 20	Korzystający z sieci kanalizacyjnej w % ogółu ludności w gminach powiatu leskiego w 2021 roku.....	95
Mapa 21	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Baligród – Uwarunkowania przyrodnicze i infrastrukturalne.....	148
Mapa 22	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Baligród – Funkcje terenów w gminie.....	149
Mapa 23	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Baligród - Obszar strategicznej interwencji.....	150
Mapa 24	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Baligród - Wieloletni Plan Inwestycyjny.....	151
Mapa 25	Wschodnia Polska.....	153
Mapa 26	Obszary zagrożone trwałą marginalizacją.....	154
Mapa 27	Obszary zagrożone trwałą marginalizacją – poziom regionalny.....	155
Mapa 28	Obszar objęty Programem Strategicznego Rozwoju Bieszczad.....	157
Mapa 29	Obszar objęty Programem Strategicznym „Błękitny San”.....	158
Mapa 30	Obszary wiejskie województwa podkarpackiego.....	159
Mapa 31	Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym.....	161
Mapa 32	Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym.....	164

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1 Liczba urodzeń i zgonów oraz przyrost naturalny w gminie Baligród na przestrzeni lat 2017-2021.....	18
Wykres 2 Liczba urodzeń, zgonów oraz przyrost naturalny na terenie gmin powiatu leskiego w roku 2021.....	18
Wykres 3 Liczba zameldowań i wymeldowań ogółem oraz saldo migracji w gminie Baligród na przestrzeni lat 2017-2021.....	19
Wykres 4 Liczba zameldowań i wymeldowań ogółem oraz saldo migracji na terenie gmin powiatu leskiego w roku 2021.....	20
Wykres 5 Struktura mieszkańców gminy Baligród według trzech grup wiekowych w 2017 oraz 2021 roku.....	21
Wykres 6 Wyniki procentowe z egzaminów ósmoklasisty, przeprowadzonych w 2022 roku w gminie Baligród, w powiecie leskim oraz w województwie podkarpackim	27
Wykres 7 Liczba gospodarstw domowych oraz osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na terenie gminy Baligród w latach 2017-2021.....	29
Wykres 8 Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na przestrzeni lat 2017-2021 w województwie podkarpackim, powiecie leskim oraz gminie Baligród.....	30
Wykres 9 Liczba czytelników oraz wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz w gminie Baligród w latach 2017-2021.....	32
Wykres 10 Liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w gminach powiatu leskiego w 2021 roku.....	34
Wykres 11 Udział zarejestrowanych bezrobotnych mieszkańców gminy Baligród w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na tle gmin i powiatu leskiego	42
Wykres 12 Podmioty gospodarki narodowej wg klas wielkości na terenie gminy Baligród w 2017 i 2021 roku.....	47
Wykres 13 Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie gminy Baligród	49
Wykres 14 Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych oraz ich powierzchnia według grup obszarowych użytków rolnych na terenie gminy Baligród oraz powiatu leskiego	50
Wykres 15 Dochody na 1 mieszkańca oraz wydatki na 1 mieszkańca w 2017 i 2021 w gminie Baligród oraz powiecie leskim	58
Wykres 16 Struktura dochodów budżetu gminy Baligród w roku 2017 i 2021.....	60
Wykres 17 Udział wydatków bieżących oraz majątkowych (inwestycyjnych) w wydatkach ogółem w gminie Baligród na przestrzeni lat 2017-2021.....	61
Wykres 18 Wysokość pozyskanych przez gminę Baligród środków w ramach programów i projektów unijnych w latach 2017-2021.....	62
Wykres 19 Korzystający z sieci wodociągowej w % ogółu ludności w gminach powiatu leskiego w 2021 roku.....	92
Wykres 20 Korzystający z sieci kanalizacyjnej w % ogółu ludności w gminach powiatu leskiego w 2021 roku.....	94
Wykres 21 Korzystający z sieci gazowej w % ogółu ludności w gminach powiatu leskiego w 2021 roku.....	96
Wykres 22 Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ilości odpadów zebranych ogółem na terenie gminy Baligród na przestrzeni lat 2017-2021	98
Wykres 23 Ocena poszczególnych sfer życia na terenie gminy (liczba udzielonych odpowiedzi)	101
Wykres 24 Atuty gminy – pytanie wielokrotnego wyboru (liczba udzielonych odpowiedzi).....	102

Wykres 25	Priorytetowe działania do wykonania na terenie gminy – pytanie wielokrotnego wyboru (liczba udzielonych odpowiedzi)	103
Wykres 26	Branża gospodarki posiadająca największy potencjał rozwojowy – pytanie wielokrotnego wyboru (liczba udzielonych odpowiedzi)	104
Wykres 27	Wizytówka gminy w 2030 r. według jej mieszkańców – pytanie wielokrotnego wyboru (liczba udzielonych odpowiedzi).....	104
Wykres 28	Informacje dot. ankietowanych mieszkańców gminy Baligród	105

SPIS ZDJĘĆ

Zdjęcie 1	Kościół Niepokalanego Poczęcia NMP w Baligrodzie	81
Zdjęcie 2	Cmentarz Żydowski w Baligrodzie	82
Zdjęcie 3	Kapliczka na terenie gminy Baligród	82
Zdjęcie 4	Kapliczka w miejscowości Cisowiec.....	83
Zdjęcie 5	Czołg na terenie miejscowości Baligród	83
Zdjęcie 6	Cmentarz wojskowy w Jabłonkach.....	84

GMINA BALIGRÓD

www.baligrod.pl

